UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra mezinárodního práva

DISERTAČNÍ PRÁCE

Věcná jurisdikce Mezinárodního trestního soudu

Subject Matter Jusrisdiction of the International Criminal Court

Školitel: Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Doktorand: Mgr. Jan Bureš

Listopad 2011

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracoval samostatně a že jsem vyznačil všechny prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým. Zároveň prohlašuji, že tato práce nebyla použita k získání žádného jiného titulu.

V Praze dne 23.11.2011

……

Mgr. Jan Bureš

Na tomto místě bych rád upřímně poděkoval svému školiteli panu prof. JUDr. Pavlovi Šturmovi, DrSc. za vytvoření optimálních podmínek pro doktorské studium, za metodické vedení, cenné rady a všestrannou pomoc při přípravě této disertační práce.

J. B.

Obsah

1 Úvod 7
2 Cíle disertační práce 10
3 Základní metody práce 12
4 Stručně k historii mezinárodního trestního soudnictví 14
4.1 Formování Mezinárodního trestního soudu 17
5 Současný stav zkoumané problematiky 20
5.1 Základní popis zkoumaného problému v právní úpravě 20
5.2 Vymezení některých základních pojmů 21
6 Zločin genocidy 27
6.1 Úvod 27
6.2 Historické souvislosti 28
6.2.1 Úmluva o genocidě 30
6.3 Analýza skutkové podstaty 31
6.3.1 Obecná charakteristika 32
6.3.2 Objekt 33
6.3.2.1 Chráněné skupiny 34
6.3.3 Objektivní stránka – obecně 41
6.3.4 Objektivní stránka – jednotlivé formy jednání 42
6.3.4.1 Akty genocidy, které nejsou trestné podle Úmluvy 49
6.3.5 Subjektivní stránka 52
6.3.5.1 Speciální úmysl (dolus specialis) 53
6.3.5.2 Motiv 55
6.3.6 Subjekt 55
6.3.7 Formy zločinné součinnosti 56
6.4 Závěr 58
7 Zločiny proti lidskosti 60
7.1 Úvod 60
7.2 Historické souvislosti 61
7.3 Analýza skutkové podstaty 63
7.3.1 Objekt 64
7.3.1.1 „Zaměřený proti civilnímu obyvatelstvu“ 65
7.3.2 Objektivní stránka – společné aspekty 67
7.3.2.1 War nexus 67
7.3.2.2 Rozsáhlý nebo systematický útok 68
7.3.2.3 Politická linie státu nebo organizace 71
7.3.2.4 Pohlaví 73
7.3.3 Objektivní stránka – jednotlivé formy jednání 74
7.3.4 Subjektivní stránka 97
7.3.4.1 Vědomí takového útoku 98
7.3.5 Subjekt 100
7.4 Závěr a možné výhledy do budoucna 100
8 Válečné zločiny 102
8.1 Úvod 102
8.1.1 Pojem válečného zločinu 102
8.1.2 Vztah k mezinárodnímu humanitárnímu právu 103

8.2 Historické souvislosti 104
8.2.1 Období do druhé světové války 104
8.2.2 Období po druhé světové válce 107
8.2.3 Moderní doba 110
8.3 Analýza skutkové podstaty 112
8.3.1 Obecná charakteristika 112
8.3.2 Objekt 114
8.3.2.1 Chráněné osoby 115
8.3.2.2 Chráněný majetek 117
8.3.3 Objektivní stránka – obecně, vymezení stěžejních pojmů 117
8.3.3.1 Mezní požadavek – (ne)vyžadovaná úroveň závažnosti 118
8.3.3.2 Problematika mezinárodních a vnitřních ozbrojených konfliktů 119
8.3.3.3 Souvislost s ozbrojeným konfliktem 122
8.3.3.4 Klauzule veřejného pořádku 124
8.3.4 Objektivní stránka – jednotlivá trestná jednání 124
8.3.4.1 Válečné zločiny proti osobám 125
8.3.4.2 Válečné zločiny proti majetku a jiným právům 142
8.3.4.3 Válečné zločiny spáchané užitím zakázaných metod vedení války 145
8.3.4.4 Válečné zločiny spáchané užitím zakázaných prostředků 158
8.3.5 Revizní konference v Kampale – tzv. Belgický návrh 164
8.3.6 Subjektivní stránka 166
8.3.6.1 Vědomí ozbrojeného konfliktu 167
8.3.7 Subjekt 168
8.4 Závěr a možné výhledy do budoucna 168
9 Zločin Agrese 171
9.1 Úvod 171
9.2 Historické souvislosti 172
9.2.1 Vývoj do druhé světové války 172
9.2.2 Vývoj po druhé světové válce, zejména přínos Norimberského tribunálu 174
9.2.3 Definování agrese v roce 1974 a následující vývoj 177
9.2.4 Diskuze o zločinu agrese během Římské konference 178
9.2.5 Geneze formulování současného znění skutkové podstaty agrese a výsledek revizní konference 179
9.3 Hmotněprávní definice zločinu agrese 180
9.4 Analýza skutkové podstaty 181
9.4.1 Objekt 182
9.4.2 Objektivní stránka 183
9.4.2.1 Práh závažnosti 184
9.4.2.2 Útočný čin 186
9.4.2.3 Otevřený / uzavřený výčet 188
9.4.2.4 Problematika humanitární intervence 189
9.4.3 Subjektivní stránka 189
9.4.4 Subjekt 190
9.5 Podmínky pro výkon jurisdikce a úloha Rady bezpečnosti OSN 191
9.6 Závěr a možné výhledy do budoucna 195

10 Zločiny nezačleněné do Statutu 198
10.1 Terorismus 198
10.2 Nedovolený obchod s drogami 200
10.3 Žoldnéřství 200
10.4 Závěr 201
11 Trestné činy proti výkonu spravedlnosti 202
12 Závěr 203
13 Abstrakt 208
14 Summary in English 211
15 Seznam použitých pramenů a literatury 214
16 Přílohy 226

1 Úvod

Agrese, genocida, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, tedy zločiny, které spadají do věcné jurisdikce Mezinárodního trestního soudu, představují vůbec nejzávažnější zločiny, které byly lidstvem dosud identifikovány. Jedná se o trestná jednání, která neporušují pouze určitá partikulární práva či hodnoty, nýbrž zasahují mezinárodní společenství jako celek. Přestože se jedná o tak zásadní téma, bylo a stále je nesmírně obtížné najít cestu, jak tyto zločiny přesně definovat, náležitě právně zakotvit a účinně potírat. Zájem mezinárodního společenství na sankcionování takových jednání je nezpochybnitelný, avšak ustanovení adekvátního soudního mechanismu ke stíhání této čtveřice zločinů vůbec nebyl jednoduchý úkol. Jde o velice komplikovanou problematiku. Trestní právo je totiž považováno za jeden z hlavních atributů státní suverenity. Představuje projev právně-kulturní samostatnosti a je spojováno s výkonem svrchované pravomoci státu, přičemž jakýkoli zásah do této národní svrchovanosti bývá považován za omezení státní suverenity, zásah do výsostných práv státu jakož i zpochybnění úlohy státu v jeho nejzákladnější funkci.[1] Mezinárodní spolupráce v této oblasti práva se proto velice obtížné rozvíjí. Rovněž otázka zavedení individuální trestní odpovědnosti vyplývající přímo z norem mezinárodního práva bylo dlouhou dobu předmětem sporů.

Od konce druhé světové války se však v této oblasti odehrál významný vývoj. Podařilo se zavést přímou trestní odpovědnost jednotlivců mezinárodním právem, došlo k rozvoji stěžejních mezinárodních trestněprávních norem, takových, které zakazují genocidu a zločiny proti lidskosti, z jejichž působnosti se stát nemůže svévolně vymanit, a podařilo se i ustanovit mezinárodní tribunály uplatňující trestní jurisdikci nad činy spáchanými na území státu, aniž by daný stát musel souhlasit s jurisdikcí takového soudu.[2]

Tématem disertační práce je „věcná jurisdikce Mezinárodního trestního soudu“. Pojednává tedy o konkrétních hmotně právních ustanoveních Římského statutu, který je základním dokumentem relativně „mladé“ soudní instituce – Mezinárodního trestního soudu v Haagu. Předmětem zkoumání budou ta ustanovení Římského Statutu, která zakládají příslušnost Soudu *ratione materiae*, tedy skutkové podstaty čtyř základních zločinů podle mezinárodního práva.

Námět disertační práce představuje v současné době nanejvýš aktuální téma hned z několika důvodů: 1) V uplynulém roce proběhla první revizní konference k Římskému

[1] Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. Praha: Linde, 2004, str. 67
[2] Altman, A, Wellman, C. H. *A Liberal Theory of International Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 69

statutu. Uskutečnila se ve dnech 31. května až 11. června 2010 v Kampale v Ugandě. Konference se zapsala do historie jako okamžik, kdy se poprvé podařilo v právně závazné formě přesně definovat skutkovou podstatu zločinu agrese. Rovněž volba místa konání této revizní konference byla symbolická, neboť Mezinárodní trestní soud se v současnosti mimo jiné zabývá i zločiny podle mezinárodního práva spáchanými na území Ugandy. 2) Mezinárodní trestní soud na sebe v nedávné době upozornil především v souvislosti s vydáním zatýkacího rozkazu na súdánského prezidenta Omara Al Bashira či libyjského vůdce Muamara Kadáfího za zločiny proti lidskosti. Obě kauzy byly a stále jsou celosvětově medializovány. 3) Problematika zločinů podle mezinárodního práva se dostala do popředí zájmu rovněž v souvislosti s dopadením dlouho se skrývajících hlavních aktérů války v Jugoslávii. Přestože procesy s takovými osobami, jako je Ante Gotovina, Ratko Mladić, Radovan Karadžić či Goran Hadžić, jsou vedeny před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii, lze konstatovat, že příslušná rozhodnutí budou mít zásadní vliv na celou oblast mezinárodního práva trestního, stejně jako na rozhodovací praxi Mezinárodního trestního tribunálu.

Tento obor mezinárodního práva je relativně nový, progresivně se rozvíjející a nabízí široké možnosti bádání. Mezinárodní trestní soud byl zřízen za účelem stíhání těch nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva. Zakotvení a formulace skutkových podstat těchto zločinů se dělo se značnými komplikacemi a do budoucna bude zřejmě nutné přehodnotit stávající definice některých zločinů, exaktní a všeobecné definování pojmů a případné zařazení dalších zločinů do jurisdikce Soudu. Proto se zde otevírá široký prostor pro zkoumání *de lege ferenda*.

Nejpodstatnější část této práce představuje zkoumání čtyř základních, výše uvedených zločinů podle mezinárodního práva spadajících do jurisdikce Mezinárodního trestního soudu. Každá ze skutkových podstat těchto zločinů je něčím specifická. Nejde jen o obsahovou stránku, nýbrž zvláštnosti lze nalézt i v rovině formální. Genocida např. byla přijata doslovně z více než 60 let staré úmluvy, zločiny proti lidskosti obsahují interpretační ustanovení hned ve svém druhém odstavci, agrese byla původně do statutu začleněna, aniž by byla vůbec definována, a válečné zločiny jsou asi nejrozsáhlejší skutkovou podstatou vůbec. Důkladné vysvětlení a vymezení všech aspektů skutkových podstat pomůže jednotlivé zločiny pochopit. Odborné vnímání stěžejních pojmů se od toho laického v mnoha ohledech liší. Například některé činy, které mohou být laickou veřejností označeny za genocidu či zločiny proti lidskosti, těmito zločiny v právním slova smyslu nejsou. Proto se jeví jako nesmírně důležité,

aby právní poznatky z daného oboru bylo možné v relativně srozumitelné formě předávat i širším vrstvám obyvatelstva tak, aby se zvýšilo jejich právní povědomí.

Disertační práce je tematicky omezena pouze na věcnou jurisdikci Mezinárodního trestního soudu. To znamená, že zde nebude řešena otázka jurisdikce *ratione temporis, ratione personae*, ani příslušnost místní. Primárně nebudou řešeny ani jiné aspekty problematiky Mezinárodního trestního soudu, které nesouvisí s otázkou věcné příslušnosti, včetně procedurálních otázek trestního řízení před Soudem. Neznamená to však, že některé tyto aspekty nemohou být zmíněny. Naopak, v případě, že mají nějaké dopady na hmotněprávní vymezení zločinů v jurisdikci Soudu, bude o nich pojednáno.

2 Cíle disertační práce

Téma disertační práce lze hodnotit jako vcelku obsáhlou matérii, jejíž důkladné zpracování vyžaduje vysokou míru úsilí. Cíle vytyčené v souvislosti s touto prací jsou následující:

- Poskytnutí uceleného přehledu o dosavadním vývoji z hlediska utváření skutkových podstat těch nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva a jeho celkové zhodnocení;
- Zasazení problematiky do historických souvislostí;
- Důkladná analýza a interpretace hmotně právních ustanovení Římského statutu zakládajících věcnou příslušnost Mezinárodního trestního soudu, vymezení pojmů v nich obsažených, vyzdvižení nejproblematičtějších bodů;
- Historicko-právní komparace – porovnání předmětných článků Římského statutu s předchozí úpravou, ať již zachycenou ve statutech *ad hoc* tribunálů či v jiných mezinárodních dokumentech;
- Vzájemná komparace jednotlivých skutkových podstat v rámci Římského statutu, přesné vymezení jejich specifik, zdůraznění nuancí a jejich odlišení navzájem;
- Zhodnocení možností úprav Římského statutu v oblasti ustanovení zakládajících jurisdikci Soudu *ratione materiae*, představení některých pozměňovacích návrhů vypracovaných pro revizní konferenci;
- Prezentace výsledků revizní konference, která se uskutečnila ve dnech 31. května až 11. června 2010 v Kampale v Ugandě;
- Zhodnocení dosavadní rozhodovací praxe;
- Návrhy *de lege ferenda*, odhadnutí budoucího vývoje, a to nejen v oblasti ustanovení zakládajících příslušnost *ratione materiae*, nýbrž i nastínění vývoje v oblasti mezinárodního trestního práva jako celku.

Práce má pomoci zodpovědět především následující otázky:

- Do jaké míry předmětná ustanovení skutečně představují kodifikaci obyčejového mezinárodního práva?
- Pokud ne, v jakém směru se od obyčejového práva odchylují nebo co naopak opomíjí?
- Odpovídají veškerá ustanovení Římského statutu potřebám současnosti, nebo se v tomto ohledu projevila doba jejich vzniku a lze je hodnotit jako zastaralá?
- Jaký přínos znamená Římský statut pro rozvoj mezinárodního práva trestního?

- Do jaké míry lze definice skutkových podstat považovat za kvalitní právní text? Trpí nějakými nedostatky, jako je například vnitřní rozpornost, duplicita, vágnost, či jsou naopak příliš kazuistické?
- Do jaké míry je text Římského statutu vhodný pro rozhodovací praxi Mezinárodního trestního soudu? Poskytuje spolu se Znaky skutkových podstat adekvátní hmotněprávní základ pro efektivní stíhání těch nejzávažnějších zločinů zasahujících mezinárodní společenství jako celek?
- Podepsala se na kvalitě právního textu rovněž potřeba nalezení kompromisu napříč státy během složitých jednání o jednotlivých ustanoveních?
- Jsou dostatečně vyřešeny vztahy speciality a subsidiarity mezi jednotlivými skutkovými podstatami?
- Podařilo se na Kampalské konferenci odstranit určité nedostatky, kterými text Římského statutu trpěl, a byla přijata adekvátní definice zločinu agrese?
- Lze předpovídat další vývoj dané problematiky?
- Jakými nedostatky trpí současná mezinárodní spravedlnost, pokud jde o stíhání zločinů podle mezinárodního práva? Je dostatečně objektivní a efektivní?

3 Základní metody práce

Základním předpokladem pro vytvoření této práce bude bazální deskripce a explanace dané problematiky, tedy popis a objasnění hmotně právních ustanovení Římského statutu zakládající příslušnost Mezinárodního trestního soudu *ratione materiae*.

Následně bude nezbytná náležitá interpretace a důsledná analýza předmětných ustanovení. Pokud jde o právní interpretaci, bude se opírat o co možná nejširší výkladové metody, tzn. výklad logický, systematický, jazykový, historický i teleologický. Ustanovení jednotlivých skutkových podstat statutu mají mnoho společných rysů, na základě čehož lze usuzovat obecné závěry (syntéza), na druhou stranu vykazují celou řadu odlišností a specifik, které bude nutné zkoumat samostatně (analýza). Součástí bude analýza vztahová zkoumající relace mezi jednotlivými ustanoveními statutu, kauzální analýza zabývající se vyhledáváním příčin určitých jevů a rovněž analýza systémová dávající celkový obraz o dané problematice. Prostor bude rovněž pro analogii, nikoli ve smyslu aplikačně právním (zacelování mezer při aplikaci práva), nýbrž v rovině výzkumné, tzn. vyhledávání obdobných jevů a jejich zkoumání. Předpokladem správného zpracování problematiky je i náležité vymezení některých základních pojmů.

Obecně platí slavný výrok George Santayana: „kdo si nepamatuje minulost, je odsouzen k jejímu opakování.“ Pochopení dané materie proto nebude možné bez poznání dějinných souvislostí. Zkoumání historických příčin a následků bude nedílnou součástí každé kapitoly disertační práce. Účelem je nastínit ucelený obraz zasazený do historických souvislostí.

Metoda právní komparace bude stěžejní. Vzhledem k tomu, že Mezinárodní trestní soud (MTS) nemá v současnosti ve světě žádný duplicitní ekvivalent (stálý soudní orgán s jurisdikcí nad nejtěžšími zločiny podle mezinárodního práva) a je tedy unikátní, půjde především o komparaci z hlediska historického (tzn. se základními dokumenty či statuty dřívějších mezinárodních trestních tribunálů). Pozornost bude rovněž věnována porovnání ustanovení upravujících danou problematiku v jiných dokumentech (především mezinárodní úmluvy) a rovněž okrajově dojde ke komparaci předmětné úpravy trestního práva mezinárodního a trestního práva vnitrostátního. Důležitá bude rovněž komparace jednotlivých skutkových podstat navzájem, neboť jsou si v lecčem podobné a jsou mezi nimi pouze drobné nuance.

Nezbytným předpokladem zpracování daného tématu je primárně studium autentických pramenů práva jak formálních, tak materiálních a studium relevantní judikatury.

Obecně je k dané problematice k dispozici velké množství odborné literatury, české stejně tak i zahraniční. Internetové prameny jsou používány pouze okrajově.

Kapitoly pojednávající o jednotlivých zločinech v jurisdikci MTS jsou seřazeny postupně v souladu s jejich řazením v Římském statutu. Závěr pak bude obsahovat predikci možného vývoje do budoucna a doporučení *de lege ferenda*. Bude se opírat především o zevrubné zmapování současného stavu, o případné změny, které přinesla revizní konference, o dosavadní rozhodovací praxi a další relevantní skutečnosti (např. geopolitické souvislosti) mající zásadní vliv na zkoumanou problematiku.

4 Stručně k historii mezinárodního trestního soudnictví

V úvodu práce je na místě učinit stručný historický exkurz do problematiky mezinárodního trestního práva, individuální trestní odpovědnosti a historie mezinárodního trestního soudnictví. Jedná se však pouze o úvodní, obecný a velice zjednodušený přehled. O podrobnějších historických souvislostech jednotlivých zločinů je pak pojednáno v úvodní části každé kapitoly. Znalost obecného historického pozadí problematiky je nesmírně důležitá. V konkrétní rovině pak má pochopení historických souvislostí význam i pro téma této práce, neboť současná hmotněprávní ustanovení Statutu mezinárodního trestního soudu čerpají svůj původ ve starších pramenech a normách mezinárodního obyčejového práva. Převážná část skutkových podstat se tak formovala v uplynulých dekádách. Z tohoto hlediska je sledování evoluce formování jednotlivých ustanovení nesmírně zajímavé. Je tedy na místě nastínit několik zásadních milníků vývoje této oblasti práva.

Formování individuální trestní odpovědnosti přímo podle mezinárodního práva v sobě spojuje prvky tradičního mezinárodního práva s modernějšími přístupy k právu lidských práv a humanitárnímu právu a bere v úvahu jak národní, tak mezinárodní vynucovací mechanismy (mechanismy prosazování práva).

Jedny z prvních forem zločinného jednání, u kterých se začala vyvíjet individuální trestní odpovědnost podle mezinárodního práva, byly pirátství a otrokářství. Piráti, mořští banditi (*sea brigands*) a ti, kdo obchodovali s otroky, byli považováni za viníky zločinů proti mezinárodnímu společenství a nesli přímou odpovědnost, za kterou mohli být potrestáni mezinárodními tribunály nebo jakýmkoli státem. [3] Soudní jurisdikce ke stíhání trestného činu nebyla určována např. podle státu, na jehož teritoriu byl čin spáchán, nebo podle národnosti pachatele či oběti. Zavedení principu universální jurisdikce nad činy pirátství představovalo velký pokrok světového společenství. Pirátství lze označit za úplně první zločin proti lidstvu.[4]

Rozsah zločinů podle mezinárodního práva, za které nesli jednotlivci mezinárodní odpovědnost, byl stále velmi úzký. Jeho rozšíření nad rámec pirátství a obchodu s otroky přišlo až na přelomu 20. století, ale i poté byla jurisdikce prakticky vykonavatelná pouze národními soudy.[5] Na progresivnější vývoj této oblasti práva měla bezesporu vliv násilná povaha dvacátého století, které bývá někdy označováno za „století válek“. V dějinách lidstva bychom těžko hledali období, které si v průběhu mnoha ozbrojených konfliktů vyžádalo tolik

[3] Shaw, M. N. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, str. 398
[4] Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 195
[5] Shaw, M. N. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. Str. 398-399

obětí na životech. Přestože idea zřízení mezinárodního trestního soudu je mnohem starší[6], až utrpení, které na počátku minulého století přinesla první světová válka, vedlo k prvním vážnějším diskuzím o problematice mezinárodní trestní odpovědností jednotlivců za činy spáchané během války.[7] Vůbec první internacionální trestní soudy, které tak fakticky odstartovaly vývoj mezinárodního trestního práva, však přišly až po druhé světové válce. Šlo o mezinárodní vojenské tribunály v Norimberku a Tokiu, které dodnes představují zásadní milník v historii mezinárodního trestního soudnictví. Jejich statuty jsou významné z hlediska materiálního práva, a to vzhledem k formulaci skutkových podstat zločinů podle mezinárodního práva. Statut Norimberského tribunálu stanovil ve svém článku 6, který obsahuje materiální právo aplikované tímto tribunálem, tři kategorie zločinů: zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti.[8] Norimberský tribunál prokázal, že mezinárodní právo ukládá povinnosti a odpovědnosti jednotlivcům stejně jako státům. Potvrdil, že zločiny proti mezinárodnímu právu jsou spáchány lidmi, nikoli abstraktními entitami, a pouze potrestáním jednotlivců, kteří spáchali takové zločiny, mohou být ustanovení mezinárodního práva vynucena.[9]

V průběhu druhé poloviny dvacátého století byla neexistence stálého mezinárodního trestního soudu obecně vnímána jako vážný nedostatek mezinárodního trestního práva, avšak vzhledem k bipolárnímu rozdělení tehdejšího světa se myšlenka univerzálního soudního tělesa prosazovala jen obtížně. Změna nastala s rozpadem východního bloku na přelomu osmdesátých a devadesátých let. Tento zásadní zvrat v geopolitické situaci otevřel cestu k pozdější realizaci myšlenek na vytvoření stálého mezinárodního trestního soudu. Byly to především události v bývalé Jugoslávii, které zapříčinily obnovu zájmu o zřízení mezinárodního trestního soudu, který byl již dlouhou dobu zvažován. Jugoslávská zkušenost a masakr ve Rwandě v roce 1994 vedly ke zřízení dvou specifických *ad hoc* mezinárodních trestních tribunálů. Byly ustaveny za použití autority Rady bezpečnosti OSN podle kapitoly 7 Charty OSN, raději než cestou mezinárodní konference jako tomu bylo v případě Mezinárodního trestního soudu. Tato metoda byla užita za tím účelem, aby bylo možné uvést soud v činnost co nejrychleji.[10]

---

[6] Např. návrh švýcarského právníka Gustava Moyniera (mj. zakladatele Mezinárodního červeného kříže) z roku 1872 na zřízení mezinárodního trestního tribunálu, který reagoval na ukrutnosti, které se udály během prusko-francouzské války (1870-1871)

[7] Bylo například zamýšleno pohnat německého císaře Viléma II. k odpovědnosti za rozpoutání války.

[8] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 470

[9] Shaw, M. N. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, str. 399-400

[10] Shaw, M. N. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, str. 402-403

Články 2 až 5 Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY) vymezily jeho příslušnost *ratione materiae*, určily tedy zločiny, nad kterými může tribunál vykonávat svoji jurisdikci. Jsou jimi: vážná porušení Ženevských úmluv z roku 1949, porušení zákonů a obyčejů války, genocida a zločiny proti lidskosti. Mise tohoto *ad hoc* tribunálu by měla být ukončena v roce 2014.[11] Tribunál není oprávněn vytvářet nové právo, nýbrž musí aplikovat v souladu s principem *nullum crimen sine lege* již existující pravidla mezinárodního humanitárního práva, jež jsou nepochybně součástí obyčejového práva. [12]

Po masovém vyvražďování a dalších otřesných událostech ve Rwandě v roce 1994 rozhodla Rada bezpečnosti OSN v rezoluci 955 (1994) zřídit Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (ICTR) s pravomocí stíhat osoby odpovědné za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva. Statut tohoto tribunálu se v mnohém podobal statutu ICTY. Články 2 až 4 specifikují zločiny, nad kterými má tribunál svou jurisdikci. Článek 2 upravuje genocidu, článek 3 zločiny proti lidskosti, a článek 4 pak porušení článku 3 společného pro Ženevské úmluvy z roku 1949 a Dodatkového protokolu II. Tribunál vykonává svou jurisdikci nad závažnými porušeními mezinárodního humanitárního práva spáchanými na území Rwandy a nad občany Rwandy odpovědnými za taková porušení spáchaná na území sousedících států mezi 1. lednem 1994 a 31. prosincem 1994. Podobně jako ICTY i ICTR má konkurující jurisdikci s vnitrostátními soudy s tím, že je v jakékoli fázi řízení může formálně požádat, aby pozdržely svou příslušnost ve prospěch ICTR.[13]

Je vhodné zde zmínit i tzv. hybridní soudy a jiné internacionalizované národní soudy a tribunály. Vedle dočasných a zeměpisně omezených mezinárodních trestních tribunálů a stálého mezinárodního trestního soudu se v poslední době objevil nový typ soudních institucí, ve kterých jsou spojovány jak prvky mezinárodní tak národní. Takovéto instituce mohou být pro zjednodušení označeny jako hybridní soudy. Působí ve složitých post-konfliktních situacích, kde důvěra v čistě národní mechanismy s sebou nese značné politické riziko a náklady. Existuje mnoho přijatých modelů, které se liší co do právního základu, aplikovatelného práva a struktury. Některé z těchto modelů by mohly být označeny jako internacionalizované soudy či tribunály balancující mezi mezinárodní a národní úrovní. Do této kategorie lze zařadit Zvláštní soud pro Sierra Leone, který byl zřízen v roce 2002 na základě smlouvy mezi OSN a Sierra Leone, jehož úkolem bylo stíhat osoby nesoucí největší

[11] Viz http://en.wikipedia.org/wiki/International_Criminal_Tribunal_for_the_former_Yugoslavia, citováno dne 21.7.2011
[12] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 475
[13] Shaw, M. N. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, str. 408

odpovědnost za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva a práva Sierra Leone spáchaná na území tohoto státu od 30. listopadu 1996.[14] Do této kategorie mohou být zahrnuty i mimořádné senáty soudů pro Kambodžu označované též jako Tribunál Rudých Khmerů, což je národní soud zřízený na základě dohody mezi vládou Kambodži a OSN ke stíhání představitelů Rudých Khmerů za závažná porušení kambodžského trestního práva, mezinárodního humanitárního práva a obyčejů a mezinárodních konvencí páchaných v letech 1975 až 1979.[15] Dále lze jmenovat Zvláštní senát pro Východní Timor řešící závažnou kriminalitu, Zvláštní tribunál pro Libanon[16], Vysoký tribunál pro Irák a další.

Mezinárodní trestní soudnictví má své nesporné výhody. Mělo by být více nestranné než národní soudy, které mohou být ovlivňovány nejrůznějšími vnitrostátními faktory. Rovněž soudci pocházející z nejrůznějších částí světa, erudovaní v oblasti mezinárodního práva mohou lépe posuzovat trestněprávní otázky zločinů zasahující mezinárodní společenství jako celek, které se tolik liší od „běžné“ kriminality posuzované na vnitrostátní úrovni. Dále se tyto mezinárodní soudy mohou lépe vypořádat se zločiny přesahující hranice jednoho státu. V neposlední řadě by mezinárodní soudy měly představovat záruku aplikace mezinárodních principů a pravidel, které nejsou vázány na vnitrostátní legislativu a měly by zajišťovat jednotnost při prosazování práva.[17]

4.1 Formování Mezinárodního trestního soudu

Dlouhou dobu byla pociťována nutnost zřídit soud, který by nebyl pouze mezinárodní, ale rovněž permanentní, univerzální nebo přinejmenším potenciálně univerzální, ustanovený předem (tzn. činný ještě před tím, než je spáchán zločin) a s propracovaným statutem a procesními předpisy, aby zajistil širokou právní jistotu, plně aplikoval zásadu legality a adekvátně zajišťoval práva jak obžalovaných tak obětí zločinů.[18]

Na rozdíl od dvou mezinárodních trestních tribunálů (pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu) nebyl Mezinárodní trestní soud produktem rezoluce Rady bezpečnosti OSN, nýbrž mezinárodní smlouvy. Státy totiž byly ochotny přijmout vytvoření zeměpisně a časově omezených tribunálů aktem Rady bezpečnosti, ale nechtěly být vázány zřízením stálého

[14] Shaw, M. N. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, str. 418
[15] http://en.wikipedia.org/wiki/Extraordinary_Chambers_in_the_Courts_of_Cambodia citováno dne 27.1.2011
[16] Zajímavostí je, že tento tribunál měl uplatňovat svou věcnou jurisdikci i nad teroristickými činy. Blíže viz Šturma, P. *První mezinárodní trestní tribunál pro stíhání teroristických útoků? Ke zřízení Zvláštního tribunálu pro Libanon*. Trestněprávní revue, 2007, ročník 6 (č. 10): str. 273-279
[17] Cassese, A. *The Rationale for International Criminal Justice* In: Cassese, A. (ed). *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 127
[18] Cassese, A. *The Rationale for International Criminal Justice* In: Cassese, A. (ed). *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 129

mezinárodního trestního soudu s daleko širší jurisdikcí, aniž by k tomu vyslovily svůj souhlas. Rovněž je třeba zmínit fakt, že Římský statut je daleko obsáhlejší než základní předpisy obou *ad hoc* tribunálů.[19]

Oblast trestního práva patří mezi základní prvky svrchovanosti a tvoří „jádro" svrchovanosti suverénních států. Není proto překvapivé, že trestněprávní otázky, jako jsou hmotněprávní úprava trestního práva a jeho praktická aplikace spočívající ve stíhání a potrestání pachatelů trestných činů, patří k těm, kde státy nejméně ochotně přijímají jakoukoli formu internacionalizace.[20]

Cesta k vytvoření základního předpisu MTS nebyla jednoduchá. Jako prvotní impuls vedoucí k reálnému vytvoření stálé mezinárodní trestní jurisdikce je často uváděn návrh předsedy vlády Trinidadu a Tobaga v roce 1989 k Valnému shromáždění OSN na ustavení mezinárodního soudu ke stíhání jednotlivců obviněných ze závažných drogových zločinů.[21] Vlastní přijetí Statutu předcházela dlouhá jednání ať již v Přípravném výboru či na Římské konferenci. V letech 1990-1992 se hlavní kodifikační orgán OSN (Komise pro mezinárodní právo) a její pracovní skupina zabývaly různými variantami základního dokumentu mezinárodního trestního soudu. Na základě příznivého přijetí Valným shromážděním OSN Komise na svém zasedání v r. 1994 dokončila svou práci a přijala návrh statutu Mezinárodního trestního soudu.[22] Tento návrh se ještě v mnohém lišil od konečného Statutu. Především tím, že kromě tří, resp. čtyř nesporných kategorií zločinů podle (obecného) mezinárodního práva měl zahrnovat ještě tzv. konvencionální zločiny (označované jako „*treaty-based crimes*" či „*treaty crimes*").[23] Na rozdíl od zločinů, jejichž protiprávnost a trestnost vychází z obecného mezinárodního práva, zde šlo o činy, k jejichž trestnímu postihu se zavázaly státy na základě některých mnohostranných smluv (např. obchod s omamnými a psychotropními látkami, letecký terorismus aj.). Původní návrh rovněž počítal s tím, že Soud měl mít inherentní jurisdikci na základě ratifikace statutu pouze vůči zločinům genocidy, zatímco ve vztahu k dalším zločinům i konvencionálním trestným činům by státy přijímaly

[19] Shaw, M. N. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, str. 411
[20] Türk, D., *Základy mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2010, str. 152
[21] Broomhall, B. *International Justice and the International Criminal Court: Between sovereignty and the Rule of Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 70
[22] Viz dokument A/49/10 – Report of the International Law Commision on the work of its forty-sixth session, 2 May-22 July 1994, Official Records of the General Assembly, Forty-ninth session, Supplement No. 10
[23] Viz dokument A/49/10 – Report of the International Law Commision on the work of its forty-sixth session, 2 May-22 July 1994, Official Records of the General Assembly, Forty-ninth session, Supplement No. 10, str. 36 a násl.

jurisdikci na základě opčních prohlášení.[24] Finální text Statutu byl nakonec přijat v roce 1998 v průběhu mezinárodní konference v Římě.

Mezinárodní trestní soud oproti předešlým *ad hoc* tribunálům nedisponuje primární jurisdikcí před soudy vnitrostátními, ale je založen na principu opačném, na tzv. principu komplementarity, tedy primátu jurisdikce národní. Samotná trestněprávní jurisdikce MTS nastupuje až tehdy, selže-li jurisdikce vnitrostátní (stát není schopen nebo ochoten vykonávat svou trestní jurisdikci nad nejzávažnějšími zločiny podle mezinárodního práva).[25] V průběhu přijímání Statutu bylo třeba nalézt vyvážený kompromis mezi nezávislostí soudu, suverenitou států a vlivem Rady bezpečnosti OSN. Výsledkem je tedy zakotvení principu komplementarity.

Všechny čtyři zločiny v jurisdikci MTS již byly stíhány před Norimberským tribunálem, přestože byly tenkrát nazývány jinak (zločiny proti míru, válečné zločiny, zločiny proti lidskosti). Zločin proti míru se nyní nazývá agresí, přestože se v plném rozsahu pravděpodobně nekryjí. Genocida tehdy byla stíhána v rámci zločinů proti lidskosti, což dnes již neplatí a genocida je posuzována samostatně. Skutkové podstaty vymezené pro „Norimberk" byly v porovnání se současným vymezením dosti lakonické.[26]

Definice v Římském statutu však mají svůj původ v novějších úmluvách jako např. v Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1984 nebo dřívější Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu. Avšak zásadní vliv na vývoj definicí skutkových podstat je přičítán obyčejovému právu, které není vždy lehce identifikovatelné a objasnitelné. Definice zločinů v článcích 6-8 Statutu z převážné části pocházejí právě z obyčejového práva.[27] Často se lze setkat s názorem, že Římský statut nevytváří nové zločiny podle mezinárodního práva, ale pouze systematizuje již existující hmotné právo, které je obsaženo v jiných pramenech mezinárodního práva,[28] avšak je otázkou, zda lze dané tvrzení bezvýhradně akceptovat.

---

[24] Šturma, P. *Historie a charakter Mezinárodního trestnío soudu*. In: *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu*. Sborník příspěvků ze semináře pořádaného Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004 str. 9-10

[25] Předkládací zpráva pro Parlament ČR k Návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu str. 7

[26] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 27

[27] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 28

[28] Viz např. Předkládací zpráva pro Parlament ČR k Návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu str. 7

5 Současný stav zkoumané problematiky

5.1 Základní popis zkoumaného problému v právní úpravě

Právní základ zkoumané problematiky poskytuje Statut Mezinárodního trestního soudu, běžně označovaný jako „Římský statut“, přijatý 17. července 1998 na mezinárodní konferenci v Římě, který nabyl účinnosti 1. července 2002. Svoji podstatou je tento předpis multilaterální mezinárodní smlouvou.[29] Skládá se z preambule a třinácti částí. Obsahuje 128 článků nejrůznějšího charakteru, např. ustanovení zřizující Mezinárodní trestní soud, hmotně právní i procesně právní ustanovení, základní trestněprávní zásady, organizační ustanovení a jiné.

Statut především představuje důležitý pramen materiálních norem mezinárodního trestního práva, protože poprvé byly takto podrobně definovány skutkové podstaty zločinů podle mezinárodního práva i obecné principy trestní odpovědnosti za tyto zločiny. Došlo k ucelenému vymezení zločinu genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů (čl. 6, 7, 8) a na konferenci v Kampale v roce 2010 se dokonce podařilo nalézt shodu nad definicí zločinu agrese (čl. 8 bis). Hlavní přínos Statutu spočívá v dosud nejkomplexnější kodifikaci těch nejzávažnějších zločinů, zasahujících mezinárodní společenství jako celek (označovaných jako *core crimes*)[30]. Definice zločinů ve statutu lze charakterizovat jako velice podrobné s ohledem na princip *nullum crimen sine lege*, který představuje nejvyšší zásadu trestního práva. Statut však neztělesňuje jediný zdroj aplikovatelného práva. Článek 21 stanoví pro Soud hierarchii pramenů, v níž na prvém místě stojí Statut, Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*) a Procesní řád a pravidla důkazního řízení (*Rules of Procedure and Evidence*). Na druhém místě může soud použít aplikovatelné mezinárodní smlouvy a zásady a pravidla mezinárodního práva, včetně mezinárodního práva ozbrojených konfliktů. V případě nutnosti může subsidiárně přikročit k použití obecných zásad vnitrostátního práva, včetně práva států, které by normálně vykonávaly jurisdikci nad daným zločinem, jestliže tyto zásady nejsou neslučitelné se Statutem a mezinárodním právem.[31] Pokud jde o Znaky skutkových podstat zločinů, není příliš zřejmé, zda se skutečně jedná o pramen práva, přestože na něj článek 21 v tomto smyslu odkazuje. Článek 9 odstavec 1 Římského statutu totiž stanoví, že Znaky skutkových podstat zločinů přijaté Shromážděním

[29] Blíže viz Šturma, P. *Římský statut MTS vstupuje v platnost*. Právní zpravodaj, 2002, ročník 3 (č. 7): str. 6-8

[30] Werle, G. *General Principles of International Criminal Law* In: Cassese, A. (ed). *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 54

[31] Šturma, P. *Historie a charakter Mezinárodního trestnío soudu*. In: *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu*. Sborník příspěvků ze semináře pořádaného Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004 str. 14

smluvních stran budou pomáhat Soudu při výkladu a používání čl. 6, 7 a 8.[32] Nemohou být proto staveny na roveň závazným právním předpisům, ale spíše mají hodnotu jako pomocný pramen při interpretaci.[33] Článek 9 tak působí jako *lex specialis* k článku 21.[34]

Jak bylo uvedeno výše, příslušnost Soudu je vymezena těmi nejzávažnějšími zločiny zasahujícími fundamentální hodnoty mezinárodní komunity.[35] Těmito zločiny je dotčeno mezinárodní společenství jako celek. Tato formulace je dvakrát vyjádřena již v preambuli Římského statutu (ve čtvrtém a devátém odstavci) a následně je zakotvena v prvním odstavci článku 5, který v obecné rovině vymezuje příslušnost MTS. „Zde však má limitativní funkci ve vztahu k jurisdikci soudu i k čl. 21, upřesňujícímu platné právo, které bude soud uplatňovat. Jde současně o vůdčí princip a výkladové pravidlo pro práci Soudu, a to např. i ve vztahu k požadavku určitého prahu závažnosti u válečných zločinů, obsaženému v čl. 8 odst. 1 Statutu.“[36] Tuto skutečnost navíc podtrhuje čl. 17 odst. 1 písm. d), který zakotvuje dostatečnou míru závažnosti jako podmínku pro přípustnost dalšího postupu Soudu v konkrétní trestní kauze. Dále je vhodné podotknout, že Soud není určen ani utvořen k tomu, aby soudil všechny pachatele čtyř hlavních zločinů (*core crimes*). Má se totiž zabývat nejen těmi nejzávažnějšími zločiny, ale rovněž těmi nejvíce odpovědnými osobami, jako jsou generálové, vůdci, organizátoři a podněcovatelé.[37] Výčet čtyř zločinů spadajících do věcné působnosti Soudu obsažený v článku 5 je vyjádřen taxativně.

Vzhledem k tomu, že se skutkové podstaty zločinů uvedené ve Statutu liší nejen svým obsahem, nýbrž i historickým pozadím a okolnostmi, za kterých byly do Statutu přijaty, je o každé z nich v textu pojednáváno zvlášť.

5.2 Vymezení některých základních pojmů

Dříve než bude věnována pozornost jednotlivým skutkovým podstatám zločinů začleněných do Římského statutu, je na místě vymezit některé základní pojmy, se kterými je dále v textu operováno. Jejich náležité vysvětlení se jeví jako základní předpoklad pro správné uchopení problematiky.

---

[32] A v budoucnu i čl. 8 bis, viz příloha I rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

[33] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 348

[34] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 8

[35] Werle, G. *General Principles of International Criminal Law* In: Cassese, A. (ed). *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 55

[36] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 119

[37] Mackenzie, R., Romano, C. P. R., Shany, Y., Sands, P. *The Manual on International Courts and Tribunals*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 167

Zločin podle mezinárodního práva

Tento zvláštní druh zločinného jednání lze charakterizovat jako čin osoby nebo osob jednajících zpravidla v úředním postavení nebo se souhlasem státu, který porušuje nejzávažnější pravidla mezinárodního práva kogentní povahy určená k ochraně míru, bezpečnosti a blaha lidstva, za jehož spáchání vzniká přímo na základě norem mezinárodního práva individuální trestní odpovědnost. Zločiny podle mezinárodního práva jsou označovány jako *delicti iuris gentium*, pachatelé jsou označováni jako *hostis humani generis.* Jsou spojeny vysokou mírou nebezpečnosti, dotýkají se zájmů veškerého lidstva. Jde o jednání, které porušuje normy především obyčejového mezinárodního práva. Zakotvení trestní odpovědnosti za tyto činy má za účel ochranu základních hodnot, na jejichž zachovávání má zájem celé mezinárodní společenství. V souvislosti se zločiny podle mezinárodního práva je uplatňována univerzální jurisdikce a naopak proti jejich stíhání nelze uplatnit funkčních imunit. Spojuje je mezinárodní prvek.

Individuální trestní odpovědnost

Koncept individuální trestní odpovědnosti jednotlivce představuje základní podmínku pro to, aby bylo možné stíhat a následně potrestat konkrétní fyzickou osobu za zločin podle mezinárodního práva. Mezinárodní právo trestní zná výlučně mezinárodněprávní trestní odpovědnost jednotlivce. V tradičním konceptu mezinárodního práva se vyskytly různé teorie rozpracovávající postavení jednotlivců a jejich právní subjektivitu. Na jedné straně stojí názory, že jednotlivci jsou subjekty mezinárodního práva, na druhé že jednotlivci žádnou mezinárodněprávní subjektivitou nedisponují. V současné době ve vztahu k jednotlivci převládají názory, které ho považují za částečný subjekt mezinárodního práva odvozený od původní subjektivity států. Je však zjevné, že žádný trestný čin nemůže být spáchán bez účasti konkrétní fyzické osoby. Tato skutečnost a potřeba přičitatelnosti zodpovědnosti v oblasti páchání závažných zločinů vedla ve specificky vymezené oblasti mezinárodního trestního práva k uznání fyzické osoby jako tzv. „povinného subjektu“.[38]

Individuální trestní odpovědnosti je blíže rozpracována v čl. 25 Římského statutu, který mimo tohoto principu stanoví určité předpoklady, pokud jde o subjekt zločinů, a upravuje některé formy zločinné součinnosti.

[38] Galdunová, K. *Trestný čin agresie* In: *Medzinárodný trestný súd na začátku 21.storočia.* Zborník z medzinárodnej konferencie konané v Bratislave dňa 27. septembra 2006. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre mezinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2006, str. 82-83

Zásada legality

Princip *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* (žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona) je jednou ze základních zásad trestního práva. Spočívá v tom, že jedině zákon může stanovit, která činnost je trestná a jakým trestem se postihuje. Tato zásada bývá mnohdy doplněna čtyřmi dovětky: 1) *nullum crimen sine lege scripta,* tj. požadavek zákonné formy, 2) *nullum crimen sine lege certa*, tzn. požadavek určitosti, 3) *nullum crimen sine lege stricta*, tj. zákaz analogie v neprospěch pachatele, 4) *nullum crimen sine lege praevia*, tj. zákaz retroaktivity v neprospěch pachatele.[39] Římský statut obsahuje samostatné ustanovení v článku 22, ve kterém je tato zásada rozvedena. Byť nejsou explicitně pojmenovány, je možné z článku 22 vyčíst i všechny čtyři výše uvedené atributy tohoto vůdčího principu. Uvedený článek obsahuje rovněž zásadu *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch obviněného). Princip *nulla poena sine lege* je obsažen v článku 23. Zásada zákazu zpětné účinnosti je pak znovu zdůrazněna v článku 24.

„Zásada legality" (*principle of legality*) je z hlediska českého trestního práva vnímána jako zásada trestního řízení s odlišným významem.[40] V anglicky psané literatuře však odpovídá hmotněprávnímu *nullum crimen sine lege,* proto je v práci užívána v tomto smyslu.

Věcná jurisdikce Mezinárodního trestního soudu (jurisdikce ratione materiae)

Vyjadřuje příslušnost soudu pro stíhání určitých, přesně vymezených zločinů podle mezinárodního práva. Jinými slovy, určuje, které zločiny je Mezinárodní trestní soud oprávněn soudit. Je omezena těmi nejzávažnějšími zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek, tedy zločinem genocidy, zločiny proti lidskosti, válečnými zločiny a zločinem agrese.

Skutková podstata

Skutková podstata trestného činu (zločinu) vyjadřuje souhrn objektivních a subjektivních znaků určujících, že určité jednání je trestným činem a o jaký trestný čin nebo zločin se jedná. Vymezuje tedy jednotlivé zločiny a zároveň je od sebe navzájem odlišuje. Tradičně obsahuje pět základních složek, kterými jsou objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka a protiprávnost.

[39] Viz Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. Praha: Linde, 2004, str. 21

[40] Zásada legality z hlediska českého trestního práva procesního vyjadřuje povinnost státního zástupce dbát zákonem stanovenými prostředky, aby byl řádně a včas stíhán každý pachatel každého trestného činu. Blíže viz Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, str. 115-120

Objekt

Objekt zločinu (trestného činu či jiného kriminálního jednání nehledě na terminologii) je obecně charakterizován jako určité společenské vztahy, zájmy, práva či hodnoty, které mají být před kriminálním jednáním uchráněny. Objektem, je tedy to, co je zločinem nějak zasahováno či porušováno. Trestněprávní teorií je od objektu odlišován tzv. „hmotný předmět útoku", který představuje konkrétní osobu nebo věc, na kterou pachatel bezprostředně útočí a tím zasahuje objekt trestného činu. Hmotný předmět útoku bývá tradičně zařazován pod objektivní stránku. V jednotlivých kapitolách této práce o něm bude ale pojednáváno v souvislosti s objektem jednotlivých zločinů, a to z důvodu jejich faktické blízké spojitosti.

Objektivní stránka

Nejen v anglicky psané odborné literatuře se lze hojně setkat s pojmy *actus reus* či *physical element.* Jde o pojmy užívané především v angloamerickém právním systému.[41] Objektivní stránka zločinu charakterizuje především způsob spáchání zločinu a jeho následek. Obligatorně se tak skládá z jednání pachatele, jeho následku a příčinné souvislosti mezi jednáním a následkem (tzv. kauzální nexus), kdy tyto prvky jsou skutkovou podstatou zločinu předjímány. Faktické zločinné jednání a jeho následek se ve skutkové podstatě jakoby zrcadlí, nalézá v ní svůj odraz. Mezi fakultativní znaky objektivní stránky lze řadit hmotný předmět útoku (např. civilní obyvatelstvo), dobu a místo spáchání (např. v rámci rozsáhlého a systematického útoku), prostředek ke spáchání trestného činu a další zvláštní způsoby spáchání (např. v rámci plánu či politické linie).

Subjekt

Subjekt trestného činu je *de facto* pouze jiným výrazem pro pachatele. Pachatelem nemůže být každý, ale jenom trestně odpovědná fyzická osoba. Pro účely Římského statutu je tedy v souladu s principem individuální trestní odpovědnosti vyloučena odpovědnost právnických osob. Soud rovněž nemůže vykonávat jurisdikci vůči osobám mladším osmnácti let. Příslušná ustanovení lze nalézt v čl. 25 a 26 Římského statutu.

Subjektivní stránka

[41] Angloamerické trestní právo rozlišuje materiální element (objektivní prvek) zločinů, tedy *actus reus* a mentální či morální element (subjektivní prvek) neboli *mens rea*

Právní věda pojednává o subjektivní stránce trestných činů jako o psychickém vztahu pachatele k protiprávnímu činu (trestnému činu/zločinu). Subjektivní stránku v podstatě vystihuje pojem zavinění, který obsahuje dvě základní složky, a sice složku intelektuální, čili vědění (vědomí či uvědomění si) a složku volní tedy chtění či záměr. Na základě přítomnosti těchto základních prvků jsou pak rozlišovány formy zavinění na úmyslné a nedbalostní. Úmyslná forma zavinění je pochopitelně závažnější a kloubí v sobě jak složku intelektuální tak volní. Podle vztahu k případnému následku je pak rozlišován úmysl přímý a úmysl nepřímý. Někdy se lze setkat rovněž s pojmem „obmysl" jako určitou „závažnější podkategorií" úmyslu přímého, kdy určitý následek či účinek je přímo cílem nebo účelem, pro který pachatel jedná.[42] Pojem obmysl do určité míry koresponduje s požadavkem na speciální úmysl obsažený ve skutkové podstatě genocidy.

Tuto všeobecně uznávanou koncepci víceméně ctili i tvůrci Římského statutu při definici čl. 30 pojednávajícího o subjektivní stránce (označované jako *mens rea* či *mental element*) zločinů podle mezinárodního práva spadajících do jurisdikce Mezinárodního trestního soudu, přestože daná formulace se z tohoto pohledu zdá být lehce nepřehledná. Zavinění podle tohoto článku je tak složeno ze dvou komponent – vědomí (*knowledge*) a úmyslu (*intent*): „Není-li stanoveno jinak, osoba je trestně odpovědná (…) pouze pokud naplnila objektivní stránku zločinu úmyslně a vědomě". „Úmysl" ale v tomto směru asi nelze chápat čistě ve smyslu formy zavinění, ale spíše jako volní složku subjektivní stránky, významově spíše odpovídá pojmu „chtění" či „záměr", který by lépe vystihoval vztah mysli pachatele k jeho jednání a následku. Tomu pak napovídá i znění odstavce 2, který stanoví, že tímto „úmyslem" se rozumí: a) pokud jde o jednání, že osoba má v úmyslu se dopustit určitého jednání; b) pokud jde o následek, že osoba má v úmyslu způsobit určitý následek nebo si je vědoma, že za obvyklého sledu událostí dojde k takovému následku. Sousloví „osoba má v úmyslu" lze pro zjednodušení a lepší aplikovatelnost výše uvedené koncepce chápat jako „osoba chce". Použití pojmu „úmysl" („má v úmyslu") ale dává explicitněji najevo požadavek úmyslné formy zavinění. Obecně totiž platí, že pro spáchání zločinu podle mezinárodního práva nepostačí zavinění nedbalostní. Pod písmenem b) je pak skryto rozlišení úmyslu přímého a nepřímého. Obecně platí, že úmysl se musí vztahovat na všechny znaky skutkové podstaty, tedy nejen na samotné jednání, nýbrž i na následek, který je zločinem způsoben. „Vědomím" se pak podle odstavce 3 rozumí vědomí existence určitých okolností nebo vědomí, že za obvyklého sledu událostí dojde k určitému následku. Výrazy „vědět" a

[42] Viz např. Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. Praha: Linde, 2004, str. 207

„vědomě“ budou vykládány v tomto smyslu. Tudíž obviněný si musí uvědomovat okolnosti zločinu.

Obyčejové mezinárodní právo

Obyčejové mezinárodní právo představuje zvláštní, avšak pro problematiku věcné jurisdikce Soudu velice důležitou oblast práva. Jako pramen práva zde slouží tzv. „právní obyčej“, který představuje pravděpodobně vůbec nejstarší pramen práva. V současnosti však obecně ztrácí na významu. Typická je pro něj spontánnost vzniku. Vykazuje dva základní rysy, a sice *usus longaevus* – zvyk dlouhodobě zažitý a užívaný a *opinio necessitatis* – zvyk je všeobecně uznávaný a všeobecně vymahatelný. Podmínkou pro to, aby bylo možné obyčej považovat za pramen práva, je i dostatečná míra určitosti.

V kontextu mezinárodního práva trestního je od obyčejového práva často odvozována trestnost zločinů a vymezení jednotlivých skutkových podstat. Panuje všeobecná shoda o tom, že pravidla zakotvená například systémem tzv. Haagského a Ženevského práva za mnoho let své existence a díky jejich všeobecnému uznávání přerostla do roviny mezinárodního práva obyčejového. Obecně je však otázka, zda lze nějaké pravidlo již považovat za normu obyčejového práva či nikoli, značně subjektivní a může činit určité komplikace. Proto i v mezinárodním právu postupně dochází k jejich nahrazování kodifikacemi. Za jednu z takových kodifikací je mnohými považován právě Římský statut.

6 Zločin genocidy

6.1 Úvod

Pokud se v dnešní době vyřkne slovo „genocida“, většina lidí si pravděpodobně vzpomene na holocaust, jako na jednu z nejtragičtějších kapitol lidských dějin. Toto slovo bývá právě v souvislosti s utrpením Židů v průběhu druhé světové války asi nejčastěji skloňováno. Avšak nelze se omezovat jen na tuto tragickou kapitolu dějin, již Jean-Paul Sartre, byť kontroverzní osobnost, napsal, že „existence genocidy je tak stará jako lidstvo samo“.[43] Systematické vyhlazování celých skupin lidí provází dlouhou lidskou historii.[44] Problém ale spočívá v tom, že z historického hlediska zůstala většina těchto zločinů nepotrestána, neboť byla páchána buď na rozkaz anebo přímo těmi, kteří byli „nad zákonem“. Proslulý výrok Adolfa Hitlera „Kdo si dnes vzpomíná na Armény?“ je v této souvislosti často připomínán.[45] Naráží v něm na masakry arménského obyvatelstva v roce 1915, v souvislosti s kterými se poprvé v moderních dějinách začalo mluvit o genocidě, respektive o zločinech proti lidskosti, které však nikdy nebyly potrestány. Strůjce genocidy Arménů, paša Talaat byl po válce obviněn vnitrostátním tureckým soudem z činů „proti lidskosti a civilizaci“, ale zákonnému trestu unikl a posléze žil pod ochranou německé vlády.[46]

Genocida bývá někdy označována za „zločin zločinů“ a lze říci, že z hlediska závažnosti stojí na vrcholku pyramidy kriminálních jednání.[47] Tato kapitola se tak zabývá podle mnohých vůbec nejvážnějším zločinem podle mezinárodního práva. Pro správné pochopení dané problematiky je nejprve nutné přiblížit historické souvislosti a stěžejní dokumenty, které předcházely zakotvení příslušných ustanovení v Římském statutu, především Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948. Po historickém uvedení do problému následuje stěžejní část, ve které je důkladně analyzována skutková podstata tohoto zločinu. V této podkapitole dojde nejen k přiblížení a následné interpretaci příslušných ustanovení, ale bude brána v potaz i dosavadní rozhodovací praxe především obou *ad hoc* mezinárodních tribunálů OSN, která se na formování mezinárodního práva trestního podstatnou mírou podílela. Pozornost bude věnována i souvisejícím otázkám, především pak ustanovením, které ve vymezení skutkové podstaty tohoto zločinu chybí, a

[43] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 1
[44] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 188
[45] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 1
[46] Altman, A, Wellman, C. H. *A Liberal Theory of International Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 71
[47] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 119

úvahám *de lege ferenda*. V souvislosti s touto skutkovou podstatou bude pojednáno i o některých formách trestní součinnosti, které jsou pro zločin genocidy specifické.

Pokud jde o prameny relevantní pro tvorbu této kapitoly, je třeba na prvním místě uvést příslušná ustanovení Římského statutu, především čl. 6 a rovněž Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*). Současně byla východiskem i Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948, ze které Římský statut s ohledem na genocidu vychází, a komentáře k této Úmluvě. Lze konstatovat, že k dané problematice existuje dodatečné množství literatury ať již tuzemské nebo zahraniční, stejně jako judikatury, která se ovšem ve svých závěrech ne vždy plně shoduje.

6.2 Historické souvislosti

Genocida původně představovala kategorii zločinů proti lidskosti.[48] Fakticky byla obsažena již např. ve Statutu Norimberského tribunálu (čl. 6 písm. c)[49]). Mezinárodní vojenský tribunál, především v souvislosti s vyhlazováním Židů v průběhu druhé světové války hovoří o zločinu perzekuce[50] či vyhlazování na základě politických, rasových nebo náboženských důvodů. V době působení Norimberského tribunálu byl však ve spojitosti se zločiny proti lidskosti stále vyžadován tzv. *war nexus*, neboli spojitost s ozbrojeným konfliktem (válkou), což pochopitelně nepředstavovalo zásadní problém, pokud jde o stíhání nacistických zločinů, neboť ty byly spáchány zejména v průběhu druhé světové války. Do budoucna však bylo třeba zločin genocidy z kategorie zločinů proti lidskosti vyčlenit. Nicméně stále platí, že genocida do širšího konceptu zločinů proti lidskosti patří. Přestože u zločinů proti lidskosti došlo postupem času k upuštění od požadavku na *war nexus*, zájem na odlišení těchto dvou zločinů stále trvá. Genocida historicky spojovaná těmi nejhoršími příklady masového vraždění, ať již se jedná o Arménce, Židy či Tutsie ve Rwandě, totiž pro svoji závažnost stále prokazatelně vyčnívá ze skupiny zločinů proti lidskosti. Tento vztah lze přirovnat k poměru, ve kterém je úkladná vražda k vraždě prosté.[51]

[48] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 335

[49] Zločiny proti lidskosti: to jest vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo jiné nelidské činy spáchané proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války, nebo pronásledování z příčin politických, rasových či náboženských při provádění kteréhokoliv zločinu spadajícího pod pravomoc Soudního dvora nebo ve spojení s takovým zločinem, bez ohledu na to, zda bylo porušeno místní právo země, kde zločiny byly spáchány.

[50] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 336

[51] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 10-12

Winston Churchill v souvislosti s vyhlazováním Židů a dalších etnik v průběhu druhé světové války hovořil o „zločinu beze jména“ (*the crime without a name*).[52] Za „duchovního otce“ a autora neologismu „genocida“, který se tak rychle vžil, je považován Raphael Lemkin, právník polsko-židovského původu, který v roce 1944 ve své publikaci *Axis Rule in Occupied Europe,* zabývající se poměry na okupovaných územích Evropy, tento jev poprvé pojmenoval. Termín vytvořil kombinací řeckého slova *génos* („rod“, zde ve smyslu „národ“) a latinské koncovky *-cidium* mající původ ve slovese *caedere* („porážet“ či „vraždit“). „Genocidu definoval jako vyhlazení národa nebo určité etnické skupiny s tím, že nejde jen o jednorázové usmrcování jejích příslušníků, ale spíše o koordinovaný plán akcí, které jsou směřovány ke zničení základních podmínek života etnicky nebo rasově definovaných skupin, což vede v konečném důsledku ke zničení těchto skupin jako takových.“[53] Lemkin se danou problematikou zabýval velice podrobně, volal po všeobecném zákazu genocidy jak za války, tak v době míru, uvědomoval si nedostatečnost mezinárodně právních nástrojů k ochraně menšin a zasazoval se o přijetí multilaterální mezinárodní smluvní úpravy, která by ukládala státům zavést do svých právních řádů normy chránící národnostní, náboženské či rasové minority před utlačováním a genocidou.[54]

Pokud bychom se podívali hlouběji do historie mezinárodního práva, nalezneme určité náznaky ochrany národních, rasových, etnických či náboženských skupin velice ojediněle. První zmínky lze najít v mírové smlouvě mezi Švédskem a Svatou říší římskou uzavřené v Osnabrücku roku 1648 (známé jako Vestfálský mír), která poskytovala určité záruky náboženským menšinám. Lze nalézt i jiné příklady, např. smlouvy uzavřené k ochraně křesťanských minorit v Osmanské říši či frankofonních římských katolíků v britské severní Americe. Určitý vývoj v této oblasti byl zaznamenán i v souvislosti s rozvojem mezinárodního humanitárního práva, kdy např. tzv. Haagské úmluvy z roku 1907 již obsahovaly ustanovení upravující zacházení s civilním obyvatelstvem na okupovaném území.[55] Situace se začala měnit po 1. světové válce s rozvojem lidských práv. Především pak v souvislosti s výše zmíněnými masakry arménského obyvatelstva v Osmanské říši zde vyvstala potřeba zvláštní ochrany národnostních menšin. Nicméně v meziválečném období nebylo žádného velkého pokroku dosaženo, přestože určité snahy v tomto směru lze vystopovat. Úsilí mezinárodního společenství v boji proti genocidě tak zintenzivnilo až v průběhu druhé světové války, neboť zde byla nezpochybnitelná všeobecná vůle potrestat

[52] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 14
[53] Citováno z http://www.pritomnost.cz/2010/11/fenomen-genocida/ dne 5.4.2011
[54] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 29
[55] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 15

zločiny spáchané jak během války, tak před jejím rozpoutáním. Výsledkem intenzivních snah započatých již v průběhu války bylo přijetí Dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy a Statutu mezinárodního vojenského soudního dvora z 8. 8. 1945. V říjnu 1945 bylo dvaceti čtyřem nacistickým vůdcům sděleno obvinění, odsouzeno bylo 19 z nich, trest smrti byl uložen ve dvanácti případech. S odkazem na článek 6 odst. c) Statutu mezinárodního vojenského tribunálu byli *de facto* obviněni z úmyslné a systematické genocidy, tedy z vyhlazování rasových a národnostních skupin, namířené proti civilnímu obyvatelstvu některých okupovaných území za účelem zničení určitých ras a tříd lidí a národnostních, rasových nebo náboženských skupin, především Židů, Poláků a Cikánů. Podklady shromážděné Norimberským tribunálem posléze posloužily jako základ pro koncepci zločinu genocidy.[56]

Za zmínku dále stojí jedna z prvních rezolucí Valného shromáždění OSN, a sice rezoluce 96(1) z roku 1946 o zločinu genocidy. Přestože tato rezoluce nepředstavuje právně závazný dokument, její přijetí dokresluje vývoj, který se v této oblasti práva po druhé světové válce odehrál.

6.2.1 Úmluva o genocidě

Klíčovým právním dokumentem ve vztahu k fenoménu genocidy je Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia[57] z 9. prosince 1948, která vešla v účinnost v roce 1951. Na tvorbě tohoto dokumentu vypracovaného na půdě OSN se mimo jiné podílel i Raphael Lemkin[58]. Při formulování jejího textu byl kromě precizního definování zločinu kladen důraz i na širokou akceptovatelnost této úmluvy. Bylo rovněž počítáno s vytvořením mezinárodního trestního soudu, což bylo nakonec realizováno až o mnoho let později.

Úmluva o genocidě byla v mnoha ohledech převratná. Mimo jiné obsahuje důkladnou definici skutkové podstaty genocidy, stanoví trestnost i jiných aktů souvisejících s genocidou (spolčení, účastenství aj.), zakazuje genocidu nehledě na to, jestli byla spáchána v době války nebo míru a zakládá jak trestní odpovědnost pachatele jako jednotlivce (a jiných účastníků), tak odpovědnost státu. Na druhou stranu tento dokument trpí i některými nedostatky: definice genocidy například nepokrývá vyhlazování politických skupin ani formy tzv. kulturní genocidy[59] a obsahuje neefektivní donucovací mechanismus, když předjímá stíhání tohoto

[56] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 38
[57] Zkráceně označována jako Úmluva o genocidě.
[58] Viz výše. Dalšími experty, kteří na tvorbě podíleli, byli Henri Donnedieu de Vabres, bývalý soudce Norimberského tribunálu a profesor právnické fakulty na Pařížské univerzitě a Vespasian V. Pella, rumunský profesor práva a president Mezinárodní asociace pro trestní právo.
[59] Viz níže v podkapitole „Akty genocidy, které nejsou trestné podle Úmluvy“

zločinu před národními soudy mající jurisdikci nad územím, kde byla genocida spáchána, nebo před budoucím mezinárodním trestním soudem, což se historicky ukázalo jako největší selhání tohoto nástroje.[60] Rozsah její působnosti tedy nemohl dosáhnout na Stalinovo vyhlazování konkrétní ekonomické třídy (kulaků) nebo zabití miliónů lidí kvůli jejich nesouhlasnému politickému názoru či neloajálnosti.[61] Problémem je rovněž to, že Úmluva nespecifikuje čtyři jejím textem chráněné skupiny osob, ani neposkytuje kritéria pro jejich definici.[62]

Padesát let po svém přijetí měla o něco méně než 130 smluvních států, což není nijak závratné číslo v porovnání s ostatními významnými úmluvami OSN v oblasti lidských práv, které, ač mnohdy mnohem mladší, se těšily daleko širší podpoře států ve světě[63]. Důvodem však nejsou pochybnosti o všeobecném odsouzení genocidy, ale spíše potíže států s mnohými závazky, které na ně tato Úmluva klade např. v souvislosti se stíháním nebo vydáváním pachatelů, včetně hlav států. Obecně lze říci, že základní principy této úmluvy a trestnost zločinu genocidia se staly součástí mezinárodního obyčejového práva.[64] Rovněž vnitrostátní trestněprávní úprava většiny států kriminalizuje jednání naplňující znaky genocidy. Úmluva jakožto multilaterální mezinárodní smlouva je pramenem mezinárodního práva veřejného, kromě mezinárodního trestního práva zasahuje rovněž do sféry mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního práva lidských práv.

V sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století se mohl leckdo domnívat, že Úmluva o genocidě představovala víceméně pouze historický dokument, podobně jako například úmluvy zakazující obchod s otroky, jejichž význam je dnes v zásadě symbolický. Avšak rozsáhlé etnické konflikty na konci tisíciletí dokázaly, že takový náhled byl nanejvýš ukvapený. Úmluva o genocidě zůstává základním komponentem současné právní ochrany lidských práv.[65]

6.3 Analýza skutkové podstaty

Genocida jakožto zločin spadající do věcné příslušnosti Mezinárodního trestního soudu je vymezena v článku 6 Římského statutu. Její definice je v porovnání s ostatními

[60] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 336
[61] Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 212
[62] Cassese, A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 97
[63] Viz Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 3, jako příklad je uvedena Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965), Úmluva o odstranění diskriminace žen (1979), Úmluva o právech dítěte z roku 1989 aj.
[64] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 4
[65] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 8

zločiny definovanými ve Statutu poměrně přehledná a jednoduchá. Obdobně snadné bylo i její zařazení do Statutu, neboť jde o definici převzatou z čl. II Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948. S určitou nadsázkou lze říci, že složitá jednání ohledně vymezení skutkové podstaty proběhla již o padesát let dříve. V době přípravy Statutu Mezinárodního trestního soudu pochopitelně byly zvažovány určité modifikace, nicméně po diskuzích se vždy dospělo k jedinému závěru – převzít definici zločinu genocidia tak, jak je uvedena ve zmiňované Úmluvě.[66] Římský statut se v definici zločinu genocidy také nijak neliší od předchozích *ad hoc* tribunálů zřízených Radou bezpečnosti OSN.[67] Definice, ač často kritizována pro přílišnou restriktivnost a obtížnou aplikovatelnost na mnoho případů masového zabíjení a krutosti, zůstala po desetiletí nezměněna. Hlavní ustanovení Úmluvy postupně krystalizovaly do obyčejové podoby.[68] Následné převzetí 50 let starého textu do Římského statutu tak založilo kodifikaci normy mezinárodního obyčeje.[69]

6.3.1 Obecná charakteristika

Genocidou se ve smyslu Římského statutu rozumí jednání páchané v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou a to formou:

a) *usmrcení příslušníků takové skupiny;*
b) *způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;*
c) *úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;*
d) *opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;*
e) *násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.*

Obecně lze shrnout, že pachatel tohoto zločinu musí vykonat jeden z pěti skutků uvedených pod písmenem a) až e) a zároveň musí být veden úmyslem zničit úplně nebo částečně některou ze čtyř chráněných skupin uvedených v úvodní větě. V případě genocidy je na první ohled patrný požadavek na vysokou úroveň speciálního úmyslu (*special intent* či *dolus specialis*), který je součástí definice. Seznam jednání, formou kterých může být genocida spáchána, je taxativní a nemůže být rozšířen o další činy. Takové zločiny, jako

[66] Srov. Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 51-101 – kapitola 2 – Drafting of the Convention and subsequent normative developments
[67] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 129
[68] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 337
[69] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 37

provádění etnických čistek (*ethnic cleansing*), o kterých bude pojednáno dále, budou pravděpodobně z tohoto důvodu stíhány spíše jako zločin proti lidskosti než jako genocida.[70] Charakteristické požadavky této skutkové podstaty pak znamenají vymezení genocidy vůči jiným zločinům zakotveným v Římském statutu, ve zvláštním vztahu je pak především se zločiny proti lidskosti. Klíčové pojmy definice si pro správnou aplikaci normy žádají náležitou interpretaci, podrobněji jsou rozebrány v následujících řádcích této kapitoly.

6.3.2 Objekt

V případě tohoto zločinu podle mezinárodního práva je chráněným zájmem či hodnotou primárně právo na existenci celých národů, národností, všech ras a etnik lidského rodu a náboženských skupin. Zločin genocidy skrze tyto chráněné skupiny zasahuje mezinárodní společenství jako celek. Objektem je zároveň právo na život a svobodný rozvoj osobnosti. Použijeme-li tradiční trestněprávní terminologii, tak hmotným předmětem útoku[71] zločinu genocidy (či jeho cílem) se mohou stát konkrétní chráněné skupiny, resp. jejich příslušníci. Fyzická a sociální existence skupiny tak požívá primární ochrany.

Výčet chráněných skupin je taxativní, jak již bylo uvedeno výše, jedná se o skupiny vymezené svou národností, etnikem, rasou nebo náboženstvím. Text Římského statutu se drží původní definice obsažené v Úmluvě z roku 1948, přestože se v průběhu jeho přípravy objevily návrhy na rozšíření výčtu i o jiné skupiny osob, např. politické, ekonomické a sociální.[72] Zákaz genocidy velmi úzce souvisí s právem na život, jedním ze základních lidských práv definovaným v mnoha mezinárodních lidsko-právních instrumentech. Zatímco obecně je právo na život spojováno s právy jednotlivce, zakotvení zákazu genocidy je spjato s právem na život celých skupin, někdy označovaným jako právo na existenci. Nebezpečnost tohoto zločinu spočívá především v ohrožení celého mezinárodního společenství, nikoli výhradně jednotlivce.[73]

Genocida je zločinem, pro který je typická „depersonalizace oběti“, tzn., že jednotlivec se stává obětí zločinu nikoli pro své osobní kvality nebo vlastnosti, ale kvůli příslušnosti ke skupině.[74] Díky tomu se z jednotlivce stává pouhý objekt. Vedle primární ochrany existence

[70] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 41
[71] K tzv. „hmotnému předmětu útoku“ viz výše v části „Současný stav zkoumané problematiky“ podkapitole „Vymezení některých základních pojmů“.
[72] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 130
[73] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 6
[74] Cassese, A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 103

určité skupiny lidí se proto i lidská důstojnost stává chráněným zájmem zločinu genocidy.[75] Ustanovení podmínky, že genocida musí směřovat ke zničení jedné z uvedených skupin „zcela nebo zčásti“, pak pojmově vylučuje ojedinělé násilné projevy xenofobie.[76]

6.3.2.1 Chráněné skupiny

Omezení výčtu na čtyři základní chráněné skupiny představuje jeden z aspektů, kvůli kterému je tato skutková podstata kritizována pro svou restriktivnost. Taková kritika se pochopitelně na definici snášela již od dob přijetí Úmluvy o genocidě, ze které je formulace převzata. Lze spatřovat přinejmenším tři možné přístupy, jak tento zjevný nedostatek zhojit: 1) ochrana ostatních skupin v definici neuvedených je zajištěna obyčejovým mezinárodním právem, 2) ochrana je poskytována jinými mezinárodními smluvními instrumenty v oblasti ochrany lidských práv a 3) použití judikatury *ad hoc* mezinárodních tribunálů, která vyjasnila a rozšířila rozsah zločinů proti lidskosti v obyčejovém právu. V kontextu Římského statutu je tento nedostatek de facto zhojen věcnou jurisdikcí Soudu nad zločiny proti lidskosti, definovanými jako kriminální jednání spáchaná jako součást rozsáhlého nebo systematického útoku namířeného proti civilnímu obyvatelstvu. Taková jednání zahrnují perzekuci spáchanou na jakékoli skupině nebo kolektivu ztotožnitelné na politických, rasových, národnostních, etnických, kulturních nebo náboženských základech, na základě pohlaví nebo jiných základech, které jsou všeobecně uznávané a nepřípustné podle mezinárodního práva.[77]

Určité problémy vyplývají rovněž z toho, že pojmy „národnostní“, „rasová“ „etnická“ jsou nepřesné samy o sobě. Tento nedostatek se nejmarkantněji projevil při rozhodování ICTR. Rwandští Tutsiové, jak se všeobecně věří, jsou potomky nilských pastevců, zatímco rwandští Hutuové jsou původem Bantuové z jižní a střední Afriky. Historicky bylo jejich hospodářství rozdílné, zatímco Tutsiové pěstovali dobytek, Hutuové obdělávali půdu. Měly by zde být i určité antropo-morfologické rozdílnosti, typický Tutsi je vysoký a štíhlý s ostrým špičatým nosem, typický Hutu měl být podsaditější se širším nosem. U některých jsou tyto rozdílnosti patrné, u jiných však nikoli. Obě skupiny mluví stejným jazykem, vyznávají stejnou víru, mají v podstatě stejnou kulturu a žily na stejném území.[78] Smíšená manželství jsou běžná. Rozlišení mezi těmito dvěma etniky je natolik složité, že belgičtí kolonisté zavedli systém identifikačních karet a určili „etnický původ“ na základě počtu dobytka vlastněného

[75] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 193
[76] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 130
[77] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 104
[78] Cassese, A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 101

rodinou.[79] Poté co se v roce 1994 rozpoutala nenávist vůči Tutsiům, která vyústila v jejich masové vraždění, jednalo se nepochybně o genocidní jednání. Ale logicky vyvstala otázka, zda Tutsiové opravdu představovali národnostní, rasovou, či náboženskou skupinu. Etnická příslušnost Tutsiů byla de facto prozrazena pouze díky jejich identifikačním kartám.

Kritéria pro posuzování příslušnosti k určité skupině mohou být různá. Lze je charakterizovat 1) objektivně, např. společnými zvyky, jazykem, kulturou, fyzickými znaky, barvou kůže atd., nebo 2) subjektivně, což spočívá ve vlastní sebeidentifikaci či identifikaci ostatními jako národní, etnické, rasové či náboženské skupiny. Oba tyto přístupy lze nalézt v judikatuře mezinárodních tribunálů.[80] Příslušnost k určité skupině je dána především objektivně, tedy narozením a vyznačuje se proto svou stálostí.

Z judikatury ICTR lze vysledovat kombinaci objektivního a subjektivního přístupu. V případě *Akayesu*[81] převládal nejprve spíše objektivní přístup, později však bylo nutné zohlednit i přístup subjektivní. Rozhodující bylo, zda s postiženými[82] osobami bylo fakticky zacházeno tak, že náleží do jedné z těchto chráněných skupin. Následně přibylo i další kritérium, a to, zda se tito lidé sami považovali za příslušníky náležící do takové skupiny. Obdobný přístup byl uplatněn i v případě *Kayishema a Ruzindana*[83].[84] ICTY inklinoval k opačnému přístupu, což je zjevné např. v případě *Jelišić*, kde judikoval, že subjektivní faktor je rozhodující.[85]

V souvislosti s pojmem „skupina“ logicky vyvstala otázka, zda může být genocida spáchána např. vraždou pouze jediného člena chráněné skupiny. V některých komentářích k Římskému statutu se lze setkat s názorem, že nikoli.[86] Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*) však v tomto směru dávají jednoznačnou odpověď, když ke všem formám genocidního jednání stanoví požadavek, aby bylo spácháno na jedné nebo více

[79] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 109
[80] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 194
[81] Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T
[82] Ve smyslu obětí zločinu, nikoli ve smyslu fyzického handicapu – pozn.
[83] Žalobce proti Kayishema a Ruzindana, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 21.5.1999, č. ICTR-95-1-T
[84] Cassese, A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 101-102
[85] Žalobce proti Jelisić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 14.12.1999, č. IT-95-10-T, odst. 70
[86] Viz např. Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 348 – „Článek 6 Římského statutu nevyžaduje, aby počet obětí byl vysoký. Jediná věc, která může být z ustanovení vyvozena, je, že genocida nemůže existovat, pokud zde je pouze jedna oběť.“

osobách (*one or more persons*).[87] Pouze jediná oběť tedy stačí na to, aby určité jednání, které splní i ostatní obligatorní znaky, naplnilo skutkovou podstatu zločinu genocidy.

Další otázkou je, zda lze spáchat genocidu na příslušnících vlastní skupiny, tedy stejné skupiny do které náleží sám pachatel. Takové jednání je někdy nazýváno jako „auto-genocida". Tento pojem se poprvé objevil v souvislosti s krutostmi, které se odehrály v Kambodži za vlády Rudých Khmerů. Tato otázka je vcelku spornou. Přestože Římský statut tuto možnost výslovně neupravuje a tedy ani nezapovídá, někteří autoři se domnívají posuzování masového zabíjení členů pachatelovy vlastní skupiny jako genocidy je v rozporu se smyslem Úmluvy, která byla přijata k ochraně národnostních menšin před zločiny založenými na etnické nenávisti, a masové zabíjení v mezích zločinů spáchaných například Rudými Khmery či Pinochetovým režimem lze jednoduše kvalifikovat jako zločiny proti lidskosti.[88] Takový názor se však jeví jako příliš restriktivní. Lze si představit situaci, kdy pachatel, bez ohledu na jeho motivaci, systematicky vyhlazuje příslušníky svého vlastního etnika. Bylo by v takovém případě spravedlivé tvrdit, že nebylo záměrem tvůrců Úmluvy chránit takto likvidovanou skupinu? Domnívám se, že nikoli, a vzhledem k tomu, že to není nijak vyloučeno Římským statutem ani Znaky skutkových podstat, lze dojít k závěru, že takové jednání by rovněž zakládalo individuální trestní odpovědnost za zločin genocidy.

Dále je třeba zdůraznit, že skupina nemusí být vždy pouze menšinová. Na okupovaném území může být utiskována i skupina většinová, v historii není obtížné nalézt celou řadu příkladů takových situací.

Jasné rozlišení mezi čtyřmi základními skupinami není dost dobře možné a jejich definice se proto často překrývají, proto napadená skupina může často splňovat charakteristiky více skupin. To však nepředstavuje zásadní problém, neboť všechny čtyři skupiny jsou chráněny stejnou měrou.[89] Tyto čtyři chráněné skupiny nejenže se fakticky překrývají, ale rovněž pomáhají definovat jedna druhou, jako kdyby představovaly čtyři rohy ohraničující prostor, ve kterém se nacházejí chráněné osoby.[90]

Národnostní skupiny

Pojem národní či národnostní (*national*) skupina se může zdát na první pohled jako jednoduše definovatelný. Určité komplikace však přináší skutečnost, že anglický pojem

[87] srov. Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 2-4
[88] Viz např. Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 119
[89] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 194
[90] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 111

„*nationality*“ je chápán jak ve smyslu „státního občanství“, tak ve smyslu „národnosti“. Termín ve smyslu příslušnosti k určitému státu nesmí být zaměňován s pojmem *nationality* jako příslušnosti k národu či rase.[91] Státní příslušnost tak není v tomto kontextu chráněna. Z perspektivy českého jazyka tento problém odpadá.

ICTR o národnostních skupinách mluví jako o „kolektivu lidí, kteří si uvědomují, že sdílejí právní závazek založený na občanství, spolu se vzájemností práv a povinností“.[92] Prvek spojující především národní skupinu je sdílená národnost. Další aspekty, které přicházejí v úvahu, jsou společná historie, zvyky, kultura a jazyk. Typickými příklady národních či národnostních skupin jsou tzv. národnostní menšiny.[93] Jak bylo uvedeno výše, skupina, vůči které útok směřuje, nemusí být menšinová, z tohoto hlediska lze pojem „národnostní menšina“ považovat do určité míry za zavádějící. To souvisí i s tím, že v roce 1948, kdy byla úmluva o genocidě přijata, byl pojem „národní/národnostní skupina“ chápán v jiném smyslu než dnes. Pojem národnostní skupiny, jak vyplývalo i ze spisů Raphaela Lemkina, stanovil široký rámec odpovídající konceptu „menšiny“ nebo „národnostní menšiny“.[94]

Rasové skupiny

Zatímco v době přípravy Úmluvy o genocidě činilo vymezení této skupiny nejmenší problém, situace o šedesát let později již je daleko problematičtější. Např. ICTR neklasifikoval Tutsie jako rasovou skupinu, neboť podle jeho názoru definice obsažená v Úmluvě je založena na dědičných fyzických rysech často spojovaných s geografickým regionem nehledě na jazykové, kulturní, národnostní nebo náboženské faktory.[95] V tomto směru je tedy nutné nejprve vymezit, co pojem „ lidská rasa“ znamená.[96] Mělo by se jednat o charakteristiku sociálních skupin, jejichž členové sdílí společné dědičné viditelné fyzické znaky, jako je barva kůže či tělesná stavba.[97] Další problém představuje fakt, že samotné vymezování lidských ras bývá velice citlivě vnímáno. Všeobecně panuje obava z toho, že jakékoli bádání v této oblasti může mít určité rasistické konotace v tom smyslu, že nejde jen o zkoumání nějakých společných jmenovatelů fyzických charakteristik, jako je typ vlasů a

[91] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 112
[92] Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 512
[93] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 196
[94] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 118
[95] Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 514
[96] Viz např. http://cs.wikipedia.org/wiki/Lidsk%C3%A1_rasa, citováno dne 9.5.2011: „Lidská rasa je skupina lidí, kterou spojuje dlouhodobý společný vývoj, v jehož průběhu se vlivem rozdílného prostředí vytvořily shodné morfologické a fyziologické znaky (barva pleti, barva a tvar vlasů, očí, rysy tváře, tvar lebky, nosu, atd.).“
[97] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 197

barva kůže, ale že se rovněž snaží nalézt „vědecké“ ospravedlnění pro nejrůznější formy rasové diskriminace. V době, kdy byla přijata Úmluva o genocidě, byl význam pojmu „rasová skupina“ chápán v daleko širším kontextu a téměř dosahoval synonymního významu s pojmy etnický, národnostní či náboženský.[98] Skupiny domorodců (*tribal groups*) též do této kategorie spadají.[99]

Etnické skupiny

Rovněž u slova etnický či etnikum lze spatřovat s postupem doby určitý významový posun. Pojem má původ v řeckém *ethnos*, které původně sloužilo k označení divochů, barbarů, či později pohanů a bezvěrců. Odlišení termínů „etnický“ a „rasový“ je rovněž obtížné, obě slova se do určité míry pojmově překrývají. Lze se setkat i s názory, že etnické skupiny byly podkategorií skupin národních.[100] Pojem etnický je proto třeba chápat v širším kontextu, spíše se vztahuje na skupinu lidí spojených stejnými zvyky, stejným jazykem, způsobem uvažování, obdobným způsobem života či kulturou. Rasové hledisko se naproti tomu spíše vztahuje na podobnosti v rovině fyzické. ICTR v případě *Akayesu* judikoval, že „etnická skupina je obecně definována jako skupina, jejíž členové sdílejí společný jazyk a kulturu.“[101] V tomto případě došel Senát k závěru, že cílem masakrů byla skutečně zvláštní chráněná skupina Tutsiů. Oběti zjevně nebyly vybírány jako jednotlivci, ale proto, že náležely k řečené skupině.[102]

Náboženské skupiny

V původních diskuzích při formulování textu Úmluvy vyvolalo Spojené království otázku, zda tuto skupinu zahrnovat do výčtu těch chráněných s argumentem, že příslušnost k určitému náboženství lze měnit na základě vlastní vůle.[103] Pro její zahrnutí byl však zřejmý důvod především s ohledem na nejstarší historické zkušenosti. První mezinárodní smlouvy, které měly za úkol chránit některé utlačované skupiny, byly přijaty právě za účelem ochrany náboženských minorit.[104] ICTR se otázkou vymezení této skupiny opakovaně zabýval: „Náboženská skupina zahrnuje vyznání nebo způsob uctívání nebo skupinu sdílící společnou

[98] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 123
[99] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 197
[100] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 196
[101] Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 513
[102] Šturma, P. a kol. *Casebook. Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. vydání. Praha:Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladatelství Eva Roztoková, 2010, str. 194
[103] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 127
[104] Viz výše v podkapitole „Historické souvislosti“

víru.“[105] Náboženská skupina je ta, jejíž členové sdílí stejné náboženství, vyznání nebo způsob uctívání.[106] Toto se však jeví jako užší interpretace, než bylo původně zamýšleno. Náboženskou skupinu nelze chápat pouze v tradičním slova smyslu, mohou jí představovat i lidé, kteří sice ke skupině sounáleží, avšak víru aktivně nepraktikují. Náboženství zde není omezeno pouze na otázky víry, ale nese rovněž určité prvky národnostního či etnického původu.

Další spornou otázkou je, zda lze za náboženskou skupinu považovat např. ateisty. Obecně ale platí, že ateistické skupiny zahrnuty nejsou, neboť svoboda nepraktikovat náboženství není chráněna. Malé náboženské spolky či sekty naopak ochranu požívají.[107]

Jiné, do výčtu nezahrnuté skupiny

V průběhu debat při formulování Římského statutu, ale i daleko dříve při vytváření textu Úmluvy, bylo zvažováno zahrnutí i dalších chráněných skupin, případně přijetí jejich demonstrativního výčtu. Současné omezení se na jednu stranu jeví jako logické, neboť tyto čtyři základní skupiny zjevně vyžadují největší ochranu. Rovněž takto stabilní skupiny je jednoduché odlišit od ostatních, zatímco například politické, ekonomické či jiné srovnatelné skupiny stále mění své složení a nejsou proto chráněny jako takové.[108]

ICTR se v případě *Akayesu* zabýval konceptem „stabilních a permanentních skupin“.[109] Taxativní výčet obsažený v čl. 2 Statutu ICTR byl shledán příliš restriktivním kvůli tomu, že zde byl problém se subsumpcí Tutsiů pod některou z výše uvedených skupin, neboť nemohli být zjevně odlišeni od většinových Hutuů[110]. Senát se proto pokusil vytvořit určitou právní konstrukci odvolávající se na záměr tvůrců Úmluvy chránit všechny „stabilní a stálé skupiny“ (*stable and permanent groups*). Tento přístup, ač se zprvu zdál být kreativním a progresivním, byl následně kritizován a v ostatních kauzách řešených před ICTR bylo od této křehké konstrukce upuštěno.[111] Návrh interpretace nebyl příliš přesvědčivý, naopak ukázal, že záměrem tvůrců Úmluvy, jak je ostatně vyjádřeno i v jejím textu, bylo chránit

[105] Žalobce proti Kayishema a Ruzindana, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 21.5.1999, č. ICTR-95-1-T, odst. 98
[106] Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 515
[107] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 198
[108] Tamtéž
[109] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 516 a 702
[110] K této problematice viz výše
[111] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 129

pouze tyto čtyři uvedené skupiny.[112] Přístup ICTR v tomto případě lze proto považovat za rozporný s ustanoveními jak Úmluvy o genocidě, tak např. čl. 6 Římského statutu, a tedy porušující zásadu legality (*nullum crimen sine lege*).[113]

Politické skupiny představují asi „nejvážnějšího kandidáta" na zařazení do chráněného výčtu. Není o nich zmínka ani v rezoluci 96(1) z roku 1946, ani v Úmluvě, a pochopitelně ani v Římském statutu, a nezahrnutí této skupiny vyvolává asi největší kontroverze.[114] Z praktického hlediska by však její začlenění znamenalo celou řadu problémů. Současný svět je hluboce rozdělen názorově i politicky, *de facto* každý člověk má svůj vlastní politický názor, rovněž každý stát uplatňuje svou vlastní politiku. Navíc politické názory a postoje se neustále mění, vyvíjejí, politickou příslušnost lze určovat jen velice obtížně. Na druhou stranu trestní zákoníky některých zemí úpravu genocidy spáchanou proti politickým skupinám skutečně obsahují, např. v Etiopii byli stíhání bývalí představitelé vládnoucí vojenské junty Derg za „genocidu" spáchanou na politických oponentech.[115] Většina států se ale drží ustanovení Úmluvy. Při přípravě Římského statutu nebyla vedena vážná debata o případném zahrnutí této skupiny.

Ekonomické sociální skupiny rovněž nejsou v klíčových předpisech uvedeny. Je třeba je odlišovat od tzv. ekonomické genocidy, jak o ní psal např. Raphael Lemkin. Ta neznamená zničení určitých ekonomických skupin, nýbrž zničení základů hospodářského života národů nebo národnostních menšin. O genocidě ekonomických skupin lze uvažovat např. v souvislosti s událostmi v Sovětském svazu, pokud jde o perzekuce sedláků a Kulaků během kolektivizace, nebo v souvislosti s krutovládou Rudých Khmerů v Kambodži. Trestní zákoníky některých států tuto formu genocidy obsahují, objevily se i návrhy na její začlenění do Římského statutu, ty však podobně jako jiné návrhy na změnu textu neuspěly.[116]

Jazykové skupiny byly z úvah o možném začlenění do Římského statutu vyloučeny, neboť se zdály být přebytečnými.[117] Lze se setkat i s úvahami o vymezení chráněné skupiny lidí podle pohlaví (*gender*) a to v souvislosti především s genocidou páchanou ve formě opatření směřujících k tomu, aby se ve skupině bránilo rození dětí. Obecně platí, že takové

[112] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 345
[113] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 199
[114] Srov. Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 198 či Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 336
[115] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 141
[116] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 146
[117] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 128-129

útoky směřují především proti ženám. Nicméně na tomto místě je třeba zdůraznit, že proti nim nejsou namířeny kvůli tomu, že by byly ženami, nýbrž proto, že jsou členkami nějaké jiné skupiny, která má být jako taková zničena.

Rovněž proběhly diskuse o tom, že by nebyl zakotven taxativní výčet chráněných skupin, nýbrž výčet demonstrativní, čímž by ochrany požívala de facto každá ohrožená skupina. Z historických zkušeností by bylo v teoretické rovině možné uvažovat o zahrnutí např. homosexuálů, starých lidí, mentálně postižených aj.

Faktem ale zůstává, že výčet je taxativně vymezen čtyřmi skupinami. I přes zmiňovanou a často kritizovanou restriktivnost se dané omezení jeví jako logické a v současné době i opodstatněné. Případné rozšíření tohoto výčtu by zřejmě nemělo oporu v mezinárodním obyčejovém právu a pro takovou změnu by se jen stěží hledala napříč státy podpora. Navíc slovo genocida pojmově spíše evokuje zločiny páchané na určitém národu (národnosti) či etniku, nikoli např. ekonomické či politické skupině, jedná se však o subjektivní názor.

6.3.3 Objektivní stránka – obecně

Úvodní věta článku 6 Římského statutu je doplněna výčtem pěti různých aktů genocidy. Kromě obecných znaků aplikovatelných na všechny formy genocidy, každý z těchto pěti aktů má své specifické rysy. S výjimkou posledního odstavce (úmyslné převedení dětí), všechny akty genocidy jako svůj následek způsobují fyzickou či biologickou destrukci.[118] Za povšimnutí stojí, že ve výčtu jednotlivých genocidních jednání se lze setkat i s prvky subjektivní stránky, kterou reprezentují formulace jako „za účelem přivodit fyzickou destrukci“ či „k tomu, aby bylo zabráněno rození dětí“. O problematice subjektivní stránky je pojednáno zvlášť. Tři z výčtu pěti jednání vyžadují skutečně způsobený následek proto, aby byly naplněny, hmotný účinek je tedy součástí skutkové podstaty, kdežto u dvou nikoli (písm. c) a d)). V případě oněch tří, jestliže není skutečně způsobený následek dokázán, lze pachatele stíhat pouze za pokus. Rovněž je potřeba dokázat, že jednání samo o sobě je podstatnou příčinou (*substantive cause*) tohoto následku. Jednání lze obecně spáchat jak ve formě komisivní (konáním), tak omisivní (opominutím).

Zločin genocidy může být spáchán jak v době ozbrojeného konfliktu ať již mezinárodní či vnitrostátní povahy, tak v čase míru (podobně jako zločiny proti lidskosti) a

[118] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 130

nebýt specifického požadavku na zvláštní úmysl, jednalo by se o vcelku široký koncept.[119] Vzhledem k rozsahu genocidy si lze těžko představit, že by mohla být spáchána jednotlivcem jednajícím samostatně. Přestože nelze vyloučit výjimky, je prakticky nemožné páchat genocidu, která by nebyla plánována buď samotným státem, nebo nějakou zájmovou skupinou se státem spojenou. Pro realizaci genocidy fakticky musí existovat určitý plán, ačkoli ani v ustanovení Úmluvy o genocidě ani v Římském statutu není tento požadavek explicitně vyjádřen.[120] Statut nehovoří ani o rozsáhlé nebo systematické povaze činů genocidy, kterou lze jako základní prvek nalézt v popisu zločinů proti lidskosti.

Určité objasnění v této otázce přinášejí Znaky skutkových podstat, které obsahují u každé z pěti forem genocidy závěrečný odstavec, který stanoví na první pohled ne zcela srozumitelný kontextuální požadavek na pachatelovo jednání: „Jednání se odehrálo v kontextu zjevného schématu podobného jednání namířeného proti této skupině, nebo bylo jednáním, které mohlo samo o sobě mít za následek takové zničení.“[121] Význam tohoto ustanovení spočívá právě ve vyjádření určitého systematického prvku či plánu, který by měl odlišit genocidu od jednání například osamělého masového vraha. Plánovanost a organizovanost pak může sloužit jako účinný nástroj k prokázání zvláštního úmyslu vyžadovaného pro naplnění skutkové podstaty tohoto zločinu. Z vysvětlení, že pojem „v kontextu“ (*in the context of*) může zahrnovat počáteční činy v objevujícím se schématu[122], pak vyplývá, že za předpokladu existence celkového kontextu je již první čin kvalifikovatelný jako genocida.

6.3.4 Objektivní stránka – jednotlivé formy jednání

Usmrcení

Usmrcení příslušníků chráněné skupiny představuje základní formu spáchání tohoto zločinu podle mezinárodního práva. V preambuli rezoluce 96(I) z 1946 je genocida popsána jako „popření práva na existenci celých skupin, stejně jako vražda je popření práva na život jednotlivých lidských bytostí“. Usmrcení je nutno vykládat jako vraždu, tj. úmyslné způsobení smrti.[123] Případ *Akayesu* identifikoval 2 materiální elementy: 1) oběť je mrtvá, 2) smrt byla způsobena protiprávním jednáním nebo opomenutím obviněného nebo

[119] Broomhall, B. *International Justice and the International Criminal Court: Between sovereignty and the Rule of Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 77
[120] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 207
[121] *The conduct took place in the context of a manifest pattern of similar coduct directed against that group or was conduct that could itself effect such destruction.*
[122] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 2 – (genocida – úvod, 1. odrážka): *The term „in the context of“ would include the initial acts in an emerging pattern.*
[123] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 501

podřízeného.[124] Pochopitelně musí jít o člena chráněné skupiny. Sám pachatel může být členem této skupiny.[125]

V anglickém znění je použit termín „*killing*“. Jde o pojem, který je širší než pojem vražda (*murder*), a byl přijat s ohledem na to, aby lépe odpovídal francouzskému výrazu „*meurtre*“, který je sice úmyslným zločinem, ale neznamená „pouze“ úkladnou vraždu. Francouzský pojem, který představuje vhodnější ekvivalent anglickému výrazu „*murder*“ je totiž „*assassinat*“.[126] V této souvislosti je zajímavé vyjádření ICTR v případě *Akayesu*, když vyhodnotil anglický termín „*killing*“ jako příliš obecný, zahrnující jak úmyslné tak neúmyslné formy usmrcení, a aplikoval francouzský výraz „*meurtre*“, který vyhodnotil jako preciznější.[127] V případě *Kayishema a Ruzindana* však tyto dva termíny vyhodnotil jako ekvivalentní s tím, že rozsudek v případě *Akayesu* termín „*killing*“ plně nedefinoval.[128]

Znaky skutkové podstaty stanoví, že pojem „usmrtil“ (*killed*) je zaměnitelný s pojmem „způsobil smrt“ (*caused death*).[129] Neznamená to však, že by se daná skutková podstata vztahovala i na nedbalostní formy usmrcení. Má naopak zdůraznit, že usmrcení lze spáchat jak konáním, tak opominutím.[130]

Způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch

Jde o jednu z forem genocidního jednání, u které není přímo vyžadováno, aby došlo přímo k usmrcení oběti či obětí, skutečný následek je však vyžadován. Stále platí obecný předpoklad, že jednání bylo v daném případě motivováno úmyslem zničit úplně nebo částečně chráněnou skupinu obyvatel. Tomu bude odpovídat i závažnost takových ublíženi. Újma však nemusí být trvalá či nevratná.[131] Za těžké tělesné nebo mentální ublížení lze považovat například akty mučení, ať již fyzického nebo psychického charakteru, nelidské a ponižující zacházení nebo perzekuce.[132] Těžké tělesné ublíženi je takové ublížení, které vážně poškozuje zdraví, způsobuje zohyzdění nebo způsobuje jakékoli vážné poškození vnějších a vnitřních

[124] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 158
[125] K dané problematice viz výše - podkapitola „Objekt“
[126] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 131
[127] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 500 a 501
[128] Viz Žalobce proti Kayishema a Ruzindana, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 21.5.1999, č. ICTR-95-1-T, odst. 104
[129] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 2 – (genocida), poznámka pod čarou č. 2
[130] K tomuto rovněž viz Žalobce proti Kambanda, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 4.9.1998, č. ICTR 97-23-S, odst. 40
[131] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 502
[132] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 504

orgánů nebo smyslů.[133] Jako konkrétní příklad takového jednání uvádí rozsudek ICTR v případě *Akayesu* mezi jiným zmrzačení a užití síly, bití pažbou pušky či poranění způsobená mačetou.[134] Těžké tělesné nebo mentální ublížení způsobuje velké utrpení. Podle ICTY jím může být nelidské zacházení, mučení, znásilnění, sexuální zneužívání či deportace. Musí jít o újmu, která jde za hranice dočasné nešťastnosti, potíží či ponížení a musí mít za následek značnou a dlouhodobou nevýhodu z hlediska schopnosti vést normální konstruktivní život.[135] Vymezení tohoto jednání se samozřejmě překrývá s některými objektivními aspekty zločinů proti lidskosti či válečných zločinů. Genocidu od nich lze odlišit především díky tzv. zvláštnímu úmyslu.[136]

Způsobení psychické újmy je však o něco komplikovanější. ICTR v případě *Akayesu* judikoval, že znásilnění a sexuální násilí může zakládat genocidu jak na fyzické tak psychické úrovni.[137] Znásilňování tak může za určitých okolností získat rozměr genocidy.[138] Sexuální násilí může způsobit zničení skupiny skrze úmyslnou emocionální destrukci podstatné části této skupiny. Jsou to především ženy, kdo se stará o potomstvo a pokračování existence určité skupiny obyvatelstva, a pokud přestanou plnit tuto funkci, přežití společnosti je ohroženo.

Bylo však možné setkat se i s názory, že psychická újma může být způsobena pouze podáním farmaceutických prostředků způsobujících vážné poškození mentálních schopností. Touto otázkou se zabýval i ICTY v případě *Krstić*. Konstatoval, že se jednalo o restriktivní výklad Úmluvy podporovaný především USA spočívající v názoru, že „psychická újma" (*mental harm*) znamená trvalé poškození mentálních schopností způsobené drogami, mučením nebo obdobnými technikami. ICTY se v tomto případě ztotožnil s názorem Přípravného výboru (*Preparatory Committee*) Mezinárodního trestního soudu, který poukázal na to, že psychická újma znamená víc než jen malé nebo dočasné zhoršení mentálních schopností.[139] Způsobení vážné duševní poruchy ale nevyžaduje fyzický útok ani žádné fyzické účinky duševního poškození.[140] Znaky skutkových podstat potvrzují, že závažné

[133] Viz Žalobce proti Kayishema a Ruzindana, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 21.5.1999, č. ICTR-95-1-T, odst. 109
[134] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 200
[135] Žalobce proti Krstić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 2.8.2001, č. IT-98-33-T, odst. 513
[136] Viz níže – podkapitola „Subjektivní stránka" – „Speciální úmysl (dolus specialis)"
[137] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 731
[138] Šturma, P. a kol. *Casebook. Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. vydání. Praha:Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladatelství Eva Roztoková, 2010, str. 195
[139] Žalobce proti Krstić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 2.8.2001, č. IT-98-33-T, odst. 510
[140] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 200

tělesné a psychické újmy mohou zahrnovat, ale nejsou tím omezeny, akty mučení, znásilnění, sexuálního násilí nebo nelidské či ponižující zacházení.[141]

Úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení

Tato forma genocidy zahrnuje opatření způsobující pomalou smrt (*slow death measures*), což představuje jednání, které okamžitě nezabíjí, ale může (a je tak zamýšleno) přivodit smrt členům skupiny po delší době,[142] jako např. upírání základních životních potřeb (voda, jídlo, oblečení, přístřeší, léky, lékařská péče), stejně jako zotročení a podřizování nuceným pracím. Koncept této formy genocidy zřejmě reflektuje zločinné praktiky nacistů na Židech v průběhu druhé světové války, především pak životní podmínky, které byly navozeny v koncentračních táborech. Nelze předem přesně určit všechny životní potřeby, které nesmí být odepřeny. Příklady genocidy, které mohou spadat pod odstavec c), jsou poskytnutí skupině lidí minimální příjem potravy, omezení požadované zdravotní péče pod minimální úroveň, odepření pro život dostatečného ubytování, systematické vyhánění z domovů atd. V tomto duchu hovoří i Znaky skutkových podstat.[143] Opět platí podmínka, že tato omezení jsou uvalena s úmyslem zničit skupinu jako takovou nebo její část, což platí pro všechna genocidní jednání.

U genocidy páchané tímto způsobem není vyžadováno, aby byl skutečně způsoben nějaký hmotný následek, v tomto případě smrt osoby nebo osob. Takové životní podmínky musí být navozeny za účelem destrukce, ale zda uspěly, částečně uspěly nebo neuspěly, je nepodstatné. Pokud je následku dosaženo, pak bude vhodné obvinění podle odstavců a) nebo b). Je zde proto možné hovořit o „ohrožovacím zločinu“, neboť postačí samotné vystavení obětí nebezpečí smrti.

Tyto zločiny bývají spojovány s deportacemi. Nejde o pouhé vyhoštění nebo transfery. Deportace samy totiž o sobě způsobovaly nedostatek životních potřeb s následkem velkého množství mrtvých, nemocných, podvyživených a vyčerpaných.[144] Znaky skutkových podstat proto nezapomněly zmínit i systematické vyhánění z domovů.[145]

Lze se setkat s názory, že znásilnění a sexuální útoky mohou být záměrně použity k vytvoření takových životních podmínek, které mají přivodit zničení skupiny. Například

[141] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 2 – (genocida), poznámka pod čarou č. 3
[142] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 201
[143] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 3 – (genocida), poznámka pod čarou č. 4
[144] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str.168
[145] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 3 – (genocida), poznámka pod čarou č. 4

islámské právo stanoví, že žena, která má mimomanželský sexuální styk, se stává neprovdatelnou. Vysvětluje, že cílené znásilňování nebo sexuální útočení na muslimské ženy za účelem efektivně separovat ženy bosenských muslimů od mužů může vytvořit životní podmínky, které mají přivodit zničení skupiny lidí. Masové znásilňování jako takové ale pravděpodobně nelze subsumovat pod tyto „destruktivní životní podmínky", ale mohou se jimi stát, pokud jsou vykonávány systematicky a opakovaně a třeba ve spojení i s dalšími opatřeními.[146] Pro tyto účely se jako vhodnější jeví podřazení pod písm. b), tedy způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch, nebo d), čili přijímání opatření směřujících k zabránění rození dětí.

Ačkoli lze genocidu podle všech pěti odstavců spáchat omisivně (tedy opominutím), v daném odstavci je tento koncept asi nejpravděpodobnější. Neznamená to ale pochopitelně, že by takový čin bylo možné spáchat nedbalostně. I zde samozřejmě platí, výše několikrát zmiňovaná, podmínka speciálního úmyslu.

Přijímání opatření směřujících k zabránění rození dětí

Již v z doby přípravy textu Úmluvy bylo toto jednáním chápáno především jako sterilizace, nucené potraty, kontrola porodů, separace mužů a žen, zákaz sňatků.[147] Takové jednání bývá někdy označováno jako „biologická genocida", neboť zamezuje pokračování biologické existence.[148] Skutečně vzniklý následek není v tomto případě vyžadován, nejde tedy o znak skutkové podstaty. Není proto třeba dokazovat, že se záměr opravdu podařilo realizovat.

O tom, že znásilnění (ačkoli toto jednání je i součástí skutkových podstat válečných zločinů či zločinů proti lidskosti) a sexuální útoky jsou pokryty i odstavcem b) není pochyb. Zaznívají rovněž argumenty, že spadají i pod odstavec c), o čemž bylo pojednáno výše. Otázkou ale zůstává, zda znásilnění a sexuální útoky jsou i formami biologické genocidy podobnými jiným formám „zabránění rození dětí" v rámci skupiny. Systematické znásilňování žen může být v některých případech zamýšleno jako nástroj k předání nové etnické identity dítěte. V případě *Akayesu* se senát ICTR shodl na tom, že znásilnění může být subsumováno pod odstavec d) definice genocidy. Měl za to, že „opatření směřující k zabránění rození dětí v rámci skupiny mohou být chápána jako sexuální poškození, praktiky sterilizace, nucené kontroly porodů, separace pohlaví a zákaz sňatků. V patriarchálních

[146] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 202
[147] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 132
[148] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 202

společnostech, kde členství ve skupině je určováno identitou otce, je příkladem opatření směřujícího k zamezení rození dětí v rámci skupiny ten případ, kdy dojde znásilněním ženy určité skupiny k úmyslnému oplodnění mužem z jiné skupiny se záměrem, aby porodila dítě, které následně nebude patřit do skupiny matky.“ Dále konstatoval, že opatření k zabránění rození dětí mohou být jak fyzická, tak i psychická. Například znásilnění může být opatřením směřujícím k zabránění rození dětí, pokud osoba znásilněná odmítá následně plodit děti. Stejně tak ostatní členové skupiny mohou být hrozbami nebo traumaty vedeni k tomu, aby neplodili děti.[149] Obecně lze říci, že znásilnění může spadat pod definici pod písmenem d) ve chvíli, kdy se oběť kvůli prožitému traumatu rozhodne nemít děti.

Použitá opatření musí být násilného charakteru, pouhé povolení potratů není dostatečné. Nicméně, opatření přijatá některými silně zalidněnými zeměmi (jako například Čína) k nucenému snížení porodnosti ať již z jakéhokoli důvodu neodráží genocidní úmysl.[150]

Násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné

Některými autory je toto jednání považováno za formu kulturní genocidy.[151] Odstavec e) byl do úmluvy přidán téměř jako takový dodatečný nápad s velmi malou reálnou diskuzí či rozvahou. Ustanovení je nejasné, protože navrhovatelé jasně odmítli koncept kulturní genocidy. Komise pro mezinárodní právo pokládala odstavec e) za biologickou genocidu, nicméně původním záměrem bylo považovat toto jednání za formu genocidy kulturní. Dospěla k závěru, že násilné převedení dětí může mít především vážné konsekvence pro budoucí životaschopnost skupiny jako takové.[152] Pokud je dítě převedeno, nemůže vyrůstat jako součást své vlastní skupiny nebo se odcizí své kulturní identitě. Jazyk, tradice, kultura jeho vlastní skupiny zůstanou dítěti cizí.[153] V tomto případě je vyžadován následek spočívající v tom, že děti byly ze skupiny poškozené skutečně přemístěny do skupiny jiné. ICTR v případě *Akayesu* zašel ještě dál, když vyložil, že tato forma pokrývá i hrozby potenciálně vedoucí k převedení. „Stejně jako v případě opatření směřujících k zabránění rození dětí, účelem není pouze postihovat přímý akt násilného fyzického transferu, ale rovněž postihovat akty hrozeb či traumat, které by mohly vést k nucenému transferu dětí z jedné

[149] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 507 a 508
[150] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 202
[151] Viz Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 191
[152] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 175-176
[153] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 203

skupiny do druhé.“[154] Znaky skutkových podstat uvádějí, že pojem násilné resp. násilně (*forcibly*) není omezen jen na fyzickou sílu, ale může rovněž zahrnovat hrozbu síly nebo donucení, způsobené například strachem z násilí, nátlakem, uvězněním, psychickým útiskem, nebo zneužitím moci proti takové osobě či osobám nebo jiné osobě nebo zneužití vnucených životních podmínek.[155]

Úmluva o genocidě nespecifikuje, co je míněno pod pojmem „děti“. Znaky skutkových podstat stanoví věkovou hranici 18 let.[156] Takový věk se zdá být neúměrně vysokou hranicí, smyslem tohoto ustanovení měla být pravděpodobně ochrana daleko mladších dětí. Lze se domnívat, že účelem bylo zabránit ztrátě jejich kulturní identity převedením do jiné skupiny. Jde o to, aby nebyly vystaveny odlišné výchově, zachovaly si svůj jazyk, kulturu či náboženství. Takovou hrozbu si lze jen obtížně představit v případě např. sedmnáctiletého jedince. Znaky skutkových podstat navíc stanoví požadavek, aby pachatel věděl nebo měl vědět, že osoba nebo osoby jsou mladší 18 let.[157] Je otázkou, do jaké míry je toto ustanovení v souladu s článkem 30 Římského statutu.[158] Znaky skutkových podstat v tomto bodě vyžadují nižší nároky na subjektivní stránku než čl. 30[159], neboť z formulace „měl vědět“ (*should have known*) lze dovozovat požadavek na nedbalostní formu zavinění.

V této souvislosti je možné uvést vcelku aktuální příklad z Austrálie, kde umisťování dětí Aboriginců do výchovy bílých rodin způsobilo obvinění z genocidy podle tohoto odstavce. V roce 1997 Australská komise pro lidská práva a rovné příležitosti[160] došla k závěru, že australská praxe nucených přesunů domorodých dětí do nedomorodných institucí a rodin porušila článek II písm. e) Úmluvy o genocidě. Podle zprávy této komise vyšetřování odhalilo, že hlavním účelem přesunů domorodých dětí bylo pohlcení či asimilace těchto dětí do širší, nedomorodné společnosti, takže jejich jedinečné kulturní hodnoty a etnické identity mohly vymizet tím, že ustoupily modelům západní kultury. Tyto přesuny dětí prý byly vedeny genocidním úmyslem, protože směřují ke zničení kulturního celku, před čímž má Úmluva chránit.[161] Posouzení, zda politika odebírání aboriginských dětí a jejich následná

[154] Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 509
[155] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 4 – (genocida), poznámka pod čarou č. 5
[156] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 4 – (genocida násilným převedením dětí, 5. odst.)
[157] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 4 – (genocida násilným převedením dětí, 6. odst.)
[158] Srov. Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 133
[159] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 206
[160] *Australian Human Rights and Equal Opportunities Commission*
[161] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 178

výchova v bílých rodinách byla opravdu genocidní, bude spíše záležet na tom, zda bylo použito násilí (spíše než přesvědčování) a zda účelem politiky asimilace bylo zničení skupiny jako takové,[162] nebo pouze snaha o větší přizpůsobení problematické menšiny.

6.3.4.1 Akty genocidy, které nejsou trestné podle Úmluvy

Již v době koncipování Úmluvy byly zvažovány některé další formy zločinného jednání, které by bylo možné zahrnout pod skutkovou podstatu genocidy. Jednalo se především o rozšíření výčtu chráněných skupin o skupiny politické, ekonomické, jazykové a kulturní a tomu korespondujících forem zločinného jednání. Tvůrci Úmluvy byli konzervativní a vědomě vyloučili z úpravy tzv. kulturní genocidu stejně jako násilné vyhnání skupiny obyvatel z jejich domoviny, jednání známé v dnešní době spíše jako etnické čistky (*ethnic cleansing*). Destrukce politických institucí včetně rozdělení, rozkouskování nebo anexe suverénního státu jsou rovněž vyloučeny z působnosti Úmluvy.[163]

Kulturní genocida

V průběhu příprav Úmluvy byla tato možnost zvažována, nakonec však celkový koncept kulturní genocidy nebyl záměrně do textu zahrnut.[164] Měl pokrývat taková jednání, jako jsou: nucený přesun dětí do jiné skupiny lidí, nucený a systematický exil osob reprezentujících kulturu skupiny, zákaz užívání národního jazyka i v privátních stycích, zákaz náboženských děl nebo nových publikací, systematická destrukce historických nebo náboženských památek, zničení nebo rozptýlení dokumentů a předmětů historické, umělecké nebo náboženské hodnoty a předmětů užívaných při náboženských obřadech. Vyjma nucených přesunů dětí tato jednání nebyla do ustanovení Úmluvy zahrnuta.[165] Kulturní genocida proto bude pravděpodobně představovat doprovodný jev jiné formy genocidního jednání, které musí být vždy spojeno s aspektem fyzického či biologického zničení. Celá problematika tak spadá spíše do sféry mezinárodního práva lidských práv.

Ani Komise pro mezinárodní právo ani tvůrci Římského statutu však zahrnutí „kulturní genocidy" mezi výčet postižitelných jednání reálně nezvažovali.[166] Projevy kulturní genocidy tak z dnešní perspektivy mohou posloužit jako důkazní prostředek prokazující úmysl zničit určitou skupinu obyvatel.

---

[162] Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 310
[163] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 178-179
[164] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 130
[165] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 179-180
[166] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 188-189

Etnické čistky

V souvislosti s tímto zločinem bývá často diskutováno, zda lze tzv. „etnické čistky" (*ethnic cleansing*) známé zejména z války v bývalé Jugoslávii označit za genocidu. Pojem se poprvé objevil v roce 1981 ve zprávách jugoslávských médií o ustavení „etnicky čistých" území (*ethnic clean territories*) v Kosovu. Termín se dostal do mezinárodního slovníku v roce 1992 pro účely popsání politiky prosazované různými stranami jugoslávského konfliktu zaměřené na vytvoření etnicky homogenních území.[167] V průběhu let proběhlo několik pokusů tento pojem blíže vymezit, kdy některé z těchto definic se blížily pojmu genocidy. Za etnické čistky lze obecně považovat „násilné vyhnání civilistů patřících do určité skupiny z nějakého území, vesnice či města".[168] V prosinci 1992 rezoluce Valného shromáždění OSN hovořila v souvislosti s válkou v Bosně a Hercegovině o „odporné politice etnických čistek, které jsou formou genocidy".[169] Pojem „etnické čistky" není právním termínem. Namísto toho popisuje jako komplex kriminálních jevů politiku, jejíž provádění je spojeno s vážným porušováním lidských práv, vedenou k tomu, aby vypudila nějakou etnickou skupinu z určitého regionu za účelem změny etnického složení populace.[170]

Lze se domnívat, že v době vzniku Úmluvy o genocidě, nebyla z logických důvodů diskuze o nucených přesunech obyvatelstva (v dnešní době někdy označovaných jako etnické čistky) příliš vítána a to především s ohledem na výsledky Postupimské konference, tedy na odsun německého obyvatelstva podle článku XII Protokolu postupimské konference z 2.8.1945.

ICTY v souvislosti s událostmi ve Srebrenici zpočátku pojednával o etnických čistkách jako o genocidě, kdy především vyzdvihoval organizování poprav a masových deportací jugoslávskou armádou. Dospěl k závěru, že tyto akty byly vykonávány v kontextu širší politiky etnických čistek namířených proti bosenským muslimům. Politika „etnických čistek" podle názoru ICTY ve svém krajním projevu vykazovala genocidní charakter. Pozdější judikatura ale potvrdila ústup od tohoto poměrně extenzívního výkladu.[171] Například v případě *Tadič* nebylo nikdy navrženo v souvislosti s etnickými čistkami obvinění z genocidy. Žalobce ICTY byl později spíše umírněný, pokud jde o obvinění z genocidy v souvislosti s etnickými čistkami. Například akty spáchané Miloševičovým režimem v roce

[167] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 189-190
[168] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 338
[169] Rezoluce Valného shromáždění č. A/RES/47/121 „*Situace v Bosně a Hercegovině"* UN Doc. A/47PV.91 ze dne 18.12.1992
[170] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 204
[171] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 341

1999 zařadil do rubriky „deportace“ a „perzekuce“, které spadají do kategorie zločinů proti lidskosti.[172] V případě *Krstić* však ICTY poukázal na zjevné podobnosti mezi genocidní politikou a politikou obecně známou jako „etnické čistky“. Plán etnicky vyčistit území Srebrenice posloužil k prokázání genocidního jednání.[173]

Obecně však lze konstatovat, že článek 6 Římského statutu nedopadá na spáchání etnických čistek spočívajících v násilném či nuceném vyhnání civilistů příslušejících některé chráněné skupině, z určité oblasti, vesnice nebo města. Například Sýrie během Římské konference navrhovala doplnění článku 6. Jednání genocidy měla zahrnovat uložení opatření určených k donucení členů určité skupiny opustit své domovy, aby unikli následnému špatnému zacházení. Tento návrh byl však zamítnut.[174]

Lze dojít k závěru, že tzv. „etnické čistky“ ve smyslu nuceného přesídlení obyvatelstva či vyhnání z domovů nemohou být samy o sobě považovány za akt genocidy. Patrně zde schází jasně prokazatelný genocidní úmysl zničit určitou skupinu obyvatel. Problém ale spočívá v tom, že pojem „etnické čistky“ se obecně zažil v trochu jiném slova smyslu, kdy významově zahrnuje i jiné násilné projevy etnické nesnášenlivosti, vraždění nevyjímaje. Proto je jasné definování tohoto pojmu základním předpokladem dalších diskuzí o případném subsumování etnických čistek pod skutkovou podstatu genocidy. Nucené přesídlování obyvatelstva však často bývá průvodním jevem genocidního jednání. Etnické čistky tak zůstávají postižitelné jako zločiny proti lidskosti nebo válečné zločiny.

Ekocida

V odborné literatuře je někdy pojednáváno o pojmu ekocidy (*ecocide*), spočívající v cíleném narušení ekosystému či životního prostředí, které může ohrozit přežití určité skupiny lidí. Jde o nepřátelské, často nevratné poškození životního prostředí způsobené například nukleárními výbuchy, chemickými zbraněmi, vážným znečištěním a kyselými dešti, zničení deštného pralesa, jevy, které ohrožují existenci celých populací.[175] Tato problematika však zjevně spadá do trochu jiné oblasti, problematiky genocidy se v teoretické rovině může dotýkat pouze okrajově.

[172] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 197-199
[173] Viz Žalobce proti Krstić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 2.8.2001, č. IT-98-33-T, odst. 619-622
[174] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 338
[175] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 201

Genocida rovněž není vhodný termín k popsání chování suverénního státu, který jde válčit za účelem úplného zničení nepřátelského národa. Takové jednání bude spíše odpovídat definici zločinu agrese.[176]

6.3.5 Subjektivní stránka

Zločin genocidy vyžaduje z hlediska subjektivní stránky úmyslné zavinění a to ve formě úmyslu přímého. Nepřímý úmysl je v souvislosti s genocidou v zásadě vyloučen a to vzhledem k požadavku na tzv. speciální úmysl (*dolus specialis*) o kterém je pojednáno dále. Stejné samozřejmě zásadně platí i pro nedbalost[177], která může obecně zakládat individuální trestní odpovědnost za zločiny podle mezinárodního práva pouze výjimečně.[178] Nedbalostní zavinění však nelze zaměňovat s omisivní formou jednání. Jak již bylo uvedeno výše v části zabývající se objektivní stránkou, i genocidu lze spáchat formou opominutí. Opominutí nepředstavuje vztah pachatelovy mysli k jeho kriminálnímu jednání, nýbrž formu samotného jednání spočívající v nečinnosti. Proto i nečinností lze spáchat genocidu úmyslně, lze si představit například situaci předjímanou písmenem d), kdy pachatel úmyslně neposkytne základní prostředky k přežití nějaké chráněné skupině.

Přestože, jak již bylo uvedeno výše[179], Římský statut explicitně nestanoví v souvislosti se zločinem genocidy požadavek na nějaký rozsáhlý plán či politiku, fakticky si spáchání tohoto zločinu bez dostatečné míry organizovanosti a systematičnosti nelze představit. Proto by pachatel měl rovněž mít dostatečné vědomí o daných okolnostech. V případě, že osoba nebude disponovat dostatečnou mírou širšího povědomí o takovém plánu či politice, bude těžké prokázat jí genocidní úmysl. Nebude proto pravděpodobně shledána vinnou ze zločinu genocidy, ačkoli může být odpovědná za méně závažný zločin, jako je například vražda. Konkrétní pachatel se však nemusí podílet přímo na vymýšlení takového plánu. Pokud spáchá genocidu s tím, že o plánu ví, pak jsou podmínky splněny.[180] V tomto směru se samozřejmě musí jednat o vědomost skutkovou, kterou nelze zaměňovat s vědomostí či znalostí právní. Pochopitelně není třeba, aby pachatel znal přesnou právní definici zločinu genocidy.

Vědomí pachatele se ale musí vztahovat i na následek jeho jednání, který nastane za běžného sledu okolností. Specifikem skutkové podstaty zločinu genocidy však je skutečnost, že některé z jejích forem, konkrétně písm. c) a d), následek (resp. účinek) nezbytně

[176] Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 310
[177] V teoretické rovině uvažovat o možnosti, že by byl z genocidy shledán vinným kvůli své nedbalosti velitel na základě čl. 28 písm. a) bod (i) nebo 28 písm. b) bod (i).
[178] Werle, G. *General Principles of International Criminal Law* In: Cassese, A. (ed). *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 57
[179] Viz podkapitola „Objektivní stránka – obecně“
[180] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 210

nevyžadují a není třeba jej prokazovat. Z toho vyplývá, že ani vztah pachatelova vědomí k následku nebude předmětem dokazování.

Podle názoru některých autorů však pro splnění požadavku na vědomí pachatele postačí, pokud se povede prokázat to, že pachatel následků nedbal,[181] což by v podstatě znamenalo zavinění ve formě úmyslu nepřímého. Dané tvrzení podtrhují i některé rozsudky *ad hoc* tribunálů, podle nichž byl pachatel uznán vinným, protože věděl nebo měl vědět, že spáchaný akt mohl zničit skupinu úplně nebo její část.[182] Obecně však platí, že pro účely Římského statutu je s ohledem na zločin genocidy vyžadován úmysl přímý.

6.3.5.1 Speciální úmysl (dolus specialis)

Ať již je spáchána v jakékoli z pěti taxativně vymezených forem, vždy platí, že objektivní stránka genocidy musí být naplněna úmyslně a vědomě[183]. Skutková podstata ale z hlediska subjektivní stránky stanoví ještě jeden požadavek – musí přistoupit tzv. speciální úmysl (*dolus specialis*) vyjádřený jako *úmysl zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou*, tj. určitý „přitěžující", závažnější zločinný úmysl, který musí existovat navíc vedle úmyslu doprovázejícího „hlavní zločin", tj. usmrcení, způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch, atd.[184] Pokud by došlo ke spáchání takového jednání náhodně či neúmyslně, nelze pachatele shledat vinným ze zločinu genocidy. Tento speciální požadavek kladený na subjektivní stránku zločinu genocidy tak vedle nedbalostní formy zavinění vylučuje i úmysl nepřímý (*dolus eventualis*).[185] Tzv. zvláštní úmysl představuje v podstatě speciální ustanovení vůči čl. 30 Římského statutu a vytváří určitou výjimku z jeho obecných ustanovení,[186] resp. k nim pro účely zločinu genocidy přidává dodatečný požadavek. *Dolus specialis* („*specific intent*" či „*special intent*") představuje obligatorní podmínku. Bez jejího splnění čin zůstane trestným, nikoli však jako genocida, ale např. jako zločin proti lidskosti nebo čin trestný podle norem trestního práva v tom kterém státě. Tento specifický či zvláštní úmysl odlišuje genocidu od ostatních zločinů podle mezinárodního práva, především pak od zločinů proti lidskosti.

---

[181] Viz např. Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 211

[182] Viz např. Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 520

[183] Čl. 30 Římského statutu

[184] Cassese, A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 103

[185] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 338, k dané problematice viz výše.

[186] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 125 a 126

ICTR se v případě *Akayesu* danou problematikou zabýval, když mimo jiné zmínil i kontinentální právní systém, který v některých případech hovoří o zločinech, které jsou páchány přímo se záměrem určitého následku či účinku.[187] Jde o zvláštní kategorii úmyslu přímého, který je někdy označován pojmem „obmysl". ICTR v případě *Akayesu* došel k závěru, že „masakry, k nimž došlo v roce 1994 ve Rwandě, tedy jasně měly specifický cíl, vyhlazení Tutsiů, kteří byli vybíráni zvláště kvůli svému tutsijskému původu, a ne proto, že by byli bojovníky RPF (Rwandská vlastenecká fronta, povstalecká skupina Tutsiů – dopl.)"[188]

Kromě jakéhosi generálního vymezení vyžadovaného zvláštního úmyslu v první větě skutkové podstaty, lze pak určitá specifika úmyslu, především pokud jde o zamýšlený následek, vypozorovat i u každé z pěti forem genocidy. Vzhledem k formulaci *chapeau* se pak slovo „úmyslné" v odstavci c) jeví jako pleonasmus.

Obecně platí, že vědomí pachatele o tom, že se podílí na vyhlazovací kampani proti skupině, nemůže nahradit zvláštní úmysl či záměr, ale může signalizovat jeho přítomnost.[189] Požadavek speciálního úmyslu pochopitelně klade i větší nároky na dokazování. Obdobně jako jiné prvky skutkové podstaty, i tento musí být náležitě prokázán. Dokazování genocidního úmyslu je velmi komplikované, lze jej dovozovat z řady skutkových okolností: indikátorem může být např. kontextuální prvek (jednání v rámci plánu spáchat genocidu), který se dokazuje počtem obětí, dalšími protiprávními činy, které nemusí spadat pod skutkovou podstatu zločinu genocidia (např. ničení kulturních objektů). Znaky skutkových podstat zločinů stanoví, že subjektivní stránka týkající se okolností genocidního úmyslu musí být posuzována případ od případu.[190] Není však nutné, aby pachatel jednal z diskriminačních pohnutek. Úmysl spáchat jednotlivé diskriminační akty proti členům skupiny není dostatečný.[191]

Pojem „zničení" (*destruction*) představuje fyzickou či biologickou likvidaci skupiny, neboť koncepce tzv. kulturní genocidy nebyla akceptována.[192] Pokud jde o pojmy „úplně nebo částečně", vodítko poskytuje judikatura *ad hoc* tribunálů. ICTR v kauze *Kayishema a Ruzindana* stanovil, že „z části" vyžaduje úmysl zničit značné množství osob, které jsou členy

[187] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 518
[188] Šturma, P. a kol. *Casebook. Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. vydání. Praha:Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladatelství Eva Roztoková, 2010, str. 194
[189] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 208
[190] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 2 – (genocida – úvod, 3. odrážka)
[191] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 208
[192] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 228-230

skupiny“.[193] Podle ICTY „úplně nebo zčásti“ musí být chápáno jako zničení podstatné části, „podstatná“ může být rozuměno jak kvalitativně, tak kvantitativně.[194] V případě *Krstić* došel Senát k závěru, že záměr zabít všechny Bosensko-muslimské muže ve věku, kdy mohou složit v armádě, ve Srebrenici zakládá úmysl zničit „zčásti“ skupinu Bosenských muslimů ve smyslu článku 4 Úmluvy o genocidě a proto musí být kvalifikován jako genocida.[195]

6.3.5.2 Motiv

Ustanovení Římského statutu neobsahuje zvláštní požadavek, pokud jde o motivaci pachatelova jednání. V některých právních řádech je v trestněprávních věcech vyžadován. U zločinu genocidy je nepochybné, že bude motivována především národnostní, rasovou či náboženskou nesnášenlivostí. Lze si těžko představit genocidní úmysl bez adekvátního motivu především u těch osob, které takový zločin naplánovaly či zorganizovaly. Jednotliví účastníci podílející se na genocidě pak mohou být motivováni nejrůznějšími pohnutkami, vždy je však třeba náležitě prokázat všechny předepsané znaky skutkové podstaty, včetně zvláštního úmyslu, o kterém bylo pojednáno výše. Motiv tedy není obligatorním znakem skutkové podstaty zločinu genocidy.

6.3.6 Subjekt

Římský statut nestanoví na osobu pachatele genocidy žádný specifický požadavek, může jím tak být v podstatě kdokoli. Jak bylo uvedeno výše, pachatel musí zamýšlet zničit zcela nebo zčásti cílovou skupinu osob. Z tohoto důvodu mnoho jedinců, kteří by se na genocidě fakticky podíleli, nespadá pod tuto definici.[196] V takových případech, kdy trestné jednání nenaplní všechny znaky skutkové podstaty (nebo nelze prokázat výše uvedený speciální úmysl), může být přesto postižitelné jako zločin proti lidskosti, válečný zločin nebo obyčejný trestný čin. Genocida, jak již bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, totiž bývá považována za zvláštní kategorii (speciální skutkovou podstatu) v rámci zločinů proti lidskosti.[197]

---

[193] Žalobce proti Kayishema a Ruzindana, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 21.5.1999, č. ICTR-95-1-T, odst. 97

[194] Viz Žalobce proti Jelisić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 14.12.1999, č. IT-95-10-T, odst. 81-82

[195] Viz Žalobce proti Krstić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 2.8.2001, č. IT-98-33-T, odst. 619

[196] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 29

[197] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 129-130

6.3.7 Formy zločinné součinnosti

Stejně jako Komise pro mezinárodní právo při utváření Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva a Rada bezpečnosti při tvorbě statutů *ad hoc* tribunálů, se musela Římská konference zabývat formami účastenství na zločinu genocidy stanovenými v čl. III Úmluvy o genocidě. Komise pro mezinárodní právo přijala obecné ustanovení upravující účastenství aplikovatelné na všechny zločiny obsažené v návrhu Kodexu zločinů, zatímco Rada bezpečnosti měla opačný přístup a inkorporovala text článku III v rámci definice zločinu genocidy. Na Římské konferenci pracovní skupina pro obecné zásady (*Working Group on General Principles*) odsouhlasila nezahrnout čl. III do definice zločinu genocidy, ale za podmínky, že jeho ustanovení budou náležitě reflektována v článku 25.[198] Ten zakládá individuální trestní odpovědnost za zločin genocidy i v případě pokusu (*attempt*), podněcování (*incitement*), spolčení (*conspiracy*) a účastenství (*complicity*). Římský statut tedy vedlejšího pachatele (*secondary offender*) činí odpovědného za genocidu, zatímco podle Úmluvy o genocidě a statutů *ad hoc* tribunálů je taková osoba vinnou z jiného činu.[199]

Pokud jde o spolčení (*conspiracy*), článek 25 písm. d) Římského stautu předvídá dokonání nebo pokus o spáchání tohoto zločinu skupinou osob jednajících se společným záměrem. Podle Statutu se spolčení může objevit pouze, když je hlavní zločin (*underlying crime*) skutečně spáchán nebo se o něj pachatel alespoň pokusí. Statut proto nepokrývá počáteční formy spolčení, tedy něco co je předpokládané čl. 3 písm. b) Úmluvy o genocidě. Starší předpis tak činí trestným „spolčení ke spáchání genocidy“ (*conspiracy to commit genocide*), což představuje nedokonaný zločin spočívající v plánování a organizování genocidy, aniž by nutně muselo následovat uskutečnění zločinu, zatímco článek 6 Římského statutu podobné ustanovení neobsahuje.[200] Skutečná diskuze o tom nebyla v Římě vedena. Statut následuje přístup návrhu Kodexu zločinů Komise pro mezinárodní právo a rozpornost s Úmluvou je pravděpodobně nedbalostí.[201] Je patrné, že přinejmenším v jednom ohledu je zde nesoulad mezinárodního obyčejového práva s Římským statutem.[202] Naopak statuty dvou *ad hoc* mezinárodních tribunálů článek III Úmluvy do ustanovení upravujících genocidu plně inkorporovaly[203] a na základě nich i následně soudily.[204]

---

[198] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 133-134
[199] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 258
[200] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 347
[201] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 96
[202] Cassese, A. *Genocide* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 347
[203] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 264

Pokud jde o podněcování (*incitement*), Římský statut v tomto bodě věrně reflektuje ustanovení Úmluvy, když ve svém článku 25, odst. 3 písm. e) stanoví, že osoba je trestně odpovědná za zločin genocidy, pokud přímo a veřejně podněcuje jiné k páchání genocidy. V průběhu Římské konference padly návrhy, aby podněcování bylo vztaženo i na zbývající zločiny v jurisdikci soudu, nakonec však bylo omezeno pouze na genocidu.[205] Veřejné podněcování vytváří nebo významně zvyšuje riziko nekontrolovatelného masového zločinného jednání proti členům určité skupiny. Protože je podněcování určeno nekonkrétnímu okruhu adresátů, ten kdo takové jednání podnítil, následně ztrácí kontrolu nad vývojem událostí.[206] Ustanovení kriminalizuje podněcování ke spáchání genocidy jako zvláštní formu účastenství, totiž navedení nebo pokus přimět jiné ke spáchání genocidy.[207] Pouhé provokativní vyjádření nestačí.[208] V této souvislosti je třeba vymezit pojmy „přímo“ a „veřejně“, přičemž druhý z uvedených termínů je v tomto směru jednodušší. „Veřejné podněcování“ podle Komise pro mezinárodní právo vyžaduje sdělení výzvy ke kriminálnímu jednání určitému počtu osob na veřejném místě nebo členům široké veřejnosti obecně. Ve vztahu k událostem ve Rwandě Komise usoudila, že takové podněcování nastane na veřejném místě anebo prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, jako jsou rádio nebo televize.[209] Problém ale nastává, pokud jde o „přímé“ podněcování, neboť historie ukazuje, že ti, kdo se pokouší podnítit genocidu, mluví v eufemismech či metaforách. Domnívat se ale, že takový kódovaný jazyk není dostatečně přímý, by bylo zjevně v rozporu se záměrem tvůrců těchto ustanovení. V kauze *Akayesu* tribunál prohlásil, že prvek přímosti v podněcování by měl být posuzován ve světle kulturního a jazykového obsahu. Určitý projev může být vnímán jako přímý v jedné zemi a v jiné nikoli, záleží na posluchačích.[210] Například během genocidy ve Rwandě prezident prozatímní vlády vyzval davy lidí, aby se „daly do práce“, což pro Rwanďany znamenalo použít mačety a sekery. Šlo tedy o výzvu k zabíjení Tutsiů. V případě *Kambanda* tribunál citoval "podněcovací" frázi obžalovaného *„you refuse to give your blood*

[204] Viz Žalobce proti Kambanda, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 4.9.1998, č. ICTR 97-23-S, odst. 40
[205] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 272
[206] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 211
[207] Werle, G. *General Principles of International Criminal Law* In: Cassese, A. (ed). *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 60
[208] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 211
[209] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 276
[210] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 557

to your country and the dogs drink it for nothing" což lze přeložit jako „odmítáš odevzdávat svou krev své zemi, aby ji pak ti psi pili za nic".[211]

Pokud jde o pokus (*attempt*), Římský statut obsahuje obecné ustanovení aplikovatelné na všechny zločiny podle mezinárodního práva v jurisdikci MTS v článku 25, odst. 3 písm. f. Jedná se o hybridní formulaci mající původ ve francouzském a anglickém právu, která relativně široce vymezuje fází zločinného jednání mezi „prvním krokem po přípravě" a „posledním krokem před spácháním (dokonáním)". Rovněž obsahuje významné ustanovení o dobrovolném upuštění od dokonání zločinu.[212]

Účastenství (*complicity*) je v Římském statutu obecně upraveno v článku 25, odst. 3, písm. b), c), d).

6.4 Závěr

Skutková podstata genocidy je ze čtveřice zločinů v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu nejméně komplikovaná, a to co do obsahové stránky, tak co do všeobecné akceptovatelnosti. Vychází z relativně jednoduché, více než šedesát let staré definice, která se během dlouhých let nepochybně stala normou obyčejového mezinárodního práva. Vykazuje pochopitelně určité nedostatky, které mimo jiné odráží i dobu, ve které vznikla. Kritika, jak bylo přiblíženo v této kapitole, směřuje především proti jejímu relativně úzkému až restriktivnímu vymezení, především pokud jde o výčet chráněných skupin obyvatel nebo o problematickou aplikovatelnost na případy etnických čistek. Z toho mohou pramenit i určitá nedorozumění, neboť všeobecné laické vnímání pojmu genocida bývá obvykle daleko širší, než její skutečné právní vymezení. Proto mohou být odborníci na mezinárodní trestní právo[213] dokonce někdy označováni za popírače genocidy, když v případě nějaké nešťastné události spočívající v násilné perzekuci obyvatelstva upozorní na skutečnost, že dané jednání není genocidou, neboť nenaplnilo všechny požadavky kladené skutkovou podstatou tohoto zločinu podle mezinárodního práva.

Vzhledem k obyčejové povaze definice skutkové podstaty genocidy je alespoň v dohledné době velice těžko představitelné, že byla nějak revidována. Příležitost k uzpůsobení jejího textu byla především v průběhu Římské konference, kde však zájem na odstranění partikulárních nedostatků nebyl natolik naléhavý, aby se státy byly schopny

[211] Žalobce proti Kambanda, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 4.9.1998, č. ICTR 97-23-S, odst. 39, bod. (x)
[212] Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 283
[213] Například profesor William A.Schabas, ředitel Irského centra pro lidská práva na National University of Ireland, Galway, Irsko.

dohodnout na úpravě textu. Ani v průběhu revizní konference v roce 2010 nebyla diskuze o případných změnách této skutkové podstaty vedena.

Přes výše uvedené nedostatky lze současnou formulaci skutkové podstaty považovat za adekvátní a vhodnou. Je možné namítat, že například v souvislosti s tzv. etnickými čistkami v Jugoslávii nebo jinými případy masového zabíjení selhala nebo se přinejmenším ukázala být nedostatečnou. Ani tato kritika však nebyla natolik silná, aby došlo k zásadní úpravě textu.

Na úplný závěr je vhodné podotknout, že v dnešní společnosti genocida naštěstí není častým jevem, což však neznamená, že by byla úplně vyloučena, o čemž nás přesvědčily události z devadesátých let dvacátého století, a zůstává tak stále rizikem dnešní společnosti.

7 Zločiny proti lidskosti

7.1 Úvod

Zločiny proti lidskosti jsou, slovy švýcarského juristy Jeana Gravena, staré jako samotné lidstvo.[214] Souhrnně je lze označit za masové zločiny páchané na civilním obyvatelstvu[215] a tvoří základ mezinárodního trestního soudnictví. Zkušenosti *ad hoc* tribunálů ukazují, jak utvářejí jádro trestních stíhání. Jde převážně o činy, které samy o sobě způsobují obrovské a zbytečné utrpení.[216] Velkou měrou, ne-li úplně, zahrnují genocidu, která je často vnímána jako závažnější forma zločinů proti lidskosti ve formě vyhlazování či perzekuce. Nadto rozsah, se kterým se trestní stíhání válečných zločinů zaměřují na zvěrstva páchaná na civilním obyvatelstvu, vypovídá o značném významu kategorie zločinů proti lidskosti.[217]

V první části této kapitoly je krátce pojednáno o dějinných souvislostech fenoménu zločinů proti lidskosti. Historická pasáž je v tomto případě stručnější v porovnání s ostatními kapitolami hned z několika důvodů. Zločiny proti lidskosti odvozují svůj původ z velkého množství různých lidsko-právních a jiných pramenů mezinárodního práva, stejně jako od mnoha norem mezinárodního práva obyčejového. Celkově pojmout vývoj lidských práv a následné zakotvení individuální trestní odpovědnosti pro ty, kteří tato práva závažným způsobem porušují, by zcela jistě nebylo možné v rámci stanoveného rozsahu disertační práce. Rovněž mnohé z toho, co bylo uvedeno pro zločin genocidy, pokud jde o historické souvislosti, obdobně platí i pro tuto kategorii zločinů. Po historickém uvedení do problematiky následuje hlavní část této kapitoly věnovaná analýze skutkové podstaty. Snahou bylo zdůraznit její specifické aspekty a upozornit na problematické body. O objektu těchto zločinů je pojednáno nejprve v obecné rovině a následně se zvláštní pozorností zaměřenou na vymezení civilního obyvatelstva, vůči kterému zločiny proti lidskosti směřují. Pokud jde o objektivní stránku, analyzovány jsou zvlášť aspekty společné všem zločinům zakotveným v čl. 7 Římského statutu a zvlášť jednotlivé formy zločinného jednání. Z hlediska subjektivní stránky je pozornost věnována hlavně zvláštnímu požadavku na vědomí pachatele o rozsáhlém nebo systematickém útoku, neboť především tím jsou zločiny proti lidskosti

[214] Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 46
[215] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 216
[216] Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 310
[217] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 144

odlišeny od ostatních zločinů podle mezinárodního práva. Součástí kapitoly je i zhodnocení problematiky a závěry *de lege ferenda*.

K dané problematice je dostupné velké množství literatury tuzemské i zahraniční, věnované jak obecně lidsko-právním otázkám, tak mezinárodnímu právu trestnímu. Pokud jde o judikaturu, lze konstatovat, že s ohledem na zločiny proti lidskosti je pravděpodobně nejbohatší. Dostupná je celá řada rozsudků a jiných rozhodnutí pocházejících především z činnosti obou *ad hoc* tribunálů, které slouží jako cenný zdroj poznání. Z rozhodovací praxe Mezinárodního trestního soudu lze rovněž čerpat.

7.2 Historické souvislosti

Termín zločiny proti lidskosti byl příležitostně používán i v dávnější minulosti, avšak v jeho současném významu byl poprvé užit v roce 1915. Turecké masakry arménské populace byly označeny za zločin proti lidskosti v deklaraci tří vítězných mocností žádající, aby ti, kteří stáli za spácháním těchto masakrů, byli osobně trestně odpovědní. Nicméně po válce se objevily námitky, že by šlo o retroaktivní trestní legislativu a žádná stíhání na mezinárodní úrovni za genocidu Arménů neproběhla.[218] V souvislosti s uvedenými událostmi se rovněž někdy hovoří o genocidě.[219] Po první světové válce bylo rovněž voláno po stíhání „provinění proti lidskosti“ (*offenses against humanity*), toho však nebylo nikdy docíleno.[220]

Zločiny proti lidskosti byly definovány a rovněž poprvé stíhány Norimberským tribunálem.[221] Článek 6 odstavec c) Charty Mezinárodního vojenského tribunálu jasně předjímal stíhání a potrestání krutostí a perzekucí, které byly natolik odporné, že otřásly naším smyslem pro lidskou důstojnost. Byly vymezeny 2 kategorie těchto zločinů: 1) nelidské činy jako jsou vražda, vyhlazování, zotročování a deportace nebo jiné ukrutnosti spáchané proti civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války, tzn. jakýchkoli skupin civilistů nehledě na jejich národnost, a 2) perzekuce z politických, rasových či náboženských důvodů při páchání kteréhokoli zločinu spadajícího pod pravomoc Tribunálu nebo ve spojení s takovým zločinem. Obě kategorie obsahovaly základní podmínku: byly trestné, pouze pokud měly nějakou spojitost s ozbrojeným konfliktem, přesněji pokud byly spáchány při provádění nebo ve spojení se zločinem proti míru nebo válečným zločinem.[222] „V tomto

[218] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 41
[219] Viz výše kapitola Zločin genocidy, podkapitola „Historické souvislosti“
[220] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 217
[221] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 353
[222] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 354

případě šlo zřejmě o hlavní inovační přínos Statutu ve vztahu k dosavadnímu mezinárodnímu právu. Statut ani rozsudek norimberského tribunálu přesně nerozlišovaly zločiny proti lidskosti od válečných zločinů. Z definice sice vyplývá, že oproti válečným zločinům mohou být zločiny proti lidskosti spáchány i před válkou. Je zde však podstatné omezení dané podmínkou, že byly spáchány v souvislosti s prováděním zločinu proti míru nebo válečného zločinu (*war nexus*). Tribunál proto neuznal činy jinak naplňující definici spáchané před rokem 1939 za zločiny proti lidskosti ve smyslu Statutu. Tato omezující podmínka provázela kategorii zločinů proti lidskosti ještě dlouho po Norimberku a do značné míry tak limitovala její sféru aplikace. Definitivně byla odstraněna až Statutem Mezinárodního trestního soudu (1998).“[223]

Za padesát let však došlo k určitému vývoji ve vymezení těchto zločinů, což se potvrdilo i při formulování článku 7 Římského statutu. Na jedné straně byl potvrzen posun, ke kterému došlo od doby Norimberského tribunálu v tom, že tento zločin může být spáchán i bez souvislosti s ozbrojeným konfliktem, přestože bylo možné setkat se s argumentem, že obyčejové mezinárodní právo stále *war nexus* vyžaduje.[224] Na druhé straně je v definici obsažena podmínka, že kterýkoli z uvedených činů musí být spáchán „jako součást rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu, při vědomí existence takového útoku“. Oproti Norimberskému tribunálu došlo rovněž ke zvýšení počtu činů, které lze kvalifikovat jako zločiny proti lidskosti.[225]

Zločiny proti lidskosti lze považovat za implementaci lidsko-právních norem v rámci mezinárodního trestního práva. Samotné právo lidských práv upravuje krutosti a jiné zločiny páchané státem proti svému vlastnímu obyvatelstvu, zločiny proti lidskosti jsou zaměřeny na stíhání jednotlivců, kteří tyto zločiny spáchali.[226]

Na rozdíl od genocidy, která byla v průběhu Římské konference snadno akceptována s nezměněnou definicí od přijetí Úmluvy o genocidě v roce 1948, v případě zločinů proti lidskosti zde bylo mnoho variant, jak mezinárodní normy upravující danou problematiku do Statutu Mezinárodního trestního soudu implementovat. Tyto zločiny vznikly primárně jako produkt obyčejového mezinárodního práva a proto byly na jejich zapracování kladeny

[223] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 471
[224] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 43
[225] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 132-133
[226] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 139

rozdílné intelektuální požadavky.[227] Od dob působení Norimberského tribunálu se objevila celá řada rozličných definicí v nejrůznějších předpisech či dokumentech, ať již se jedná o návrhy Komise pro mezinárodní právo nebo statuty *ad hoc* mezinárodních tribunálů. Ty, přestože vykazovaly značné rozdíly v normativním vymezení tohoto zločinu,[228] posloužily jako užitečný zdroj inspirace.[229] Pro tvůrce statutu tak kodifikace mezinárodního práva upravující oblast zločinů proti lidskosti představovala nesnadný úkol, nicméně zájem o detailní a přesnou definici byl značný. Na Římské konferenci ale nakonec bylo překvapivě málo diskuzí ohledně formulace zločinů proti lidskosti v porovnání s enormní pozorností věnované vymezení válečných zločinů. Objevily se i určité návrhy na začlenění terorismu a ekonomických embarg, následně se však v diskuzi tato idea setkala s malou podporou a od této otázky bylo upuštěno.[230]

7.3 Analýza skutkové podstaty

Klasické definice zločinů proti lidskosti v takových právních nástrojích, jako je Statut Norimberského tribunálu, jsou vágní a otevřené, nechávající na soudu interpretaci rozsahu takových pojmů, jako „perzekuce" či „nelidské činy".[231] Ač je Římský statut považován spíše za kodifikaci již existujících norem než za projev progresivního vývoje práva,[232] v případě zločinů proti lidskosti nelze jeho tvůrcům snahu o určitý posun v této oblasti upřít.

Znepokojeni neurčitým vymezením zločinu se tvůrci Římského statutu snažili omezit snahy o příliš obecnou nebo volnou interpretaci. V tomto duchu hovoří i Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*): „Vzhledem k tomu, že článek 7 náleží do mezinárodního trestního práva, jeho ustanovení v souladu s článkem 22 musí být striktně interpretována berouce v potaz to, že zločiny proti lidskosti definované v článku 7 patří mezi nejzávažnější zločiny zasahující mezinárodní společenství jako celek, zaručují a zakládají individuální trestní odpovědnost a vyžadují jednání, které je nepřípustné podle obecně

[227] Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 46
[228] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 141
[229] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 220
[230] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 142-143
[231] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 144
[232] Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 50

aplikovatelného mezinárodního práva, jak je uznáváno hlavními právními systémy na světě.“[233]

Článek 7 Římského statutu v prvním odstavci uceleně a dostatečně přesně vymezuje zločiny proti lidskosti jako jednání spočívající v jedné z forem obsažených ve výčtu jedenácti činů spáchaných v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu při vědomé existenci takového útoku. Formy, ve kterých lze spáchat zločiny proti lidskosti dle Statutu jsou: *a) vražda, b) vyhlazování, c) zotročování, d) deportace nebo násilný přesun obyvatelstva, e) zbavení svobody při porušení základních pravidel mezinárodního práva, f) mučení, g) znásilnění, sexuální otroctví, nucená prostituce, nucené těhotenství a sterilizace nebo jiná podobně závažná forma sexuálního násilí, h) persekuce určité skupiny z politických, rasových, národnostních, etnických, kulturních, náboženských a jiných důvodů, kterou mezinárodní právo nedovoluje, prováděnou při páchání jiného činu podléhajícího jurisdikci Soudu, i) nedobrovolné mizení osob, j) apartheid a k) jiné podobné nelidské činy způsobující velké utrpení.* Díky ustanovení tohoto odstavce obsažené pod písmenem k), tedy jiné podobné nelidské činy způsobující velké utrpení, je přinejmenším diskutabilní, do jaké míry je uvedený seznam jednání taxativní. Z formulace „jiné podobné činy“ lze dovozovat, že výčet je *de facto* demonstrativní.

Odstavec druhý pak vymezuje, co se rozumí pod pojmy uvedenými v odstavci předcházejícím a dává tak závazné interpretační vodítko k užité terminologii. Zločiny proti lidskosti tak mají mezinárodně definovaný obsah. Zatímco některé pojmy obsažené v prvním odstavci tohoto článku nebylo třeba blíže vymezovat, ve většině případů je však v odstavci druhém podána závazná mezinárodní definice.[234]

7.3.1 Objekt

Pro zločiny proti lidskosti platí, že ohrožení míru, bezpečnosti a světového blaha má původ v systematickém nebo rozsáhlém útoku na základní lidská práva civilního obyvatelstva.[235] Podobně jako v případě genocidy zde důraz není kladen na jednotlivou (individuální) oběť, ale spíše na oběť kolektivní. Jednotlivec je viktimizován nikoli kvůli svým individuálním vlastnostem, ale spíše kvůli jeho členství v zasažené civilní populaci.[236] Zločin proto nezasahuje pouze jednotlivce, ale rovněž celé mezinárodní společenství.

[233] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 5 (zločiny proti lidskosti, úvod, 1. odst.)
[234] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 133-134
[235] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 220
[236] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 367

Kromě těch hodnot, které přesahují jednotlivce, ustanovení chrání rovněž osobní práva, kterými jsou život člověka, zdraví, svoboda a důstojnost.[237] Společným znakem všech zločinů proti lidskosti je skutečnost, že představují vážný útok na lidskou důstojnost nebo závažné ponížení či degradaci jedné nebo více lidských bytostí.[238]

7.3.1.1 „Zaměřený proti civilnímu obyvatelstvu“

Článek 7 odst. 1 Římského statutu stanoví požadavek, aby zločiny proti lidskosti měly původ v útoku namířeném proti civilnímu obyvatelstvu. Ustanovení tak reflektuje Statut Norimberského tribunálu a potvrzuje, že jednotlivci propojení s aparátem utiskovatelského státu mohou být stíháni nejen za zločiny páchané na cizích státních příslušnících, jejichž ochrana byla mezinárodním právem již relativně zavedena, nýbrž i za činy namířené proti vlastním občanům. Podobné formulace lze nalézt i ve statutech *ad hoc* tribunálů.[239]

Výraz „zaměřený proti“ (*directed against*) stanoví, že v kontextu zločinu proti lidskosti je civilní obyvatelstvo hlavním cílem.[240] Civilní obyvatelstvo musí být primárním objektem útoku a ne jen náhodnou obětí.[241] Přípravný senát Mezinárodního trestního soudu v případě *Katanga* vyložil, že potenciální civilní oběti podle článku 7 náleží k jakékoli civilní populaci, bez ohledu na národnost, etnikum, nebo jiný odlišující znak,[242] když vycházel ze staršího rozsudku ICTY v kauze *Tadić*, který ozřejmil, že zločiny proti lidskosti mohou být spáchány na civilistech stejné národnosti, jako je pachatel, civilistech bez státní příslušnosti stejně jako těch, kteří jsou jiné národnosti.[243] Není ale třeba prokazovat, že veškeré obyvatelstvo na vymezeném území bylo zasaženo útokem, za předpokladu, že nebyl zaměřen na omezený a náhodně vybíraný počet jednotlivců.[244] Jsou tak vyloučeny náhodné nebo izolované akty.

Definice pojmu „civilní“ v čl. 50 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám bylo použito jako vodítka vzhledem k tomu, že by se mělo jednat o odraz obyčejového

[237] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 220-221
[238] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 360
[239] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 153
[240] Viz např. Žalobce proti Kunarać et al., rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12.6.2002, č. IT-96-23& IT-96-23/1-A, odst. 91, Žalobce proti Gotovina et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15.4.2011, č. IT-06-90-T, odst. 1704
[241] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 76
[242] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 399
[243] Žalobce proti Tadić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 7.5.1997, č. IT-94-1-T, odst. 635
[244] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 77

mezinárodního práva. Obyvatelstvo musí být převážně ve své podstatě civilní, přestože „necivilisté“ mohou rovněž být přítomni. Jinými slovy přítomnost vojáků mezi napadeným civilním obyvatelstvem nevylučuje civilní charakter.[245] Na formulaci ICTY, že „zasažené obyvatelstvo musí být převážné civilní povahy a že přítomnost určitých „necivilistů“ v jejich středu nemění charakter tohoto obyvatelstva“[246], bylo v pozdějších rozsudcích velice často odkazováno. Někteří autoři ale uvádí, že statut ICTY v tomto směru naopak vybočoval z obyčejového mezinárodního práva, když za oběti zločinů proti lidskosti považoval pouze civilní obyvatelstvo a tudíž tak opomíjel kombatanty (v případě zločinu proti lidskosti perzekuce).[247] Z judikatury ICTY je ale patrné, že se v tomto ohledu snažil být flexibilní. Skutečnost, že útok pro účely zločinů proti lidskosti musí být namířen proti civilnímu obyvatelstvu, neznamená, že trestná jednání v rámci útoku musí být spáchána pouze na civilistech. Osoba vyřazená z boje (*hors de combat*), např. uvězněná, může být rovněž obětí činu rovnajícímu se zločinu proti lidskosti za předpokladu, že jsou splněny všechny ostatní nezbytné podmínky, především pak, že předmětný čin je součástí rozsáhlého nebo systematického útoku na civilní obyvatelstvo.[248]

Senát ICTY prohlásil, že zločiny proti lidskosti mohou být rovněž spáchány proti členům hnutí odporu nebo bývalým kombatantům bez ohledu na to, jestli nosí uniformu, pokud se již více nepodílí na aktech nepřátelství v okamžik, kdy je spáchán zločin, protože buď opustili armádu, nebo již více nenosí zbraně nebo především byli vyřazeni z boje (*hors de combat*) kvůli jejich zraněním nebo proto, že padli do zajetí.[249] Jednání mezi samotnými vojáky navzájem však zásadně zločiny proti lidskosti nezakládá.

Civilní obyvatelstvo se může rekrutovat jak z řad cizích státních příslušníků, tak z obyvatel vlastních. Rovněž není rozhodné, zda pobývají ve státě pachatele nebo na cizím státním území.

Pokud jde o policisty nebo jiné příslušníky sborů, jejichž úkolem je ochrana veřejného pořádku a bezpečnosti, lze konstatovat, že v závislosti na okolnostech mohou být výjimečně i policisté (*police officers*) považováni za civilisty.[250] Avšak ICTR dospěl k závěru, že široká

[245] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 222
[246] Žalobce proti Tadić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 7.5.1997, č. IT-94-1-T, odst. 638
[247] Srov. Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 365
[248] Žalobce proti Gotovina et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15.4.2011, č. IT-06-90-T, odst. 1705
[249] Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T, odst. 214
[250] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 154

definice civilistů zahrnuje všechny osoby kromě těch, které mají povinnost udržovat veřejný pořádek a mají zákonné prostředky k výkonu moci. Necivilisté proto mohou zahrnovat například členy FAR[251], RPF[252], policii a Národní četnictvo (*Gendarmerie Nationale*). Následně ale potvrdil postoj ICTY z kauzy *Tadić*, když došel k závěru, že zasažená populace musí být převážně civilního charakteru a že přítomnost některých necivilistů v jejich středu nemění charakter této populace.[253]

Na rozdíl od válečných zločinů není důležité pro ochranný status civilistů, zda jsou pod kontrolou jejich vlastní strany či strany protivníka.[254]

7.3.2 Objektivní stránka – společné aspekty

V zásadě lze konstatovat, že ač je kategorie zločinů proti lidskosti rozsáhlá, je rovněž podle mezinárodního práva dobře definovaná. Zahrnuje činy, které sdílí celou řadu společných rysů, avšak v některých objektivních prvcích se liší.

7.3.2.1 War nexus

Není pochyb o tom, že Římský statut vylučuje jakoukoli nutnost souvislosti (*nexus*) mezi zločiny proti lidskosti a ozbrojeným konfliktem. Dává to fakticky najevo tak, že o této otázce mlčí. Jedná se o problematiku, ve které Římský statut potvrzuje důležitý vývoj v mezinárodním právu.[255]

Jak již bylo uvedeno výše, tzv. *war nexus* byl vyžadován u zločinů proti lidskosti před Norimberským tribunálem, jehož úkolem bylo stíhat a potrestat zločiny páchané během druhé světové války. Od dob jeho působení ale došlo k určitému vývoji v této oblasti práva. Komise pro mezinárodní právo již od počátku roku 1954 zvažovala vypuštění spojitosti mezi zločiny proti lidskosti a ozbrojeným konfliktem[256], nicméně tvůrci Římského statutu byli rovněž ovlivnění zněním článku 5 Statutu ICTY, přijatého Radou bezpečnosti v květnu 1993. Ten stanovil, že zločiny proti lidskosti jsou trestné „pokud byly spáchány v ozbrojeném konfliktu ať mezinárodního nebo vnitřního charakteru“. Tím podle některých autorů statut ICTY vybočuje z obyčejového mezinárodního práva.[257] Naopak jiní autoři tuto skutečnost vysvětlují

[251] Rwandské ozbrojené síly
[252] Rwandská vlastenecká fronta (povstalecká skupina Tutsiů)
[253] Žalobce proti Kayishema a Ruzindana, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 21.5.1999, č. ICTR-95-1-T, odst. 127 a 128
[254] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 223
[255] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 144
[256] Srov. Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva 1954 přijatý Komisí pro mezinárodní právo přijatý na jejím šestém zasedání v roce 1954
[257] srov. Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 365

faktickými okolnostmi, za kterých byl ICTY vytvořen a jeho účelovou spojitostí s válkou v Jugoslávii. Nejednalo se proto o znovuzavedení již dlouho opuštěného dodatečného požadavku Statutu Norimberského tribunálu.[258] Toto potvrzuje i samotný ICTY, který nejčerstvěji ve svém rozsudku v případě *Gotovina* výslovně uvedl, že požadavek, aby byl čin spáchán během ozbrojeného konfliktu, není součástí definice zločinů proti lidskosti podle obyčejového mezinárodního práva, a že se jedná o jurisdikční požadavek.[259] O osmnáct měsíců později než Statutu ICTY byl přijat základní dokument ICTR, který již *war nexus* neobsahoval. To však bylo některými považováno za odklon od mezinárodního obyčejového práva.[260]

V průběhu přípravy textu Římského statutu tak logicky probíhaly složité debaty k tomuto tématu. Nejenže se spekulovalo o tom, zda tzv. *war nexus* ve skutkové podstatě vyžadovat či nikoli, ale dokonce probíhaly diskuze o tom, zda lze spáchat zločiny proti lidskosti jak v mezinárodním, tak vnitrostátním ozbrojeném konfliktu, nebo pouze v průběhu konfliktu mezinárodního. Naprosto absurdní situace, kdy by se delegace shodly na tom, že spáchání zločinů proti lidskosti během vnitrostátního konfliktu je vyloučené, ale v době míru by bylo možné, naštěstí nenastala. Explicitní vyjádření „v době míru nebo v době války" rovněž nebylo do *chapeau* zločinů proti lidskosti inkorporováno.[261]

Z perspektivy dnešní doby, poté co byl ustanoven ICTR a především po přijetí Římského statutu, se již požadavek na tzv. *war nexus* v souvislosti se zločiny proti lidskosti jeví jako neopodstatněný.[262]

7.3.2.2 Rozsáhlý nebo systematický útok

Aby byl spáchán zločin proti lidskosti, musí být civilní obyvatelstvo cílem útoku, který je „rozsáhlý nebo systematický". Nejedná se tedy nikdy o izolovaný akt. Proto jakýkoli izolovaný či sporadický čin, jakkoli odporný a ohavný, nemůže být považován za zločin proti lidskosti.[263] Formulace je odvozena z definice zločinů proti lidskosti ve statutu ICTR. Rovněž byla potvrzena jako podmínka podle mezinárodního obyčejového práva v prvním

[258] srov. Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 218-219
[259] Žalobce proti Gotovina et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15.4.2011, č. IT-06-90-T, odst. 1700, viz rovněž např. Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T, odst. 233
[260] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 145
[261] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 146-147
[262] Srov. Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 57
[263] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 357

významnějším rozsudku ICTY vydaném v květnu 1997 (případ *Tadić*).[264] Nicméně i vražda jediného člověka může zakládat zločin proti lidskosti, pokud zapadá do celkového kontextu[265], tedy jde o součást rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu a jsou splněny i všechny ostatní podmínky stanovené skutkovou podstatou.

Římský statut v článku 7 odst. 2 písm. a) definuje „útok zaměřený proti civilnímu obyvatelstvu" jako *jednání spočívající v opakovaném páchání činů uvedených v odstavci 1 proti civilnímu obyvatelstvu v souladu s politickou linií státu nebo organizace směřující k provedení takového útoku nebo s úmyslem napomáhat uplatňování takové politické linie*.

„Útok" (*attack*) je definován jako způsob jednání zahrnující páchání aktů násilí.[266] Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*) ozřejmují, že není třeba, aby se jednalo o útok vojenský. Podle judikatury *ad hoc* tribunálů koncepty „útoku" a „ozbrojeného konfliktu" nejsou identické. Útok není omezen na použití ozbrojených sil, ale také zahrnuje špatné zacházení (*mistreatment*) či týrání civilního obyvatelstva.[267]

Přestože mnohé ze specifických aktů zločinů proti lidskosti zahrnují fyzické násilí, takové zločiny jako například perzekuce a apartheid mohou být páchány i bez použití síly jako výsledek legislativy nebo vládní politiky. Proto samotné spáchání činů vyjmenovaných v článku 7 odst. 1 Statutu zakládá „útok" jako takový a vedle spáchání těchto aktů zde není žádný další (dodatečný) požadavek na to, aby byla existence útoku dokazována.[268]

Termíny „rozsáhlý" (*widespread*) a „systematický" (*systematic*) nejsou blíže v Římském statutu specifikovány. Tyto dvě podmínky jsou stanoveny alternativně, je-li prokázáno, že útok byl rozsáhlý, není třeba zvažovat, zda byl i systematický.[269] Během tvorby textu Statutu bylo rovněž zvažováno, zda nestanovit tyto dvě podmínky kumulativně, tedy

[264] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 147
[265] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 224
[266] Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T, odst. 233
[267] Viz např. Žalobce proti Gotovina et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15.4.2011, č. IT-06-90-T, odst. 1702, Žalobce proti Kunarać et al., rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12.6.2002, č. IT-96-23& IT-96-23/1-A, odst. 86 aj.
[268] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 75
[269] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 82

použít spojku „a“ namísto spojky „nebo“. Alternativní vymezení se nakonec těšilo větší podpoře.[270]

Kritérium „rozsáhlý“ určuje kvantitativní prvek.[271] Rozsáhlost může být určována celou řadou faktorů, především pak počtem obětí[272], soustavným opakováním téhož jednání, či masivností útoku. „Musí být masivní, opakovaný, provedený kolektivně se značnou závažností a namířený proti velkému počtu obětí.“[273] Může se jednat o útok provedený na rozlehlém geografickém území nebo útok provedený na malém území namířený proti vysokému počtu civilistů.[274] V zatýkacím rozkaze na Omara Al Bashira přípravný senát považoval za rozsáhlý takový útok, který ovlivnil stovky tisíc jednotlivců a odehrál se napříč širokých pásů území teritoria Darfúrského regionu.[275] Rozsáhlý zločin může být souhrnným výsledkem řady nelidských činů nebo výsledkem jediného nelidského činu mimořádné závažnosti.[276]

Naopak kritérium „systematický“ představuje prvek kvalitativní.[277] Systematičnost útoku se pak projevuje vyšším stupněm plánování a organizovanosti např. pokud je projevem státní politiky. Je tedy vyžadováno, aby individuální čin následoval předem určený plán nebo politiku.[278] Termín předjímá organizovanou povahu aktů násilí a nepravděpodobnost jejich náhodného výskytu.[279]

V této souvislosti je třeba zdůraznit tu skutečnost, že je to samotný útok, který musí být rozsáhlý nebo systematický a nikoli určitý jednotlivý čin, pro který je obviněný stíhán. I jediný čin pachatele, např. vraždy, může založit zločin proti lidskosti pod podmínkou, že jsou splněny veškeré předpoklady stanovené příslušným ustanovením včetně kontextuálního prvku. Jinými slovy, tento jediný čin musí být spáchán v rámci rozsáhlého nebo

[270] Srov. Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001 str. 60
[271] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 225
[272] Altman, A, Wellman, C. H. *A Liberal Theory of International Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 80
[273] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 83
[274] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 395,
[275] Zatýkací rozkaz na O. Al Bashir vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 4.3.2009, č. ICC-02/05-01/09, str. 5
[276] Viz. Žalobce proti Blaškić, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 29.6.2004, č. IT-95-14-A, odst. 206, Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 21.2.2001, č. IT-95-14/2-T, odst. 179, aj.
[277] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 225
[278] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 226
[279] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 394

systematického útoku, na kterém se podílejí ostatní.[280] V podobném duchu hovoří i Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*), když potvrzují, že pro trestní odpovědnost za zločin proti lidskosti například „stačí“ usmrtit alespoň jednu osobu.[281]

7.3.2.3 Politická linie státu nebo organizace

„Zločiny proti mezinárodnímu právu jsou páchány lidmi, nikoli abstraktními entitami a pouze potrestáním jednotlivců, kteří páchají takové zločiny, mohou být ustanovení mezinárodního práva vynucena“ říká rozsudek Norimberského tribunálu. Tato často citovaná fráze vyjadřuje zásadní ideu, ale může rovněž přispět k mylné představě o povaze zločinů podle mezinárodního práva. Norimberský tribunál učinil toto prohlášení v reakci na tvrzení, že nacističtí vůdci nejsou trestně odpovědní, neboť jednali v zájmu státu. Slavné prohlášení o „abstraktních entitách“ může zmýlit tím, že navozuje dojem, že role státu je irelevantní nebo dokonce druhořadá v diskuzi o zločinech proti mezinárodnímu právu.[282]

Jak bylo uvedeno výše, článek 7 odst. 2 písm. a) stanoví, že „útok zaměřený proti civilnímu obyvatelstvu“ je jednáním probíhajícím v souladu s politickou linií státu nebo organizace nebo činěné s úmyslem napomáhat uplatňování takové politické linie. Existence určité zločinné politiky či politické linie státu nebo organizace je tedy pro účely zločinů proti lidskosti explicitně vyžadována. Znaky skutkových podstat poskytují vysvětlení, že politická linie (*policy*) směřující ke spáchání takového útoku vyžaduje, aby stát nebo organizace aktivně podporovaly či podněcovaly takový útok proti civilnímu obyvatelstvu.[283] Toto vysvětlení je následně doplněno v poznámce pod čarou č. 6 stanovící, že „politika, mající za cíl útok na civilní obyvatelstvo může být realizována jednáním státu nebo organizace. Taková politika by za výjimečných okolností mohla být uskutečněna úmyslným opominutím jednat, které je vědomě zaměřeno na podněcování takového útoku. Existence takové politiky však nemůže být vyvozována pouze z nedostatku jednání státu nebo organizace.“

Požadavek existence politické linie státu či organizace však neznamená, že je rovněž nutné, aby se sám pachatel vnitřně s takovou politikou ztotožňoval.[284]

Podle Přípravného senátu požadavek na organizovanost politiky je určen k zajištění toho, že útok, i když je proveden na rozsáhlém území nebo namířený proti velkému množství

[280] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 149
[281] viz např. Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 5 (zločin proti lidskosti vraždy, 1. odst.) či str. 6 (zločin proti lidskosti vyhlazování, 1. odst.)
[282] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 150
[283] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) – str. 5 (zločiny proti lidskosti, úvod, 3. odst.)
[284] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 360

obětí, musí být stále důkladně organizován a drží se stanoveného schématu.[285] Taková politika může být vytvořena skupinami osob, které vládnou určitému území nebo organizací s kapacitou spáchat rozsáhlý nebo systematický útok proti civilnímu obyvatelstvu. Taková politika nemusí být formalizovaná,[286] nemusí být formálně proklamovaná například v programu politické strany.[287] Útok, který je plánovaný, řízený nebo organizovaný, na rozdíl od spontánních či izolovaných aktů násilí splní toto kritérium. Nadto musí být proveden ve jménu společné politiky, která zapojuje veřejné nebo soukromé zdroje.[288]

Politický program však nemusí být explicitně, jasně a precizně vymezen. Nemusí být rovněž vytvářen na nejvyšší úrovni. Přítomnost takové politiky pak lze dovozovat ze všech okolností jako celku. Významnými důkazy mohou být faktické události, politické spisy, veřejná prohlášení, propaganda, program či vytvoření politických a úředních struktur.[289]

V této oblasti je možné poukázat na odlišnost úpravy obsažené v Římském statutu oproti rozhodovací praxi ICTY. Odvolací senát tohoto soudu v kauze *Kunarać* byl názoru, že s ohledem na zločiny proti lidskosti není požadována státní nebo jiná politika.[290] Tento postoj vyvolal silné kontroverze. Např. prof. Schabas uvádí, že vysvětlení formulované odvolacím senátem ICTY o neexistenci požadavku na státní politiku v mezinárodním obyčejovém právu není přesvědčivé. Citace, na které se odkazuje, při bližším zkoumání neposkytují podklad pro jeho závěry. Nadto nerespektuje jiné všeobecně uznávané prameny, především čl. 7 odst. 2 písm. a) Římského statutu. Takový přístup by mohl způsobit příliš extenzívní interpretaci.[291] Jiní autoři naopak poukazují na skutečnost, že ustanovení Římského statutu je v tomto směru příliš restriktivní. Z požadavku, aby páchání vymezených činů bylo součástí politické linie státu či organizace, pak vyplývá, že jakékoli jednání prostě tolerované nebo přehlížené státem nebo organizací nemůže zakládat rozsáhlý nebo systematický útok na civilní obyvatelstvo ve

[285] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 396
[286] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 81
[287] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 227
[288] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 150
[289] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 228
[290] Žalobce proti Kunarać et al., rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12.6.2002, č. IT-96-23& IT-96-23/1-A, odst. 98
[291] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 151

smyslu Římského statutu.[292] Tento názor rovněž podporují Znaky skutkových podstat zločinů, jež od státu v tomto ohledu očekávají aktivní podporu či podněcování.[293]

Ohledně pojmu „organizace“ panují rovněž určité rozpory. Římský statut nenabízí bližší určení, o jaký typ organizace může jít.[294] Aby se zamezilo tomu, že pod pojem organizace budou zahrnována např. občanská sdružení, „motorkářské gangy“, syndikáty organizovaného zločinu apod., je pojem organizace vykládán jako státní organizace, proto pojem „*organizational policy“* neznamená politiku organizace, ale politiku státu. Nevztahuje se tak pravděpodobně na nestátní činitele. Nelze však zcela vyloučit tzv. „*state-like actors*“, tedy quasi-státní subjekty, které mohou kontrolovat území a perzekuovat civilní obyvatelstvo pod jejich nadvládou.[295] V tomto směru by bylo vhodné zaujmout rozumný kompromisní přístup, který by ani nevedl k nekontrolovatelné extenzi výkladu, ani nepůsobil příliš restriktivně. Pojem organizace jistě zahrnuje skupiny osob, které vládnou určitému území nebo se v něm mohou volně pohybovat.[296] Ale tento územní prvek není nezbytný. Ve skutečnosti jakákoli skupina lidí může být považována za organizaci, pokud disponuje materiálně a personálně potenciálem spáchat rozsáhlý nebo systematický útok na civilní obyvatelstvo. Kromě polovojenských jednotek toto vlastně zahrnuje i teroristické organizace.[297] Objevují se ale i názory, že zde požadavek na státní moc není, takže i strukturované opoziční síly, jako je např. IRA ve svém boji za svobodu, mohou být pod pojem organizace kvalifikovány, stejně jako jiné významné teroristické organizace.[298] Shodně jako u genocidy i u zločinů proti lidskosti je účast státu nebo státu podobné entity (*state-like entity*) pravidlem zavedeným praxí, nikoli legálním požadavkem.[299]

7.3.2.4 Pohlaví

Ve třetím odstavci článku 7 je obsažena definice pojmu pohlaví (*gender*): *Pro účely tohoto Statutu se rozumí, že termín „pohlaví“ označuje obě pohlaví, mužské i ženské, ve společném kontextu. Termín „pohlaví“ nemá jiné významy, než je uvedeno výše*. Začlenění tohoto interpretačního ustanovení, které má sloužit pro účely celého Statutu, do posledního

[292] srov. Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 376
[293] Viz výše
[294] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 134
[295] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 152
[296] Žalobce proti Tadić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 7.5.1997, č. IT-94-1-T, odst. 654
[297] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 228
[298] Srov. Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 311
[299] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 229

odstavce úpravy zločinů proti lidskosti je přinejmenším překvapivé a vykazuje značnou míru nesystémovosti. Odstavec byl doplněn v průběhu Římské konference za účelem rozptýlení obav, že by termín mohl vypadat jako podpora homosexuality.[300]

7.3.3 Objektivní stránka – jednotlivé formy jednání

Na *chapeau* úvodního odstavce definice zločinů proti lidskosti navazuje seznam jednotlivých trestných jednání. Někdy jsou rozlišovány dvě podkategorie zločinů proti lidskosti: 1) zločiny spáchané na civilistech v rámci rozsáhlého či systematického provádění hrubých porušení základních lidských práv a 2) zločiny perzekuce namířené proti určité skupině osob následkem diskriminační či perzekuční politiky či praxe založené na náboženských, rasových, etnických nebo politických podkladech.[301]

Výčet jednotlivých činů je, jak již bylo uvedeno, v některých případech doplněn vysvětlujícími definicemi v odstavci druhém. Další vymezení pojmů pak přináší Znaky skutkových podstat zločinů. V následující části je o jednotlivých formách zločinů proti lidskosti pojednáváno v pořadí, v jakém jsou uvedeny v Římském statutu. Nejsou tak rozlišovány kategorie „nelidských činů" (vražedného typu) a „činů perzekuce" (perzekučního typu).[302]

Vražda (Murder)

Na rozdíl od skutkové podstaty genocidy, kde byl použit termín „usmrcení" (*killing*)[303], je prvním z možných forem zločinů proti lidskosti vražda (*murder*). Ta byla uvedena na prvním místě výčtu zločinných jednání jak ve Statutu Norimberského tribunálu, tak ve statutech obou *ad hoc* tribunálů.[304]

Odstavec druhý článku 7 Statutu bližší vymezení tohoto pojmu neposkytuje. V průběhu jednání o textu Statutu Mezinárodního trestního soudu bylo na vraždu nahlíženo jako na zločin, který je jasně definován ve všech národních právních systémech[305], nicméně definice obsažené jak na národní, tak mezinárodní úrovni se mohou lišit, pokud jde o

[300] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 186
[301] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 361
[302] Viz. Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 231
[303] Viz předchozí kapitola – Zločin genocidy"
[304] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 157
[305] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 232

subjektivní stránku zločinu.[306] Znaky skutkových podstat stanoví, že pachatel usmrtil (*killed*) jednu nebo více osob.[307] V poznámce pod čarou je pak uvedeno, že termín „usmrtil“ je zaměnitelný s pojmem „způsobil smrt“ (*caused death*), což kopíruje formulaci platnou pro zločin genocidy.[308] V této souvislosti je třeba upozornit na skutečnost, že ustanovení se rozhodně nevztahuje na neúmyslné formy zabití, jak by se mohlo zdát. Vždy se bude jednat o úmyslný akt, toto ustanovení je třeba vykládat v kontextu článku 30 Statutu upravujícího subjektivní stránku zločinů v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu.[309] Žalobce bude proto muset vždy prokázat, že pachatel chtěl způsobit smrt nebo si byl vědom, že za normálního běhu událostí smrt nastane. Takový úmysl lze dovodit např. z použití střelné zbraně proti neozbrojenému člověku.[310] Není však vyžadováno, aby vražda byla pachatelem dopředu plánovaná.[311]

Vraždu lze spáchat jak konáním (komisivně) tak opomenutím (omisivně). Jedná se o zločin, u kterého je vyžadován skutečný následek (účinek), tzn., aby jedna nebo více osob skutečně zemřela. Rovněž je vyžadován důkaz příčinné souvislosti (kauzální nexus) mezi pachatelovým jednáním a smrtí oběti. Není však vyžadováno, aby bylo nalezeno či identifikováno tělo. Žalobce má stále i jiné možnosti, jak úmrtí prokázat, pokud možno v co nejvyšší míře může podrobně popsat mezi jinými místo údajné vraždy, přibližné datum, s dostatečnou mírou přesnosti prostředky, kterými byl čin spáchán, okolnosti události a spojitost pachatele se zločinem.[312]

V současné době je před Mezinárodním trestním soudem stíhána mimo jiné i za tento zločin celá řada osob v souvislosti s událostmi v Demokratické republice Kongo, Středoafrické republice nebo Ugandě.

Vyhlazování (Extermination)

Vyhlazování lze popsat jako masové zabíjení členů civilního obyvatelstva. Jde o druhý ze zločinů proti lidskosti zakotvený v Římském statutu. Jeho bližší vymezení lze nalézt pod písmenem b) 2. odstavce článku 7. Podle něj se vyhlazováním *rozumí úmyslné uvedení do*

[306] Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 70-71
[307] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 5 - (zločin proti lidskosti vraždy, 1. odst.)
[308] Viz předchozí kapitola – Zločin genocidy
[309] Viz předchozí kapitola – Zločin genocidy, podkapitola – subjektivní stránka
[310] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 158
[311] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 233
[312] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 158

životních podmínek, které mají přivodit zničení části obyvatelstva, mimo jiné znemožnění přístupu k potravinám a lékům. Na první pohled jsou patrné přinejmenším dvě podobnosti: 1) s formou genocidního jednání uvedenou v čl. 6 pod písm. c)[313] a 2) se zločinem proti lidskosti ve formě vraždy. Pokud jde o první případ podobnosti, zakotvení tohoto typu zločinu proti lidskosti účinně zaceluje mezeru v mezinárodním trestním právu tím, že poskytuje mechanismus pro stíhání těch případů masového zabíjení, kde nebyly naplněny všechny znaky skutkové podstaty genocidy[314], chybí zde genocidní úmysl (zničit úplně nebo zčásti určitou skupinu lidí). Jde fakticky o vztah speciality (genocida) a subsidiarity (vyhlazování jako zločin proti lidskosti).[315] Obecně však skutková podstata genocidy nepředstavuje speciální ustanovení vůči zločinům proti lidskosti.[316]

Vyhlazování se liší od vraždy v tom, že vyžaduje prvek masové destrukce, který pro vraždu není nutný.[317] Je však třeba upozornit, že pokud jde o skutečný následek (účinek), Znaky skutkových podstat zločinů vyžadují, aby pachatel usmrtil jednu nebo více osob včetně toho (*including by*), že je uvede do životních podmínek, které mají přivodit zničení části obyvatelstva. Z textu je patrná určitá kostrbatost či vnitřní rozpornost, slovní spojení „*including by*" jako by naznačovalo, že tento zločin proti lidskosti nemusí být spáchán výhradně nastolením fatálních podmínek pro život a první část věty zase nevyžaduje masovost, alespoň pokud jde o počet mrtvých. Následující odstavec naopak stanoví, že jednání založilo (*constituted*) masové zabíjení členů civilního obyvatelstva, nebo se uskutečnilo jako jeho součást.[318] Pojem „jako součást" (*as part of*) má zahrnovat počáteční jednání v masovém zabíjení.[319] Toto ustanovení se pravděpodobně snaží předejít argumentům, že pachatelé činů, které následně přerostly v masové zabíjení, se ještě na

[313] *Úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení* – viz kapitola Zločin genocidy, podkapitola „Objektivní stránka – jednotlivé formy jednání"
[314] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 159
[315] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 134
[316] K problematice jednočinného souběhu (konkurence skutkových podstat, resp. kumulativních obvinění) viz např. Žalobce proti Musema, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 27.1.2000, č. ICTR 96-13-A, odst. 289-299
[317] Žalobce proti Ntakirutimana (Elizaphan a Gérard), rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 21.2.2003, č. ICTR-96-10 & ICTR-96-17-T, odst. 813
[318] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 6 - (zločin proti lidskosti vyhlazování, 1.-3. odst.)
[319] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 6 – poznámka pod čarou č. 10

masovém zabíjení nepodíleli.[320] Text znaků skutkových podstat zločinů je silně ovlivněn judikaturou ICTR.[321]

Opět platí, že pro tuto formu musí být splněny všechny obecné předpoklady zločinů proti lidskosti, je třeba prokázat zasažení určitého obyvatelstva a že skutečně došlo k usmrcení lidí. Pochopitelně není třeba dokládat jmenný seznam obětí. Prvek masovosti by měl být posuzován případ od případu ve světle všech okolností, nashromážděných důkazů a dalších relevantních faktorů.[322]

Tento zločin zahrnuje jak přímé, tak nepřímé formy způsobení smrti.[323] Skutková podstata vyhlazování (obdobně jako vražda) připadá v úvahu pro postih zločinů páchaných v rámci téže etnické skupiny (např. masakrování umírněných Hutuů ze strany hutuských milicí během událostí ve Rwandě), nebo proti osobám politicky nepohodlným.[324]

Mezinárodní trestní soud v souvislosti s událostmi v Dárfúru stíhá prezidenta Súdánu Al Bashira mimo jiné právě pro zločin proti lidskosti vyhlazování.

Zotročování (Enslavement)

Tato skutková podstata představuje klasickou formu zločinu proti lidskosti.[325] Podle čl. 7 odst. 2 písm. c) se zotročováním *rozumí výkon některých nebo veškerých pravomocí vyplývajících z vlastnického práva k osobě, včetně výkonu takové pravomoci v souvislosti s obchodováním s lidmi, zejména ženami a dětmi*. Objektem tohoto zločinu je lidská důstojnost. Zotročování zbavuje lidi jejich nezákladnějších práv náležejících všem lidským bytostem.[326] Zákaz otroctví obecně vyplývá ze zásady, že lidská bytost nesmí být předmětem vlastnických a obchodních vztahů. Zdůraznění žen a dětí pak vyplývá ze skutečnosti, že právě tyto se stávají nejčastěji objektem zotročování.

Přestože zotročování definují a postihují již některé starší smluvní instrumenty mezinárodního práva trestního, ne každé jednotlivé porušení zákazu otroctví a obchodu s lidmi spáchané jednotlivcem nebo kriminální skupinou naplní znaky skutkové podstaty

[320] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 159
[321] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 234
[322] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 160
[323] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 235
[324] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 134
[325] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 236
[326] Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 71

zločinu proti lidskosti. Dané jednání totiž musí být součástí rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu.[327]

Tato definice nebyla zahrnuta do původního návrhu Statutu vypracovaného Přípravným výborem (*Preparatory Committee*), který zahrnoval návrhy na začlenění praktik souvisejících s otrokářstvím a nucených prací.[328] Znaky skutkových podstat blíže vymezují objektivní stránku tohoto zločinu, který spočívá v tom, že pachatel vykonával některá nebo veškerá oprávnění spojená s vlastnickým právem nad jednou nebo více osobami, jako jsou nákup, prodej, půjčování nebo směnu takové osoby nebo osob, nebo tím, že jim zapříčinil podobné zbavení osobní svobody.[329] Tento element je navíc doplněn poznámkou pod čarou, která dále vysvětluje, že takové zbavení svobody může za určitých okolností zahrnovat vyžadování nucené práce nebo jiné degradování osoby na postavení otroka, jak je definováno v Dodatkové úmluvě o zrušení otroctví, obchodu s otroky a institucí a zvyklostí obdobných otroctví z roku 1956. Rozumí se rovněž, že jednání popsané v tomto znaku (*element*) zahrnuje nelegální obchod s lidmi, především s ženami a dětmi.[330] Použití slova „podobné" (*similar*) zbavení osobní svobody naznačuje zájem tvůrců neomezovat zločin na tradiční projevy zotročování, jako jsou otrokářství a obchod s otroky.[331] Dodatková úmluva o zrušení otroctví, na kterou je odkazováno v poznámce pod čarou, definuje „postavení otroka" (*servile status*) tak, že zahrnuje nevolnictví z důvodu dluhů (*debt bondage*), jiné nevolnictví (*serfdom*), nucené sňatky a vykořisťování dětí.

Mezinárodní humanitární právo nezapovídá veškerou práci chráněných osob v ozbrojených konfliktech. Např. čl. 51 čtvrté Ženevské konvence se snaží regulovat praxi nucených prací tím, že stanoví, že okupující mocnost nesmí nutit chráněné osoby pracovat, dokud nejsou starší osmnácti let a poté pouze k takové činnosti, která je nutná jak pro potřeby okupační armády, tak pro veřejně prospěšné účely, nebo k zajištění stravy, ubytování, oblečení, dopravy nebo zdraví obyvatelstva v okupované zemi. Dodatkový protokol II ve svém článku 5 se rovněž zabývá formami nucených prací.[332] V době míru je však zákaz otroctví bezvýjimečný v souladu s nezrušitelnými normami mezinárodního práva lidských

[327] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 135
[328] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 161
[329] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 6 – (zločin proti lidskosti zotročování, 1. odst.)
[330] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 6 – poznámka pod čarou č. 11
[331] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 237
[332] Osoby zbavené svobody z důvodů souvisejících s ozbrojeným konfliktem, ať jsou internovány, či zadrženy (…) budou-li přinuceny pracovat, budou mít pracovní podmínky a záruky podobné těm, jaké má místní civilní obyvatelstvo.

práv. ICTY se danou otázkou zabýval především v případě *Kunarac*[333]. Důkaz o tom, že osoba byla držena v zajetí, aniž by zde byly jiné indikace, není dostatečný pro to, aby zakládal zločin zotročení. Jiné faktory, které mohou určovat zotročování, jsou kontrola a vlastnictví, omezení a kontrola autonomie jednotlivce, svobody se rozhodovat, svobody pohybu, odevzdávání úrody pachateli, hrozba použití síly nebo jiné formy donucení, strach z násilí, podvody, klamné sliby, zneužití moci, zneužité bezbrannosti oběti, zadržení nebo zajetí, psychologický nátlak, opatření přijatá k zabránění útěku, násilí, doba trvání, uplatňování výhradního práva k osobě, zneužití, kontrola sexuality.[334]

Nucená práce (*forced labor*) ani obchodování s lidmi (*trafficking in human beings, trafficking in persons*), ač tradiční projevy zotročování lidí, nejsou v ustanovení čl. 7 explicitně zmíněny jako samostatné činy.

Obvinění ze zotročování byla uvedena v několika zatýkacích rozkazech Mezinárodního trestního soudu v souvislosti se situací v Ugandě.

Deportace nebo násilný přesun obyvatelstva (Deportation or forcible transfer of population)

Zločin proti lidskosti deportace je odvozen ze Statutu Norimberského tribunálu. Odstavec 1 písm. d) Římského statutu jej doplňuje o slova „*nebo násilný přesun obyvatelstva"*. Ustanovení je zaměřeno na zajištění práva jednotlivců žít ve svých komunitách a svých domovech bez vnějších zásahů.[335] Odstavec 2 v písmeně d) pak doplňuje, že *„deportací nebo násilným přesunem obyvatelstva" se rozumí násilné vysídlení dotčených osob prostřednictvím vyhoštění či jiných donucovacích prostředků z jejich zákonného místa pobytu, za neexistence důvodů povolených mezinárodním právem*. Znaky skutkových podstat pak toto ustanovení zásadním způsobem doplňují: 1) pachatel za neexistence důvodů povolených mezinárodním právem deportoval nebo násilně přesunul jednu nebo více osob do jiného státu nebo místa vyhoštěním nebo použitím jiných donucovacích prostředků. 2) Tato osoba nebo osoby byly legitimně přítomny na území, ze kterého byly deportovány nebo přesunuty. 3) Pachatel si byl vědom faktických okolností, jež zakládaly legitimnost této přítomnosti.[336] V poznámkách pod čarou pak lze nalézt přiblížení pojmů. Termín „násilně" (*forcibly*) není omezen jen na fyzickou sílu, ale může rovněž zahrnovat hrozbu síly nebo

[333] Viz Žalobce proti Kunarać et al., rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12.6.2002, č. IT-96-23& IT-96-23/1-A, především odst. 106-124
[334] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 163
[335] Tamtéž
[336] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 7 – (zločin proti lidskosti Deportace nebo násilný přesun obyvatelstva, 1.-3. odst.)

donucení, způsobené například strachem z násilí, nátlakem, uvězněním, psychickým útiskem, nebo zneužitím moci proti takové osobě či osobám nebo jiné osobě nebo zneužití vnucených životních podmínek. Pojem „deportoval nebo násilně přesunul“ (*deported or forcibly transferred*) je zaměnitelný s pojmem „násilně přemístil“ (*forcibly displaced*).[337] Násilná deportace tak vylučuje možnost volby či svobodu lidí setrvat na daném území, charakteristickým je zde prvek nedobrovolnosti.

Rovněž je zřejmé, že zločinné jednání není omezeno pouze na deportace či násilné přesuny do zahraničí, ale mohou probíhat rovněž uvnitř hranic jednoho státu. Rozdíl mezi pojmy „deportace“ a „násilné přesunutí“ právě spočívá v otázce překročení hranic. Zatímco první termín je užíván v souvislosti s přemístěním obyvatelstva do zahraničí, násilné přesuny se odehrávají na území jednoho státu.[338]

Z textu je patrná snaha jeho tvůrců o to, aby byly vyloučeny deportace či přesuny obyvatelstva, které probíhají podle práva (ať již národního nebo mezinárodního). Lze si totiž představit situace, kdy je vynucený přesun obyvatelstva nejen povolený, ale rovněž nutný. Půjde především o evakuace v souvislosti s živelními katastrofami, spjaté se zájmem na zajištění bezpečnosti civilního obyvatelstva v souvislosti s vojenskými operacemi či z jiných naléhavých nejen vojenských důvodů.[339] Je však nutné poskytnout takto evakuovaným lidem náležité životní podmínky a poté, co hrozba skončí, umožnit civilnímu obyvatelstvu návrat do svých domovů.[340] Brutální přesun byť z údajně ospravedlnitelných důvodů (například tvrzený nedostatek potravin v určitých oblastech) bude zločinem.[341] Vedle toho zde existuje legitimní možnost státu uložit určité osobě trestní sankci ve formě vyhoštění ze svého území.

Třetí bod znaků skutkové podstaty v tomto případě klade zvláštní požadavek na vědomí pachatele, pokud jde o okolnosti legitimizující přítomnost obyvatelstva na určitém území. Jde tak o speciální znak subjektivní stránky zločinu. Otázkou zůstává, jak obtížné bude tento aspekt zavinění prokazovat.

V průběhu Římské konference se projevily určité snahy omezit či zúžit tuto na první pohled širokou definici.[342]

---

[337] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 7 – (zločiny proti lidskosti), poznámka pod čarou č. 12 a 13

[338] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 240-241

[339] Srov. např. čl. 49 odst. 2 Ženevské úmluvy IV nebo čl. 17 odst. 1 Dodatkového protokolu II, Blíže viz kapitola Válečné zločiny

[340] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 241-242

[341] Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 72

[342] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 164

Před ICTY proběhlo několik trestních stíhání pro tento zločin proti lidskosti, naopak žádné neproběhlo před ICTR. Statuty obou tribunálů hovoří podobně jako Charta Norimberského tribunálu pouze o „deportaci“. Pokud jde o Mezinárodní trestní soud, v případě *Al Bashir* se Přípravný senát shodl, že existují důvodné podklady pro to domnívat se, že stovky tisíc civilistů příslušejících primárně ke skupinám Fur, Masalit a Zaghawa v celém regionu Dárfúru se staly předmětem aktů násilného přesunu a následně byl vydán zatykač na presidenta Súdánu. [343]

Věznění (Imprisonment)

Tato forma zločinů proti lidskosti nebyla obsažena ve Statutu Norimberského tribunálu. Římský statut rozšiřuje tuto skutkovou podstatu i na jiné závažné formy zbavení osobní svobody v rozporu se základními pravidly mezinárodního práva. Ve druhém odstavci článku 7 není bližší definice věznění obsažena. Znaky skutkových podstat zločinů specifikují, že „pachatel uvěznil jednu nebo více osob nebo jinak závažně (*severely*) zbavil jednu nebo více osob osobní svobody. Závažnost jednání byla taková, že se jednalo o porušení základních norem mezinárodního práva a pachatel si byl vědom faktických okolností zakládajících závažnost tohoto jednání.[344] Termín „uvěznění“ se vztahuje na případy, kdy je osoba doslova držena v uzavřeném prostoru a tudíž jí je zabráněno přesunout se na jiné místo. Jiné závažné zbavení osobní svobody se pak uplatní v případech, kdy se člověk může pohybovat ve vymezeném prostoru, např. v ghettu či koncentračním táboře. Domácí vězení sem rovněž může spadat. Omezení osobní svobody na kratší dobu nesplňuje požadavek závažnosti (vyjádřený slovem „*severely*“), a proto by do definice nemělo být zahrnuto.[345]

Diskuze v průběhu Římské konference odhalily určité obavy mezi několika málo delegacemi, že toto ustanovení se může vztahovat i na zákonné uvěznění vykonané státním orgánem. Smyslem celého ustanovení je však právě to, aby pokrývalo situace, kdy protiprávní soudní systém vězní lidi, zpravidla v souladu s vlastními zákony jako součást rozsáhlého nebo systematického útoku na civilní obyvatelstvo.[346] Aby mohlo být uvěznění považováno za zločin proti lidskosti, musí nastat bez řádného procesu.[347] Proto legitimní odnětí osobní

[343] Zatýkací rozkaz na O. Al Bashir vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 4.3.2009, č. ICC-02/05-01/09, str. 6
[344] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 7 – (zločin proti lidskosti věznění nebo jiné závažné formy zbavení osobní svobody v rozporu se základními pravidly mezinárodního práva, 1.-3. odst.)
[345] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 243
[346] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 165
[347] Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 72

svobody uložené jako trestní sankce soudem v řádném procesu samozřejmě nelze považovat za zločin. Odvolací senát ICTY v případě *Kordić* vyložil, že zločin uvěznění je chápán jako záměrné, svévolné uvěznění, které je zbavením svobody jednotlivce bez řádného zákonného procesu jako součást rozsáhlého nebo systematického útoku namířeného proti civilnímu obyvatelstvu.[348]

Třetí bod znaků skutkové podstaty v tomto případě opět klade zvláštní požadavek na subjektivní stránku zločinu. Prokazatelnost vědomí faktických okolností zakládajících závažnost jednání může být diskutabilní.

Mučení (Torture)

Po mnoho století bylo mučení považováno za legitimní a nezbytný nástroj pro získávání informací a přiznání.[349] Postupem času však nejenže začalo být od této výslechové metody upouštěno, nýbrž začala být i kriminalizována. Zákaz mučení mezinárodním právem je dovozován z celé řady pramenů, včetně např. tzv. Lieberova kodexu z roku 1863[350] či Haagské úmluvy IV z roku 1907.[351] Mučení nebylo obsaženo v definici zločinů proti lidskosti ve Statutu Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, přesto jej lze považovat za jeden ze základních zločinů proti lidskosti.[352] Jak bude vysvětleno níže, Římský statut zde poskytuje širší definici než obyčejové mezinárodní právo.[353]

Mučením se podle článku 7 odst. 2 písm. e) rozumí *úmyslné způsobení citelné bolesti nebo tělesného či duševního utrpení osobě, kterou obviněný drží v zajetí nebo má jiným způsobem ve své moci, pojem „mučení" nicméně nezahrnuje bolest či utrpení vzniklé v důsledku zákonem stanovených trestů, vyplývající z povahy těchto trestů nebo tyto tresty provázející*. Znaky skutkových podstat *de facto* opakují uvedenou definici.[354] V poznámce pod čarou je pak uvedeno zásadní ustanovení, že pro tento zločin není třeba prokázat žádný zvláštní účel.[355] V průběhu přípravy textu byly zvažovány dvě možnosti. Vedle nakonec

[348] Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 17.12.2004, č. IT-95-14/2-A, odst. 116
[349] Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 213
[350] Blíže viz kapitola Válečné zločiny, podkapitola „Historické souvislosti"
[351] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 166
[352] Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001, str. 72
[353] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 374
[354] srov. Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 8 – (zločin proti lidskosti mučení, 1.-5. odst.)
[355] *It is understood that no specific purpose need to be proved for this crime*, viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 8 – (zločiny proti lidskosti), poznámka pod čarou č. 14

přijatého znění bylo alternativou převzetí definice uvedené v článku 1 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu z roku 1987.[356] Tato úmluva vyžaduje, aby mučení bylo spácháno za určitým účelem, především pak za účelem získaní od mučeného nebo třetí osoby informaci či přiznání, nucení ho k tomu, aby on nebo třetí osoba spáchala nějaký čin, nebo z jiného důvodu založeného na jakékoli diskriminaci. Podobná ustanovení vyžadující určitý účel v definici zločinů proti lidskosti ve formě mučení obsahovaly i statuty *ad hoc* tribunálů. Díky výše zmíněné poznámce pod čarou ve znacích skutkové podstaty je zde patrný rozdíl mezi definicí mučení podle obyčejového práva, jak jej interpretovaly *ad hoc* tribunály, a definicí, jíž se ve svém rozhodování řídí Mezinárodní trestní soud.[357] Rovněž je zde odlišnost oproti válečnému zločinu mučení v čl. 8 Římského statutu, kde je požadavek zvláštního účelu obsažen.

Míra způsobené bolesti nebo utrpení při mučení je tím kritériem, které ho odlišuje od podobných zločinů. Podle Přípravného senátu v případě *Bemba* platí, že i když zde není definice prahu bolesti (*severity threshold*) jako právní požadavek zločinu mučení, je všeobecně uznáváno v aplikovatelných smlouvách a jurisprudenci, že musí být dosažen významný stupeň bolesti a utrpení, aby bylo možné takové kriminální jednání kvalifikovat jako akt mučení.[358] Při posuzování závažnosti takového týrání musí být nejprve posouzena otázka míry způsobeného ublížení.[359] Přestože mučení často způsobuje trvalé následky na zdraví obětí, nejde o legální požadavek obsažený ve skutkové podstatě tohoto zločinu. Rovněž psychické utrpení, člověka, který je například donucen sledovat týrání svého příbuzného, může dosáhnout úrovně závažnosti vyžadované pro zločin mučení.[360]

V souvislosti se subjektivní stránkou této formy zločinu proti lidskosti stojí za zmínku odstavec 4 obecného úvodu (*General introduction*) Znaků skutkových podstat: „Pokud jde o subjektivní stránku spojenou se znaky zahrnujícími posouzení nějaké míry (*value judgement*, tedy hodnotový soud), jako jsou ty užívající pojmy „nelidský“ (*inhumane*) nebo „krutý“ (*severe*), není nezbytné, aby pachatel osobně učinil přesné posouzení takové míry (*value judgement*), pokud není stanoveno jinak.“

Ustanovení Římského statutu jde nad rámec úpravy obsažené v Úmluvě proti mučení ještě v jiném aspektu. Čin totiž nemusí být spáchán veřejnou osobou nebo osobou jednající

[356] Zkráceně označována jako „Úmluva proti mučení“
[357] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 167
[358] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 193
[359] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 245-246
[360] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 168

z úřední moci, ani z podnětu takové osoby nebo s jejím výslovným či tichým souhlasem. Proto mučení prováděné nestátní organizací a dokonce i soukromými osobami bude zahrnuto[361] za předpokladu, že budou splněny i ostatní obecné požadavky stanovené ve skutkové podstatě. Dané ustanovení se tak může vztahovat na zločiny proti lidskosti, které spáchají civilisté na jiných civilistech, aniž by museli být zapojeni veřejní funkcionáři jako pachatelé či spolupachatelé.[362]

Pozoruhodný je rovněž rozdílný přístup ICTY a Mezinárodního trestního soudu, pokud jde o posuzování znásilnění jako formy mučení. Odlišnost vyplývá z formulace Římského statutu. Zatímco ICTY v případě *Delalić* dospěl k závěru, že znásilnění může splňovat znaky zločinu proti lidskosti ve formě mučení,[363] Mezinárodní trestní soud se s takovým přístupem neztotožnil a vymezil se proti možnému překrývání se těchto dvou samostatných skutkových podstat. Znásilnění je totiž zvlášť definováno jako zločin proti lidskosti pod písmenem následujícím, tedy písmenem g).[364] Obvinění z mučení se objevilo např. v zatykači vydaném Přípravným senátem MTS v případě *Al Bashir*.

Znásilnění (Rape) a jiné formy sexuálního násilí

V písmeně g) je uveden výčet šesti forem sexuálního násilí, které lze kvalifikovat jako zločin proti lidskosti. Jsou jimi znásilnění (*rape*), sexuální otroctví (*sexual slavery*), nucená prostituce (*enforced prostitution*), nucené těhotenství (*forced pregnancy*), nucená sterilizace (*enforced sterilization*) nebo jiné formy sexuálního násilí srovnatelné závažnosti (*any other form of sexual violence of comparable gravity*). Pro srovnání, statuty obou *ad hoc* tribunálů obsahují pouze znásilnění. Statut Norimberského tribunálu takové ustanovení neobsahoval vůbec.[365]

Ustanovení o znásilnění a ostatních formách sexuálního násilí jako zločinů proti lidskosti byly na Římské konferenci projednávány paralelně s ekvivalentními ustanoveními válečných zločinů (čl. 8. odst. 2 písm. b) bod (xxii) a čl. 8. odst. 2 písm. e) bod (vi), které také odkaz na čl. 7 obsahují, a jejichž texty jsou si velmi podobné. Akty sexuálního násilí jsou často označovány jako tzv. „*gender crimes*“. Jejich zahrnutí bylo vedeno potřebou reagovat

[361] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 246
[362] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 374
[363] Žalobce proti Delalić et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 16.11.1998, č. IT-96-21-T, odst. 490
[364] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 169
[365] Tamtéž

na utrpení žen v dobách provádění masových zvěrstev. Avšak s výjimkou nuceného těhotenství lze tyto zločiny spáchat na obou pohlavích bez rozdílu.[366]

Pojem „znásilnění“ sice není blíže vymezen ve druhém odstavci článku 7, nicméně ve Znacích skutkových podstat zločinů je znásilnění velmi detailně definováno tak, aby bylo patrné, že nezahrnuje pouze soulož a že může být spácháno i na mužích. Je vymezeno činem, kdy se pachatel zmocnil (*invaded*) těla osoby jednáním, které má za následek proniknutí (*penetration*), byť jakkoli nepatrné, jakékoli části těla oběti nebo pachatele do pohlavního orgánu, nebo (proniknutí) jakéhokoli předmětu nebo jakékoli jiné částí těla do análního nebo pohlavního otvoru oběti. Zmocnění se (*invasion*) bylo spácháno takovou silou nebo pohrůžkou síly či donucení, že způsobilo strach z násilí, z uvěznění, zadržení, psychologického útisku, nebo zneužitím moci proti takové osobě nebo jiné osobě či využitím vnucených životních podmínek, nebo takové zmocnění se bylo spácháno na osobě neschopné dát skutečný souhlas.[367] Dané ustanovení Římského statutu tak neomezuje znásilnění jen na vynucený sex (vniknutí penisu do vagíny), ale zločin se také vztahuje na sexuální jednání spojené se vkládáním pachatelova pohlavního orgánu do jiných tělesných otvorů (tzn. orální či anální vniknutí). Rovněž je zahrnuto vkládání jiných částí pachatelova těla nebo předmětů do vaginy nebo jiných částí těla oběti. Mimo to je vyžadováno použití násilí nebo pohrůžka násilí.[368] V poznámce pod čarou je pak obsaženo vysvětlení, že pojem „*invasion*“ byl použit v úmyslu stanovit definici natolik širokou, aby byla neutrální z hlediska pohlaví (*gender-neutral*).[369] Rovněž je zde vyjasněno, že neschopnost osoby poskytnout souhlas může mít původ ve vrozeném postižení, vyvolané nebo s věkem související nezpůsobilosti.[370] Chápání pojmu znásilnění prošlo v uplynulých letech určitým vývojem a rovněž z hlediska různých právních systémů je tento termín vnímán rozdílně. Ustanovení Římského statutu rovněž reflektovalo dosavadní judikaturu obou *ad hoc* tribunálů.[371] Obvinění ze znásilnění byla MTS potvrzena ve dvou případech (*Katanga* a *Bemba*) a zatykač rovněž v souvislosti s těmito zločiny byl vydán v případech *Kony* a *Otti*.

[366] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 170
[367] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 8 – (zločin proti lidskosti znásilnění, 1. a 2. odst.)
[368] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 248
[369] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 8 – (zločiny proti lidskosti), poznámka pod čarou č. 15
[370] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 8 – (zločiny proti lidskosti), poznámka pod čarou č. 16. Tato poznámka pod čarou platí i pro nucenou prostituci, nucenou sterilizaci a jiné formy sexuálního násilí srovnatelné závažnosti.
[371] srov. Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 249-250

„Sexuální otroctví“ nastává v případě, kdy pachatel využil některého nebo všech svých oprávnění spojených s vlastnickým právem nad jednou nebo více osobami, jako jsou nákup, prodej, půjčení, směna takové osoby nebo osob nebo tím, že jim způsobil podobné zbavení jejich svobody, a pachatel zapříčinil, že taková osoba nebo osoby provozovaly jeden nebo více aktů sexuální povahy.[372] Text Znaků skutkových podstat je doplněn dvěma poznámkami pod čarou: 1) Z komplexní povahy tohoto zločinu je zřejmé, že za normálních okolností bude spáchán více než jedním pachatelem jako součást společného kriminálního záměru. 2) Druhá poznámka pod čarou se pak vztahuje k pojmu zbavení svobody, které může za některých okolností zahrnovat vyžadování nucené práce nebo jiné degradování osoby na postavení otroka, jak je definováno v Dodatkové úmluvě o zrušení otroctví, obchodu s otroky a institucí a zvyklostí obdobných otroctví z roku 1956. Je rovněž chápáno, že jednání popsané v tomto znaku (*element*) zahrnuje nelegální obchod s lidmi, což se týká především žen a dětí. Text se shoduje s poznámkou pod čarou uvedenou u zotročování. Sexuální otroctví se vztahuje na situace, jako jsou nucené sňatky (*forced marriage*), domácí nevolnictví (*domestic servitude*) a na jinou nucenou práci zahrnující nedobrovolné sexuální aktivity včetně znásilnění. To může zahrnovat držení žen ve „znásilňovacích táborech“ (*rape camps*)[373], „stanicích potěšení“ (*comfort stations*)[374], nucené dočasné „manželství“ s vojáky a jiné praktiky zahrnující zacházení se ženou jako s nevolníkem (*chattel*). Takové jednání představuje porušení zásadních norem zakazujících otroctví.[375] Sexuální otroctví lze totiž považovat za jednu z forem otroctví.[376]

„Nucená prostituce“ odráží případy, kdy pachatel přinutil jednu nebo více osob provozovat jeden nebo více aktů sexuální povahy silou nebo pohrůžkou síly, donucením, psychologickým nátlakem, zneužitím moci proti takové osobě či osobám nebo jiné osobě, zneužitím vnucených životních podmínek, nebo zneužitím neschopností takové osoby nebo osob dát skutečný souhlas. Pachatel nebo jiná osoba získali nebo očekávali peněžní nebo jinou výhodu výměnou za nebo ve spojení s akty sexuální povahy.[377] Zákaz nucené prostituce

[372] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 9 – (zločin proti lidskosti sexuálního otroctví, 1. a 2. odst.)
[373] Tyto „znásilňovací tábory“ se objevily během války v Jugoslávii, viz Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 251
[374] Vytvořeny japonskou armádou během druhé světové války, viz Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 251
[375] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 172
[376] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 250
[377] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 9 – (zločin proti lidskosti nucené prostituce, 1. a 2. odst.)

vychází z různých pramenů mezinárodního humanitárního práva[378], především pak z článku 27 čtvrté Ženevské úmluvy: „Ženy buďtež zvlášť chráněny proti každému útoku na jejich čest, zejména pak proti znásilnění, proti nucení k prostituci a proti každému nemravnému jednání (*indecent assault*).“ Komentář k Úmluvě vysvětluje, že toto ustanovení bylo určeno k odsouzení praktik prováděných v průběhu druhé světové války. V oblastech, kde byli umístěni vojáci, nebo přes které vojáci procházeli, byly tisíce žen donuceny nastoupit do nevěstinců proti své vůli nebo byly nakaženy pohlavními chorobami v takové četnosti případů, která často přerostla alarmující míru. Nucená prostituce je rovněž zakázaná Dodatkovými protokoly k Ženevským úmluvám, kde je zařazena pod obecným nadpisem „těžké urážky proti osobní důstojnosti“ (*outrages upon personal dignity*) a očividně se nevztahuje pouze na ženy.[379]

„Nucené těhotenství“ představuje asi nejkontroverznější část definice sexuálních zločinů proti lidskosti, neboť zároveň s jejím projednáváním vyvstala otázka potratů.[380] Jako jediné ze sexuálních zločinů proti lidskosti je také definované ve druhém odstavci článku 7, a to pod písmenem f): *„Nuceným těhotenstvím“ se rozumí nezákonné zbavení osobní svobody ženy, která byla bez svého souhlasu oplodněna s cílem ovlivnit etnické složení obyvatelstva nebo jinak závažně porušit mezinárodní právo. Tuto definici nelze v žádném případě vykládat tak, jako by měla vliv na vnitrostátní právní předpisy týkající se umělého přerušení těhotenství.* Znaky skutkových podstat v zásadě tuto definici opakují. V průběhu Římské konference se proti tomuto ustanovení vytvořila pozoruhodná koalice spojující v odporu Svatý stolec s konzervativními islámskými režimy.[381] Odkaz na národní legislativu pak byl přijat právě na základě požadavku některých států (včetně Vatikánu), které měly obavu, aby formulace této skutkové podstaty nebyla vnímána jako ospravedlnění potratů.[382] Podobnost je patrná i s některými formami genocidního jednání. Je zde kladen i zvláštní požadavek na subjektivní stránku tohoto zločinu, kdy jednání musí být provedeno s cílem ovlivnit etnické složení obyvatelstva nebo jinak závažně porušit mezinárodní právo.

„Nucená sterilizace“ je charakterizována jednáním, kdy pachatel zbavil jednu nebo více osob schopnosti biologické reprodukce. Jednání nebylo ospravedlněno lékařskou či

[378] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 251
[379] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 173
[380] Tamtéž
[381] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 136
[382] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 174

nemocniční léčbou dotčené osoby nebo osob ani provedeno s jejich skutečným souhlasem.[383] Poznámky pod čarou pak doplňují, že pojem zbavení (*deprivation*) nemá zahrnovat opatření ke kontrole porodnosti, která ve skutečnosti nemají trvalou povahu, a že skutečný souhlas (*genuine consent*) nezahrnuje souhlas získaný podvodem.[384] Typickým příkladem těchto zločinů byly nucené sterilizace prováděné ve Třetí říši k zajištění „rasové čistoty".[385] Soudci Norimberského tribunálu se během procesů dozvěděli, jak nacističtí lékaři prováděli experimenty se sterilizacemi v koncentračních táborech v Osvětimi a Ravensbrücku s cílem vyvinout techniky, které by umožnily jejich použití na miliony lidí. Takové jednání však nelze považovat za sexuální jednání ve smyslu, jak je běžně chápáno, proto začlenění nucených sterilizací do ustanovení upravujícího sexuální násilí asi nebylo úplně vhodné. Přestože lze argumentovat, že sexuální násilí s sebou často přináší důsledky na schopnost rozmnožování s praktickými účinky sterilizace, bude pravděpodobně těžké prokázat, že právě to bylo zamýšleným účinkem.[386]

Pod „jiné formy sexuálního násilí srovnatelné závažnosti" spadá jednání, kdy pachatel spáchal čin sexuální povahy proti jedné nebo více osobám nebo přinutil takovou osobu nebo osoby k provozování aktu sexuální povahy takovou silou nebo pohrůžkou síly či donucení, že způsobilo strach z násilí, uvěznění (*duress*), zadržení, psychologického nátlaku, zneužitím moci proti takové osobě či osobám nebo jiné osobě, nebo zneužitím vnucených životních podmínek, nebo využitím neschopnosti takové osoby nebo osob dát skutečný souhlas. Takový čin byl svou závažností srovnatelný s ostatními trestnými činy obsaženými v článku 7, odstavec 1, písmeno g) Statutu. Pachatel si rovněž musel být vědom faktických okolností zakládajících závažnost tohoto jednání.[387] Poslední věta opět klade zvláštní požadavek na subjektivní stránku zločinu, konkrétně na vědomí pachatele. Je otázkou, do jaké míry bude možné takový stav pachatelovy mysli prokázat. Daná skutková podstata představuje jakési zbytkové ustanovení (*residual clause*), které působí právní obtíže obdobně jako ještě obecnější ustanovení o jiných nelidských činech pod písmenem k). Mezinárodní trestní tribunály, jejichž statuty neobsahují „jiné formy sexuálního násilí srovnatelné závažnosti", posuzovaly jednání, která by mohla spadat pod tuto definici, jako „jiné nelidské činy". Šlo

[383] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 10 – (zločin proti lidskosti nucené sterilizace, 1. a 2. odst.)
[384] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 10 – (zločiny proti lidskosti), poznámka pod čarou č. 19 a 20
[385] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 252
[386] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 174
[387] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 10 – (zločin proti lidskosti sexuálního násilí, 1.-3. odst.)

například o obvinění ze sexuálního násilí páchaného na mrtvolách[388] nebo v případě *Akayesu* nuceného vysvlékání a veřejného ponižování žen, kdy studentky byly donuceny nahé předvádět gymnastiku na nádvoří před množstvím lidí.[389]

Persekuce (Persecution)

Persekuce patří mezi základní zločiny proti lidskosti a byla obsažena ve všech relevantních pramenech mezinárodního práva již od dob Norimberského tribunálu.[390] Je specifická v tom, že předpokládá rasistickou nebo jinou diskriminující politiku státu, která může mít oporu v legislativě. Spočívá v závažných a systematických porušováních lidských práv na diskriminačních základech. Představuje rovněž pojítko mezi zločiny proti lidskosti a genocidou u těch činů, které mohou začít jako perzekuce menšinové skupiny a mohou vyústit ve svých nejextrémnějších projevech v plán na záměrné zničení takové skupiny.[391]

Statut Mezinárodního vojenského tribunálu zahrnoval zločin proti lidskosti ve formě persekuce na politických, rasových nebo náboženských základech. Tento text byl přejat i do statutů obou *ad hoc* tribunálů. Ustanovení v Římském statutu je v tomto ohledu širší. Jeho tvůrci čelili problému, že dosud žádná právní definice perzekuce neexistovala.[392] Statut zahrnuje persekuci *jakékoli identifikovatelné skupiny nebo kolektivu z důvodů politických, rasových, národnostních, etnických, kulturních či náboženských nebo z důvodu pohlaví, jak je definováno v odstavci 3, či z jiných důvodů, jež jsou podle mezinárodního práva všeobecně považovány za nepřípustné, v souvislosti s činy uvedenými v tomto odstavci nebo s jakýmkoli zločinem spadajícím do jurisdikce Soudu*.

Pokud jde o text Znaků skutkových podstat k tomuto zločinu proti lidskosti, nejenže je sporné, zda přináší něco navíc oproti znění Římského statutu, ale rovněž, diplomaticky řečeno, vykazuje určité nedostatky. Stanoví, že: 1) Pachatel závažným způsobem v rozporu s mezinárodním právem zbavil jednu nebo více osob základních práv. 2) Pachatel se zaměřil na takovou osobu nebo osoby z důvodu identity skupiny nebo kolektivu anebo se zaměřil na skupinu nebo kolektiv jako takový. 3) Takové zaměření se bylo založeno na politických, rasových, národnostních, etnických, kulturních či náboženských důvodech nebo z důvodu pohlaví, jak je definováno v odstavci 3, nebo z jiných důvodů, jež jsou podle mezinárodního

[388] Žalobce proti Kajelijeli, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 1.12.2003, č. ICTR-98-44A-T, odst. 933
[389] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 688
[390] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 253
[391] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 175
[392] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 253

práva všeobecně považovány za nepřípustné. 4) Jednání bylo spácháno v souvislosti s jakýmkoli činem uvedeným v článku 7, odstavec 1 Statutu nebo s jakýmkoli zločinem v jurisdikci Soudu. K sousloví „v rozporu s mezinárodním právem“ v prvním znaku skutkové podstaty se vztahuje poznámka pod čarou stanovící, že tento požadavek nemá vliv na odstavec 6 obecného úvodu Znaků skutkových podstat. Ke čtvrtému znaku se vztahuje další poznámka pod čarou, která vysvětluje, že není třeba žádný další prvek subjektivní stránky (*mental element*) pro tento znak, kromě toho základního uvedeného ve znaku 6.[393]

Na první pohled je zde patrné rozšíření výčtu chráněných skupin oproti ustanovení upravujícímu zločin genocidy. Nejenže zde jsou navíc zmíněny i skupiny politické, kulturní nebo rozlišené podle pohlaví, ale díky formulaci „nebo z jiných důvodů, jež jsou podle mezinárodního práva všeobecně považovány za nepřípustné“ dochází k podstatné extenzi tohoto vymezení. Výčet chráněných skupin je tak de facto otevřený. V této souvislosti by bylo možné uvažovat o rozšíření například o skupiny osob definovaných podle sexuální orientace, avšak vzhledem k relativní nerozvinutosti této oblasti z hlediska mezinárodního práva by aplikace daného ustanovení byla velmi obtížná. Rovněž rozlišení podle pohlaví (*gender*) je do značné míry revoluční a vyvolává mnohé kontroverze.

Čtvrtý odstavec Znaků skutkové podstaty tohoto zločinu však celou věc zcela zásadním způsobem komplikuje. Nejenže je ve svém důsledku nepřiměřeně restriktivní[394], neboť vyžaduje, aby perzekuce byla vždy spáchána ještě v souvislosti s nějakým jiným zločinem, nýbrž je i vnitřně rozporný, a to hned z několika důvodů: 1) Perzekuce musí být spáchána v souvislosti s jakýmkoli činem uvedeným v článku 7 odst. 1, což nevyjímá ani čin uvedený pod písmenem h), tedy perzekuci. 2) Pokud je zde alternativně stanoven požadavek, že perzekuce musí být spáchána v souvislosti nějakým jiným zločinem v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu, pak si lze jen stěží představit souběh se zločinem genocidy, která je vůči zločinu perzekuce *de facto* v poměru speciality. Prakticky je tak možné uvažovat pouze o válečných zločinech. 3) Tato formulace odráží ustanovení Statutu Norimberského tribunálu, které však zakotvovalo proslulý „*war nexus*“[395]. Od tohoto pojetí zločinů proti lidskosti však bylo upuštěno. Koncepce vyžadované souvislosti perzekuce s jiným zločinem v jurisdikci soudu byla odmítnuta ICTY jako příliš restriktivní s tím, že přestože Statut

[393] Jde o znak stanovící, že pachatel věděl, že jednání bylo součástí nebo zamýšlel jednání jako součást rozsáhlého nebo systematického útoku namířeného proti civilnímu obyvatelstvu. Tento požadavek je pak uveden u všech forem zločinů proti lidskosti.
[394] srov. Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 376
[395] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 177

Mezinárodního trestního soudu představuje vodítko pro rozhodování soudů v mnoha státech, toto ustanovení je v rozporu s obyčejovým mezinárodním právem.[396] Pakliže účelem tohoto znaku skutkové podstaty bylo stanovit určitou hranici závažnosti, tedy zamezit tomu, aby každé jednání diskriminační povahy bylo pokládáno za zločin proti lidskosti, pak si lze představit i vhodnější cestu, jak toho mohli tvůrci Římského statutu docílit.

Požadavek „závažného porušení základních práv jakékoli identifikovatelné skupiny nebo kolektivu nepřípustného podle mezinárodního práva“ pramení z judikatury ICTY, především pak z případu *Tadić,* a rovněž z článku 18 návrhu Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva z roku 1996. Za „základní práva” lze považovat práva uvedená například ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v Mezinárodním paktu občanských a politických práv. ICTY mezi jinými vyzdvihl právo na život, právo na tělesnou a psychickou integritu a právo na osobní svobodu.[397]

Perzekuce může být spáchána různými formami konkrétního jednání, ať již fyzické, ekonomické či právní povahy[398], ale musí mít vždy diskriminační charakter. Akty harassmentu, ponižování a psychického týrání se rovněž mohou rovnat perzekucím. Dále může zahrnovat zločiny zaměřené na majetek, které se na venek jeví jako méně závažné, ale poškození obětí má za následek skutečnou diskriminaci.[399]

Perzekuce je zločinem diskriminace. Kromě úmyslné formy zavinění vyžaduje ještě důkaz zvláštního úmyslu (*special intent*) či motivu diskriminovat. Kromě tohoto rysu nese i mnoho jiných podobností se zločinem genocidy. Perzekuce je popisována jako zločin patřící do stejného rodu jako genocida. Musí být spáchána proti osobám náležejícím do určité skupiny a to právě pro jejich příslušnost k takové skupině.[400]

Při vydávání zatykače za perzekuce páchané v souvislosti s událostmi v Dárfúru, Přípravný senát přijal tvrzení žalobce, že súdánské ozbrojené síly a milice (*Janjaweed*) zahájily útoky proti specifickým lokalitám v domnění, že jsou převážně obydleny populací Furů. Tyto údajné akty perzekuce dávané za vinu dvěma obviněným se skládaly z vraždy,

[396] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 177
[397] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 254
[398] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 255
[399] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 179
[400] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 178

znásilnění, útoku proti civilistům, těžkých urážek osobní důstojnosti, nelidských činů, drancování, ničení majetku a nucených přesunů populace.[401]

Perzekuce mohou obsahovat způsobení fyzické či psychické újmy nebo porušování osobní svobody, jako jsou nezákonné zadržení, deportace nebo násilné přesuny obyvatelstva. Perzekuce může dokonce zahrnovat útoky na politická, sociální a ekonomická práva.[402] Za zločin perzekuce by bylo možné považovat i tzv. etnické čistky.[403]

V tomto ohledu je pozoruhodné, že Statut ICTR pro všechny zločiny proti lidskosti vyžadoval, aby byly spáchány na národnostním, politickém, etnickém, rasovém nebo náboženském základě, zatímco mezinárodní obyčejové právo tento prvek vyžaduje pouze u kategorie perzekuce.[404] To však nelze pokládat za obecné zúžení definice zločinu podle mezinárodního obyčejového práva, ale pouze za vymezení věcné jurisdikce ICTR nad zločiny, které byly pro situaci ve Rwandě typické.[405]

Nedobrovolné mizení osob (Enforced disappearance of persons)

Nedobrovolné či nucené mizení osob je „novým" zločinem proti lidskosti, neboť doposud nebylo obsaženo ani ve Statutu Norimberského tribunálu, ani ve statutech obou *ad hoc* tribunálů. Poprvé se tato forma zločinu proti lidskosti objevila v Mezi-americké úmluvě o nuceném mizení osob z 9. června 1994[406] a krátce nato ve finálním návrhu Kodexu zločinů přijatém Komisí pro mezinárodní právo v roce 1996[407]. Svůj původ má v osmdesátých letech dvacátého století v mezinárodním právu lidských práv, kde se tato koncepce rozvinula k popsání rozšířených praktik v určitých autoritářských režimech především v Jižní Americe.[408] V roce 2006 pak Valné shromáždění OSN přijalo Mezinárodní úmluvu na ochranu osob před nuceným zmizením.[409]

---

[401] Zatýkací rozkaz na A. Harun vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 27.4.2007, č. ICC-02/05-01/07, str. 6

[402] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 179

[403] Viz výše kapitola Zločin genocidy

[404] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 366

[405] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 219

[406] *Inter-American Convention on the Forced Disappearance of Persons*

[407] Čl. 18 písm. i)

[408] Šlo především o režim A. Pinocheta v Chile nebo režim vojenské junty v Argentině v některých dalších zemích (např. v Kolumbii, Uruguaji, aj.), viz Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 137

[409] Viz Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 180 a Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 260

Nedobrovolné mizení osob zakládá porušení hned několika základních lidských práv, včetně práva na osobní svobodu a bezpečnost, zákaz mučení, právo na humánní zacházení s ohledem na inherentní důstojnost lidské bytosti a právo na život.

Pojem je definován v článku 7 odstavci 2 pod písmenem i): *„nedobrovolným mizením osob“ se rozumí zatýkání (arrest), zadržování (detention) nebo únos (abduction) osob prováděné státem nebo politickou organizací či prováděné z pověření, s podporou či tichým souhlasem státu nebo politické organizace následované odmítnutím potvrdit, že došlo ke zbavení osobní svobody, či odmítnutí podat informace o osudu nebo místě pobytu těchto osob, s úmyslem dlouhodobě držet tyto osoby mimo dosah právem zaručené ochrany*.

Relativní novost kategorie nedobrovolného mizení osob reflektují i Znaky skutkových podstat zločinů, které pro tento zločin proti lidskosti stanoví asi nejkomplexnější úpravu, která je proto uvedena v celém rozsahu:

Zločin proti lidskosti nedobrovolného mizení osob[23] [24]

1. *Pachatel:*
   (a) *Zatkl, zadržel*[25, 26] *nebo unesl jednu nebo více osob; nebo*
   (b) *Odmítl potvrdit zatčení, zadržení nebo únos, nebo podat informace o osudu nebo místě pobytu této osoby či osob.*
2.
   (a) *Takové zatčení, zadržení nebo únos bylo následováno nebo doprovázeno odmítnutím potvrdit zbavení osobní svobody či podat informace o osudu nebo místě pobytu této osoby či osob; nebo*
   (b) *Takovému odmítnutí předcházelo, nebo takové odmítnutí bylo doprovázeno zbavením osobní svobody.*
3. *Pachatel si byl vědom, že:*[27]
   (a) *Takové zatčení, zadržení nebo únos by za normálního běhu událostí byl následován odmítnutím potvrdit zbavení osobní svobody či podat informace o osudu nebo místě pobytu této osoby či osob;*[28] *nebo*
   (b) *Takovému odmítnutí předcházelo, nebo takové odmítnutí bylo doprovázeno zbavením osobní svobody.*
4. *Takové zatčení, zadržení nebo únos bylo provedeno státem nebo politickou organizací či provedeno z pověření, s podporou či tichým souhlasem státu nebo politické organizace.*
5. *Takové odmítnutí potvrdit zbavení osobní svobody či podat informace o osudu nebo místě pobytu této osoby či osob bylo provedeno státem nebo politickou organizací či provedeno z pověření či s podporou státu nebo politické organizace.*
6. *Pachatel měl v úmyslu dlouhodobě držet tyto osoby mimo dosah právem zaručené ochrany.*

[23] *Z komplexní povahy tohoto zločinu je zřejmé, že za normálních okolností bude spáchán více než jedním pachatelem jako součást společného kriminálního záměru.*

[24] *Zločin spadá do jurisdikce Soudu pouze, pokud se útok popsaný v bodech 7 a 8 objeví až poté, co Statut nabude účinnosti.*

[25] Slovo „zadržel" bude zahrnovat i pachatele, který pokračoval v již existujícím zadržení (detention).

[26] Je chápáno, že za určitých okolností zatčení nebo zadržení může být zákonné.

[27] Tento znak vložený kvůli komplexnosti tohoto zločinu nemá vliv na Obecný úvod Znaků skutkových podstat zločinů.

[28] Je chápáno, že v případě, kdy pachatel který pokračoval v existujícím zadržení, bude tento prvek naplněn, pokud si pachatel byl vědom, že se takové odmítnutí již uskutečnilo.

Sedmý a osmý odstavec znaků skutkové podstaty je shodný se všemi ostatními zločiny proti lidskosti. V podstatě jsou rozlišovány dvě formy tohoto zločinu spočívající 1) ve zbavení osobní svobody a 2) v odmítnutí poskytnout informace.[410] Prvotní návrh tohoto odstavce v Přípravném výboru (*Preparatory Committee*) obsahoval „únos (*kidnapping*) následovaný zmizením osoby". Související poznámka pod čarou říkala, že bylo potřeba o něco více času ke zvážení zahrnutí tohoto odstavce. Na Římské konferenci představovalo nedobrovolné mizení osob asi nejproblematičtější ustanovení z výčtu zločinů proti lidskosti. Bylo vyjádřeno určité znepokojení, že nejasná formulace ustanovení může být použita proti osvobozeneckým hnutím bojujícím za svobodu a znovunabytí svého území. Některé delegace zastávaly názor, že tato skutková podstata by do Statutu vůbec neměla být zahrnuta. Státy Latinské Ameriky naopak naléhaly na zachování tohoto ustanovení s ohledem na jejich neblahé zkušenosti.[411]

Za povšimnutí stojí rovněž zvláštní nárok kladený na subjektivní stránku zločinu a to, že pachatel musí mít v úmyslu dlouhodobě držet tyto osoby mimo dosah právem zaručené ochrany. S ohledem na fakt, že většina nucených zmizení lidí se odehraje ve formě únosu a následné tajné popravy, se formulace daného ustanovení jeví v konfrontaci se skutečností přinejmenším jako těžkopádná.[412] Pravděpodobně až rozhodovací praxe Soudu ukáže, zda je dané ustanovení použitelné.

Apartheid

„Zločinem apartheidu" se rozumí nelidské činy podobné povahy jako činy uvedené v odstavci 1, páchané v rámci institucionalizovaného režimu systematického útlaku a nadvlády jedné rasové skupiny nad jinou rasovou skupinou nebo skupinami a páchané s úmyslem zachovat tento režim.[413] Znaky skutkových podstat zločinů vyžadují, aby pachatel spáchal nelidský čin proti jedné nebo více osobám a šlo o čin uvedený v článku 7 odstavci

[410] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 261
[411] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 182
[412] Srov. Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 312
[413] Čl. 7, odst. 2 písm. h) Římského statutu

1[414] Statutu nebo šlo o čin podobného charakteru jako kterýkoli z těchto činů.[415] Poznámka pod čarou pak doplňuje, že „charakter“ (*character*) se týká povahy (*nature*) a závažnosti činu. Pachatel si rovněž musí být vědom faktických okolností zakládajících charakter činu a mít v úmyslu tímto jednáním udržovat režim systematického útlaku a nadvlády jedné rasové skupiny nad jinou rasovou skupinou nebo skupinami.[416] I v tomto případě je tedy stanoven zvláštní nárok na subjektivní stránku zločinu.

Zřejmý původ této skutkové podstaty pramení z Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu z roku 1973. Poprvé byl však apartheid označen za zločin proti lidskosti o pět let dříve v Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti [417] z 26. listopadu 1968. Výše uvedená úmluva z roku 1973 představuje do značné míry kontroverzní pramen práva, o jehož přijetí se nejvíce zasazoval Sovětský svaz. Pro zločin apartheidu poskytuje nepřiměřeně širokou definici a „spíše než jako pramen práva působí jako propaganda a skutečnost, že se jednalo o propagandu z dobrých důvodů, neomlouvá ty, kdo ji prosazovali, za zneužití konceptu zločinů proti lidskosti.“[418] Tato úmluva rovněž trpí tím, že byla odmítnuta celou řadou států a paradoxně i „nová“ Jihoafrická republika pod vedením Nelsona Mandely se k ní odmítla připojit[419] a dodnes není smluvní stranou.[420]

Ze zcela pochopitelných důvodů pak zahrnutí tohoto zločinu do Římského statutu nebylo bez komplikací, jeho definice musela být oproti původnímu znění obsaženému v Úmluvě přeformulována. Objevily se rovněž názory, že jde o jeden z tzv. konvencionálních zločinů (*treaty based crime*). Otázka, zda zločin apartheidu náleží do obyčejového mezinárodního práva, proto zůstává přinejmenším diskutabilní. Inkorporace tohoto zločinu do Římského statutu bylo iniciováno na návrh Jihoafrické republiky. Vzhledem k tomu, že předchozí jihoafrický režim byl svržen, mělo zahrnutí samostatné skutkové podstaty zločinu proti lidskosti apartheidu spíše symbolický charakter.[421]

---

[414] Zde je opět patrná určitá logická vada, neboť mezi zločiny uvedenými v odstavci jedna je i samotný zločin apartheidu.
[415] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 12 – (zločin proti lidskosti apartheidu, 1. a 2. odst.)
[416] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 12-13 – (zločin proti lidskosti apartheidu, 3.-5. odst.)
[417] *Convention on Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes against Humanity*, v Československu vyhlášená pod č. 53/1974 Sb.
[418] Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 219
[419] Tamtéž
[420] Viz http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=UNTSONLINE&tabid=2&mtdsg_no=IV-7&chapter=4&lang=en#Participants, aktuální ke dni 19.7.2011
[421] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 262

Institucionalizovaný režim systematického útlaku a nadvlády jedné rasové skupiny nad jinou rasovou skupinou existuje především za předpokladu, že útlak a nadvláda jsou zakotveny v právním řádu daného státu. Jako nejlepší příklad může posloužit legislativa Jihoafrické republiky z doby apartheidu.[422]

Jiné nelidské činy (Other inhumane acts)

Zahrnutí této formy zločinů proti lidskosti je do určité míry problematické, neboť ve své podstatě činí seznam skutkových podstat v článku 7 otevřeným, což je sporné s ohledem na princip *nullum crimen sine lege.* Na druhou stranu poskytuje Římský statut první detailnější vymezení těchto zločinů. Jde o „*jiné nelidské činy podobné povahy spočívající v úmyslném způsobení velkých útrap nebo těžké újmy na zdraví či poruchy duševního nebo tělesného zdraví*". Vysvětlující ustanovení ve druhém odstavci však chybí. Znaky skutkových podstat doplňují, že takový čin byl svým povahou podobný jakémukoli činu uvedenému v článku 7 odstavci 1 Statutu a pachatel si rovněž byl vědom faktických okolností zakládajících charakter činu.[423] Poznámka pod čarou ve znacích skutkových pak dodává (stejně jako v případě apartheidu), že „charakter" (*character*) se týká povahy (*nature*) a závažnosti činu.

Při výkladu tohoto ustanovení Přípravný senát Soudu zmínil princip *nullum crimen sine lege* a vysvětlil, že nelidské činy musí být považovány za vážná porušení obyčejového mezinárodního práva a základních práv náležejících lidským bytostem pramenících z mezinárodního práva lidských práv, a které jsou podobné povahy a závažnosti jako činy uvedené v článku 7 odstavec 1 Statutu.[424]

Skutková podstata jiných nelidských činů byla zahrnuta jak do Statutu Norimberského tribunálu, tak do statutů obou *ad hoc* tribunálů. Šlo o jakousi zbytkovou kategorii zločinů proti lidskosti, neboť stanovení taxativního výčtu bylo vnímáno jako nežádoucí.[425] Na druhou stranu vykazovalo dané ustanovení značnou míru vágnosti, která jej tak dostávala do konfliktu se zásadou legality. Na rozdíl od předchozích úprav, vymezení jiných nelidských činů v Římském statutu obsahuje určitá omezení a to jak co do formy jednání, tak co do vyžadovaného následku takového jednání. Přípravný senát rovněž dospěl k závěru, že žádná

[422] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 263
[423] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 13 – (zločin proti lidskosti jiných nelidských činů, 2. a 3. odst.)
[424] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 448
[425] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 184

z forem zločinů proti lidskosti uvedená pod písmeny a) až j) nemůže být zahrnuta pod jiné nelidské činy.[426]

Vážná fyzická či psychická újma, která nestačí na to, aby byla kvalifikována jako vražda, může být stíhána jako „jiný nelidský čin". Toto ustanovení pokrývá zmrzačení a jiné formy těžké tělesné újmy, bití a jiné akty násilí, nelidské a ponižující zacházení nebo například střílení do civilistů. Judikatura ICTY a ICTR pod tuto kategorii zahrnovala i jiné zločiny proti lidskosti, které jsou v Římském statutu vymezeny samostatně, jako např. nucená prostituce, nedobrovolné mizení, nucené manželství.[427] Zločin dále zahrnuje provádění biologických, lékařských či jiných vědeckých experimentů na lidských bytostech v době míru.[428]

Jinými nelidskými činy se Mezinárodní trestní soud zabýval v případě *Katanga* v souvislosti se situací v Ugandě. Přípravný senát však obvinění z této formy zločinu proti lidskosti nepotvrdil.

7.3.4 Subjektivní stránka

Posuzování subjektivní stránky u zločinů proti lidskosti je velice důležitou a složitou problematikou, která musí být v jednotlivých případech důkladně zkoumána. Obecně samozřejmě platí ustanovení čl. 30 Římského statutu upravující tento aspekt zločinů v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu. Skutková podstata zločinů proti lidskosti však obecně stanoví zvláštní požadavek na vědomí pachatele, a sice že zločin musí být spáchán s vědomím existence rozsáhlého nebo systematického útoku. Následně pak jednotlivé formy zločinů proti lidskosti mohou ještě další požadavky na subjektivní stránku doplňovat.[429]

Z hlediska subjektivní stránky je pro zločiny proti lidskosti vyžadováno úmyslné zavinění. Někteří autoři připouští za určitých okolností i úmysl nepřímý a to především v případě pachatelova srozumění s možností, že je nebo se stane nástrojem výkonu vládní politiky, anebo že jeho vlastní jednání může vyústit ve spáchání nelidského činu.[430] Toto

[426] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 452
[427] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 265
[428] Tamtéž
[429] Viz výše podkapitola „Objektivní stránka – jednotlivé formy jednání", např. diskriminační záměr u zločinu perzekuce
[430] Viz. Např. Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 365

tvrzení však do určité míry koliduje s judikaturou ICTY, podle kterého důkaz, že osoba na sebe vzala vědomě riziko účasti na provádění politiky, nestačí k prokázání vědomí o útoku.[431]

Důležitou roli rovněž hraje judikatura (*case law*) soudů, ať již vnitrostátních či mezinárodních. Z hlediska subjektivní stránky byly soudy vymezeny 3 hlavní aspekty: 1) pokud jde o zločiny proti lidskosti, zločinný úmysl zahrnuje jak úmysl způsobit určitý následek, tak vědomí faktických okolností, které utváří objektivní stránku, tedy trestné jednání (*actus reus*). 2) Vzhledem k tomu, že se tyto zločiny nemohou sestávat z izolovaných nebo sporadických aktů, ale musí vždy tvořit součást vládní politiky nebo rozsáhlé trestné činnosti, ten, kdo je činí, si musí být vědom spojitosti mezi jeho trestním jednáním a politikou či systematickou praxí. 3) Někteří autoři dále připouští nepřímý úmysl a tvrdí, že není nutné, aby pachatel přímo a bezprostředně předpovídal veškeré specifické konsekvence svého jednání, stačí, aby si byl vědom rizika, že jeho čin může způsobit závažné následky pro oběť nebo oběti.[432] Není rovněž nutné, aby si byl pachatel detailně vědom všech zákonných definic či právních aspektů zločinů proti lidskosti. Stačí, pokud si je vědom faktických okolností svého jednání a jím způsobených důsledků.[433]

7.3.4.1 Vědomí takového útoku

Pro zločiny proti lidskosti není vyžadován žádný specifický úmysl či záměr (*specific intent*) jako v případě genocidy, přesto je stanoven zvláštní požadavek na subjektivní stránku těchto zločinů, který je odlišuje od ostatních zločinů podle mezinárodního práva.[434] Článek 7 Římského statutu vyžaduje, aby pachatel měl vědomí útoku na civilní obyvatelstvo. Pachatel tedy musí vědět o tom, že je uskutečňován rozsáhlý a systematický útok na civilní obyvatelstvo a že jeho jednání je součástí tohoto útoku.[435] Jde o první legální definici, která toto vyžaduje explicitně, přestože vědomí o útoku je nepochybně znakem skutkové podstaty zločinů proti lidskosti podle obyčejového mezinárodního práva. Obžalovaný, který postrádá takové vědomí, nemůže být uznán vinným ze spáchání zločinů proti lidskosti, ačkoli může být stále uznán vinným na národní úrovni z jiného činu, např. z vraždy. Formulace „vědomí

[431] Viz Žalobce proti Blaškić, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 29.6.2004, č. IT-95-14-A odst. 126 – Odvolací senát v tomto ohledu vyrátil tvrzení vyjádřené v prvoinstančním rozsudku, kde senát dospěl k opačnému závěru.

[432] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 361-363

[433] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 365

[434] Cameron, I. *Individual Responsibility under National and International Law for the Conduct of Armed Conflict.* In: Engdahl, O., Wrange, P. (eds). *Law at War: The Law as it Was and the Law as it Should Be*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, str. 50

[435] Viz např. Žalobce proti Gotovina et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15.4.2011, č. IT-06-90-T, odst. 1707

takového útoku“ ale nebyla obsažena v konečném návrhu statutu přijatého Přípravným výborem (*Preparatory Committee*).[436]

Požadavek na vědomí pachatele je dále rozvinut ve Znacích skutkových podstat zločinů (*Elements of crimes*), kde pro každou z jednotlivých forem zločinů proti lidskosti je znovu zopakováno, že „pachatel věděl, že jednání bylo součástí, nebo měl v úmyslu, aby jednání bylo součástí rozsáhlého nebo systematického útoku na civilní obyvatelstvo“. Bližší rozvedení tohoto prvku skutkové podstaty je pak obsaženo v úvodu ke znakům skutkové podstaty zločinů proti lidskosti: „Poslední znak[437] by neměl byt vykládán jako požadavek důkazu o tom, že pachatel měl vědomí o všech charakteristikách útoku nebo podrobné informace o plánu nebo o politice státu či organizace. V případě, že se objeví rozsáhlý nebo systematický útok proti civilnímu obyvatelstvu, klauzule o úmyslu posledního znaku skutkové podstaty naznačuje, že subjektivní stránka je naplněna, pokud pachatel měl v úmyslu podporovat (*further*) takový útok.“[438]

Úprava obsažená v Římském statutu je v souladu s předchozí judikaturou *Ad hoc* tribunálů. Úkolem obžaloby nebude dokázat, že obviněný znal všechny detaily útoku[439], nebo schvaloval okolnosti, za kterých se činy udály. Obžalovaný musí pouze chápat celkový kontext, za kterého své činy vykonal.[440] Důkaz, že obžalovaný měl kontextuální vědomí o útoku, bude odvozován od takových faktorů, jako jsou historické a politické okolnosti, za kterých se akty násilí projevily, od funkce obžalovaného v době, kdy byly tyto zločiny spáchány, od odpovědnosti obžalovaného v rámci politické či armádní hierarchie, od rozsahu a závažnosti spáchaných činů, jejich povahy a míry do které jsou obecně známy.[441] Motivy pro účast na takovém útoku jsou irelevantní. Nanejvýš důkaz o tom, že čin byl spáchán z čistě osobních důvodů, může svědčit o vyvratitelné domněnce, že pachatel si nebyl vědom toho, že jeho čin byl součástí takového útoku.[442] Nicméně i čin spáchaný z čistě osobních motivů

[436] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 155

[437] Míněn je zde vždy poslední znak uvedený u každé z forem zločinů proti lidskosti ve Znacích skutkových podstat zločnů (*Elements of Crimes*).

[438] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 5 – (zločiny proti lidskosti – úvod, 3. odst.)

[439] Srov. např. Žalobce proti Kunarać et al., rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12.6.2002, č. IT-96-23& IT-96-23/1-A, odst. 102

[440] Srov. např. Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 21.2.2001, č. IT-95-14/2-T, odst. 185

[441] Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T, odst. 259

[442] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 156

může být zločinem proti lidskosti, pokud je spáchán v kontextu rozsáhlých nebo systematických zločinů.[443]

Za připomenutí stojí fakt, že v Římském statutu, vyjma skutkové podstaty perzekuce, není pro zločiny proti lidskosti vyžadován diskriminační charakter na rozdíl od statutu ICTR. Ani Statut ICTY neobsahoval takovou podmínku.[444]

7.3.5 Subjekt

Pachatel zločinu proti lidskosti nemusí být nutně členem státu nebo organizace zapojené do zločinu, ač tomu tak v drtivé většině případů bývá, nýbrž pachatelem může být i jakákoli jiná osoba, která realizuje nebo podporuje politiku státu nebo organizace. Typickým příkladem spáchání zločinu soukromou osobou je udání, které vede ke zbavení osobní svobody nebo smrti oběti.[445]

7.4 Závěr a možné výhledy do budoucna

Římský statut poskytuje ucelené a přehledné ustanovení upravující zločiny proti lidskosti. Z článku 7 je patrný záměr tvůrců Statutu nejen kodifikovat platné obyčejové normy, nýbrž i reflektovat progresivní vývoj, který se v této oblasti práva v uplynulých letech odehrál. Především definitivně potvrdili odklon od požadavku na tzv. „*war nexus*“ u zločinů proti lidskosti a přispěli k odstranění určitých nedostatků, kterými z hlediska těchto skutkových podstat trpěly statuty obou *ad hoc* tribunálů.[446] Definice jednotlivých jednání jsou s některými výjimkami vcelku jasné a přesné. V progresivním přístupu však tvůrci Statutu zašli ještě dál, když zakotvili i některé zcela nové zločiny proti lidskosti, jako např. nedobrovolné mizení osob, apartheid či jiné formy sexuálního násilí srovnatelné závažnosti. Jako jednoznačný přínos lze hodnotit exaktní definování pojmu znásilnění a ostatních sexuálních zločinů především ve Znacích skutkových podstat.

Vymezení zločinů proti lidskosti však vykazuje i celou řadu nedostatků, které by do budoucna měly být odstraněny. Především skutková podstata zločinu perzekuce je velmi nešťastně řešena. Jak bylo uvedeno výše, je pojata neúměrně restriktivně a vykazuje určitou vnitřní rozpornost. Vymezení zločinu apartheidu z hlediska kvality právního textu bylo rovněž terčem kritiky. Spolu se zakotvením skutkové podstaty nedobrovolného mizení osob

[443] Cameron, I. *Individual Responsibility under National and International Law for the Conduct of Armed Conflict.* In: Engdahl, O., Wrange, P. (eds). *Law at War: The Law as it Was and the Law as it Should Be*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, str. 50
[444] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 231
[445] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 230
[446] Např. požadavek statutu ICTR na diskriminační charakter všech zločinů proti lidskosti či „*war nexus*“ ve statutu ICTY.

představují tyto výše uvedené problémy pravděpodobně nezásadnější odklon od obyčejového mezinárodního práva. Zakotvení jiných nelidských činů výčet zločinů proti lidskosti činí *de facto* demonstrativním a střetává se tak se zásadou *nullum crimen sine lege*, tedy základní zásadou trestního práva. Kvalita právního textu bohužel trpí i politickými vlivy, neboť se na ni v některých ohledech podepsala nutnost nalezení kompromisního řešení napříč státy. Jako příklad lze uvést ustanovení obsažené v odst. 3 pojednávající o vymezení pohlaví, či dovětky ke zločinu nuceného těhotenství s ohledem na problematiku potratů. Jedná se o otázky etického, filozofického a především politického charakteru, které však mají na čistě právní problematiku mnohdy neblahý vliv.

Z různých závazných definic zločinů proti lidskosti, se článek 7 jeví v mnoha ohledech nejvíce restriktivním,[447] za což byl často kritizován. O zúženém vymezení zločinu perzekuce bylo pojednáno výše. Požadavek na souvislost s rozsáhlým a systematickým útokem či aspekty politické linie státu kladou další omezující podmínky. Z jiného úhlu pohledu naopak Římský statut rozsah obyčejového mezinárodního práva rozšiřuje,[448] neboť přináší některé nové formy, ve kterých lze zločin proti lidskosti spáchat, ale rovněž u určitých jednání nabízí širší definici, například u zločinu proti lidskosti mučení, kde není vyžadován zvláštní účel takového jednání, tedy vynucení informací nebo přiznání.

Jak již bylo uvedeno v úvodu, zločiny proti lidskosti tvoří jádro současných mezinárodních trestních stíhání. Proto lze do budoucna předpokládat hojné využívání příslušných ustanovení Římského statutu. Praxe ukáže, do jaké míry jsou tato ustanovení kvalitní a aplikovatelná. Vzhledem k poměrně progresivnímu vývoji v oblasti lidských práv lze očekávat, že i příslušné skutkové podstaty budou muset dříve či později tento trend reflektovat. V případě možné budoucí revize Římského statutu by bylo vhodné zamyslet se i nad výše shrnutými nedostatky současné úpravy.

[447] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 144

[448] Cassese, A. *Crimes against Humanity* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court*: a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 373

8 Válečné zločiny

8.1 Úvod

Ze čtyř zločinů ve věcné jurisdikci Mezinárodního trestního soudu jsou válečné zločiny pravděpodobně nejstarší. Často se říká, že genocida a potažmo zločiny proti lidskosti byly páchány po celou historii lidstva, nicméně jejich stíhání podle mezinárodního práva bylo rozvinuto až ve čtyřicátých letech dvacátého století.[449] Kdežto váleční zločinci byli stíháni již od dob starých Řeků, možná ještě dříve.[450] V dějinách lidstva lze nalézt celou řadu dokladů o snaze právně zachytit pravidla upravující vedení války a stíhání těch, kteří daná pravidla porušovali.

Cílem této kapitoly bude v první řadě přiblížit historický vývoj v oblasti mezinárodního humanitárního práva, zmínit stěžejní prameny práva a nastínit, jak fungovala mezinárodní spravedlnost, pokud jde o trestání válečných zločinů před ustanovením Mezinárodního trestního soudu. Správné pochopení historického pozadí problematiky je v případě těchto zločinů velmi důležité. Následně budou analyzována relevantní ustanovení Římského statutu vztahující se k válečným zločinům, na prvním místě samozřejmě článek 8. Budou studovány jak atributy společné všem zločinům obsaženým v tomto článku, tak individuální charakteristiky jednotlivých skutkových podstat. Podkladem bude nejen samotný text Římského statutu a Znaků skutkových podstat, nýbrž i relevantní judikatura a smluvní a obyčejové prameny mezinárodního práva. Právo upravující válečné zločiny se nevztahuje na otázky zahájení války, které mají souvislost spíše se zločinem agrese,[451] daná problematika proto není předmětem této kapitoly.

K otázkám válečného práva a válečných zločinů existuje velké množství literatury. Obdobně obsáhlá je i relevantní judikatura vytvářená od dob působení Norimberského tribunálu až po současnost, včetně zcela aktuálních rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, např. v kauze *Gotovina*.

8.1.1 Pojem válečného zločinu

Hned v úvodu je vhodné vymezit pro tuto kapitolu stěžejní pojem. „Válečný zločin" lze obecně definovat jako závažné porušení zákonů a obyčejů války, které zakládá

[449] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 195
[450] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 1
[451] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 269

individuální trestní odpovědnost podle mezinárodního práva.[452] Závažná porušení mezinárodního humanitárního práva jsou tedy válečnými zločiny. Prvek závažnosti je v tomto směru důležitý, neboť mezinárodní humanitární právo obsahuje velké množství čistě technických předpisů, proto ne každé jejich porušení lze považovat za trestné.[453] Pojem válečný zločin je užíván různým a často protichůdným způsobem. Někdo chápe válečný zločin velmi obecně, tedy jako trestné jednání páchané během války nebo jiného ozbrojeného konfliktu. Jiní používají tento termín pro všechna porušení mezinárodního humanitárního práva (dále jen MHP) bez ohledu na to, zda jsou trestná.[454]

K dispozici je celá řada definic válečných zločinů, které lze v zásadě dělit na výčtové a obecné. Enumerativní definice jsou k nalezení zpravidla ve statutech mezinárodních trestních tribunálů, a to počínaje Mezinárodním vojenským tribunálem v Norimberku (čl. 6b) až po Římský statut Mezinárodního trestního soudu (čl. 8). Obecná definice je obsažena např. v rozhodnutí Odvolacího senátu ICTY ve věci *Tadić* (1995)[455], a to v souvislosti s výkladem čl. 3 Statutu tohoto tribunálu. Podle ní válečný zločin (závažné porušení zákonů a obyčejů války) musí splňovat základní kritéria: 1) musí představovat porušení (*infringement*) pravidla MHP, 2) porušené pravidlo musí být obyčejové povahy nebo patřit do aplikovatelné smlouvy, 3) porušení musí být závažné (porušení pravidla chránicího důležité hodnoty a se závažnými důsledky pro oběť), 4) porušení musí vyvolávat podle obyčejového nebo smluvního práva individuální trestní odpovědnost osoby, která porušila pravidlo.[456] Daná definice je pro účely Římského statutu právně irelevantní, výčet válečných zločinů v něm vyjmenovaných je taxativní.

Pojem válečný zločin je rozhodně širší než pojem „závažná porušení“ ve smyslu Ženevských úmluv, neboť se vztahuje i na vnitřní ozbrojené konflikty a rovněž může porušovat jiné obyčejové či smluvní prameny práva. O tom je však pojednáno níže.

8.1.2 Vztah k mezinárodnímu humanitárnímu právu

Na úvod je vhodné rovněž zmínit velice úzký vztah mezi touto kategorií zločinů a MHP. „Historicky vzato válečné právo, resp. Mezinárodní humanitární právo je jednou z prvních oblastí mezinárodního práva, jež obsahuje pravidla kriminalizující určité lidské

[452] Mettraux, G. *International Crimes and the ad hoc Tribunals*. Oxford: Oxford University Press, 2005, str. 29
[453] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 279
[454] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 269
[455] Žalobce proti Tadić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 7.5.1997, č. IT-94-1-T, odst. 610
[456] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 472-473

chování a zavazující státy potlačovat takové chování prostředky trestního práva.“[457] V současné době nabylo do značné míry charakter obyčejového mezinárodního práva.

Mezinárodní humanitární právo známé jako „právo ozbrojených konfliktů“ představuje především primární pramen pro normy mezinárodního trestního práva a rovněž se s nimi zčásti překrývá. Mezinárodní trestní právo nad válečnými zločiny zase judikaturní činností mezinárodních trestních tribunálů formuje část MHP. Samotná aplikace mezinárodního trestního práva skrze mezinárodní trestní tribunály je totiž pro realizaci MHP stále více důležitá.[458]

8.2 Historické souvislosti

Právě proto, že jde o nejstarší ze zločinů obsažených v Římském statutu, bude historickému pozadí věnována zvýšená pozornost. Dalším důvodem je skutečnost, že Statut Mezinárodního trestního soudu se v mnoha ohledech o historické prameny nejen opírá, nýbrž na ně přímo odkazuje. Jak se ukáže v části věnované analýze jednotlivých skutkových podstat, formulace obsažené v Římském statutu odráží vývojové trendy v této oblasti práva.[459]

8.2.1 Období do druhé světové války

Jak již bylo uvedeno, určitá chování byla v ozbrojeném konfliktu zakázána už v dobách antiky.[460] Pokud ale odhlédneme od historických úprav ze starověku či středověku a zaměříme se na prameny práva disponující již určitou relevancí pro současnou právní úpravu, je na prvním místě třeba uvést tzv. Lieberův kodex (*Code Lieber*), jež představoval soubor pravidel chování pro americké vojáky v poli. Byl vyhlášen roku 1863 nařízením č. 100 prezidenta Lincolna. Lieberův kodex značně ovlivnil další vývoj válečného práva, a to jak soukromé kodifikace, tak smlouvy uzavírané mezi státy.[461] Pravidla v něm obsažená byla uznávána jako závazná během americké občanské války.[462]

Dne 22. srpna 1864 byla přijata první tzv. Ženevská úmluva (či konvence) o zlepšení osudu zraněných vojáků v poli, která představuje základní kámen tzv. Ženevského práva, jehož primárním účelem bylo chránit osoby, které se již neúčastní nepřátelských akcí.[463]

---

[457] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 472
[458] Sassòli, M. *Humanitarian Law and International Criminal Law* In: Cassese, A. (ed). *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 111
[459] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 386
[460] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 270
[461] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 468
[462] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 272
[463] Tamtéž

Ženevské právo se dále vyvíjelo, tato první úmluva byla revidována v roce 1906 a 1929, avšak nejdůležitější pravidla tzv. Ženevského práva byla komplexně ustanovena čtyřmi Ženevskými úmluvami v roce 1949 a dvěma dodatkovými protokoly z roku 1977, o nichž bude pojednáno dále.

Další důležitý milník představovala tzv. Petrohradská deklarace o zákazu používání výbušných nábojů ve válce z 11. prosince 1868, která je považována za první krok k rozvoji tzv. Haagského práva.

Pro ilustraci vývoje v této oblasti práva stojí za zmínku i soukromá kodifikace nazvaná „Zákony o pozemní válce" (*The Laws of War on Land*), přijatá Institutem mezinárodního práva na zasedání v Oxfordu dne 9.9 1880, tzv. Oxfordská příručka (*Oxford Manual*)[464]. Dalším, sice nepřímým, ale oficiálním dokladem je dohoda mezi Velkou Británií a Oranžským svobodným státem a Jihoafrickou republikou, týkající se kapitulace Búrů, podepsaná v Pretorii dne 31. 5. 1902. V článku 4 Přílohy se stanoví všeobecná amnestie pro povstalecké Búry, avšak s výjimkou činů v rozporu s obyčeji války (*contrary to usage of war*).[465]

Rok 1899 byl klíčovým pro rozvoj tzv. „Haagského práva". V tomto roce se konala první mírová konference v Haagu, na které byly dne 29. července přijaty především následující podstatné dokumenty: Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války, Úmluva o úpravě Ženevské úmluvy pro válku námořní, Úmluva o zákazu vrhání střel a výbušných látek z balónů, Deklarace o používání projektilů, jejichž účelem je rozptýlení dusivých nebo zdraví škodlivých plynů a Deklarace o používání střel, které se jednoduše v lidském těle rozpínají nebo zplošťují. Další rozvoj následoval o osm let později v roce 1907, kdy se konala druhá mírová konference v Haagu, kde bylo přijato celkem 14 mezinárodních smluv. Byly potvrzeny a zmodernizovány prakticky všechny úmluvy z roku 1899, vyjma deklarace zapovídající používání určitých střel, a proto má z dnešního pohledu většina dokumentů z první haagské konference už jen historickou hodnotu.[466] Z hlediska této kapitoly jsou nejdůležitějšími Úmluva IV o zákonech a obyčejích pozemní války, jejíž přílohou je Řád pozemní války[467], Úmluva V o právech a povinnostech neutrálních mocností a osob ve válce pozemní, Úmluva VIII o kladení samočinných dotekových podmořských min, Úmluva IX o

[464] Její čl. 84 prohlašoval, že „porušitelé zákonů války podléhají trestům stanoveným v trestním zákoně".
[465] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 468
[466] Jukl, M. *Výsledky II. Haagské mírové konference*. Noviny Červeného kříže, 2007; ročník 14 (34) (č. 4): str. 9
[467] Předválečné Československo, byť převzalo právní řád a závazkyRakousko-Uherské monarchie, opomnělo učinit prohlášení k depozitáři (Nizozemské vládě) o přistoupení k Řádu vpozemní války a proto Československo mezi jeho smluvními stranami nenajdeme. Viz Jukl, M. *Řád války pozemní – významný příspěvek Haagské konference 1907*. Noviny Červeného kříže, 2007; ročník 14 (34) (č. 5): str. 9

bombardování námořními silami za války a Úmluva XIII o právech a povinnostech neutrálních mocností a osob ve válce námořní. Vzhledem k tomu, že v Řádu pozemní války nemohly být dopracovány veškeré otázky vzhledem k protichůdným názorům účastníků, prosadil Fjodor Martens začlenění generální klauzule na ochranu obyvatel a kombatantů.[468] Tzv. Martensova klauzule přijatá do preambule Haagské úmluvy IV o obyčejích a zákonech války pozemní zněla následovně: „Dokud by nemohl být sepsán úplnější válečný zákoník, (…) obyvatelstvo a válčící zůstanou pod ochranou zásad mezinárodního práva, jak jsou patrny ze zvyklostí civilizovaných národů, zásad lidskosti a požadavků veřejného mínění.“ Haagské právo se vyvíjelo nezávisle, vedle tzv. Ženevského práva. Je určeno především k ochraně vojáků, zakazuje určité prostředky a způsoby vedení války, především ty, které jsou kruté či nebezpečné.[469] Haagské právo bylo následně rozvinuto dalšími úmluvami[470], především pak po druhé světové válce. Základní rozdělení Haagského a Ženevského práva trvá nehledě na časté překrývání či duplicitu dodnes.[471] Haagské úmluvy již z hlediska jurisdikce Mezinárodního trestního soudu nepředstavují pouze mezinárodní smlouvy, nýbrž se aplikují jako obyčejové právo.[472] Někdy mohou být označovány jako „Haagské konvence“.

Důležitý milník ve vývoji mezinárodního trestního práva představuje první světová válka a její výsledek, především pak Versailleská smlouva (mírová smlouva mezi spojenci a přidruženými mocnostmi a Německem) z roku 1919. Zatímco v dřívějších dobách bylo spíše pravidlem, že mírové smlouvy poskytovaly amnestii, pokud jde o činy páchané během války, smlouva ve Versailles se vydala opačným směrem.[473] Soudy zamýšlené v Lipsku na počátku 20. let jako důsledek čl. 228-230 Versailleské smlouvy měly usvědčit některé německé vojáky za činy spočívající v porušení zákonů a obyčejů války.[474] Vedle povinnosti států kriminalizovat a stíhat porušení válečného práva spáchaná jejich příslušníky, kterou zavedly výše citované instrumenty a posléze i další úmluvy, zde bylo poprvé zakotveno právo států

[468] Jukl, M. *Řád války pozemní – významný příspěvek Haagské konference 1907*. Noviny Červeného kříže, 2007; ročník 14 (34) (č. 5): str. 9
[469] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 273
[470] Zejm. Mezinárodní úmluva o zákazu použití plynů a bakteriologických zbraní ve válce, tzv. Ženevský protokol (1925), Úmluva na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu (1954), Úmluva o zákazu vývoje, výroby a uchovávání bakteriologických (biologických) a toxických zbraní a o jejich zničení (1972), Úmluva o zákazu nebo omezení určitých konvenčních zbraní, které mohou způsobit nadměrné zranění nebo mít nerozlišující účinky (1980), Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení (1993), Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a vývozu protipěchotních min a jejich ničení (1997).
[471] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 274
[472] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 387
[473] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 382
[474] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 52

realizovat trestní postih i cizích válečných zločinců, a to na základě mezinárodního práva. Toto představuje pojmový znak „zločinů podle mezinárodního práva“. Versailleská mírová smlouva měla ovšem ještě jeden primát obsažený v čl. 227, neboť vítězné mocnosti zde veřejně obžalovaly bývalého německého císaře Viléma II. pro „těžkou urážku mezinárodní morálky a posvátné autority smluv“, tedy za rozpoutání první světové války.[475] Předmětná ustanovení Versailleské smlouvy ale nebyla z politických důvodů provedena, bývalému císaři byl poskytnut politický azyl v Nizozemí, kde žil až do své smrti v roce 1941.[476] Procesy s německými důstojníky obviněnými z válečných zločinů proběhly pouze z části a na území Německa (v Lipsku), je v nich však možné spatřovat zárodky dvou budoucích kategorií zločinů podle mezinárodního práva: zločinu proti míru a válečných zločinů. „Proto když statut mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku umožnil po stránce procesní trestní postih těchto zločinů, nešlo o tvorbu nového práva *ex post facto*, nýbrž o realizaci individuální trestní odpovědnosti za chování, které bylo nejen zakázané, ale i trestně postižitelné podle již platného mezinárodního práva.“[477]

8.2.2 Období po druhé světové válce

Průběh druhé světové války sehrál rozhodující úlohu v procesu stabilizace obyčejových pravidel týkajících se trestního postihu porušení zákonů a obyčejů války, ale i dalších kategorií zločinů podle mezinárodního práva. Nejen samotné rozpoutání války Německem, ale též nacistické zločiny a praktiky uplatňované zejména na okupovaných územích, vedly představitele vlád USA a Velké Británie k odsouzení takového jednání již na podzim 1941. Dne 13.1.1942 Spojenci přijali Mezispojeneckou deklaraci o trestání válečných zločinů, známou též jako Svatojakubskou deklaraci. Na ni navázaly další deklarace a dohody, z nichž nejdůležitější byla Moskevská dohoda mezi USA, Británií a SSSR z 1.11.1943, z čehož byla jasně patrná vůle uplatnit trestní postih válečných zločinů. Tato společná vůle vítězných mocností, ale i dalších států, vyústila v přijetí Dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců evropských zemí Osy s připojeným Statutem Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku (Londýnská charta) z 8.8.1945. Následoval velmi podobný Statut Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ.[478] Kromě toho byli váleční zločinci souzeni v mnoha procesech organizovaných v zemích, kde spáchali své

[475] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 469
[476] Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 197
[477] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 469
[478] Ten byl na rozdíl od Norimberského tribunálu zřízen pouhým Vyhlášením generála MacArthura, vrchního velitele USA v Japonsku, který jednal též jako zmocněnec spojeneckých mocností v Tichomoří.

zločiny (čl. 4 Londýnské dohody). Mezi jinými stojí za připomenutí následné procesy organizované v Norimberku na základě zákona č. 10 Kontrolní rady pro Německo.[479] Válečné zločiny v jurisdikci Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku byly v čl. 6 odst. b) vymezeny jako „Porušení zákonů nebo obyčejů války", kdy následoval demonstrativní výčet jednání, která lze za válečné zločiny považovat.[480] Toto vymezení však nebylo taxativní[481] (*such violations shall include, but not be limited to*), nýbrž odkazovalo na obecnější pojem porušení zákonů a obyčejů války, tj. na obyčejová pravidla válečného práva a na ustanovení relevantních smluv, především Řád války pozemní a další Haagské úmluvy.[482]

Rok 1949 představuje důležitý milník v kodifikaci velké části mezinárodního humanitárního práva, neboť došlo k ucelení systému tzv. Ženevského práva, jehož vývoj započal v druhé polovině 19. století. Byly přijaty čtyři Ženevské úmluvy, někdy označované jako „Ženevské konvence": 1) Ženevská úmluva I o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách, která chrání raněné a nemocné vojáky, lékaře, zdravotnický personál a duchovní, 2) Ženevská úmluva II o zlepšení osudu raněných, nemocných a ztroskotaných příslušníků ozbrojených sil na moři, 3) Ženevská úmluva III o zacházení s válečnými zajatci a 4) Ženevská úmluva IV o ochraně civilních osob v době války.[483] Tyto čtyři Ženevské úmluvy obsahují některá shodná ustanovení. Úvodní článek společný těmto čtyřem nástrojům upravuje použitelnost úmluvy na mezinárodní ozbrojené konflikty. Společný článek 3 obsahuje minimální standardy pro jiné než mezinárodní ozbrojené konflikty, zvlášť pak občanské války. Je rovněž znám jako „*convention in miniature"*. Poprvé tak zakotvil pravidla, která jsou závazná také pro tyto typy konfliktů.[484] Ženevské úmluvy z roku 1949 a následně pak i Dodatkový protokol I z roku 1977 zavádějí vlastní terminologii a odchylují se tak od všeobecného pojmového vnímání válečných zločinů jako porušení *ius in bello* do praxe zavedeného Norimberským tribunálem. Protiprávní jednání vyjmenovaná ve čtyřech Ženevských úmluvách jsou označována za „závažná porušení" (*grave breaches, infraction graves*). To však neznamená, že by se mělo jednat o hodnocení intenzity či míry závažnosti

[479] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 469-470

[480] Mezi tato porušení patří vražda, zlé nakládání nebo deportace civilního obyvatelstva, z obsazeného území nebo uvnitř tohoto území na otrocké práce nebo pro jakýkoli jiný účel, vražda válečných zajatců nebo osob na moři nebo zlé nakládání s nimi, vraždění rukojmích, plenění veřejného nebo soukromého majetku, svévolné ničení měst či vesnic nebo pustošení neospravedlněné vojenskou nezbytností.

[481] Na rozdíl od čl. 8 Římského statutu, jež obsahuje taxativní výčet válečných zločinů v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu.

[482] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 471

[483] V Československu byly vyhlášeny vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 65/1954 Sb.

[484] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 273

porušení kteréhokoli zákazu obsaženého v úmluvách. Naopak jde o *terminus technicus,* který svým obsahem odpovídá staršímu pojmu válečný zločin. „Definice závažných porušení je velmi blízká definici válečných zločinů ve Statutu Norimberského tribunálu. Nový pojem však není přesným synonymem staršího pojmu ani ho nenahrazuje. Jde o určitý druh vyššího, rodového pojmu válečných zločinů. Na rozdíl od obecnějšího pojmu válečný zločin se pojem závažná porušení používá pouze v kontextu ženevského práva. Je spojen s aplikací Ženevských úmluv (1949) a Dodatkového protokolu I, což znamená, že toto závažné porušení může být spácháno pouze v rámci mezinárodního ozbrojeného konfliktu.“[485] [486]

Z dalších pramenů, které v mezidobí přispěly k rozvoji této oblasti mezinárodního práva a rovněž měly svůj význam z hlediska vytváření Římského statutu, lze jmenovat Dodatkovou úmluvu o zákazu otroctví, obchodu s otroky a institutů a praktik podobných otroctví (1956), Deklaraci o ochraně všech osob před mučením a jiným krutým, nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestáním (1975), Úmluvu o zákazu vojenského a jiného nepřátelského použití technik modifikujících životní prostředí (1976), či Mezinárodní úmluvu proti braní rukojmí[487] (1979).

Pro systém Ženevského práva byl velmi důležitý rok 1977, kdy dne 8. června došlo k přijetí Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů a Dodatkového protokolu II k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter.[488] Tyto dodatkové protokoly se snažily adaptovat mezinárodní humanitární právo na moderní dobu a nové formy konfliktů. Dodatkový protokol I zahrnuje války za národní osvobození při realizaci práva na sebeurčení. Dodatkový protokol II rozšiřuje ustanovení článku 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám z roku 1949 a stanoví tak komplexní úpravu pro vnitřní ozbrojené konflikty.[489] Pro úplnost je třeba zmínit ještě Dodatkový protokol III k Ženevským úmluvám z 12. 8. 1949 o přijetí dalšího rozeznávacího znaku, který byl přijat 8. prosince 2005.[490]

[485] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 473

[486] Případné nejasnosti ohledně významu a vzájemného vztahu obou pojmů vcelku pragmaticky vyřešil čl. 85 odst. 5 Dodatkového protokolu I, podle kterého „bez újmy aplikace úmluv tohoto protokolu budou vážná porušení těchto dokumentů považována za válečné zločiny“.

[487] V ČSSR vyhlášena vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 36/1988 Sb.

[488] V ČSFR vyhlášeny sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 168/1991 Sb.

[489] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 273

[490] V ČR vyhlášený pod č. 85/2007 Sb.m.s.

8.2.3 Moderní doba

Pokud jde o vývoj v oblasti mezinárodního trestního práva v posledních dvou dekádách, opomineme-li převratný počin v podobě ustanovení Mezinárodního trestního soudu, tak stěžejní úlohu hrají především statuty a judikatura *ad hoc* mezinárodních trestních tribunálů pro bývalou Jugoslávii (1993) a Rwandu (1994), které významně přispěly k výkladu a aplikaci pravidel upravujících závažná porušení, resp. válečné zločiny.

V reakci na masové vraždění, masové, organizované a systematické zadržování a znásilňování žen a pokračování v praxi etnických čistek (*ethnic cleansing*) rozhodla Rada bezpečnosti OSN v rezoluci 827 (1993) o zřízení Mezinárodního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY)[491].[492] Vymezení válečných zločinů ve Statutu ICTY se od ustanovení Římského statutu liší. Hlavní rozdíl spočívá v rozdělení válečných zločinů do dvou samostatných kategorií (články 2 a 3). Prvním z těchto ustanovení je článek 2, který upravuje závažná porušení Ženevských úmluv o ochraně obětí války z roku 1949[493]. Článek 3 se pak zabývá porušením zákonů a obyčejů války, přičemž vychází z Haagské úmluvy IV (1907) s připojeným Řádem války pozemní[494]. „Třebaže Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii je orgánem aplikace, nikoli tvorby práva, přispěl svým prvním rozsudkem[495] k potvrzení a prosazení progresivního rozvoje mezinárodního humanitárního práva. Ve světle této judikatury může být vyvozena mezinárodní trestní odpovědnost za jakákoli vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, ať už k nim došlo v rámci mezinárodního anebo vnitřního ozbrojeného konfliktu. Pokud jde ovšem o výslovné překonání dělení ozbrojených konfliktů na vnitrostátní a mezinárodní, to pro účely mezinárodního trestního

[491] Článek 1 Statutu obecně stanovil pravomoc ICTY „*stíhat osoby odpovědné za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991 v souladu s ustanovením tohoto Statutu*“

[492] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 475

[493] Tato porušení naplňuje*: (a) úmyslné usmrcení, (b) mučení nebo nelidské zacházení, včetně biologických pokusů, (c) úmyslné způsobení velkého utrpení nebo vážné tělesné újmy či poruchy zdraví, (d) rozsáhlé ničení nebo přivlastnění si majetku, jež není ospravedlněno válečnou nutností a je prováděno protiprávně a svévolně, (e) donucení válečného zajatce či civilní osoby ke službě v ozbrojených silách nepřátelské mocnosti, (f) úmyslné zkrácení válečného zajatce nebo civilní osoby na právu na spravedlivé a řádné soudní řízení, (g) protiprávní deportace nebo přesídlení civilní osoby nebo její protiprávní věznění, (h) braní civilních osob jako rukojmí.*

[494] Ustanovení obsahuje demonstrativní výčet jednání: *(a) použití otravných zbraní nebo jiných zbraní vyvolávajících zbytečné utrpení, (b) svévolné ničení měst nebo vesnic nebo jejich pustošení, které nelze ospravedlnit vojenskou nutností, (c) napadení nebo bombardování jakýmikoli prostředky nebráněných měst, vesnic, obydlí nebo budov, (d) zabrání nebo zničení nebo úmyslné poškození zařízení určených pro náboženství, charitu a výchovu, umění a vědu, historických památek a uměleckých a vědeckých děl, (e) plenění veřejného a soukromého majetku.*

[495] Šlo o kauzu Tadić (č. IT-94-1-T), kde mimo jiné kvůli námitce obhajoby musel ICTY za pomoci teleologické, logické a systematické interpretační metody dovozovat svou jurisdikci i nad konflikty jiné než mezinárodní povahy. Blíže viz Šturma, P. *Vývoj v oblasti stíhání zločinů podle mezinárodního práva během poslední dekády 20. století: současné mezinárodní trestní tribunály OSN*. Evropské a mezinárodní právo, 2000, ročník 9 (č. 9-10): str. 3-18

postihu zločinů páchaných za občanské války poprvé provedla Rada bezpečnosti až ve Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu.“[496]

Statut Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu se v úpravě válečných zločinů liší. „Hlavní rozdíl se projevuje v článku 4 rwandského Statutu (porušení společného čl. 3 Ženevských úmluv a Dodatkového protokolu II)[497], který je pojat odlišně ve srovnání s obdobným ustanovením Statutu Mezinárodního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (čl. 2). I když judikatura haagského tribunálu jistě může být inspirující i pro druhý *ad hoc* tribunál, jeden z hlavních problémů causy *Tadić* (…), tj. aplikovatelnosti statutu na porušení humanitárního práva v rámci vnitřního ozbrojeného konfliktu, zde nebude nutno řešit. Rada bezpečnosti totiž už ve Statutu – vzhledem k faktické situaci v této zemi – výslovně rozšířila věcnou příslušnost na zločiny spáchané v průběhu vnitrostátního konfliktu.“[498] Předmětný článek se pak stal inspirací pro vymezení skutkových podstat válečných zločinů v širokém smyslu, definovaných ve Statutu Mezinárodního trestního soudu (1998). „Vzhledem k širšímu pojetí porušení mezinárodního humanitárního práva a s ohledem na povahu událostí ve Rwandě (jako čistě vnitrostátního ozbrojeného konfliktu) bylo ve výčtu zločinů stíhaných Tribunálem upuštěno od zařazení válečných zločinů v užším smyslu, které jsou naplněny porušením haagské úpravy válečného práva z roku 1907.“[499]

Úpravu válečných zločinů obsahoval rovněž Návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva vypracovaný Komisí pro mezinárodní právo v roce 1996. Zahrnoval v první řadě souhrn ustanovení Ženevského práva a výběr z porušení obyčejového mezinárodního práva, který odrážel ustanovení haagských pravidel pozemní války. Jako třetí prvek zakotvoval seznam zločinů vztahujících se k vnitřnímu ozbrojenému konfliktu, který *de facto* kopíroval úpravu zakotvenou v čl. 4 statutu ICTR. Jako nový prvek obsahoval

[496] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 478

[497] V čl. 4 je uveden příkladmý výčet porušení, která představují tento válečný zločin Jedná se o *(a) útoky proti životu, zdraví a fyzické či duševní integritě osob, zejména vraždou a krutým zacházením, jako je mučení, zmrzačení nebo veškeré formy tělesných trestů, (b) kolektivní tresty, (c) braní rukojmí, (d) teroristické činy, (e) útoky proti osobní důstojnosti, zejména pokořující a ponižující zacházení, znásilňování, nucená prostituce a jiné formy útoku proti mravnosti v sexuální oblasti, (f) plenění, (g) ukládání trestů a vykonávání poprav bez předchozího rozsudku vyneseného řádně ustaveným soudem poskytujícím veškeré záruky soudního řízení, které jsou uznávány civilizovanými národy jako nezbytné, (h) hrozby spáchání jakéhokoli z výše uvedených činů*.

[498] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 479-480

[499] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 480

ustanovení o činech, které poškozují životní prostředí a to jak v mezinárodním, tak nemezinárodním ozbrojeném konfliktu.[500]

Základní výzvou pro MHP však nadále zůstává adaptovat své základní principy na rychle se měnící dobu. Haagské a Ženevské právo bylo původně aplikovatelné pouze na války mezi státy. Situace se významně změnila, vznikly nové formy válečných konfliktů, které si vyžádaly náležité změny v úpravě.[501] Přijetí Římského statutu v roce 1998 bylo v mnoha ohledech revoluční a z hlediska válečných zločinů přineslo dosud nejkomplexnější kodifikaci. Kampalská konference v roce 2010 danou úpravu ještě rozšířila.[502]

8.3 Analýza skutkové podstaty

8.3.1 Obecná charakteristika

Nejobsáhlejší ustanovení skutkové podstaty ve Statutu MTS náleží právě vymezení válečných zločinů obsaženému v článku 8. Ten v zájmu právní jistoty přináší kasuistickou definici.[503] Přes odpor některých států (např. Čínská delegace v průběhu Římské konference tvrdila, že definice jde za všeobecně uznávanou definici válečných zločinů dle mezinárodního obyčejového práva[504]) byla nakonec přijata široká několikastránková definice válečných zločinů. Ta v sobě kloubí jak vážná porušení Ženevských úmluv o ochraně obětí války z r. 1949, tak jiná závažná porušení zákonů a obyčejů aplikovatelných v mezinárodním ozbrojeném konfliktu. Vztahuje se však i na jiné než mezinárodní, tj. vnitřní ozbrojené konflikty, pokud jde o závažná porušení článku 3 společného pro všechny čtyři Ženevské úmluvy (1949) a jiná závažná porušení zákonů a obyčejů, platných pro tento typ konfliktů.[505]

Obecně platí, že předpisy týkající se trestání válečných zločinů jsou pravidly sekundárními ve vztahu k primárním pramenům, které upravují chování zakázané během ozbrojeného konfliktu.[506] To je také jeden z aspektů, který odlišuje válečné zločiny od zločinů proti lidskosti a zločinu genocidy. Zatímco posledně jmenované zločiny přestavují samostatné a nezávislé zločiny podle mezinárodního práva, válečné zločiny jsou založeny na porušení

---

[500] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 386

[501] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 276

[502] Viz níže v podkapitole „Revizní konference v Kampale – tzv. Belgický návrh"

[503] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 137

[504] http://en.wikipedia.org/wiki/International_Criminal_Court#Crimes_within_the_jurisdiction_of_the_Court citováno dne 19.3.2010

[505] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 481

[506] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 381

pravidla mezinárodního humanitárního práva.[507] Proto je pro celkové pochopení dané problematiky tak důležitá znalost jejího historického pozadí a pramenů, ze kterých příslušná ustanovení vycházejí.

Není pochyb o tom, že článek 8 Římského statutu je v mnohém unikátní. Mimo to, že je nejrozsáhlejším ustanovením statutu, tak především představuje nejkomplexnější shrnutí současného obyčejového mezinárodního práva válečného a v převážné většině je i výčtem kogentních pravidel v této oblasti. Statut MTS rovněž poprvé zevrubně kvalifikoval porušování mezinárodních humanitárních pravidel v rámci vnitřního ozbrojeného konfliktu jako mezinárodně postižitelný válečný zločin.[508] Článek 8 tak představuje první odvážný pokus o komplexní úpravu válečných zločinů. Zakládá však víc, než jen kodifikaci praxe minulosti, neboť přináší i některé nové skutkové podstaty jako nábor dětských vojáků či útočení na personál nebo objekty účastnící se humanitární pomoci či mírové mise. Nicméně seznam zločinů v něm obsažený není vyčerpávající, podle obyčejového mezinárodního práva existují i jiné válečné zločiny.[509] Neposkytuje například adekvátní kriminalizaci dalších zakázaných zbraní, především chemických, biologických či nukleárních.[510]

Článek 8 obsahuje tři odstavce, z nichž každý se *de facto* zabývá rozdílnou problematikou. Odstavec 1 vymezuje obecně jurisdikci Mezinárodního trestního soudu ve vztahu k válečným zločinům, odstavec 2 definuje tyto válečné zločiny a 3. odstavec představuje jakousi ujišťující klauzuli vztahující se k určitým znakům v definicích válečných zločinů.[511] Pokud jde o výčet válečných zločinů, relativně nejméně komplikovaná jsou ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. a) [512], prohlašující za válečné zločiny „závažná porušení" (grave breaches) Ženevských úmluv. „V této části je text shodný (až na drobné terminologické odchylky) s čl. 2 Statutu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii."[513] Výše uvedené válečné zločiny lze spáchat pouze v průběhu konfliktu mezinárodní povahy. V případě ozbrojeného konfliktu jiné než mezinárodní povahy je relevantní čl. 8 odst. 2 písm. c)[514]. Jde zejména o činy páchané proti osobám, které se aktivně neúčastní nepřátelských akcí,

[507] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 280
[508] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 140
[509] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 280
[510] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 195
[511] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 380
[512] Viz příloha 1
[513] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 481
[514] Viz příloha 1

včetně příslušníků ozbrojených sil, kteří složili zbraně a těch, kteří jsou neschopni boje z důvodu nemoci, zranění, zajetí nebo z jakékoli jiné příčiny.[515]

Nejobsáhlejší a zároveň nejproblematičtější část článku 8 představují jiné případy závažného porušení zákonů a obyčejů platných v mezinárodních ozbrojených konfliktech v uznávaném rámci mezinárodního práva, přestože v odst. 2 písm. b)[516] nejsou výslovně uvedeny konkrétní prameny. O něco stručnější je výčet ostatních závažných porušení zákonů a obyčejů platných v ozbrojených konfliktech jiné než mezinárodní povahy, v obecně uznávaném rámci mezinárodního práva (odst. 2 písm. e)), kdy mnohé skutkové podstaty na obou seznamech jsou totožné. V těchto výčtech jsou obsažena jak porušení pravidel válečného práva kodifikovaného na počátku 20. století (tzv. Haagské právo) a některá další porušení Ženevských úmluv a Dodatkových protokolů I a II (1977), ale také některé nové skutkové podstaty.[517]

Důležitým zdrojem poznání jsou rovněž zde Znaky skutkových podstat zločinů. Ty k článku 8 poskytují nejen základní prvky jednotlivých skutkových podstat, ale rovněž obsahují úvodní ustanovení vztahující se na všechny válečné zločiny upravené Římským statutem. V této části především zakotvují základní interpretační vodítko spočívající v tom, že jednotlivé skutkové podstaty mají být vykládány v intencích zavedeného rámce mezinárodního práva ozbrojených konfliktů včetně mezinárodního práva ozbrojených konfliktů na moři.[518]

8.3.2 Objekt

Pokud jde o objekt válečných zločinů, obecně lze říci, že je jím zájem mezinárodního společenství na právně konformním a co možná nejvíce „humánním“ způsobu vedení války, tedy hodnoty a principy chráněné mezinárodním humanitárním právem. Pro jednotlivé skutkové podstaty se pak objekt může lišit, například jím může být zájem na ochraně civilního obyvatelstva a dalších zvláštních kategorií osob, snaha o ochranu určitých typů objektů či budov, zájem na užívání pouze dovolených metod a prostředků vedení boje a další. Právo válečných zločinů zejména chrání základní práva jednotlivců v ozbrojeném konfliktu. To je zřejmé především z ustanovení zakotvujících závažná porušení Ženevských úmluv.[519]

[515] Viz příloha 1
[516] Viz příloha 1
[517] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 139
[518] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 14 (Válečné zločiny - Úvod)
[519] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 285

Lidé jsou v ozbrojeném konfliktu vystaveni specifickým nebezpečím pro svá základní práva, jako jsou důstojnost, právo na život a tělesnou integritu a ostatní osobnostní a majetková práva, která mají zůstat nedotčena. Ochrana individuálních práv není tak patrná u zločinů odvozených z Haagských konvencí, ale i zde jsou chráněny oprávněné zájmy jednotlivců – některé prostředky a metody vedení války jsou zakázány, neboť způsobují zbytečné utrpení. Nadto právo válečných zločinů chrání hodnoty přesahující práva jednotlivců. Stejně jako u ostatních zločinů podle mezinárodního práva, je zde chráněno mezinárodní společenství jako celek, v případě válečných zločinů i ochrana míru ve světě. Přestože v době, kdy jsou páchány válečné zločiny, je již mír porušen, daná úprava má přispívat k jednoduššímu ukončení konfliktu a znovunastolení míru.[520]

8.3.2.1 Chráněné osoby

Několik ustanovení upravujících tzv. „závažná porušení" (*grave breaches*) v článku 8 odstavec 2 písmeno a) Římského statutu používá výraz „chráněná osoba". Úvodní věta tohoto odstavce hovoří o činech zaměřených proti osobám a majetku požívajícím ochrany podle ustanovení příslušné Ženevské úmluvy. Tento požadavek je pak zopakován ve Znacích skutkových podstat u každé z forem spáchání válečných zločinů v této části.[521] Ženevské konvence byly přijaty k ochraně obětí války. Liší se od Haagských konvencí, které se obecně zabývají otázkami souvisejícími s právy samotných kombatantů.[522] Každá ze čtyř Ženevských úmluv se týká specifické kategorie obětí: raněných a nemocných v ozbrojených silách v poli (Úmluva I), raněných a nemocných a ztroskotaných členů ozbrojených sil na moři (Úmluva II), válečných zajatců (Úmluva III) a civilistů (Úmluva IV). Tyto kategorie obětí jsou definovány jako chráněné osoby a stíhání závažného porušení Ženevských úmluv vyžaduje, aby bylo prokázáno, že oběť byla takovouto chráněnou osobou.[523] Samotní kombatanti, pokud nejsou vyřazeni z boje, nepožívají ochrany podle Ženevského práva. Osoby, které se přímo podílí na nepřátelských akcích, ztrácí svou ochranu proti přímým útokům na dobu, po kterou se takových akcí účastní.[524] Stíhání porušení některé z prvních tří Ženevských úmluv jsou skutečně dost výjimečná v současné praxi mezinárodních trestních tribunálů.[525] Pokud jde o

[520] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 285
[521] Srov Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 14-19 – (Válečné zločiny)
[522] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 210
[523] Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T, odst. 176
[524] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 30
[525] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 211

čtvrtou Ženevskou úmluvu, ne všichni civilisté jsou chráněni a podrobnější text se snaží stanovit, kdo přesně je chráněn: Podle čl. 4 „tato úmluva chrání osoby, které jsou v jakékoli době a jakýmkoli způsobem, za konfliktu nebo za okupace, v moci některé strany v konfliktu nebo okupační mocnosti a nejsou přitom jejími (*státními – pozn.*) příslušníky."

V souvislosti s vážnými porušeními čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám (článek 8 odst. 2 písm. c)), tedy v rámci vnitřního ozbrojeného konfliktu, Římský statut nepoužívá spojení „chráněná osoba", nýbrž pojednává o „osobách, které se aktivně neúčastní nepřátelských akcí, včetně příslušníků ozbrojených sil, kteří složili zbraně a těch, kteří jsou neschopni boje z důvodu nemoci, zranění, zajetí nebo jakéhokoli jiného důvodu". Znaky skutkových podstat doplňují, že se vedle osob vyřazených z boje jedná o civilisty, zdravotnický nebo církevní personál.[526] Pojem církevní personál (*religious personnel*) pak zahrnuje i nekonfesní nebojový vojenský personál vykonávající podobné funkce.[527] Úkolem obžaloby pak v řízení před Soudem bude dokázat, že pachatel si byl vědom faktických okolností zakládajících status těchto osob.[528]

Pro dokreslení dané problematiky stojí za zmínku příklad z praxe. V řízení před ICTY bylo argumentováno, že Bosenští muslimové nemohou být považováni za „chráněné osoby" s ohledem na čtvrtou Ženevskou úmluvu, protože nebyli v rukou strany konfliktu nebo okupační moci, jejímiž státními příslušníky sami nejsou.[529] Aby byl vyřešen tento problém, Odvolací senát ICTY vytvořil kreativní přístup k článku 4 čtvrté Ženevské úmluvy. Poukaz pouze na státní příslušnost, pokud jde o chráněné osoby, nebyl z hlediska vnitřního ozbrojeného konfliktu vhodný a vhodnější bylo mluvit o „jedinečném poutu loajality a oddanosti". Spíše než státní příslušnost je základem loajality příslušnost etnická. Tímto způsobem Bosenští muslimové ve skutečnosti nebyli státními příslušníky Bosny a Hercegoviny nebo přinejmenším těch regionů, které byly kontrolovány silami Bosenských Srbů, známých jako Republika Srpska.[530] V pozdějších případech ICTY trval na tom, že tato kreativní interpretace požadavku na státní příslušnost v článku 4 Ženevské úmluvy IV v odvolacím rozsudku v kauze Tadić nepředstavuje přepisování této úmluvy nebo

[526] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 33-37 – (Válečné zločiny)
[527] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 33 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 56
[528] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 14-19 a 33-37
[529] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 212
[530] Viz Žalobce proti Tadić, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15.7.1999, č. IT-94-1-A, odst. 166-169, Žalobce proti Aleksovski, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 24.3.2000, č. IT-95-14/1-A, odst. 151, Žalobce proti Blaškić, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 29.6.2004, č. IT-95-14-A, odst. 167-182

znovuvytvoření práva.[531] Účelem této obrany bylo rozptýlení obvinění, že rozšířením konceptu chráněných osob byl ICTY odpovědný za retroaktivitu v trestním právu, která je v zásadě zakázána.[532]

Znaky skutkových podstat zločinů s ohledem na státní příslušnost chráněných osob deklarují, že pachatel musí pouze vědět, že oběť příslušela k opačné straně konfliktu. Tato poznámka pod čarou se uplatní i na odpovídající znaky v každém zločinu podle článku 8 odst. 2 písm. a).[533] Tím byla tato problematická otázka pro účely Mezinárodního trestního soudu vyřešena. Navíc výše uvedený přístup ICTY byl následně potvrzen i v rozhodování Mezinárodního trestního soudu, který potvrdil, že státní příslušnost již není jediným určujícím kritériem pro účely čl. 4 čtvrté Ženevské úmluvy.[534]

8.3.2.2 Chráněný majetek

Jak bylo uvedeno výše, Ženevské úmluvy a následně Římský statut nezaručují ochranu pouze osobám. Ochranu v tomto směru mohou požívat i věci, jak je tomu například v případě válečného zločinu *rozsáhlého ničení a přivlastňování majetku, které není ospravedlněno vojenskou nutností a které je prováděno protiprávním a svévolným způsobem*[535]. Chráněný majetek není obecně v Ženevských úmluvách definován. Spíše obsahují popis toho, co nesmí být napadeno, zničeno či přivlastněno.[536] Majetek použitý pro vojenské účely se stává vojenským objektem a ztrácí svou ochranu před útoky na dobu, po kterou je takto užíván.[537]

8.3.3 Objektivní stránka – obecně, vymezení stěžejních pojmů

Dříve, než budou rozebrány jednotlivé formy jednání, kterými lze spáchat válečný zločin náležející do jurisdikce Mezinárodního trestního soudu, je vhodné blíže prozkoumat některé atributy společné všem skutkovým podstatám obsaženým v článku 8.

---

[531] Žalobce proti Delalić et al., rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 20. února 2001, č. IT-96-21-A, odst. 73

[532] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 212

[533] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 33 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 33

[534] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 291

[535] Čl. 8 odst. 2 písm. a) bod (iv) Římského statutu

[536] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 33, Jde především o následující ustanovení: čl. 19, 33-35 Ženevské úmluvy I, čl. 22, 24, 25, 27 Ženevské úmluvy II, čl. 18, 19, 21, 22, 33, 53, 57 Ženevské úmluvy IV.

[537] Čl. 52 odst. 2 Dodatkového protokolu I: Útoky musí být přísně omezeny na vojenské objekty. Pokud jde o objekty, omezují se vojenské objekty na ty objekty, které svou povahou, umístěním, účelem nebo použitím představují účinný příspěvek k vojenským akcím a jejichž celkové nebo částečné zničení, obsazení nebo neutralizace poskytuje za daných okolností zjevnou vojenskou výhodu.

8.3.3.1 Mezní požadavek – (ne)vyžadovaná úroveň závažnosti

Jak pravidla mezinárodního obyčejového práva, tak ani předchozí mezinárodní trestní tribunály nevyžadovaly u válečných zločinů žádný kontextuální požadavek kromě toho, že musí být spáchány během ozbrojeného konfliktu. I jediná vražda spáchaná během ozbrojeného konfliktu mohla být válečným zločinem.[538] Římský statut v článku 8 odstavec 1 stanoví určité mezní kritérium válečných zločinů stíhatelných soudem: *Soud bude mít jurisdikci vůči válečným zločinům, zejména jsou-li páchány v rámci plánu či politické linie nebo v rámci rozsáhlého páchání trestné činnosti tohoto typu*.

Z užití formulace „zejména" (*in particular*) je však zřejmé, že existence plánu, politické linie či rozsáhlého páchání není podmínkou či nezbytným předpokladem pro výkon jurisdikce nad válečnými zločiny, ale spíše slouží jako praktické vodítko pro Soud.[539] Na rozdíl od čl. 7, dle kterého musí být zločiny proti lidskosti páchány vždy v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku, u válečných zločinů není pro jurisdikci soudu stanovena tak striktní podmínka.[540] Mnoho států bylo proti takovému omezení rozsahu válečných zločinů a souhlasilo pouze s ustanovením, které by obsahovalo slovo „zejména".[541] Dané ustanovení proto odráží snahu tvůrců Statutu učinit vlastní systém lépe akceptovatelným pro ty státy, které mají množství ozbrojených sil v zahraničí, a tudíž se mohou cítit ohroženy režimem založeným Římským statutem.[542] V průběhu přípravy Statutu se vedly rozsáhlé diskuze o tom, jak vymezit jurisdikci Soudu nad válečnými zločiny. Byla zvažována i možnost omezit ji na „zvlášť závažné válečné zločiny" (*exceptionally serious war crimes*). Během Římské konference se názory delegací na tuto otázku značně lišily, včetně toho, kam dané ustanovení ve Statutu umístit.[543]

V praxi pravděpodobně ustanovení odstavce 1 poslouží spíše žalobcům při předkládání obžaloby než Soudu při jeho rozhodování. Ostatně klauzule stanovící mezní hranici závažnosti započatá slovem „zejména" postrádá z logiky věci smysl. Daná problematika však musí být posuzována komplexně. Mezinárodní trestní soud je určen ke stíhání těch nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva. Římský statut ve svém

[538] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 199-200
[539] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 200
[540] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 137
[541] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 30
[542] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 380
[543] Srov. Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 200-201

článku 17 upravuje otázky přípustnosti a v odstavci 1 písm. d) stanoví, že *věc je nepřípustná, pokud není dostatečně závažná, aby zakládala důvod k dalšímu postupu soudu*. Znamená to tedy, že i s ohledem na válečné zločiny je stanoven určitý mezní požadavek, pokud jde o závažnost činu, ten však vyplývá z obecného ustanovení čl. 17.

8.3.3.2 Problematika mezinárodních a vnitřních ozbrojených konfliktů

Jak již bylo zmíněno výše, Mezinárodní trestní soud disponuje jurisdikcí nad válečnými zločiny spáchanými jak v mezinárodním ozbrojeném konfliktu, tak během konfliktu jiné než mezinárodní povahy. Zakotvení jakýchkoli zákazů či omezení vztahujících se k vnitřním konfliktům se setkalo s odporem mnoha států a vymezené zločiny, ačkoli omezené v porovnání s těmi, které se vztahují na mezinárodní konflikty, byly považovány mnoha delegáty za vítězství a potvrzení precedentů zavedených *ad hoc* tribunály pro Rwandu a bývalou Jugoslávii.[544]

Existence ozbrojeného konfliktu je základním předpokladem stíhání válečných zločinů. To je dále potvrzeno ve Znacích skutkových podstat zločinů, které vyžadují, aby se trestné jednání vždy odehrálo v kontextu a bylo spojeno s ozbrojeným konfliktem.[545] Zločiny spáchané v době míru tak mohou být posuzovány pouze jako zločiny proti lidskosti případně jako genocida. ICTY se v kauze *Tadić* vyjádřil k dané otázce následovně: „Ozbrojený konflikt zde je kdykoli, kdy se státy uchýlí k ozbrojené síle, nebo dojde k dlouho trvajícímu ozbrojenému násilí mezi vládními orgány a organizovanými ozbrojenými skupinami nebo mezi takovými skupinami uvnitř státu. Mezinárodní humanitární právo se uplatní od započetí takovýchto ozbrojených konfliktů a přesahuje ukončení nepřátelských akcí, dokud není uzavřen mír, nebo v případě vnitřních konfliktů není dosaženo mírové dohody.“[546]

Otázkou ale zůstává, jak by byla posuzována situace, kdy naopak k žádnému použití síly nedošlo. Jedná se o situaci, kdy stát vyhlásí jinému státu válku, avšak následně nedojde k žádným bojům nebo jiným válečným aktům. Podle některých autorů se v takovém případě mezinárodní humanitární právo uplatní, například pokud jde o zacházení s internovanými příslušníky nepřátelského státu.[547] Na druhou stranu taková situace neodpovídá definici ozbrojeného konfliktu judikované ICTY v případě Tadić.

---

[544] Broomhall, B. *International Justice and the International Criminal Court: Between sovereignty and the Rule of Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 77-78

[545] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 14-44 – (Válečné zločiny) – *The conduct took place in the context of and was associated with an (...) armed conflict.*

[546] Žalobce proti Tadić, rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii o podnětu obhajoby na předběžné odvolání vztahující se k jurisdikci soudu ze dne 2.10.1995, odst. 70, dále potvrzeno např. v Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T, odst. 177

[547] Srov. Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 290

Mezinárodní ozbrojený konflikt

Mezinárodní ozbrojený konflikt není ani v textu Římského statutu ani ve Znacích skutkových podstat definován.[548] Znaky skutkových podstat k této otázce pouze dodávají, že pojem mezinárodní ozbrojený konflikt zahrnuje vojenskou okupaci.[549] Vodítkem je proto rozhodovací praxe samotného Mezinárodního trestního soudu: „Senát považuje ozbrojený konflikt svou povahou za mezinárodní, pokud probíhá mezi dvěma nebo více státy; to se vztahuje na částečnou nebo úplnou okupaci území jiného státu, nehledě na to, zda se daná okupace setká s ozbrojeným odporem či nikoli. Nadto, vnitřní ozbrojený konflikt, který vypukne na území státu, se může stát mezinárodním nebo, v závislosti na okolnostech, může být zároveň vedle vnitřního ozbrojeného konfliktu svou povahou i mezinárodní pokud: 1) jiný stát intervenuje do tohoto konfliktu prostřednictvím svých vojáků (přímá intervence) nebo 2) jeden z účastníků vnitřního ozbrojeného konfliktu jedná jménem jiného státu (nepřímá intervence).“[550] Navíc, „jakákoli neshoda, která vyvstane mezi dvěma státy a vede k intervenci členů ozbrojených sil“ je mezinárodním ozbrojeným konfliktem a „nerozlišuje se, jak dlouho konflikt trvá nebo kolik zabíjení proběhne“.[551] Obecně platí, že není nutné, aby strany vnímaly ozbrojený konflikt přímo jako válku.[552]

Zdá se být nesporné, že pro účely prvních dvou kategorií válečných zločinů (tedy pro písm. a) a písm. b) čl. 8 Římského statutu) by použitelná definice mezinárodního ozbrojeného konfliktu měla být stejná. Jsou zde však určité nuance, které by mohly navozovat opačný dojem. 1) Výše zmiňovaná poznámka pod čarou č. 34 ve Znacích skutkových podstat, která zahrnuje do pojmu mezinárodní ozbrojený konflikt i vojenskou okupaci, se vztahuje pouze na písmeno a). 2) Čl. 8 odstavec 2 písmeno b) hovoří o „ozbrojených konfliktech v uznávaném (*established*) rámci mezinárodního práva“[553]. 3) Definice ozbrojeného konfliktu pro účely Dodatkového protokolu I, ze kterého se některé skutkové podstaty v písmeně b) inspirovaly,

[548] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 217

[549] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 15 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 34. Výslovně je však uvedena pouze pro válečné zločiny písmene a), pro písm. b) tato poznámka pod čarou ve Znacích skutkových podstat chybí.

[550] Viz Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 220, Žalobce proti Lubanga, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 29.1.2007, č. ICC-01/04-01/06, odst. 209, Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 238

[551] Žalobce proti Lubanga, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 29.1.2007, č. ICC-01/04-01/06, odst. 207, rovněž Žalobce proti Delalić et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 16.11.1998, č. IT-96-21-T, odst. 208

[552] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 287

[553] Obdobná formulace je obsažena i v písmeně e).

je mírně širší, neboť zahrnuje určité typy osvobozeneckých bojů.[554] Na druhou stranu platí, že mnoho ze zločinů v článku 8 odst. 2 písm. b) není odvozeno z Dodatkového protokolu I, nebylo by proto správné aplikovat tuto definici.[555] Definice mezinárodního ozbrojeného konfliktu je i přes drobné odlišnosti pro obě kategorie stejná.

Ozbrojený konflikt jiné, než mezinárodní povahy

Na rozdíl od mezinárodního ozbrojeného konfliktu, který samotný Římský statut nevymezuje, pro ozbrojený konflikt jiné než mezinárodní povahy poskytuje článek 8 dvě výkladová ustanovení. První *de facto* pouze negativní vymezení je uvedeno v písmeně d). Vztahuje se na výčet jednání uvedený v předchozím písmeně c), tedy vážná porušení čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949: *Odstavec 2 písm. c) se vztahuje na ozbrojené konflikty jiné než mezinárodní povahy, a tedy se nevztahuje na případy vnitřních nepokojů a napětí, například veřejné nepokoje, izolované a sporadické násilné činy nebo jiné činy podobné povahy*. Formulace vychází ze čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 a není proto kontroverzní.[556]

Druhé vymezení obsažené v odstavci f) se pak vztahuje na ostatní závažná porušení zákonů a obyčejů platných v ozbrojených konfliktech vymezená v písmeně e). Kromě negativního vymezení, které je stejné jako v předchozím případě, dodává i definici pozitivní: *Na ozbrojené konflikty probíhající na území státu se vztahuje tehdy, když se jedná o déletrvající ozbrojený konflikt mezi státními orgány a organizovanými ozbrojenými skupinami nebo mezi takovými skupinami*. Formulace rovněž vychází z výše uvedeného rozhodnutí ICTY v případě Tadić[557] a ozřejmuje, že strany účastnící se na konfliktu musí dosáhnout určité úrovně organizovanosti.[558] Ustanovení obsažené pod písmenem f) je ale oproti předchozímu případu přeci jen více problematické. Tato formulace byla volně založena na článku 1 Dodatkového protokolu II (1977)[559], přestože mnoho ze zločinů obsažených v písm.

[554] Čl. 1 odst. 4 Dodatkového protokolu I: „Situacemi uvedenými v předcházejícím odstavci se rozumějí ozbrojené konflikty, ve kterých národy bojují proti koloniální nadvládě a cizí okupaci a proti rasistickým režimům, aby uplatnily své právo na sebeurčení, jak je zakotveno v Chartě Organizace spojených národů a v Deklaraci zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou Organizace spojených národů."

[555] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 202

[556] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 204

[557] Viz Žalobce proti Tadić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 7.5.1997, č. IT-94-1-T, odst. 561

[558] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 289

[559] Čl. 1 Dodatkového protokolu II: „Tento Protokol (…) se bude vztahovat na všechny ozbrojené konflikty, které nejsou obsaženy v článku 1 Dodatkového protokolu (I) (…) a k nimž dochází na území Vysoké smluvní

e) nebylo převzato z tohoto nástroje. Navíc se jedná o omezení věcné příslušnosti Soudu, neboť pokud nebude dosaženo vyžadovaného stupně intenzity, zločiny spáchané v tomto kontextu nebudou spadat do jurisdikce Soudu.[560] Obě tato ustanovení byla při formulování Římského statutu doplněna na poslední chvíli a setkala se s negativními reakcemi jak ze strany Mezinárodního výboru Červeného kříže, tak ze strany mnoha delegací.[561] Zůstává otázkou, zda se daná ustanovení ve skutečnosti liší. Přípravný senát v případě *Bemba* zacházel s těmito dvěma definicemi, jako kdyby mezi nimi nebylo rozdílu. Například řekl, že navzdory skutečnosti, že pouze čl. 8 odst. 2 písm. f) a nikoli 8 odst. 2 písm. d) pojednává o „nepřátelských stranách konfliktu", tento prvek je aplikovatelný na obě kategorie.[562] Rozdíl mezi dvěma kategoriemi válečných zločinů páchaných ve vnitřním ozbrojeném konfliktu spočívá přinejmenším v obětech těchto zločinů. Podle čl. 8 odst. 2 písm. c) obětmi musí být osoby, které nehrají žádnou aktivní roli v nepřátelských akcích (*hostilities*), zatímco podle článku 8 odst. 2 písm. e) mohou být oběťmi rovněž kombatanti.

8.3.3.3 Souvislost s ozbrojeným konfliktem

Ne všechny zločiny spáchané během ozbrojeného konfliktu jsou válečnými zločiny. Běžné kriminální činy jako jsou vražda, znásilnění, vloupání, zneužívání dětí či zpronevěra, ač jsou páchány neustále, nestanou se válečným zločinem pouze proto, že vypukne ozbrojený konflikt. Judikatura stanoví, že zde musí existovat souvislost (či nexus) mezi činy obviněného a ozbrojeným konfliktem.[563] Tento požadavek potvrzují i Znaky skutkových podstat zločinů, které, jak již bylo uvedeno výše, u každé z forem válečných zločinů stanoví, že čin se odehrál v kontextu a byl spojený s ozbrojeným konfliktem.[564] Nadto, ozbrojený konflikt musí hrát podstatnou roli v rozhodování pachatele, v jeho možnostech spáchat zločin nebo ve způsobu jakým bylo jednání skutečně spácháno. Naproti tomu není nezbytné, aby byl ozbrojený konflikt jakkoli považován za nejpodstatnější a jediný důvod pro kriminální jednání, ani se jednání nemusí odehrát přímo uprostřed bitvy.[565]

---

strany mezi jejími ozbrojenými silami a disidentskými ozbrojenými silami nebo jinými organizovanými ozbrojenými skupinami vykonávajícími pod odpovědným velením takovou kontrolu nad částí jejího území, která jim umožňuje vést trvalé a koordinované vojenské operace a aplikovat tento Protokol."

[560] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 220

[561] Srov. Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 204-205

[562] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 232

[563] Srov. Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 207

[564] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 14-44 – (Válečné zločiny)

[565] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 380

Důležitou roli pochopitelně hraje geografické vymezení ozbrojeného konfliktu. Z tohoto hlediska je však o něco komplikovanější situace u občanských válek, kde neplatí klasický model válečných front a není vždy jednoduché identifikovat oblasti konfliktu.[566] K dané problematice pochopitelně musel ve svém rozhodování ICTY zaujmout stanovisko. Ten v případě *Tadić* mimo jiné judikoval, že i když se podstatné válečné střety neodehrávaly ve vymezené oblasti přesně v tom čase a místě, kde byly zločiny údajně spáchány, mezinárodní humanitární právo bude použito. Stačí, že předmětné činy úzce souvisely s nepřátelskými akcemi, které se objevily v jiných částech území ovládaných stranami konfliktu.[567] V kauze *Kunarać* uvedl, že válečné zákony se uplatňují na celém území válčících států nebo, v případě vnitřních ozbrojených konfliktů na celém území pod kontrolou strany konfliktu, ať se tam skutečný boj odehrává nebo ne, a bude se nadále uplatňovat, dokud nebude dosaženo všeobecné shody na míru nebo mírové dohodě v případě vnitřního ozbrojeného konfliktu. Porušení zákonů nebo obyčejů války se tudíž mohou objevit v čase kdy a na místě kde se právě neodehrávají žádné boje.[568]

Význam náležitého prokázání spojitosti mezi spáchanými činy a ozbrojeným konfliktem se ukázal v prvních rozsudcích ICTR, které vyústily v osvobozující verdikty obžalovaných civilistů obviněných z válečných zločinů právě kvůli tomu, že nebyl prokázán tento nexus.[569] Tyto rozsudky však byly nakonec zvráceny v odvolacích řízeních, neboť milice *Interhamwe* byly nakonec považovány za nástroje armády při páchaných masakrech a jejich vůdci tak mohli být obviněni jak z válečných zločinů, tak z genocidy a zločinů proti lidskosti.[570]

Na souvislost s ozbrojeným konfliktem lze usuzovat i na základě postavení pachatele.[571] Tato otázka nabyla na významu v řízeních před *ad hoc* tribunály kvůli vysokému počtu v hierarchii níže postavených obviněných. Ve chvíli, kdy jsou stíhání vůdci a organizátoři konfliktu, nebude pravděpodobně potřeba tolik diskutovat o spojitosti mezi jejich jednáním a ozbrojeným konfliktem. To by pravděpodobně mělo platit i pro Mezinárodní

[566] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 207-208
[567] Žalobce proti Tadić, rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii o podnětu obhajoby na předběžné odvolání vztahující se k jurisdikci soudu ze dne 2.10.1995, odst. 70
[568] Žalobce proti Kunarać et al., rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12.6.2002, č. IT-96-23& IT-96-23/1-A, odst. 57
[569] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 642-643 a Žalobce proti Kayishema a Ruzindana, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 21.5.1999, č. ICTR-95-1-T, odst. 603
[570] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 208-209
[571] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 295

trestní soud vzhledem k jeho primárnímu zacílení na ty nejvyšší představitele („největší ryby“).[572]

8.3.3.4 Klauzule veřejného pořádku

Článek 8 ve 3. odstavci stanoví, že *žádné ustanovení odstavce 2 písm. c) a e) nemá vliv na odpovědnost vlády za udržení nebo znovunastolení práva a pořádku ve státu nebo obranu jednoty a územní celistvosti státu všemi legitimními prostředky*. Toto ustanovení bylo přijato za účelem uklidnění těch států, které se stavěly proti zahrnutí válečných zločinů, které lze spáchat i během konfliktu jiné než mezinárodní povahy. Právní účinky tohoto ustanovení však zůstávají nejasné. Jeho důležitost se pravděpodobně může ukázat v situacích vynucování práva (*law enforcement*), pro které platí některá odlišná pravidla. Jako příklad lze uvést použití tzv. „střel se zvýšeným zastavovacím účinkem“ proti nebezpečným pachatelům trestné činnosti. V ozbrojeném konfliktu by použití takových střel porušovalo normy mezinárodního humanitárního práva a mohlo tak zakládat válečný zločin.[573]

8.3.4 Objektivní stránka – jednotlivá trestná jednání

Jak již bylo uvedeno výše, článek 8 je nejdelším ustanovením Římského statutu a poskytuje *de facto* kazuistickou definici válečných zločinů. Výčet zločinů je taxativní, to znamená, že Mezinárodní trestní soud smí vykonávat svou jurisdikci pouze nad těmi válečnými zločiny, které jsou v článku 8 uvedeny.[574]

Pro posouzení rozsáhlosti daného ustanovení lze uvést několik čísel: Vymezení válečných zločinů ve statutu Norimberského tribunálu čítalo 73 slov, ve statutu ICTY definice obsahovala 239 slov, zatímco Statut Mezinárodního trestního soudu definuje válečné zločiny (ve znění ještě neobsahujícím změny schválené na revizní konferenci) dokonce 1595 slov.[575] Ne vždy ale platí, že čím podrobnější je definice, tím je i právní text kvalitnější. Nelze však zpochybnit, že článek 8 je prvním pokusem jasně a úplně definovat válečné zločiny.[576]

Jak bylo vysvětleno výše, válečné zločiny v Římském statutu jsou uskupeny ve čtyřech kategoriích (dvě pro mezinárodní ozbrojený konflikt, dvě pro vnitřní konflikty) majících svůj původ v různých mezinárodně právních instrumentech. V článku 8 se proto

[572] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 207
[573] Blíže k této problematice v podkapitole „Objektivní stránka – jednotlivá trestná jednání“, „Válečné zločiny spáchané užitím zakázaných prostředků“
[574] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 280
[575] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 213
[576] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 381

nevyhnutelně některé skutkové podstaty dublují, neboť jeho tvůrci neprojevili dostatečnou snahu o vytvoření nové a vnitřně logicky promyšlené kodifikace válečných zločinů. Proto jsou „biologické pokusy“ závažnými porušeními pokud jsou spáchány v mezinárodním ozbrojeném konfliktu, zatímco „lékařské a vědecké pokusy“ jsou klasifikovány jako jiná závažná porušení a jsou stíhatelná bez ohledu na charakter ozbrojeného konfliktu. Válečný zločin mrzačení je trestný v obou kategoriích aplikovatelných pro vnitřní ozbrojený konflikt. Ve znacích skutkových podstat se však promítají drobné rozdíly.[577]

Válečné zločiny ve Statutu mezinárodního trestního soudu je možné členit různými způsoby: podle objektivní stránky zločinu, tedy po obsahové stránce, podle toho, zda jsou válečné zločiny spáchané v mezinárodním nebo vnitřním ozbrojeném konfliktu, podle pramenů, ze kterých jednotlivá ustanovení vychází, podle objektu, které dané skupiny zločinů zasahují, podle způsobeného následku, či jednoduše podle toho, jak jsou řazeny ve Statutu. Zcela jistě by bylo možné nalézt i jiné možnosti jejich rozčlenění.

Vzhledem ke značné složitosti a obsažnosti odstavce 2 článku 8 budou jednotlivé skutkové podstaty rozčleněny podle následujícího klíče: 1) válečné zločiny proti osobám, 2) válečné zločiny proti majetku a jiným právům, 3) válečné zločiny spáchané užitím zakázaných metod vedení války, 4) válečné zločiny spáchané užitím zakázaných prostředků. V každé z těchto skupin budou dále válečné zločiny seřazeny podle určitých společných jmenovatelů. O překrývajících se formách válečných zločinů bude pojednáno společně.

8.3.4.1 Válečné zločiny proti osobám

Úmyslné zabití (wilful killing) – čl. 8 odst. 2 písm. a), bod (i)

Vražda (murder) – čl. 8 odst. 2 písm. c), bod (i)

V případě první z uvedených forem bylo pro pojem „úmyslné“ v angličtině užito výrazu *wilful*, který je pravděpodobně synonymem ke slovu *intentional* a nevyjímá tak tento čin z obecného ustanovení upravujícího subjektivní stránku obsaženého v článku 30 Římského statutu.[578] Úmyslné zabití je odvozeno ze čtyř Ženevských konvencí.[579] Vražda pak představuje jeden z několika příkladů „násilných činů proti osobě a zdraví“ (*violence to life*

[577] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 213

[578] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 214

[579] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 39. Jde o čl. 50 Ženevské úmluvy I, čl. 51 Ženevské úmluvy II, čl. 130 Ženvské úmluvy III a čl. 147 Ženevské úmluvy IV

and person)[580] uvedených bodě (i) představujících porušení čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám. Obě tyto formy jsou v podstatě totožné vyjma skutečnosti,[581] že první z nich se použije pro mezinárodní ozbrojené konflikty, kdežto druhá pro konflikty jiné než mezinárodní povahy.

Znaky skutkových podstat v této souvislosti dodávají, stejně jako v případě genocidy a zločinů proti lidskosti, že pojem „usmrtil" (*killed*) je zaměnitelný s termínem „způsobil smrt" (*caused death*).[582] Neznamená to ale, že by se zde připouštěla neúmyslná, tedy nedbalostní forma zavinění. Vždy je vyžadován úmysl. Zakotvení této poznámky pod čarou tak bylo motivováno snahou jasně stanovit, že jednání může být spácháno jak ve formě konání tak opominutí.[583] Bylo považováno za nezbytné vyjasnit, že takové jednání jako omezení přídělů válečným zajatcům, které vede k jejich vyhladovění a nakonec k jejich smrti, je rovněž pokryto skutkovou podstatou tohoto zločinu.[584] K trestní odpovědnosti postačí zabití alespoň jedné chráněné[585] osoby.[586]

Je samozřejmé, že ne všechny formy zabití zakládají válečný zločin, neboť zabíjení je elementárním atributem každé války. Toto ustanovení je proto omezeno na činy, které jsou v rozporu s existujícími úmluvami a obyčejovým právem ozbrojených konfliktů. Jako příklad lze uvést popravu zajatého příslušníka nepřátelské strany podezřelého ze špionáže či vlastizrady[587] či výše uvedené omezení přídělů válečným zajatcům, které vede k jejich vyhladovění nebo jiné špatné nakládání s válečnými zajatci, jako třeba provádění dlouhých nucených pochodů s nedostatkem jídla či lékařské péče[588], které nakonec vede k jejich smrti.

---

[580] Samotné „násilné činy proti osobě a zdraví" blíže vymezeny nejsou, ve Znacích skutkových podstat jsou definovány pouze jednotlivé formy těchto násilných činů, které jsou v čl. 8 odst. 2 písm. c), bod (i) příkladmo uvedeny, tedy vražda všeho druhu, mrzačení, kruté zacházení a mučení.

[581] Viz Žalobce proti Delalić et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 16.11.1998, č. IT-96-21-T, odst. 422-423, Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 21.2.2001, č. IT-95-14/2-T, odst. 233, Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T, odst. 248

[582] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 14 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 31

[583] Viz např. Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 287, Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 132 a 274, či Žalobce proti Delalić et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 16.11.1998, č. IT-96-21-T, odst. 424

[584] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 39

[585] K problematice chráněných osob viz výše v podkapitole „Objekt"

[586] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 14 (Válečné zločiny – Válečný zločin úmyslného zabití, 1. odst), str. 33 (Válečné zločiny – Válečný zločin vraždy, 1. odst)

[587] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 214

[588] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 303

Obecně platí, že kombatant, který nebyl zajat, zraněn nebo nemocný, není chráněnou osobou podle žádné z Ženevských konvencí.[589]

Obvinění za tuto formu válečného zločinu byla vznesena před Mezinárodním trestním soudem v případech *Katanga*[590] či *Bemba*[591].

Zabití nebo zranění osoby vyřazené z boje (killing or wounding a person hors de combat) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (vi)

Tento válečný zločin lze spáchat pouze v mezinárodním ozbrojeném konfliktu tím, že někdo zabije nebo zraní kombatanta, který již složil zbraň či nemá k dispozici další prostředky obrany a vzdal se bezpodmínečně. Bezbrannost kombatanta pak spočívá v tom, že již není v takové pozici, aby mohl klást ozbrojený odpor zejména proto, že již nedisponuje kontrolou nad svou zbraní.[592] Znaky skutkových podstat zde kladou dodatečný požadavek na vědomí pachatele, pokud jde o faktické okolnosti zakládající status této osoby „*hors de combat*".[593]

Ustanovení má svůj původ v článku 23 písmeno c) Haagské konvence VI z roku 1907[594]. Jde o vcelku zastaralý text, modernější formulaci by bylo možné nalézt v článku 41 Dodatkového protokolu I[595], nicméně v zájmu snadnějšího nalezení konsenzu v průběhu Římské konference bylo zvoleno starší ustanovení.[596]

V souvislosti s tímto válečným zločinem lze nalézt velké množství starší judikatury. Většina případů je datována koncem druhé světové války a souvisí s popravováním válečných zajatců. Pravděpodobně první obvinění za tento zločin však padlo v jednom z mála tzv.

[589] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 392

[590] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07

[591] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08

[592] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 304

[593] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 21 (Válečné zločiny – válečný zločin zabití nebo zranění osoby vyřazené z boje, 3. odst.)

[594] *In addition to the prohibitions provided by special Conventions, it is especially forbidden to kill or wound an enemy who, having laid down his arms, or having no longer means of defence, has surrendered at discretion*

[595] Osoba, která je uznána nebo za daných okolností by měla být uznána za osobu vyřazenou z boje, nemůže být předmětem útoku. Osoba je osobou vyřazenou z boje, jestliže: a) je v moci protější strany, b) jasně vyslovila úmysl vzdát se, nebo c) upadla do bezvědomí nebo je jinak vyřazena z důvodů zranění nebo nemoci, a je tedy neschopna se bránit, za předpokladu, že se ve všech těchto případech zdržuje jakýchkoliv nepřátelských činů a nepokouší se o útěk. (…)

[596] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 233, viz rovněž Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 185

Lipských procesů pro první světové válce. Šlo o obvinění kapitána německé ponorky za střelbu do přeživších z lékařské lodi, která byla těsně předtím potopena.[597]

V této souvislosti je třeba upozornit, že zde fakticky hrozí značný přesah či duplicita této skutkové podstaty s válečnými zločiny úmyslného zabití (*wilful killing*)[598] a prohlášením, že nebudou bráni zajatci[599].[600]

Mučení (Torture) - čl. 8 odst. 2 písm. a), bod (ii), čl. 8 odst. 2 písm. c), bod (i)

Mučení představuje jak závažné porušení Ženevských úmluv (mezinárodní ozbrojený konflikt – písmeno a)), tak vážné porušení čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám (ozbrojený konflikt jiné než mezinárodní povahy – písmeno c)).[601]

Jednání je ve znacích skutkových podstat vymezeno tím, že pachatel způsobil bolest nebo utrpení za takovými účely, jako jsou získání informací nebo přiznání, potrestání, zastrašování či donucení nebo z jakéhokoli důvodu založeného na diskriminaci kteréhokoli druhu.[602] V této souvislosti je obtížné obecně vymezit míru bolesti a utrpení nutnou pro naplnění skutkové podstaty tohoto zločinu. Judikatura nejen mezinárodních trestních tribunálů, ale i jiných lidsko-právních soudů není příliš jednotná.[603] Mučení může být jak fyzické, tak psychické povahy[604], jako příklad lze uvést výslech oběti pod pohrůžkou smrti[605] či jiné hrozby (například pohrůžka odejmutí končetiny), znásilnění a sexuální napadení za určitých podmínek[606], držení oběti spoutané či se zavázanýma očima po dlouhou dobu, používání elektrických šoků, bití, neposkytnutí jídla a vody, nucení oběti sledovat mučení či popravu jiného člověka, aj.[607]

---

[597] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 233

[598] Čl. 8 odst. 2 písm. a), bod (i) Římského statutu

[599] Čl. 8 odst. 2 písm. b), bod (xii) Římského statutu

[600] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 186

[601] Vychází z čl. 50 Ženevské úmluvy I, čl. 51 Ženevské úmluvy II, čl. 130 Ženvské úmluvy III a čl. 147 Ženevské úmluvy IV.

[602] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 15 (Válečné zločiny – Válečný zločin mučení, 2. odst), str. 35 (Válečné zločiny – Válečný zločin mučení, 2. odst)

[603] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 51

[604] Žalobce proti Delalić et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 16.11.1998, č. IT-96-21-T, odst. 442

[605] Viz Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 682

[606] Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 597

[607] Viz Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 52-55

Pro tuto skutkovou podstatu není explicitně stanoven požadavek na to, aby oběť byla uvězněna nebo jinak v moci pachatele, ačkoli si lze jen těžko představit, jak jinak by tento zločin mohl být spáchán.[608]

Válečný zločin mučení se podstatně liší od korespondující formy zločinu proti lidskosti především v tom, že obsahuje požadavek na specifický účel, pro který je někdo mučen.[609] Z tohoto důvody byl popsán jako zločin se zvláštním úmyslem. V případě *Bemba* tak přípravný senát odmítl potvrdit obvinění z válečného zločinu mučení kvůli tomu, že žalobce nepředložil dostatek důkazů o tomto specifickém úmyslu nebo účelu.[610] Především díky tomuto zvláštnímu účelu se rovněž liší od dalších válečných zločinů, jako jsou kruté a nelidské zacházení[611] či způsobení velkého utrpení[612].

Způsobení velkého utrpení (Causing great suffering) - čl. 8 odst. 2 písm. a), bod (iii)

Toto závažné porušení Ženevských úmluv je zde formulováno jako úmyslné (*wilfully*[613]) způsobení velkého utrpení nebo vážné tělesné újmy či poruchy zdraví. Velkým utrpením se pak rozumí velká fyzická či psychická bolest či utrpení.[614] Tato forma válečného zločinu pokrývá jednání mající znaky mučení, chybí zde však předpoklad požadovaného zvláštního účelu,[615] tedy získání informací nebo přiznání. Takový čin může být motivován odplatou, potrestáním či sadismem. Jako kritérium závažnosti obvykle poslouží doba zneschopnění[616]. Od krutého a nelidského zacházení[617] se pak odlišuje tím, že je zde požadavek na skutečně způsobenou tělesnou či psychickou újmu, ačkoli není nutné, aby byla

[608] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 215
[609] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 306
[610] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 215, viz Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 195, 293, 294, 299, 300
[611] Čl. 8 odst. 2 písm. a), bod (ii) a čl. 8 odst. 2 písm. c), bod (i) Římského statutu
[612] Čl. 8 odst. 2 písm. a), bod (iii) Římského statutu
[613] Termín není ve znacích skutkových podstat blíže specifikován, pravděpodobně jde o ekvivalent slova „*intentionally*" obdobně jako v případě úmyslného zabití.
[614] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 16 (Válečné zločiny – válečný zločin úmyslného způsobení velkého utrpení, 1. odst.)
[615] Žalobce proti Delalić et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 16.11.1998, č. IT-96-21-T, odst. 511
[616] Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T, odst. 340
[617] Čl. 8 odst. 2 písm. a), bod (ii) a čl. 8 odst. 2 písm. c), bod (i) Římského statutu

trvalá či nevratná.[618] Činy zasahující pouze lidskou důstojnost jednotlivce nedosahují závažnosti tohoto činu.[619]

Biologické pokusy (biological experiments) – čl. 8 odst. 2 písm. a), bod (ii)
Lékařské a vědecké pokusy (medical and scientific experiments) – čl. 8 odst. 2 písm. b), bod (x), čl. 8 odst. 2 písm. e), bod (xi)

Vymezení těchto skutkových podstat bylo původně motivováno otřesnými zkušenostmi s podobnými experimenty prováděnými na vězních v průběhu druhé světové války nacisty,[620] především pak případ USA proti Karl Brandt et al.[621] Relevantní judikatura této skutkové podstatě ze současné doby k dispozici není.[622] Dané ustanovení vychází především z čl. 50 Ženevské úmluvy I, 51 Ženevské úmluvy II, 130 Ženevské úmluvy III a 147 Ženevské úmluvy IV a dále z čl. 11 odst. 1, 2 a 4 Dodatkového protokolu I.

Provádění biologických experimentů na chráněných osobách je závažným porušením stanoveným společně s mučením a nelidským zacházením v čl. 8 odst. 2 písm. a), bod (ii) Římského statutu. Ve Statutu není obsaženo ekvivalentní ustanovení pro účely nemezinárodního ozbrojeného konfliktu. Tvůrci čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám zvažovali zakotvení biologických pokusů, ale rozhodli, že daný fenomén je v tomto článku v odstavci 1 písmeno a) adekvátně upraven odkazem na „vraždu ve všech formách, zmrzačení, kruté nakládání, trýznění a mučení“.[623] Znaky skutkových podstat zločinů vyžadují, aby pachatel vystavil jednu nebo více osob biologickému experimentu, který vážně ohrozil fyzické a psychické zdraví nebo integritu takové osoby nebo osob.[624] Dále je stanovena podmínka, že účel takovéhoto pokusu byl jiné než terapeutické povahy a ani nebyl ospravedlněn lékařskými důvody ani učiněn v zájmu takové osoby nebo osob.[625]

---

[618] Viz např. Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T, odst. 502
[619] Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 21.2.2001, č. IT-95-14/2-T, odst. 245
[620] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 393
[621] Rovněž znám jako „*the Doctors' Trial*“, probíhal v letech 1946-47 prto dvaceti třem lékařům a úředníkům obviněným z organizování a účasti na válečných zločinech a zločinech proti lidskosti ve formě lékařských pokusů a postupů vykonávaných na zajatcích a civilistech. Viz. http://nuremberg.law.harvard.edu/php/docs_swi.php?DI=1&text=medical
[622] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 72 a 235
[623] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 217
[624] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 16 (Válečné zločiny – válečný zločin byilogických pokusů, 1. a 2. odst.)
[625] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 16 (Válečné zločiny – válečný zločin byilogických pokusů, 3. odst.)

Vystavení osob lékařským či vědeckým pokusům je trestné podle čl. 8 odst. 2 písm. b), bod (x) a čl. 8 odst. 2 písm. e), bod (xi), skutková podstata je tak aplikovatelná jak na mezinárodní, tak vnitřní ozbrojený konflikt. Jde o experimenty, které nejsou odůvodněny lékařskou, zubní či nemocniční péčí ani nesmí být prováděny v zájmu dotčené osoby. Znaky těchto dvou skutkových podstat se celkem shodují s úpravou biologických pokusů, jak je uvedeno výš, jsou zde však dvě výjimky: 1) Vedle toho že, experiment musí vážně ohrozit fyzické a psychické zdraví, je zde stanovena alternativně možnost těžšího následku a to, že takový pokus způsobí smrt.[626] 2) Je zde rozdíl v otázce chráněné osoby. Zatímco u biologických pokusů je hovořeno o osobě chráněné některou ze Ženevských konvencí[627], ve zbývajících dvou případech je stanoveno, že taková osoba musí být v moci nepřátelské strany[628], resp. druhé strany konfliktu[629]. Jinak není jasný rozdíl mezi biologickými pokusy a lékařskými a vědeckými pokusy.[630]

Dále platí, že souhlas postiženého není ospravedlněním tohoto zločinu. Skutková podstata zakazuje jakékoli lékařské postupy, které nejsou nejvhodnější léčbou zdravotního stavu dotčené osoby a které nejsou v souladu s obecně akceptovanými lékařskými standardy, které by byly aplikovány za podobných okolností osobám, jež jsou příslušníky strany vykonávající daný postup a které nejsou nijak zbaveny osobní svobody.[631]

Jako příklad takovýchto experimentů lze uvést pokusy spočívající s podáváním hormonů, malarik, jedů, vystavení člověka vysokému tlaku, extrémním teplotám, působení yperitu a jiné.[632]

Mrzačení (mutilation) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (x), čl. 8 odst. 2 písm. c) bod (i) a čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (xi)

Tato skutková podstata se použije jak pro účely mezinárodního (písm. b)), tak nemezinárodního (písm. c) a e)) ozbrojeného konfliktu. Je obsažena ve společném ustanovení s válečným zločinem lékařských nebo vědeckých experimentů, resp. s jinými násilnými činy

[626] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 25 (Válečné zločiny – válečný zločin lékařských nebo vědeckých pokusů, 2. odst.) a str. 44 (Válečné zločiny – válečný zločin lékařských nebo vědeckých pokusů, 2. odst.)
[627] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 16 (Válečné zločiny – válečný zločin biologických pokusů, 4. odst.)
[628] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 25 (Válečné zločiny – válečný zločin lékařských nebo vědeckých pokusů, 4. odst.)
[629] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 44 (Válečné zločiny – válečný zločin lékařských nebo vědeckých pokusů, 4. odst.)
[630] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 309
[631] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 25 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 46 a str. 43 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 68
[632] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 309

proti životu a osobě (v případě písmene c)). Znaky skutkových podstat zločinů kriminalizují jednání, kdy pachatel vystavil jednu nebo více osob mrzačení, především trvalým znetvořením osoby nebo osob nebo trvalým ochromením (*disabling*) nebo odebráním (*removing*) orgánu nebo končetiny (*organ or appendage*), takové jednání způsobilo smrt nebo vážně ohrozilo fyzické či psychické zdraví osoby nebo osob[633] a nebylo odůvodněno lékařskou, zubní či nemocniční péčí ani prováděno v zájmu dotčené osoby nebo osob.[634] Z toho plyne, že například opodstatněná amputace ruky, kterou již nelze zachránit a naopak představuje riziko pro pacientův život, pochopitelně nebude zakládat tento válečný zločin.

Stejně jako v případě lékařských experimentů i zde platí, že souhlas není ospravedlněním tohoto zločinu. Skutková podstata zakazuje jakékoli lékařské postupy, které nejsou nejvhodnější léčbou zdravotního stavu dotčené osoby a které nejsou v souladu s obecně akceptovanými lékařskými standardy, které by byly aplikovány za podobných okolností osobám, které jsou příslušníky strany vykonávající daný postup a které nejsou nijak zbaveny osobní svobody.[635]

Vzhledem k tomu, že pro účely skutkové podstaty mrzačení pod písmeny b) a e) postačí, aby dané jednání vážně ohrozilo fyzické či psychické zdraví oběti, není pro tento zločin vyžadován skutečně vzniklý následek (hmotný účinek). Pokud jde o písmeno c), které danou formulaci neobsahuje, lze se domnívat, že v tomto případě skutečný následek vyžadován je. Není zde však žádný jiný náznak toho, že pojem „mrzačení“ používaný pro zločiny spáchané v mezinárodním ozbrojeném konfliktu má jiný význam než v kontextu nemezinárodního ozbrojeného konfliktu.[636] Dané tři skutkové podstaty se pochopitelně liší ve vymezení chráněných osob.[637]

Jak článek 3 společný Čtyřem Ženevským úmluvám, tak oba dodatkové protokoly výslovně zakazují mrzačení. Čl. 11 Dodatkového protokolu I je pramenem, ze kterého čerpala především ustanovení obsažená pod písmeny b) a e) a jejich znaky skutkových podstat.[638]

---

[633] Toto platí pouze pro čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (x) a čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (xi). Pro účely čl. 8 odst. 2 písm. c) bod (i) tento zank stanoven není, srov. Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 25, str. 43 a str. 34

[634] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 25 (Válečné zločiny – válečný zločin mrzačení, 1.-3. odst.), str. 34 (Válečné zločiny – válečný zločin mrzačení, 1.-2. odst.) str. 43 (Válečné zločiny – válečný zločin mrzačení, 1.-3. odst.)

[635] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 25 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 46 a str. 43 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 68

[636] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 231

[637] Viz podkapitola „Objekt“.

[638] Další mezinárodně právní zakotvení zákazu mrzačení lze nalézt v čl. 13 odst. 1 Ženevské úmluvy III, čl. 32 Ženevské úmluvy IV, čl. 75 odst. 2 písm. a) bod (iv) Dodatkového protokolu I, čl. 4 odst. 2 písm. b) Dodatkového protokolu II.

Nelidské zacházení (inhuman treatment) – čl. 8 odst. 2 písm. a), bod (ii)

Kruté zacházení (cruel treatment) – čl. 8 odst. 2 písm. c), bod (i)

„Nelidské zacházení" je válečným zločinem spočívajícím v závažném porušení Ženevských úmluv (písmeno a)), kdežto „kruté zacházení" představuje vážné porušení čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám (písmeno c)). Znaky skutkových podstat zločinů pak nabízejí de facto totožnou definici s tím, že se liší pouze co do povahy ozbrojeného konfliktu a co do formulace vymezující „chráněné osoby"[639] Vyžadují, aby pachatel zapříčinil krutou fyzickou či psychickou bolest nebo utrpení jedné nebo více osobám.[640] Judikatura *ad hoc* tribunálů rovněž potvrdila, že jde *de facto* o totožné zločiny.[641]

Koncept nelidského zacházení byl popsán jako zastřešující ustanovení[642], pod které spadá zbytek závažných porušení uvedených v Úmluvách.[643] Kruté zacházení bylo interpretováno jako úmyslné jednání nebo opominutí, které způsobuje závažné psychické nebo fyzické utrpení či zranění nebo zakládá závažný útok na lidskou důstojnost.[644] V podstatě stejně bylo popsáno i nelidské zacházení.[645] Formulace tohoto zločinu ve statutu ICTR rovněž obsahuje zmínku o tělesném trestu (*corporal punishment*), který čerpá z čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám.[646]

Mučení, stejně jako kruté a nelidské zacházení jsou často spojovány s mezinárodním právem lidských práv.[647] Nelidské zacházení spočívá v činech, které nezbytně nedosahují stejné úrovně závažnosti jako mučení. Stupeň fyzického a psychického utrpení vyžadovaný k prokázání obou těchto zločinů je nižší než v případě mučení, nicméně na stejné úrovni jako v případě úmyslného způsobení velkého utrpení nebo vážné tělesné újmy či poruchy zdraví.[648]

---

[639] Viz podkapitola „Objekt", srov. Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 15 (Válečné zločiny – válečný zločin nelidského zacházení) a str. 34 (Válečné zločiny – válečný zločin krutého zacházení)

[640] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 15 (Válečné zločiny – válečný zločin nelidského zacházení 1. odst.) a str. 34 (Válečné zločiny – válečný zločin krutého zacházení, 1. odst.)

[641] Žalobce proti Delalić et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 16.11.1998, č. IT-96-21-T, odst. 443, Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 21.2.2001, č. IT-95-14/2-T, odst. 265

[642] Doslova bylo dané ustanovení popsáno jako deštník (*umbrella*), pod který spadají zbývající závažná porušení.

[643] Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T, odst. 154-155

[644] Viz např. Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T, odst. 186

[645] Viz např. Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T, odst. 246

[646] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 310

[647] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 216

[648] Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T, odst. 246

Dalším rozdílem je to, že zde není vyžadován zvláštní účel takového jednání, tedy získání informací nebo přiznání, jako v případě mučení.

Judikatura poskytuje hned několik příkladů nelidského zacházení[649], včetně zranění, špatného zacházení se zadrženými (například jejich použití k hloubení zákopů) nebo používání osob jako živých štítů[650]. Jako další příklady mimo judikaturu mezinárodních trestních tribunálů lze uvést fyzické napadení, používání nátlakových psychologických metod výslechu, držení osoby v nelidských podmínkách, aj.[651]

Obvinění za kruté zacházení podle Římského statutu jsou obsažena v zatýkacích rozkazech vydaných v souvislosti se situací v Ugandě. Tvrzené činy obsahují svázání nebo jiné zamezení pohybu civilistů, nucení k transportování uloupeného majetku[652] pod pohrůžkou smrti, nucení k pochodu s ozbrojenou stráží a pod pohrůžkou smrti, bití[653] či odvlečení[654]. Přípravný senát kvalifikoval jako nelidské zacházení situaci, kdy chránění civilisté byli po mnoho hodin uvězněni se svázanýma rukama v posluchárně, která byla zaplněna mrtvými těly.[655]

Znásilnění a související zločiny (rape and related crimes) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xxii), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (vi)

Ženy byly po dlouhou dobu považovány za válečnou kořist, která sloužila nejen k obšťastňování vítězů, nýbrž jejich znásilňování vedlo i k oslabování nepřítele. Teprve v uplynulých dekádách začala být těmto obětem válečných zločinů věnována adekvátní pozornost. Odhalení rozsáhlosti a systematičnosti, s jakou byla prováděna tato zvěrstva především za války v Jugoslávii a Rwandě, vedlo k všeobecně akceptovanému přesvědčení, že sexuálního násilí bylo používáno jako nástroje k dosažení vojenského vítězství.[656] Náležitá pozornost této problematice proto byla věnována i v průběhu Římské konference.

---

[649] Viz např. Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T, odst. 713 a 716

[650] Používání osob jako lidksých štítů je však samostatným válečným zločinem v Římském statutu (čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xxiii)

[651] Viz Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 67-69

[652] Viz např. Zatýkací rozkaz na J. Kony vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 8.7.2005 (změněn 27.9.2005), č. ICC-02/04-01/05, str. 13

[653] Viz např. Zatýkací rozkaz na V. Otti vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 8.7.2005, č. ICC-02/04, str. 18

[654] Viz např. Zatýkací rozkaz na D. Ongwen vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 8.7.2005, č. ICC-02/04, str. 10

[655] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 363

[656] Hýbernova, S. *Sexuální násilí na ženách v mezinárodním humanitárním právu a přínos ICTY a ICTR*. In: Ondřej, J, Šturma, P. (eds) *Sborník č. 43 – Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní*

Tato kategorie válečných zločinů zahrnuje znásilnění, sexuální otroctví, nucenou prostituci, nucené těhotenství podle čl. 7 odstavce 2 (f), nucenou sterilizaci či jiné formy sexuálního násilí. Ustanovení válečných zločinů a zločinů proti lidskosti k dané problematice byla v průběhu Římské konference probírána společně[657], proto to, co bylo uvedeno v předchozí kapitole[658], obdobě platí i pro válečné zločiny, přesto lze najít některé drobné nuance. Zatímco zločiny proti lidskosti hovoří o „jiných formách sexuálního násilí srovnatelné závažnosti", v případě válečných zločinů jde o „jiné formy sexuálního násilí, které jsou rovněž závažným porušením Ženevských úmluv" (v případě mezinárodního konfliktu) či „jiné formy sexuálního násilí, které jsou rovněž závažným porušením čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám (pokud jde o konflikt jiné než mezinárodní povahy). Zmínka o porušení Ženevských úmluv zde nestanoví povinnost vždy v konkrétním případě zkoumat, zda dané jednání zapovídá i některá z Ženevských úmluv, nýbrž zde má zajistit, aby srovnatelně závažné formy sexuálního násilí byly potrestány jako válečné zločiny.[659]

Těžké urážky lidské důstojnosti (outrages upon personal dignity) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xxi), čl. 8 odst. 2 písm. c) bod (ii)

Ustanovení zakazující těžké urážky lidské důstojnosti, zejména pokořující a ponižující zacházení lze v textu Římského statutu nalézt jak pro účely mezinárodního ozbrojeného konfliktu (písm. b)), tak konfliktu jiné než mezinárodní povahy (písm. c)). Znaky skutkových podstat stanoví, že: 1) Pachatel ponížil (*humiliated*), pokořil (*degraded*) nebo jinak zhanobil (*otherwise violated*) lidskou důstojnost jedné nebo více osob. 2) Závažnost takového ponížení, pokoření či jiného zhanobení bylo takové úrovně, aby bylo obecně považováno za těžkou urážku lidské důstojnosti.[660] Poznámka pod čarou doplňuje, že pro účely tohoto zločinu může termín „osoba" zahrnovat i mrtvé osoby. Oběť si nemusí být osobně vědoma existence ponížení či pokoření nebo jiného zhanobení. Tento znak skutkové podstaty bere v potaz relevantní aspekty kulturního původu oběti.[661]

---

humanitární právo. Sborník mezinárodní konference konané v Praze dne 31.10.2008. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2008, str. 278-279

[657] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 250

[658] Viz kapitola Zločiny proti lidskosti, podkapitola „Objektivní stránka – jednotlivé formy jednání"

[659] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 313

[660] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 29 (Válečné zločiny – válečný zločin těžkých urážek lidské důstojnosti, 1.-2. odst.) a str. 35 (Válečné zločiny – válečný zločin těžkých urážek lidské důstojnosti, 1.-2. odst.)

[661] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 29 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 49

Formulace „těžké urážky lidské důstojnosti“ vychází z čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám, ale rovněž se objevuje v Dodatkových protokolech I a II.[662] Podstata celého mezinárodního humanitárního práva stejně jako práva lidských práv spočívá v ochraně lidské důstojnosti každé osoby, bez ohledu na pohlaví. Obecný princip respektu lidské důstojnosti je základní oporou a vlastně samotným důvodem existence MHP a práva lidských práv.

Při posuzování tohoto zločinu je důležitá otázka míry závažnosti. Ponížení musí být reálné a vážné, ale nemusí být trvalé.[663] Těžké urážky lidské důstojnosti mohou být považovány za mírnější formy mučení.[664] Na první pohled je rovněž patrná podobnost s válečnými zločiny krutého a nelidského zacházení, se kterými se daná skutková podstata bude zřejmě překrývat.

Praktický příklad tohoto válečného zločinu lze nalézt v rozhodovací praxi Mezinárodního trestního soudu v případě *Katanga*: „Viset nahý za pouta nebo být nucen setrvat v určité pozici po dlouhou dobu představuje zvláštní formu ponižujícího zacházení s vězeňkyněmi.“ V této kauze se přípravný senát rovněž odvolal na judikaturu *ad hoc* tribunálů, jako příklad takového jednání uvedl nucení obětí, aby tančily nahé na stole, používání zadržených jako živých terčů nebo k hloubení zákopů (*trench diggers*), nucení zadržených k vykonávání tělesných potřeb do vlastního oblečení, nastolení podmínek trvalého strachu pro zadržené z toho, že se stanou cílem fyzického, psychického či sexuálního násilí, nucený incest, spalování těl v jámách pro latríny nebo ponechání mladistvých bez péče poté, co jsou jejich opatrovníci zabiti.[665] Jako tento válečný zločin by pravděpodobně mohlo být posuzováno i otroctví[666], které jako samostatná skutková podstata válečného zločinu v Římském statutu zakotveno není.[667]

Nucení ke službě v nepřátelském vojsku (Compelling service in hostile forces) – čl. 8 odst. 2 písm. a) bod. (v), čl. 8 odst. 2 písm. b) bod. (xv)

Jedná se o dvě skutkové podstaty, první obsažená v sekci pod písmenem a) hovoří o *nucení válečných zajatců nebo jiných chráněných osob ke službě ve vojsku nepřátelské*

[662] Čl. 75 odst. 2 písm. b) Dodatkového protokolu I a čl. 4 odst. 2 písm. e) Dodatkového protokolu II.
[663] Žalobce proti Kunarać et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 22.2.2001, č. IT-96-23& IT-96-23/1-T, odst. 501
[664] Žalobce proti Musema, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 27.1.2000, č. ICTR 96-13-A, odst. 285
[665] Viz Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 370-376
[666] Čl. 4 odst. 2 písm. f) Dodatkového protokolu II
[667] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 319

mocnosti, druhá pak o *nucení občanů znepřátelené strany k účasti na vojenských operacích zaměřených proti jejich zemi i v případě, že tito občané byli před začátkem války ve službě válčící strany*. První je odvozena z článků 130 Ženevské úmluvy III a čl. 147 Ženevské úmluvy IV, druhá z článku 23 odst. h) přílohy Haagské úmluvy IV z roku 1907.[668] Ekvivalentní ustanovení pro nemezinárodní ozbrojený konflikt ve statutu uvedeno není.

Znaky skutkových podstat zločinů poskytují určité upřesnění. Vyžadují, aby pachatel svým jednáním nebo pohrůžkou donutil jednu nebo více osob k účasti na vojenských operacích zaměřených proti své vlastní zemi či vojsku.[669] V případě první z uvedených skutkových podstat je pak doplněn dovětek „nebo aby jinak sloužila ve vojenských silách nepřátelské mocnosti".[670] Váleční zajatci jsou definováni článkem 4 Ženevské úmluvy III a články 43-45 Dodatkového protokolu I.

Nábor válečných zajatců není zakázán v případě, kdy se dobrovolně chtějí účastnit boje proti zemi svého původu.[671] Otázkou zůstává, jak bude posuzováno nebojové nasazení takových osob, například v armádním zásobování. V případě nucení občanů znepřátelené strany k účasti na vojenských operacích zaměřených proti jejich zemi (tedy v případě druhého z uvedených válečných zločinů) je Znaky skutkových podstat explicitně stanoven požadavek účasti na „vojenských operacích zaměřených proti své vlastní zemi". Z toho lze dovozovat, že se bude vztahovat pouze na bojové operace. V prvním případě však postačí i „jiná služba v nepřátelském vojsku".

Ženevská úmluva III umožňuje práci válečných zajatců v civilním sektoru (čl. 49 a násl.), obdobně Ženevská úmluva IV dovoluje práci civilistů (čl. 51).

Odepření práva na spravedlivý proces (denying fair trial) – čl. 8 odst. 2 písm. a) bod (vi), čl. 8 odst. 2 písm. c) bod (iv)

Zločin *svévolného zbavení válečného zajatce nebo jiné chráněné osoby práva na spravedlivý a řádný proces* je zakotven pod písmenem a) jako závažné porušení Ženevských úmluv. Zločin pak spočívá v jednání, kdy pachatel připravil jednu nebo více osob o spravedlivý a řádný proces odepřením soudních záruk, které jsou definovány především ve

[668] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 219

[669] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 17 (Válečné zločiny – válečný zločin nucení ke službě v nepřátelském vojsku, 1. odst.) a str. 27 (Válečné zločiny – válečný zločin nucení k účasti na vojenských operacích, 1. odst.)

[670] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 17 (Válečné zločiny – válečný zločin nucení ke službě v nepřátelském vojsku, 1. odst.)

[671] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 317

třetí a čtvrté Ženevské úmluvě.[672] Jde spíše o umírněný a konzervativní požadavek, vzhledem k tomu, že Ženevské úmluvy odráží standardy spravedlivého procesu úměrné době svého vzniku. Tyto základní standardy a principy byly později rozvinuty a v mnoha ohledech rozšířeny modernějšími právními instrumenty a následně i judikaturou mezinárodních tribunálů pro lidská práva.[673]

Obdobné ustanovení, které se však vztahuje na konflikt jiné než mezinárodní povahy, lze nalézt pod písmenem c), kde je válečný zločin definován jako *ukládání trestů a vykonávání poprav bez předchozího rozsudku vyneseného řádně ustaveným soudem poskytujícím veškeré záruky soudního řízení, které jsou obecně považovány za nezbytné*. Text je odvozen od článku 3 společného Ženevským úmluvám.[674] Znaky skutkových podstat zločinů prezentují „ukládání trestů" a „vykonávání poprav" jako alternativní, nikoli kumulativní podmínky.[675] Dále je upřesněno, že půjde o případy ukládání trestů či výkonu poprav, kde nebyl žádný předchozí soudem vynesený rozsudek nebo soud, který vydal rozsudek, nebyl regulérně ustanoven, tj. že neposkytl základní záruky nezávislosti a nestrannosti, anebo že soud, který vydal rozsudek, neposkytl všechny ostatní soudní záruky obecně uznávané za nezbytné podle mezinárodního práva. Následně je stanoven zvláštní požadavek na subjektivní stránku zločinu spočívající v tom, že pachatel si musel být vědom neexistence předchozího rozsudku nebo odepření relevantních záruk a skutečnosti, že jsou podstatné a nezbytné pro spravedlivý proces.[676] Poznámka pod čarou doplňuje, že Soud[677] by měl ve světle všech okolností zvážit kumulativní účinek faktorů, pokud jde o záruky spravedlivého procesu odňaté této osobě nebo osobám.[678] Tato poznámka pod čarou naznačuje, že nerespektování jedné specifické záruky spravedlivého procesu se nebude automaticky rovnat válečnému zločinu spočívajícímu v odepření práva na spravedlivý proces.

Jako příklady základních principů spravedlivého procesu lze uvést: právo na obhájce, právo připravit si obhajobu, právo být informován o všech vznesených obviněních, právo na

[672] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 17 (Válečné zločiny – válečný zločin odepření práva na spravedlivý proces, 1. odst.)
[673] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 220
[674] Původ obou ustanovení lze rovněž nalézt v čl. 82-88, 92-108 Ženevské úmluvy III a čl. 71-77 Ženevské úmluvy IV
[675] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 36 (Válečné zločiny – válečný zločin ukládání trestů a vykonávání poprav bez řádného procesu, 1. odst.)
[676] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 36 (Válečné zločiny – válečný zločin ukládání trestů a vykonávání poprav bez řádného procesu, 4. a 5. odst.)
[677] V této souvislosti jde o „Soud" ve smyslu Mezinárodního trestního soudu.
[678] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 29 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 59

rozsudek vynesený nezávislým a nestranným soudem, právo na tlumočníka či právo na adekvátní délku procesu.[679]

Protiprávní zbavení osobní svobody (unlawful confinement) – čl. 8 odst. 2 písm. a) bod (vii)

Jedná se o zločin, který lze spáchat pouze v mezinárodním ozbrojeném konfliktu. V kontextu konfliktu jiné než mezinárodní povahy se nejedná o válečný zločin ani podle Římského statutu ani podle obyčejového mezinárodního práva.[680] Znaky skutkových podstat doplňují, že tento zločin spáchá pachatel, který zbavil osobní svobody, nebo udržoval (*continued to*) zbavení osobní svobody jedné nebo více osob na určitém místě.[681]

Ženevské úmluvy absolutní právo na svobodu pohybu nezaručují a podle článků 5, 27, 41, 42 a 43 Čtvrté Ženevské konvence, je zde možnost, aby civilisté, pokud budou představovat bezpečnostní hrozbu pro okupanta, byli internováni. Zejména článek 43 sice připouští provedení internace civilistů během okupace, ale stanoví pro to určité podmínky. To je považováno za jediný případ, kdy je zbavení civilistů osobní svobody oprávněné. Státy mají širokou diskreční volnost rozhodnout, zda civilisté představují hrozbu pro jejich bezpečnost, avšak internace musí být výjimečná a nikdy nesmí být používána kolektivně. Navíc, původně oprávněná internace se může stát protiprávní, pokud nejsou dodržena základní pravidla ustanovená v článku 43 Čtvrté Ženevské konvence.[682]

Braní rukojmí (taking hostages) čl. 8 odst. 2 písm. a) bod (viii), čl. 8 odst. 2 písm. c) bod (iii)

Braní rukojmích je za válečný zločin považováno jak v mezinárodním (písm. a)) tak vnitřním (písm. c)) ozbrojeném konfliktu. Znaky skutkových podstat jsou pro obě varianty *de facto* stejné. Stanoví 3 základní podmínky: 1) Pachatel se zmocnil, zadržel nebo jinak držel jako rukojmí jednu nebo více osob. 2) Pachatel vyhrožoval zabitím, zraněním, nebo tím, že bude nadále zadržovat takovou osobu nebo osoby. 3) Pachatel měl v úmyslu vynutit si, aby stát, mezinárodní organizace, fyzická nebo právnická osoba nebo skupina osob jednaly, nebo se zdržely jednání jako explicitní nebo implicitní podmínku pro bezpečí nebo propuštění takové osoby nebo osob.[683]

---

[679] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 104-105

[680] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 323

[681] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 18 (Válečné zločiny – válečný zločin protiprávního zbavení osobní svobody, 1. odst.)

[682] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 222

[683] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 18 (Válečné zločiny – válečný zločin braní rukojmích, 1.-3. odst.) a str. 36 (Válečné zločiny – válečný zločin braní rukojmích, 1.-3. odst.)

Braní rukojmích je odvěká praktika. V jednom z prvních pokusů kodifikovat právo ozbrojeného konfliktu, Lieberově kodexu z roku 1863, byla považována za legitimní s námitkou, že rukojmí byli v tehdejší době ojedinělí.[684] Naopak časté braní rukojmích nacisty vedlo k poválečným trestním stíháním a k zákazu této praktiky vůči civilistům ve čtvrté Ženevské úmluvě, konkrétně v čl. 147, ze kterého úprava v písmeně a) vychází.[685] Braní rukojmích není považováno za závažné porušení ve třetí Ženevské úmluvě zabývající se válečnými zajatci a pravděpodobně z tohoto důvodu například Statut ICTY hovoří o „braní civilistů jako rukojmích".[686] „Civilní rukojmí jsou osoby zbavené osobní svobody, často svévolně a někdy pod pohrůžkou smrti."[687] Naproti tomu v konfliktu jiné než mezinárodní povahy je skupina chráněných osob určena článkem 3 společným čtyřem Ženevským konvencím a je tudíž překvapivě širší, neboť rovněž zahrnuje kombatanty vyřazené z boje.[688]

Protiprávní deportace, přesun a vysídlení (unlawful deportation, transfer and displacement) – čl. 8 odst. 2 písm. a) bod (vii), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (viii)
Přesun obyvatelstva na, v rámci nebo z okupovaného území (transfer of population into, within or outside the occupied territory) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (viii)

První z uvedených činů zakotvený v písmeně a) *protiprávní deportace či přesun* představuje závažné porušení Ženevských úmluv z roku 1949 a ve stejném bodě spolu s ním je ještě uvedeno protiprávní zbavení osobní svobody[689]. Tato skutková podstat vychází z čl. 147 čtvrté Ženevské úmluvy. Ustanovení je velice podobné zločinu proti lidskosti deportace nebo nuceného přesunu obyvatelstva podle čl. 7 odst. 1 písm. d) Římského statutu a vykazuje mnoho společných rysů.[690] Tento zločin dle Znaků skutkových podstat spočívá v jednání, kdy pachatel deportoval nebo přesunul jednu nebo více osob do jiného státu nebo na jiné místo.[691] Znaky skutkových podstat neopakují požadavek na protiprávnost obsažený v názvu tohoto

[684] Blíže k tzv. Lieberově kodexu v podkapitole věnované historickým souvislostem problematiky válečných zločinu. V daném případě se jednalo o čl. 54 (*A hostage is a person accepted as a pledge for the fulfillment of an agreement concluded between belligerents during the war, or in consequence of a war. Hostages are rare in the present age.*) a čl. 55 (*If a hostage is accepted, he is treated like a prisoner of war, according to rank and condition, ascircumstances may admit*.)
[685] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 125
[686] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 223
[687] Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T, odst. 158
[688] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 326
[689] K této skutkové podstatě viz výše
[690] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 327
[691] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 18 (Válečné zločiny – válečný zločin protiprávní deportace a přesunu, 1. odst.)

zločinu, ani jej blíže nespecifikují.[692] Naopak z nich jasně vyplývá, že se daná skutková podstata vztahuje jak na transfer obyvatelstva v rámci daného státu (přesun) tak do zahraničí (deportace). Deportace či přesun (*transfer*) zahrnují přesun (*movement*) jednotlivců pod nátlakem z místa, kde sídlí, do místa, které si sami nevybrali. Musí být dokázáno, že obviněný úmyslně spáchal čin či opominutí mající za následek takovou deportaci či přesun, což nebylo motivováno bezpečností obyvatel či naléhavým vojenským zájmem. Úmysl směřuje k tomu, aby tyto osoby zůstaly přesunuty a již se nevrátily.[693]

Druhý z této skupiny válečných zločinů *nařízení vysídlení civilního obyvatelstva z důvodů souvisejících s konfliktem, pokud to není nutné z důvodů bezpečnosti dotčených civilních osob nebo z naléhavých vojenských důvodů* obsažený pod písmenem e) v bodě (viii) je odvozen z článku 17 Dodatkového protokolu II. Dané ustanovení tak zajišťuje ochranu civilního obyvatelstva před tímto druhem zločinného jednání i v době konfliktu jiné než mezinárodní povahy. Znaky skutkových podstat bližší informace k tomuto zločinu v podstatě neposkytují.[694]

Třetím zločinem je *okupační silou provedené přímé nebo nepřímé přesídlení částí jejího vlastního obyvatelstva na okupované území nebo částečné či úplné deportace či přesídlení obyvatelstva okupovaného území uvnitř nebo vně tohoto území* zakotvené v čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (viii). Lze jej spáchat pouze v mezinárodním konfliktu a jde fakticky o případy přesunů obyvatelstva za účelem kolonizace okupovaných území.[695] Pojem „nepřímé přesídlení“ naznačuje, že není třeba, aby dané obyvatelstvo bylo přesídleno přímým fyzickým donucením. Zdá se naopak, že postačí napomáhání nebo podnět k přesídlení. Z požadavku na provedení takového přesídlení okupační silou pak vyplývá nutnost zapojení vládních autorit, jednání činěné soukromými osobami pravděpodobně nebude naplňovat tuto skutkovou podstatu.[696] Znaky skutkových podstat alternativně stanoví, že pachatel buď a) přesunul části své vlastní populace na okupované území, nebo b) deportoval či přesunul úplně nebo z části obyvatelstvo v rámci okupovaného území nebo ven z tohoto území.[697] Jedná se o vcelku

[692] Z použití slova „protiprávní“ v názvu vyplývá, že mohou existovat situace, za kterých je takový přesun či deportace možná, například z důvodu jejich ochrany – viz výše, kapitola Zločiny proti lidskosti, podkapitola „Objektivní stránka – jednotlivé formy jednání“.
[693] Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T, odst. 519-521
[694] Srov. Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 42 (Válečné zločiny – válečný zločin vysídlení civilistů)
[695] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 329
[696] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 212
[697] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 24 (Válečné zločiny – válečný zločin okupační silou provedené přímé nebo nepřímé přesídlení částí jejího vlastního obyvatelstva na okupované území nebo

problematické ustanovení, které bylo ze zjevných důvodů trnem v oku především státu Izrael a představovalo také jeden z důvodů, proč židovský stát nakonec při schvalování Římského statutu hlasoval proti.[698] Text je odvozen z článku 49 odst. 6 Ženevské úmluvy IV a tento zločin je považován i za závažné porušení čl. 85 odst. 4 písm. a) Dodatkového protokolu I.[699]

8.3.4.2 Válečné zločiny proti majetku a jiným právům

Ničení a přivlastňování majetku (destruction and appropriation of property) - čl. 8 odst. 2 písm. a) bod. (iv)

Ničení nebo zmocnění se nepřátelského majetku (destroying or seizing enemy`s property) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xii) a čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (x)

Prvním válečným zločinem z této skupiny je *rozsáhlé ničení a přivlastňování majetku, které není ospravedlněno vojenskou nutností a které je prováděno protiprávním a svévolným způsobem*. Znaky skutkové podstaty bližší informace *de facto* neposkytují a pouze opakují to, co je již v názvu zločinu uvedeno. Chráněny jsou v podstatě dva typy majetku: 1) majetek (nehledě na to, zda je či není na okupovaném území) chráněný Ženevskými úmluvami, jako jsou civilní nemocnice, lékařský vzdušný dopravní prostředek či ambulance a 2) majetek chráněný dle článku 53 Ženevské konvence IV, což je nemovitý nebo osobní majetek situovaný v okupovaném území, jehož zničení nebylo nezbytně nutné pro vojenské operace.[700] Ojedinělý akt jako bombardování nemocnice může splňovat definici pouze ojediněle, muselo by se jednat o rozsáhlou destrukci.[701] Římský statut zde výslovně vyžaduje rozsáhlé ničení a přivlastňování majetku, proto příležitostná porušení vlastnických práv skutkovou podstatu zločinu nenaplní.[702] „Vojenská nezbytnost" je pak pojem užívaný v právu ozbrojených konfliktů. Zmocnění se majetku v ozbrojených konfliktech není zakázáno za všech okolností. Například okupační síla je v zásadě oprávněna použít zbraně, munici nebo jinou válečnou výzbroj protistrany.[703] Za určitých okolností lze vojenskou nutností

částečné či úplné deportace či přesídlení obyvatelstva okupovaného území uvnitř nebo vně tohoto území, 1. odst.)

[698] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 234

[699] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 210

[700] Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T, odst. 575, rovněž Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 21.2.2001, č. IT-95-14/2-T, odst. 335 a násl.

[701] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 219

[702] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 336

[703] Viz čl. 53 Řádu pozemní války (příloha Haagské úmluvy IV) z roku 1907: *An army of occupation can only take possession of cash, funds, and realizable securities which are strictly the property of the State, depots of arms, means of transport, stores and supplies, and, generally, all movable property belonging to the State which may be used for military operations. All appliances, whether on land, at sea, or in the air, adapted for the*

ospravedlnit i použití soukromého majetku. Některé případy porušování majetkových práv jsou však zapovězeny za každých okolností. Jsou to například případy plenění, konfiskace či ničení důležitého kulturního majetku.[704]

Ničení nebo zmocnění se nepřátelského majetku, pokud takové zničení nebo zmocnění se majetku není nezbytně vyžadováno válečnou nutností je druhým válečným zločinem z této skupiny. Lze jej spáchat jak v rámci mezinárodního konfliktu, tak konfliktu jiné než mezinárodní povahy. Tato dvě ustanovení se jak v textu Římského statutu, tak Znacích skutkových podstat drobně terminologicky liší, významově jsou však totožná. Ustanovení vychází z článku 23 písm. g) Řádu pozemní války (příloha Haagské úmluvy IV) z roku 1907. Podobnost s ustanovením předchozí skutkové podstaty, tedy „rozsáhlého ničení a přivlastňování majetku", je zjevná. Rovněž zde ochrany mezinárodního práva požívá majetek a také je stanoven zvláštní požadavek na subjektivní stránku zločinu, konkrétně na vědomí pachatele pokud jde o faktické okolnosti zakládající zvláštní status tohoto majetku.[705] Obvinění z tohoto zločinu bylo potvrzeno v případě *Katanga*. Přípravný senát dospěl k závěru, že ničení nebylo opodstatněno vojenskou nezbytností. „Majetek zničený kombatanty byly především domy, obchody, školy a/nebo veřejný nebo soukromý majetek náležící civilnímu obyvatelstvu a tudíž nepředstavoval vojenské objekty vzhledem ke svému umístění a účelu."[706] Je třeba, aby dotyčný majetek, ať movitý či nemovitý, veřejný nebo soukromý, náležel osobám patřícím nebo loajálním ke straně opačné, než je pachatel.

Oba tyto válečné zločiny sdílejí mnoho společných rysů i s jinými skutkovými podstatami, zejména se zločiny útočení na civilní objekty[707], útočení na chráněné objekty[708] a útočení na místa, která nejsou bráněna[709]. Hlavní rozdíl zde spočívá především v požadovaném následku. U posledně třech jmenovaných postačí samotné vedení útoku proti těmto objektům, nehledě na to, zda je opravdu způsobena rozsáhlá škoda. Další podobnost se

---

transmission of news, or for the transport of persons or things, exclusive of cases governed by naval law, depots of arms, and, generally, all kinds of munitions of war, may be seized, even if they belong to private individuals, but must be restored and compensation fixed when peace is made.

[704] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 337-338

[705] Srov. Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 27 (Válečné zločiny – válečný zločin ničení nebo zmocnění se nepřátelského majetku, 1.-5. odst.) a str. 44 (Válečné zločiny – válečný zločin ničení nebo zmocnění se nepřátelského majetku, 1.-5. odst.)

[706] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 324

[707] čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (ii) Římského statutu

[708] čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (ix) a čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (iv) Římského statutu

[709] čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (v) Římského statutu

nabízí v souvislosti s válečným zločinem plenění[710], kde je však motivem pro takové jednání přivlastnění si majetku pro soukromé osobní účely.[711]

Plenění (pillage) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xvi), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (v)

Římský statutu obsahuje dvě identická ustanovení zakazující plenění města nebo místa, i v případě že bylo dobyto útokem, když jedno se vztahuje na mezinárodní a druhé na nemezinárodní ozbrojený konflikt. Obě skutkové podstaty mají svůj původ v Haagském právu (čl. 28, 47 Řádu pozemní války (příloha Haagské úmluvy IV) z roku 1907), a částečně čerpají i z práva ženevského (čl. 15 Ženevské úmluvy I a čl. 18 Ženevské úmluvy II) a dalších mezinárodněprávních pramenů.

Znaky skutkových podstat přidávají další důležité aspekty tohoto zločinu. Jednání spočívá v tom, že: 1) Pachatel si přivlastnil určitý majetek. 2) Pachatel měl v úmyslu zbavit vlastníka jeho majetku a přivlastnit si ho pro soukromé či osobní použití. 3) Přivlastnění si majetku bylo bez souhlasu jeho vlastníka.[712] Poznámka pod čarou doplňuje, že užitím slovního spojení „soukromé či osobní použití" (*private or personal use*) se znemožňuje, aby přivlastnění si majetku odůvodněné vojenskou nezbytností zakládalo zločin plenění.[713] Z druhého odstavce je tak patrný zvláštní požadavek na úmysl pachatele.

Statut Norimberského tribunálu používal spíše než „*pillage*" pojem „*plunder*", obdobně statut ICTY v článku 3(e). Plenění bylo samozřejmě stíháno i před ICTR. Pojmy plenění (*pillage*), plundrování (*plundering*), rabování (*looting*) a drancování (*sacking*) jsou velmi často užívány jako synonyma, aniž by byl kterýkoli z nich adekvátně mezinárodním právem definován.[714]

Tato skutková podstata byla již opakovaně předmětem rozhodovací činnosti Mezinárodního trestního soudu. Přípravný senát vyslovil názor, že plenění znamená rozsáhlé přivlastňování si majetku všeho druhu, veřejného i soukromého, movitého i nemovitého, které jde nad rámec čistě sporadických aktů porušování vlastnických práv. Případy drobných

[710] čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xvi), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (v) Římského statutu
[711] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 335
[712] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 28 (Válečné zločiny – válečný zločin plenění, 1.-3. odst.) a str. 39 (Válečné zločiny – válečný zločin plenění, 1.-3. odst.)
[713] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 28 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 47
[714] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 273

zabrání majetku nespadají do rámce tohoto ustanovení.[715] Obdobně se k dané problematice stavěl ICTY.[716] Pleněný majetek musí patřit druhé straně konfliktu, než je pachatel.[717]

Zbavení práv a úkonů (deprivation of rights and actions) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xiv)

Prohlášení práv a úkonů občanů znepřátelené strany za zrušené, pozastavené nebo před soudem nepřijatelné je válečným zločinem, který lze logicky spáchat pouze za mezinárodního ozbrojeného konfliktu. Zbavení práv vlastních státních příslušníků by představovalo zločin proti lidskosti perzekuce. Znaky skutkových podstat zločinů v tomto případě opakují znění samotné skutkové podstaty. Formulace, že pachatel „způsobil" (*effected*) zrušení, pozastavení či nevymahatelnost určitých práv a úkonů před soudem[718], pak naznačuje, že pachatel musí být v pozici, ze které je schopen efektivně velet či uplatňovat svůj vliv i na justici. Jinak se daná skutková podstata jeví jako značně nejasná.[719] Dané ustanovení má svůj původ v čl. 23 písm. h) Řádu pozemní války z roku 1907.

8.3.4.3 Válečné zločiny spáchané užitím zakázaných metod vedení války

Útočení na civilisty (attacking civilians) – čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (i), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (i)

Zákaz ubližování civilistům a poškozování civilních objektů patří mezi nejstarší a nejzákladnější zákony války.[720] Vývoj vedení války však často vede k situacím, které ohrožují právě civilisty.[721] Válečný zločin *úmyslného vedení útoků proti civilnímu obyvatelstvu jako takovému nebo proti jednotlivým civilním osobám, které se přímo neúčastní nepřátelských akcí*, je aplikovatelný jak na mezinárodní, tak nemezinárodní ozbrojený konflikt. Znaky skutkových podstat vyžadují, aby pachatel vedl útok, cílem tohoto útoku bylo civilní obyvatelstvo jako takové nebo jednotliví civilisté neúčastnící se na nepřátelských akcích a pachatel měl v úmyslu, aby se takoví civilisté stali cílem útoku.[722] Stanovení požadavku na pachatelův úmysl se může jevit nadbytečným, vzhledem k obecným ustanovením o

[715] Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08, odst. 317
[716] Viz např. Žalobce proti Delalić et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 16.11.1998, č. IT-96-21-T, odst. 1154, Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 17.12.2004, č. IT-95-14/2-A, odst. 82
[717] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 329
[718] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 27 (Válečné zločiny – válečný zločin zbavení občanů znepřátelené strany práv a úkonů, 1. odst.)
[719] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 341
[720] Tamtéž
[721] Türk, D., *Základy mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2010, str. 471
[722] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 19 (Válečné zločiny – válečný zločin útočení na civlisty, 1.-3. odst.) a str. 37 (Válečné zločiny – válečný zločin útočení na civlisty, 1.-3. odst.)

subjektivní stránce zločinů obsaženým v čl. 30, nicméně v souvislosti s otázkou vedlejších či nahodilých škod na civilních objektech či ztrát na životech civilistů nabývá dané ustanovení na významu. Zločin se sestává z provedení útoku proti jednomu nebo více individuálním civilistům neúčastnících se aktivně nepřátelských akcí nebo proti civilnímu obyvatelstvu, které je loajální straně konfliktu, která je nepřítelem pachatele.[723] Tento válečný zločin byl častou praxí především ve druhé světové válce a byl páchán všemi stranami konfliktu.[724] Článek 85 odst. 3 písm. a) Dodatkového protokolu I stanoví, že napadení civilního obyvatelstva nebo jednotlivých civilních osob je závažným porušením tohoto Protokolu, pokud je spácháno úmyslně a způsobí-li smrt nebo vážné tělesné zranění nebo újmu na zdraví. Článek 51 odst. 2 pak zákaz útoků na civilní obyvatelstvo ještě podtrhuje. Zákaz útočení na civilisty pokud jde o konflikt jiné, než mezinárodní povahy je obsažen v článku 13 odst. 2 Dodatkového protokolu II.

Podle ustanovení Římského statutu není vyžadován žádný skutečně způsobený hmotný následek, jako smrt či vážná tělesná újma.[725] Zločin nevyžaduje účinek, je spáchán samotným zahájením útoku.[726] ICTY v tomto směru zastával přesně opačný postoj, když tvrdil, že útok musí způsobit smrt nebo vážnou tělesnou újmu civilnímu obyvatelstvu.[727]

Pokud jde o pojem civilisté, čl. 50 Dodatkového protokolu I, ze kterého tato skutková podstata vychází, stanoví, že „*civilistou je jakákoli osoba, která nespadá do kategorie osob uvedených v čl. 4 A), 1), 2), 3) a 6) třetí Úmluvy a čl. 43 tohoto protokolu. V případě pochybností, zda osoba je civilistou, tato osoba má být považována za civilistu.*“ Podle ICTY je civilistou kdokoli, kdo není členem ozbrojených sil nebo organizované vojenské skupiny náležející ke straně konfliktu.[728]

Termín útok (*attack*) je definován v čl. 49 odst. 1 Dodatkového protokolu I přestavuje násilný čin proti protivníkovi, a to jak útočné (*in offence*), tak i obranné (*in defence*) povahy. Koncept útoku v tomto ustanovení se vztahuje na použití ozbrojené síly k provedení vojenské

[723] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 266
[724] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 224
[725] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 131
[726] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 270, 273 a 274
[727] Viz např. Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T, odst. 180, Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 17.12.2004, č. IT-95-14/2-A, odst. 40
[728] Viz Žalobce proti Galić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 5.12.2003, č. IT-98-29-T, odst. 47

operace v průběhu ozbrojeného konfliktu.[729] Interpretace tohoto pojmu je platná i pro následující skutkové podstaty, které termín útok či útočení obsahují.

Útočení na civilní objekty (attacking civilian objects) – čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (ii)
Útočení na chráněné objekty (attacking protected objects) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (ix), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (iv)
Útočení na místa, která nejsou bráněna (attacking undefended places) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (v)

Prvním ze zločinů v této skupině je *úmyslné vedení útoků proti civilním objektům, které nejsou vojenskými cíli*. Jde o zločin trestný pouze v rámci mezinárodního vojenského konfliktu. Římský statut neposkytuje ekvivalentní ustanovení pro konflikt jiné než mezinárodní povahy. Znaky skutkových podstat v tomto případě vyžadují, aby pachatel vedl útok, jehož cílem byly civilní objekty, tzn. objekty, které nejsou vojenskými cíli, a pachatel měl v úmyslu, aby takové civilní objekty byly cílem útoku.[730] Obdobně jako v případě útočení na civilisty, i zde se může ustanovení o úmyslu pachatele jevit nadbytečným, nicméně s ohledem na možnost způsobení vedlejších škod při útoku na vojenské cíle získává tento znak skutkové podstaty na důležitosti. Text vychází z článku 52 Dodatkového protokolu I, který stanoví, „*že civilní objekty nesmějí být předmětem útoku nebo represálií. Útoky musí být přísně omezeny na vojenské objekty. Pokud jde o objekty, omezují se vojenské objekty na ty objekty, které svou povahou, umístěním, účelem nebo použitím představují účinný příspěvek k vojenským akcím a jejichž celkové nebo částečné zničení, obsazení nebo neutralizace poskytuje za daných okolností zjevnou vojenskou výhodu.*“ Jsou zde tedy dva hlavní prvky vymezující možné vojenské cíle: 1) přínos vojenskému úsilí a 2) získaná vojenská výhoda. Takový přínos nebo výhodu může být těžké určit. Jde o problém, který vyvolal vážnou diskuzi například v souvislosti s leteckými útoky jednotek Severoatlantické aliance na cíle v Jugoslávii během krize v Kosovu. Dopravní infrastruktura, například mosty a železnice, byly tradičně považovány za vojenské cíle představující důležitou logistickou podporu pro nepřátelské válečné úsilí, především pro dodávání zásob na frontu. Avšak v kontextu kosovské krize neexistovala žádná taková fronta, a proto bylo obtížné stanovit, jakého přínosu

[729] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 134
[730] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 19 (Válečné zločiny – válečný zločin útočení na civlní objekty, 1.-3. odst.)

pro vojenské akce v Jugoslávii bylo zničením mostů a železnic bombardováním NATO dosaženo.[731]

Druhou kategorií je *úmyslné vedení útoků proti budovám určeným k náboženským, školským, uměleckým, vědeckým nebo charitativním účelům, historickým památkám, nemocnicím či místům, kde jsou shromažďováni nemocní a ranění, pokud se nejedná o vojenské cíle*. Toto jednání představuje válečný zločin jak v mezinárodním (čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (ix)), tak v nemezinárodním (čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (iv)) ozbrojeném konfliktu. Jedná se o *lex specialis* k obecnému zákazu útočení na civilní objekty,[732] lze však konstatovat, že oproti obecné úpravě fakticky žádnou přidanou hodnotu neposkytuje, neboť všechny tyto objekty již ochrany požívají.[733] Zákaz má svůj původ v článcích 27 a 56 Řádu pozemní války z roku 1907[734]. Útočení na mezinárodně uznávané kulturní památky je závažným porušením podle čl. 85 odst. 4 písm. d) Dodatkového protokolu I a čl. 16 Dodatkového protokolu II. Znaky skutkových podstat samotné znění skutkové podstaty nijak zvlášť nerozvádí, obdobně jako v předchozím případě obsahují dodatečnou zmínku o úmyslu pachatele. Poznámka pod čarou doplňuje, že přítomnost osob zvlášť chráněných podle Ženevských úmluv z roku 1949 nebo policejních sil určených výhradně k účelu udržování práva a pořádku sama o sobě nečiní z místa vojenský cíl.[735] Dle judikatury ICTY je pro účely těchto válečných zločinů vyžadován důkaz, že zasažené instituce byly zjevně určeny k náboženským či vzdělávacím účelům a nebyly používány k vojenským účelům v okamžik činů.[736] Judikatura se však rozchází v otázce, zda jsou tato zařízení chráněna, pokud přímo sousedí s vojenskými cíli.[737]

Posledním z této trojice válečných zločinů je *útok nebo bombardování měst, vesnic, obydlí nebo budov, které nejsou bráněny a nejsou vojenskými cíli*, zjednodušeně označovaný jako „útočení na místa, která nejsou bráněna“. Podle Římského statutu je stíhatelný pouze za předpokladu jeho spáchání v rámci mezinárodního ozbrojeného konfliktu. Toto ustanovení vychází především z článku 25 Řádu pozemní války z roku 1907 čl. 59(1) Dodatkového

[731] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 397-398
[732] Žalobce proti Strugar, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 17.7.2008, č. IT-01-42-A, odts. 277
[733] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 410
[734] Na ně navazuje Úmluva o ochraně kulturních statků za ozbrojeného konfliktu ze 14. května 1954.
[735] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 24 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 45 a str. 38 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 60
[736] Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T, odst. 185
[737] Srov. Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T, odst. 185 a Žalobce proti Strugar, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.1.2005, č. IT-01-42-T, odst. 310

protokolu I. Znaky skutkových podstat vyžadují, aby pachatel napadl jedno nebo více měst, vesnic, obydlí nebo budov, které lze bez odporu okupovat a které nejsou vojenskými objekty.[738] Z tohoto důvodu útoky na objekty za nepřátelskými liniemi nenaplní skutkovou podstatu tohoto zločinu. Například pokud je ze vzduchu napadeno místo nacházející se v zámezí nepřátelské linie, nejde o útok na nebráněné místo, ačkoli toto jednání může být jinak stíhatelné například jako útok na civilní objekty.[739] Poznámka pod čarou i v tomto případě doplňuje, že přítomnost osob zvlášť chráněných podle Ženevských úmluv z roku 1949 nebo policejních sil určených výhradně k účelu udržování práva a pořádku sama o sobě nečiní z místa vojenský cíl.[740] Z textu tohoto ustanovení vyplývá, že jeho účelem je především ochrana civilních objektů, které nejsou vojenskými cíli. Určitá duplicita se skutkovou podstatou válečného zločinu útočení na civilní objekty je zde možná.

U žádného z této skupiny zločinů není explicitně vyžadováno, aby byl skutečně způsoben nějaký hmotný následek, což je odlišuje od zločinů rozsáhlého ničení a přivlastňování majetku[741] a ničení nebo zmocnění se nepřátelského majetku[742]. ICTY obdobně jako v případě útočení na civilisty zastával v tomto směru opačný názor.[743]

Útočení na personál nebo objekty účastnící se humanitární pomoci či mírové mise (attacking personnel or objects involved in a humanitarian assistance or peacekeeping mission) – čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (iii), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (iii)

Zákaz *úmyslného vedení útoků proti personálu, zařízením, materiálu, jednotkám či vozidlům účastnícím se humanitární nebo mírové operace v souladu s Chartou Organizace spojených národů, pokud mají nárok na ochranu poskytovanou civilním osobám či civilním objektům podle mezinárodního práva ozbrojených konfliktů*, je v Římském statutu zakotven jak pro případy mezinárodního tak nemezinárodního ozbrojeného konfliktu. Znaky skutkových podstat pak nad rámec toho, co již je uvedeno v textu Římského statutu, doplňují

[738] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 21 (Válečné zločiny – válečný zločin útočení na místa, která nejsou bráněna, 1.-3. odst.)
[739] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 353
[740] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 20 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 38
[741] Čl. 8 odst. 2 písm. a) bod. (iv) Římského statutu
[742] Čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xii) a čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (x) Římského statutu
[743] Viz např. Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T, odst. 180, Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 17.12.2004, č. IT-95-14/2-A, odst. 40

zvláštní požadavek na subjektivní stránku, a to, že pachatel si musel být vědom faktických okolností zakládajících ochranu těchto osob nebo objektů podle mezinárodního práva.[744]

Tato skutková podstata se poprvé objevila právě až v Římském statutu. Je zřejmé, že zohledňuje zájem mezinárodního společenství na důraznější ochraně příslušného personálu OSN podílejícího se na humanitárních či mírových operacích, což nakonec vyústilo v kvalifikování útoku na tyto osoby a objekty jako zvláštního zločinu podle mezinárodního práva. Z toho je patrný určitý politický signál, který tvůrci Římského statutu mezinárodnímu společenství vyslali. Na druhou stranu se zde nabízí otázka, do jaké míry je tato úprava v souladu s obyčejovým mezinárodním právem, které měl Římský statut kodifikovat. Problematické v této souvislosti zůstává posouzení, co přesně zakládá humanitární či mírovou operaci v souladu s Chartou OSN. V zásadě taková mírová operace by měla být založena rezolucí Rady bezpečnosti podle kapitol 6 nebo 7 Charty OSN.[745]

Skutková podstata zde fakticky upravuje dva rozdílné druhy jednání: 1) útoky na misi humanitární pomoci a 2) útoky na mírové mise, neboť tyto dvě kategorie odvozují svůj chráněný status z rozdílných pramenů. Ochrana mírových misí (*peacekeeping missions*) zřízených podle Charty OSN není specificky v Ženevských konvencích ani Dodatkovém protokolu I upravena. Nicméně Úmluva o bezpečnosti pracovníků OSN a přidruženého personálu z roku 1994 zakazuje útok na tyto osoby a jejich vybavení v čl. 7 odst. 1 a v čl. 9 takové jednání kriminalizuje. Naproti tomu v případě misí humanitární pomoci je ochrana zakotvena přímo v Dodatkovém protokolu I, čl. 70 a 71. [746]

Tato skutková podstata se však značně překrývá s válečnými zločiny spočívajícími v útoku na civilisty a civilní objekty a s ostatními válečnými zločiny namířenými proti osobám. Dané ustanovení má proto spíše symbolický charakter a snaží se zacelovat mezery v trestní postižitelnosti určitých jednání.[747]

Jako příklad z judikaturní praxe Mezinárodního trestního soudu lze uvést kauzu *Abu Garda*[748], který byl obviněn ze zabití mírových vojenských jednotek patřících k Misi Africké unie v Súdánu. Přípravný senát však dne 8.2.2010 odmítl potvrdit vznesená obvinění.

---

[744] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 20 (Válečné zločiny – válečný zločin útočení na personál nebo objekty účastnící se humanitární pomoci či mírové mise, 5. odst.) a str. 38 (Válečné zločiny – válečný zločin útočení na personál nebo objekty účastnící se humanitární pomoci či mírové mise, 5. odst.)

[745] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 229

[746] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 154

[747] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 381

[748] č. ICC-02/05-02/09

Útočení na objekty nebo osoby užívající rozlišovací znaky Ženevských úmluv (attacking objects or persons using the distinctive emblems of the Geneva Conventions) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xxiv)

Jedná se o zločin *úmyslného vedení útoku proti budovám, materiálu, zdravotnickým jednotkám a transportům a proti personálu označenému rozlišovacími znaky Ženevských úmluv v souladu s mezinárodním právem*[749]. Znaky skutkových podstat nad rámec toho, co je uvedeno ve Statutu, mimo jiné rozšiřují výčet chráněných objektů slovy „nebo jiné objekty" (*or other objects*) a činí tak výčet objektů demonstrativním.[750] Daná skutková podstata by měla představovat *lex specialis* vůči zločinům útočení na civilní objekty[751] a útočení na civilisty[752], avšak duplicita těchto skutkových podstat je zde zjevná. Ustanovení tak má opět spíše symbolický charakter.

Nadměrné vedlejší ztráty na životech, zranění či škody (excessive incidental death, injury, or damage) – čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (iv)

Jedná se o válečný zločin spočívající *v úmyslném zahájení útoku s vědomím, že v souvislosti s takovým útokem dojde ke ztrátám na životech nebo zranění civilních osob či poškození civilních objektů nebo k rozsáhlým a závažným škodám na životním prostředí, které budou zjevně nadměrné v poměru k očekávané konkrétní a přímé vojenské výhodě*. Tento zločin je odvozen od čl. 57, odst. 2 písm. a) bod (iii) Dodatkového protokolu I.[753] O zločin v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu půjde pouze v případě, bude-li spáchán v souvislosti s ozbrojeným konfliktem mezinárodní povahy. Podle mezinárodního obyčejového práva je způsobení nepřiměřených vedlejší škod na civilních objektech a civilistech zločinem i ve vnitřním ozbrojeném konfliktu, statut Mezinárodního trestního soudu však odpovídající ustanovení neobsahuje.[754]

Jde o relativně zvláštní skutkovou podstatu. Na jednu stranu má nejspíš fungovat pro případy, kdy nebude možné použít jiné ustanovení, na druhou stranu se s největší pravděpodobností bude s dalšími skutkovými podstatami překrývat. Jde o vyjádření excesu

[749] Blíže k problematice rozlišovacích znaků viz níže – „Zločin zneužití rozlišovacích znaků (*improper use of distinctive sings*)" podle čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (vii) Římského stautu.
[750] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 32 (Válečné zločiny – válečný zločin útočení na objekty nebo osoby užívající rozlišovací znaky Ženevských úmluv, 1. odst.)
[751] Čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (ii) Římského statutu
[752] Čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (i), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (i) Římského statu
[753] Ti, kteří plánují útok nebo o něm rozhodují, nezahájí útok, u něhož se dá předpokládat, že způsobí náhodné ztráty na životech civilních osob, zranění civilních osob, poškození objektů civilního rázu nebo kombinaci těchto případů, které by převyšovaly předpokládanou konkrétní a přímou vojenskou výhodu.
[754] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 352

z oprávněného způsobu vedení útoku co do rozsahu následků oproti očekávané vojenské výhodě. Posuzovat tento poměr bude pravděpodobně nelehkým úkolem, použití termínu „zjevné“ složitost takového posuzování do určité míry ulehčuje. Znaky skutkových podstat vysvětlují, že výrazem „konkrétní a přímá celková vojenská výhoda“ (*concrete and direct overall military advantage*) je míněna vojenská výhoda, která je předvídatelná pachatelem v daném čase. Taková výhoda může nebo nemusí časově nebo geograficky souviset s cílem útoku. Skutečnost, že daná skutková podstata připouští možnost vedlejších zranění a škod, v žádném případě neospravedlňuje jakékoli porušení práva aplikovatelného v ozbrojeném konfliktu. Nezabývá se ospravedlněním války ani jinými předpisy vztahujícími se k *ius ad bellum*. Reflektuje požadavek proporcionality určující legálnost jakékoli vojenské aktivity podniknuté v kontextu ozbrojeného konfliktu.[755]

Proradné zabití nebo zranění (treacherously killing or wounding) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xi) a čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (ix)

Jedná se o válečný zločin *proradného zabití nebo zranění osob náležejících ke znepřátelenému státu nebo armádě* (v případě mezinárodního ozbrojeného konfliktu), resp. *proradného zabití nebo zranění příslušníka nepřátelských ozbrojených sil* (v případě ozbrojeného konfliktu jiné než mezinárodní povahy). Tato skutková podstat nebyla zařazena do podkapitoly válečných zločinů proti osobám, přestože v konečném důsledku směřuje právě proti nim. Důvodem zařazení do této kategorie byla skutečnost, že základ tohoto jednání spočívá v proradném (*perfidious*) způsobu vedení boje, který je všeobecně zakázán.

Znaky skutkových podstat v tomto případě zločin vcelku podrobně charakterizují. Jde o případ, kdy pachatel vyvolal důvěru nebo přesvědčení u jedné nebo více osob, že mají nárok na ochranu podle předpisů mezinárodního práva platných pro ozbrojený konflikt nebo jsou povinni takovou ochranu poskytnout, zároveň měl v úmyslu toto přesvědčení nebo důvěru zradit. Pachatel pak tyto osoby zabije nebo zraní s tím, že důvěry či přesvědčení této osoby nebo osob využije k jejich zabití či zranění.[756] Prakticky půjde především o případy, kdy si pachatel nárokuje právo na ochranu tím, že předstírá, že je zraněn.[757]

Toto ustanovení má původ především v čl. 23 písm. b) Řádu pozemní války z roku 1907 a částečně v čl. 37 Dodatkového protokolu I, který obsahuje obecný zákaz proradnosti.

[755] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 20 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 36

[756] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 26 (Válečné zločiny – válečný zločin proradného zabití nebo zranění, 1.-4. odst.) a str. 42 (Válečné zločiny – válečný zločin proradného zabití nebo zranění, 1.-4. odst.)

[757] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 355

Zneužití rozlišovacích znaků (improper use of distinctive signs) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (vii)

Dané ustanovení Římského statutu aplikovatelné pouze na mezinárodní ozbrojený konflikt v sobě skrývá hned několik válečných zločinů, které jsou ve Znacích skutkových podstat rozděleny do čtyř samostatných kategorií. Jedná se o zneužití 1) vlajky příměří, 2) vlajky nebo vojenských insignií a stejnokroje nepřítele nebo 3) Organizace spojených národů, jakož i 4) rozlišovacích znaků Ženevských úmluv, vedoucí k úmrtí či vážnému zranění osob.

Text je odvozen především z čl. 23 písm. f) Řádu pozemní války z roku 1907 a z článku 85 odst. 3 písm. f) Dodatkového protokolu I a v průběhu Římské konference byl přijat bez větších diskuzí.[758]

Zneužití vlajky příměří je často označováno za proradnost (*perfidy*), neboť těží z větší zranitelnosti nepřítele, který usiluje o dodržování práva ozbrojených konfliktů.[759] Z tohoto hlediska zneužiti vlaky příměří a mezinárodních znaků Ženevských úmluv nad zbývajícími dvěma kategoriemi vyčnívá, neboť neznamená hrozbu pouze pro lidský život v konkrétním případě, nýbrž představuje nebezpečí pro všeobecné vnímání a platnost těchto mezinárodně uznávaných symbolů.[760]

Pokud jde o rozlišovací znaky Ženevských úmluv, jedná se zejména o znak Červeného kříže (reverzní výsostný znak Švýcarské konfederace) a Červeného půlměsíce.[761] Pokud jde o insignie Organizace spojených národů, půjde především o modrou vlajku a jiné rozlišovací Znaky a uniformy OSN a jejích dalších organizací, které úzce souvisejí především s mezinárodními mírovými misemi. Z textu skutkové podstaty by se mohlo zdát, že se týká pouze vojenských insignií a stejnokrojů OSN. Pravděpodobně se však jedná jen o nešťastnou formulaci, cílem tvůrců Římského statutu nejspíš nebylo vyloučit z působnosti tohoto ustanovení nevojenské operace Spojených národů.[762]

Z příslušného ustanovení Římského statutu však vyplývá, že ne každé zneužití těchto rozlišovacích znaků je válečným zločinem, je zde totiž vyžadováno, aby jednání mělo za následek smrt, nebo závažnou osobní újmu oběti. Tuto podmínku rovněž zakotvují Znaky skutkových podstat zločinů. Ty dále stanoví dva specifické požadavky na vědomí pachatele,

[758] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 233
[759] Tamtéž
[760] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 358
[761] Podle Dodatkového protokolu III je rovněž používán červený krystal jako rozlišující huminatární označení, červený lev a rudé slunce (byl zaveden na základě podnětu Íránského šáha, od roku 1980, kdy proběhla Íránská revoluce, však není používán), obdobně je zvažováno použití červené Davidovy hvězdy pro humanitární pracovníky v Izraeli. Ilustrace těchto emblémů je možné nalézt v článku 3 přílohy I Dodatkového protokolu I.
[762] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 359

který 1) musel vědět, že jeho jednání by mohlo způsobit takový následek a 2) věděl, nebo měl vědět[763] o „zakázané povaze“ (*prohibited nature*) použití těchto rozlišovacích znaků.[764] Pokud jde o první případ zvláštního požadavku na subjektivní stránku těchto válečných zločinů, lze se domnívat, že pro tento znak je vyžadováno zavinění ve formě úmyslu nepřímého, kdežto ve druhém případě lze z textu dovozovat, že pro tento znak postačí dokonce zavinění nedbalostní. Tuto domněnku podporují i znaky skutkových podstat, které dodávají, že tento znak subjektivní stránky připouští vzájemné působení článků 30, který obecně upravuje subjektivní stránku zločinů v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu, a 32, který obsahuje ustanovení o skutkovém a právním omylu.[765] Termín „zakázaná povaha“ (*prohibited nature*) pak znamená protiprávnost (*illegality*).[766]

Jako příklad z nedávné doby, ač se nejedná o válečný zločin, lze uvést události z července roku 2008, kdy kolumbijské ozbrojené síly použily emblém Červeného kříže jako lsti při osvobozování rukojmí Ingrid Betancourt. Za toto zneužití byly odsouzeny Mezinárodním výborem Červeného kříže. Prezident Uribe se později omluvil.

Prohlášení, že nebudou bráni zajatci (denying quarter[767]) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xii) a čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (x)

Prohlášení, že nikdo nebude ušetřen, patří k typickým příkladům barbarského způsobu vedení války.[768] Identická ustanovení lze nalézt jak pro účely mezinárodního, tak nemezinárodního konfliktu. Znaky skutkových podstat zločinů popisují jednání, kdy pachatel prohlásil nebo nařídil, že nikdo nezůstane naživu či že nebudou žádní přeživší (*no survivors*). Takové prohlášení nebo rozkaz byly vyhlášeny za účelem zastrašení protivníka nebo k páchání takových nepřátelských akcí, po kterých nezbude nikdo naživu. Pachatel musí být v pozici, ze které může účinně velet nebo vykonávat kontrolu nad podřízenými silami, kterým

[763] V případě válečného zločinu zneužití vlajky, insignií či stejnokroje Organizace spojených národů je formulace odlišná, chybí zde obrat „měl vědět“, Znaky skutkových podstat zločinů zde stanoví, že „pachatel věděl o zakázané povaze takového použití“. Tato odlišnost je v poznámce pod čarou č. 41 odůvodněna „proměnlivou a regulační povahou relventních zákazů“ (*variable and regulátory nature of the relevant prohibitions*).
[764] Srov. Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 22-23 (Válečné zločiny)
[765] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 22-23 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 39, 40, 41 a 43
[766] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 22-23 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 39, 40 a 43
[767] Doslovný překlad by zněl „odepření milosti“, termín „quarter“ v tomto významu znamená milost ve smyslu nezabití nepřítele, který se vzdal.
[768] Türk, D., *Základy mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2010, str. 486

bylo určeno dané prohlášení nebo rozkaz.[769] „Prohlášení“ bude obvykle představovat nějaké oficiální vyjádření nebo veřejnou hrozbu, kdežto „rozkaz“ je interního charakteru.

Dané ustanovení vychází z článku 23 písm. d) Řádu pozemní války z roku 1907, který byl následně potvrzen čl. 40 Dodatkového protokolu I. Požadavek na to, aby byl pachatel v pozici, ze které může účinně řídit své jednotky, je zde stanoven za tím účelem, aby byly vyloučeny případy svévolných prohlášení vojáků bez reálných pravomocí.[770] Prohlášení že nebudou bráni zajatci učiněné prostým vojákem nebo dokonce civilistou nezakládá trestní odpovědnost.[771] Není zde vyžadován žádný reálný následek, ke spáchání tohoto zločinu postačí samotné prohlášení.

Hladovění jako způsob vedení boje (starvation as a method of warfare) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xxv)

Úmyslné využívání hladovění civilních osob jako způsobu vedení boje spočívající v tom, že těmto osobám jsou odnímány prostředky nutné k přežití, včetně svévolného znemožňování dodávek humanitární pomoci podle Ženevských úmluv je dalším z válečných zločinů, které lze spáchat pouze během mezinárodního ozbrojeného konfliktu. Znaky skutkových podstat k tomuto válečnému zločinu nic podstatného navíc nedodávají. Pojem hladovění (*starvation*) však zasluhuje přesnější vymezení. Za použití pouze restriktivní jazykové interpretace by daný termín znamenal pouze zamezení přístupu k jídlu, nicméně tento zločin není koncipován takto úzce. Pokrývá i případy odepření jiných nepostradatelných prostředků pro život, jako jsou léky, přikrývky či oblečení a humanitární pomoci. Skutková podstata může být naplněna různými způsoby, postačí, že pachatel jakkoli vezme nebo zničí základní nezbytné zásoby. Takové jednání nelze ospravedlnit ani vojenskou nezbytností. Zabránění produkce jídla zničením úrody, zemědělských oblastí a jiných zařízení rovněž spadá pod danou definici, pokud ohrozí výživu obyvatelstva. Tímto ustanovením je kriminalizována taktika „spálené země“ (*scorched earth*), kdy procházející armáda ničí veškeré zásoby jídla.[772]

Zdrojem tohoto ustanovení jsou čl. 54 odst. 1 Dodatkového protokolu I a čl. 14 Dodatkového protokolu II. V porovnání s válečným zločinem úmyslného zabití či vraždy je

[769] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 26 (Válečné zločiny – válečný zločin prohlášení, že nebudou bráni zajatci, 1.-3. odst.) a str. 43 (Válečné zločiny – válečný zločin prohlášení, že nebudou bráni zajatci, 1.-3. odst.)
[770] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 239
[771] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 361
[772] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 363-364

tato skutková podstata specifičtější. Není zde explicitně vyžadován skutečný následek, tedy úmrtí osoby či osob, avšak vzhledem k tomu, že úmyslné zabití[773] lze omisivně spáchat i formou odepření základních životních potřeb, je určitá duplicita těchto skutkových podstat možná. V tomto směru přichází v úvahu také překrývání se zločiny způsobení velkého utrpení nebo vážné tělesné újmy či poruchy zdraví[774].

Zneužívání chráněných osob jako lidských štítů (using protected persons as shields) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xxiii)

Zločin obecně označovaný jako „používání lidských štítů" (*use of human shields*) Římský statut vymezuje jako *využití přítomnosti civilní osoby či jiné chráněné osoby k zajištění imunity určitých míst, oblastí nebo vojenských jednotek vůči vojenským operacím*. Příslušné ustanovení platí pouze pro mezinárodní ozbrojený konflikt, ekvivalentní ustanovení pro nemezinárodní konflikt ve Statutu obsaženo není. Znaky skutkových podstat vyžadují, aby pachatel přesunul, nebo jinak využil umístění jednoho nebo více civilistů nebo jiných osob chráněných podle mezinárodního práva ozbrojených konfliktů a měl v úmyslu ochránit vojenský cíl před útokem nebo ochránit či podpořit vojenské operace nebo jim zabránit.[775] V případě tohoto válečného zločinu je tak zjevně kladen požadavek na zvláštní úmysl pachatele. Jako příklad lze uvést situaci, kdy z válečné zóny utíká velké množství civilistů, a příslušníci vojenské organizace se vlakem plným uprchlíků kryjí před palbou nepřítele.[776] Zákaz používání lidských štítů vychází z Ženevských úmluv[777] a Dodatkového protokolu I[778].

Dětští vojáci (child soldiers) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xxvi), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (vii)

Odvody či nábor dětí mladších patnácti let do ozbrojených sil státu nebo jejich využívání k aktivní účasti v nepřátelských, resp. *vojenských akcích* jsou válečným zločinem jak během mezinárodního tak nemezinárodního ozbrojeného konfliktu. Tyto skutkové podstaty zakotvené v Římském statutu vůbec poprvé výslovně kriminalizují dané jednání podle mezinárodního práva. Přestože jsou založeny na již existujících ustanoveních MHP a

[773] Čl. 8 odst. 2 písm. a) bod (i) Římského statutu
[774] Čl. 8 odst. 2 písm. a) bod (iii) Římského statutu
[775] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 32 (Válečné zločiny – válečný zločin zneužívání chráněných osob jako lidských štítů, 1.-2. odst.)
[776] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 367
[777] čl. 23 Ženevské úmluvy III a čl. 28 Ženevské úmluvy IV
[778] čl. 51 odst. 7 Dodatkového protokolu I

práva lidských práv, je sporné, zda v dané podobě plně reflektují normy obyčejového mezinárodního práva.[779]

Znaky skutkových podstat stanoví zvláštní požadavek na vědomí pachatele, který musel vědět nebo měl vědět, že daná osoba nebo osoby byly mladší patnácti let.[780] Jde o vcelku problematické ustanovení. V první řadě pro to, že vytváří výjimku ze zásadního požadavku na úmyslnou formu zavinění. Pokud jde o tento konkrétní znak skutkové podstaty, slova „měl vědět" naznačují, že v tomto ohledu postačí nedbalost.[781] Druhý problém je spíše praktického charakteru a spočívá v obtížné prokazatelnosti dané skutečnosti.[782] Nejjednodušší cestou, jak se bránit proti obvinění z tohoto zločinu, bude pravděpodobně tvrzení, že pachatel o nízkém věku vojáků nevěděl. Zakotvení formulace „měl vědět" pravděpodobně bylo motivováno snahou zabránit takto jednoduché argumentaci obhajoby, nicméně dané ustanovení je z hlediska souladnosti s článkem 30 Římského statutu problematické.[783]

Dodatkový protokol I v čl. 77 odst. 2 vyžaduje, aby strany mezinárodního ozbrojeného konfliktu učinily veškerá možná opatření proti tomu, aby děti, které nedosáhly věku 15 let, se přímo účastnily nepřátelských akcí, a především se zdrží toho, aby je povolávaly do svých ozbrojených sil. Dodatkový protokol II v čl. 4 odst. 3 písm. c) stanoví, že děti do věku 15 let nebudou povolávány do ozbrojených sil nebo skupin a nebude jim dovoleno účastnit se nepřátelských akcí. Za zmínku stojí drobná terminologická odchylka spočívající v tom, že Dodatkové protokoly hovoří o „*recruitment*", zatímco Římský statutu o „*conscripting*" a „*enlisting*".

Na tomto místě je vhodné upozornit na určitý nepoměr obsažený v Římském statutu, pokud jde o věkovou hranici. Zatímco v případě zločinu genocidy spáchaného ve formě násilného převedení dětí z jedné skupiny do jiné se věková hranice 18 let jeví jako nepřiměřeně vysoká, neodpovídající účelu daného ustanovení[784], v případě válečného zločinu spočívajícího v rekrutování dětských vojáků by zvýšení věkové hranice z patnácti let bylo zcela jistě racionálním krokem.

---

[779] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 331

[780] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 33 (Válečné zločiny – válečný zločin používání, odvodů nebo náborů dětí, 3. odst.)

[781] Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07, odst. 251

[782] Někteří autoři uvádí, že lze v tomto ohledu čerpat inspiraci z národní judikatury vztahující se k případům zneužívání dětí a souvisejících trestných činů, u kterých věková hranice hraje důležitou roli. Viz např. Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 379-381

[783] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 416

[784] Viz kapitola Zločin genocidy, podkapitola „Objektivní stránka – jednotlivé formy jednání"

Zakotvení zákazu využívání dětí v armádách je motivováno celou řadou důvodů. Účast dětí v ozbrojených konfliktech způsobuje závažné trauma, je zvýšena jejich ochota k užití násilí a přerušeno jejich vzdělání. Rovněž tito dětští vojáci představují nebezpečí pro ostatní lidi především kvůli jejich nepředvídatelnosti.[785]

Podle judikatury Soudu se pojem odvody (*conscripting*) týká násilného rekrutování, zatímco nábor (*enlisting*) se vztahuje na případy dobrovolného nastoupení vojenské služby. Zásada, že děti nemají být rekrutovány, ujasňuje, že se zákaz vztahuje i na dobrovolný nástup vojenské služby. Jde o trvající zločin, který je páchán tak dlouho, dokud je dítě v ozbrojené skupině. Ustává ve chvíli, kdy dítě opustí ozbrojenou skupinu nebo dosáhne věku patnácti let.[786]

Zákaz aktivní účasti dítěte na nepřátelských akcích je rovněž problematický. Není přesně zřejmé, co je míněno formulací „aktivní účast". Neznamená to, že musí přímo bojovat, jeho úloha může spočívat v nošení munice, provádění sabotáží[787], hledání či získávání jídla, může působit jako volavka (návnada), posel zpráv, získávat zpravodajské informace apod.[788] Naopak nepůjde o tento zločin, pokud aktivita dítěte s nepřátelskými akcemi nesouvisí – například donáška jídla na leteckou základnu, úklid ubytovacích prostor.[789]

8.3.4.4 Válečné zločiny spáchané užitím zakázaných prostředků

Zakázané zbraně (prohibited weapons) čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xvii), čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xviii), čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xix), čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xx), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (xiii), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (xiv), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (xv)[790]

Zákaz určitých bojových prostředků patří k nejstarším pravidlům mezinárodního humanitárního práva, je upravován množstvím mezinárodních smluv a v rámci mezinárodního ozbrojeného konfliktu se stal obecně akceptovanou normou obyčejového práva. Přesto během přípravy Statutu byla právě k těmto zločinům vedena dlouhá a komplikovaná diskuze, jejímž výsledkem bylo přijetí kompromisního textu, což se pochopitelně podepsalo i na jeho kvalitě. Ještě složitější byla situace, pokud jde o konflikt jiné, než mezinárodní povahy. V průběhu Římské konference nebyla tato problematická otázka vůbec dořešena a změnu v této oblasti přinesl tzv. Belgický návrh přijatý v průběhu revizní konference v Kampale.

---

[785] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 332

[786] Žalobce proti Lubanga, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 29.1.2007, č. ICC-01/04-01/06, ost. 244, 246 a 248

[787] Hýbnerová, S. *Prohibition of Recruiting Child Soldiers and/or Achievable Obligations?*. In: Šturma, P (ed.). *Czech Yearbook of International Law, Vol. I.* Praha: Česká společnost pro mezinárodní právo, 2010, str. 115

[788] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 333

[789] Žalobce proti Lubanga, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 29.1.2007, č. ICC-01/04-01/06, odst. 262

[790] Již byly zahrnuty změny přijaté v průběhu revizní konference v roce 2010.

Jak již bylo uvedeno, ustanovení o zakázaných zbraních mají svůj původ v celé řadě mezinárodních deklarací a úmluv. Jsou odvozena z Mezinárodní úmluvy o zákazu použití plynů a bakteriologických zbraní ve válce (tzv. Ženevský protokol) podepsané v Ženevě 17. června 1925.[791], Haagské deklarace o používání střel, které se jednoduše v lidském těle rozpínají nebo zplošťují z roku 1899, článku 23(a) a (e) přílohy Haagské úmluvy IV (Řádu pozemní války) z roku 1907 a dokonce ještě ze starších pramenů jako například Petrohradské deklarace z 29.11.1868. Jejich dávný původ představuje výhodu, pokud jde všeobecnou akceptovatelnost, na druhou stranu právě tato skutečnost způsobuje, že daná ustanovení jsou v mnoha ohledech z hlediska moderní doby zastaralá.

Používání jedů nebo otravných zbraní (employing poison or poisoned weapons)

Zákaz použití jedů nebo otravných zbraní v ozbrojených konfliktech je jedním z nejstarších zákazů v mezinárodním právu týkající se nasazení bojových prostředků[792] a vychází z obecného zákazu proradnosti (*perfidy*).[793] Lze jej nalézt v článku 70 Lieberova kodexu z roku 1863[794], stejně tak v článku 23 písm. a) Řádu pozemní války z roku 1907. Znaky skutkových podstat vyžadují, aby pachatel použil určitou jedovatou látku (*substance*) nebo zbraň (*weapon*), která uvolňuje takovou látku v důsledku svého použití.[795] Není tedy podstatné, zda byl jed použit jako takový nebo pomocí zbraně, například tak, že byl obsažen v projektilech či munici. Výrobu a uchovávání jedů daná skutková podstata nezahrnuje. Bojové použití jedů nelze nijak ospravedlnit, ani vojenskou nutností, a je trestné i v případě varování předem.[796] Pokud jde o pojem „jed“, jedná se o látku, která za standardního běhu událostí způsobuje smrt nebo vážné poškození zdraví kvůli svým toxickým vlastnostem.[797] Znaky skutkových podstat zde užívají užší koncept jedu, jenž nezahrnuje látky, které mohou mít škodlivý účinek na životní prostředí či zvířata, nebo látky, které způsobují méně závažné poruchy lidského zdraví. Pod danou definici pravděpodobně nespadají ani látky nebezpečné díky svým radiačním či fyziotermálním vlastnostem. Zákaz nedopadá ani na zbraně, jejichž

[791] ČR, resp. Československo je smluvní stranou protokolu od roku 1938 (viz č. 173/1938 Sb.)
[792] Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court.* Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 281
[793] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 406
[794] *The use of poison in any manner, be it to poison wells, or food, or arms, is wholly excluded from modern warfare. He that uses it puts himself out of the pale of the law and usages of war.*
[795] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 28 (Válečné zločiny – válečný zločin používání jedů nebo otravných zbraní, 1. odst.)
[796] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 370
[797] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 28 (Válečné zločiny – válečný zločin používání jedů nebo otravných zbraní, 2. odst.)

otravný účinek je pouze vedlejší a nechtěný a je nepodstatný v porovnání s hlavním účinkem takové zbraně.[798] Typickým příkladem zbraně, na který dané ustanovení nedosáhne, je pak střelivo z ochuzeného uranu.

Určitá duplicita s válečným zločinem používání dusivých, jedovatých nebo jiných plynů a všech obdobných tekutin, materiálů nebo prostředků[799] je zde patrná. Oddělení zákazu používání jedovatých plynů od obecného zákazu bojového užití jedů je dáno historickými okolnostmi vzniku pramenů práva, ze kterých tyto zákazy odvozují svůj původ.

Používání zakázaných plynů a všech obdobných tekutin, materiálů nebo zařízení (employing prohibited gases, liquids, materials or devices)

Zákaz dusivých (*asphyxiating*), otravných (*poisonous*) a jiných plynů a všech obdobných tekutin, materiálů nebo zařízení se objevuje v Ženevském protokolu z roku 1925, který dále rozvíjel tzv. Haagské právo. Zakotvení tohoto zákazu vyvolalo především masivní nasazení bojových plynů v průběhu první světové války. Z tohoto důvodu již Versailleská smlouva ve svém článku 171 stanovila, že používání dusivých, jedovatých či jiných plynů a obdobných tekutin, materiálů či zařízení je zakázáno.

Je rovněž důležité si uvědomit, že pojem „plyn" spadá do definice chemických zbraní obsažené v Úmluvě o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení z 1993, která byla ratifikována všemi státy Římského statutu[800], čímž je posílena obyčejová povaha tohoto pravidla. Statut Mezinárodního trestního soudu však obecné ustanovení výslovně zakazující používání chemických a biologických zbraní neobsahuje. Příslušná část Ženevského protokolu z roku 1925, zakotvující zákaz vedení bakteriologického způsobu války, do Římského statutu začleněna rovněž nebyla a proto bakteriologické (biologické) zbraně nespadají pod ustanovení čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xviii).[801]

Podle Znaků skutkových podstat tento zločin spáchá pachatel, který užije plyn nebo jinou obdobnou látku nebo zařízení a takový plyn, látka nebo zařízení za standardního běhu událostí způsobuje smrt nebo vážné poškození zdraví kvůli svým dusivým nebo toxickým vlastnostem.[802] Ke druhému odstavci je připojena poznámka pod čarou stanovící, že toto ustanovení nebude v žádném případě vykládáno jako omezování nebo ovlivňování

[798] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 370
[799] Čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xviii), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (xiv) Římského statutu
[800] ČR je smluvní stranou úmluvy od roku 1997 (viz sdělení č. 14/2009 Sb. m. s.)
[801] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 373
[802] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 28 (Válečné zločiny – válečný zločin používání zakázaných plynů, tekutin, materiálů nebo prostředků, 1.-2. odst.)

existujících nebo vypracovávaných norem mezinárodního práva týkajících se vývoje, výroby, hromadění a užití chemických zbraní.[803] Tato poznámka pod čarou byla přijata za účelem rozptýlení obav, že dané ustanovení bude vykládáno natolik široce, že se bude vztahovat na situace zvládání nepokojů.[804] Orgány vynucující právo totiž v mnoha zemích po celém světě zcela legitimně používají zásahové výbušky obsahující slzný plyn či kouřové zásahové výbušky při zásazích např. na stadionech, proti demonstracím či při zvládání nejrůznějších nepokojů nebo například k zakouření místností při zásahu proti pachatelům v uzavřeném prostoru. Zásahové výbušky patří mezi ty donucovací prostředky, které ze své povahy nejsou zbraněmi se smrtícími účinky. Použití slzného plynu proto není trestné, neboť nezpůsobuje závažné poškození zdraví.[805]

Používání zakázaných střel (employing prohibited bullets)

Zákaz používání střel, které se v lidském těle snadno rozpínají či zplošťují, například střel s tvrdým pláštěm, který zcela nezakrývá jádro nebo je perforován zářezy, patří rovněž k jedněm z nejstarších zákazů obsažených v Římském statutu. Zákaz rozpínavých projektilů (*expanding bullets*) byl zaveden Haagskou deklarací o používání střel, které se jednoduše v lidském těle rozpínají nebo zplošťují z roku 1899 v reakci na rozvoj tzv. dum-dum nábojů používaných ve vojenských puškách. Preambule Haagské deklarace je inspirována myšlenkami vyjádřenými již v Petrohradské deklaraci z roku 1868 a především přesvědčením, že zbraně, které by zbytečně zvyšovaly utrpení již z boje vyřazených mužů nebo činily jejich smrt nevyhnutelnou, by měly být zakázány. Delegát Ruska v průběhu Haagské mírové konference 1899, plukovník Gilinski vysvětlil, že tento typ střel způsobuje zranění, která jsou zbytečně krutá, protože zářez na špičce umožňuje, aby se olovo při nárazu uvolnilo z tvrdého pláště a rozpínalo se v těle trhajíc kusy masa. Takový účinek přesahuje účel války, kterým je jednoduše vyřadit osobu z boje (*hors de combat*). Avšak jiný delegát na konferenci nadnesl otázku použití takových střel ve „válkách proti divochům“. Trval na tom, že zde bude potřeba těchto střel, dokud bude „rozdíl ve válkách mezi civilizovanými národy a válkami proti divochům“. Tento delegát argumentoval tím, že pokud je voják v prvním z uvedených případů zraněn malým projektilem, odebere se na ošetření. Naproti tomu divoch, i když je zasažen dvakrát nebo třikrát, nepřestane útočit, a proto je nutné použít náboje dum-dum, aby byl

[803] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 28 – (Válečné zločiny), poznámka pod čarou č. 48
[804] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 245
[805] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 372

zastaven. Tento názor byl jednoznačně odmítnut ostatními delegáty, kteří byli přesvědčeni, že je v rozporu s duchem humanitarismu, který se rozvíjel na konci 19. století. Není přípustné rozlišovat mezi divošským a civilizovaným nepřítelem, oba muži si zaslouží stejné zacházení.[806] Tento princip byl rovněž zdůrazněn v článku 23 písm. e) Řádu pozemní války z roku 1907.

Znaky skutkových podstat nad rámec samotného textu Římského statutu stanoví především zvláštní požadavek na subjektivní stránku zločinu: pachatel si musí být vědom toho, že náboje byly takové povahy, že jejich použití by zbytečně zvyšovalo utrpení nebo ranivý účinek.[807]

Problém daného ustanovení ale spočívá právě v tom, že úprava vychází z více než 100 let staré konvence a neodpovídá tak současné realitě. Z čistě technického hlediska je tak toto ustanovení zcela nevhodné. Jeho text je mnohými odborníky na zbraně a střelivo považován za překonaný, odpovídající době svého vzniku a v současné době v podstatě neúčinný. V ozbrojených konfliktech téměř v celém světě se již desítky let hromadně používá tzv. mikrorážové střelivo, zejména náboje ráží 5,56x45 mm (především USA a většina dalších členských zemí NATO) a 5,45x39 mm (země bývalého SSSR a někteří členové bývalé Varšavské smlouvy). Tyto svým konstrukčním řešením obchází inkriminovanou definici obsaženou v Římském statutu, avšak z hlediska devastačního efektu na živé tkáně si nikterak nezadají s tříštivě-trhavým účinkem tzv. střel dum-dum, jejichž mechanismus poranění byl patrně prvotním impulsem pro přijetí výše uvedené deklarace na Haagské mírové konferenci v roce 1899.

Navíc s ohledem na zkušenosti z bezpečnostní praxe, zejména ve spojitosti s rozmachem organizovaného zločinu a terorismu byl před mnoha desetiletími v řadě vyspělých zemí zahájen vývoj střeliva s účinkem optimalizovaným pro policejní (*law enforcement*) nasazení. Primárním cílem bylo zvýšení zastavovacího účinku, tedy schopnosti okamžitě ochromit zasaženou osobu tak, že není schopna jakékoli další ani podvědomé akce. V současné generaci se používá již střelivo s účinky optimalizovanými ve více parametrech (zastavovací účinek, průbojný účinek na definované cíle, eliminace rizik pro další osoby v operačním prostoru atd.). Dané střelivo je tak v současné době hojně používáno a lze se domnívat, že je jen otázkou času, kdy bude Mezinárodní trestní soud muset posuzovat použití

[806] Příloha stanoviska Mezinárodního výboru červeného kříže „The weapons amendment (Article 8.2 letter e) of the ICC Statute)“ nazvaná „Examples of State Practice on the Prohibitions on the use of Gas, Poison and Expanding Bullets in Non-international Armed Conflicts“ ze dne 22.3.2010, str. 44-45

[807] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 29 (Válečné zločiny – válečný zločin používání zakázaných střel, 3. odst.)

takových střel v ozbrojeném konfliktu. Policisté většiny vyspělých zemí jsou po celém světě posílání do zahraničních mírových misí ať již pod záštitou OSN nebo například Evropské unie. Jejich úkoly v daných operacích mohou být rozličné, od zcela neozbrojených (například ve formě výcviku příslušníků místních bezpečnostních sborů) až po ozbrojené (ochrana objektů, boj proti mezinárodní trestné činnosti, zejména terorismu, udržování práva a pořádku). Pro tyto účely mohou být vybaveni i střelivem s výše popsanými zvýšenými zastavovacími účinky, jejichž princip technologicky odpovídá definici střel, které se v lidském těle zplošťují. V hypotetické rovině si lze představit situaci, kdy bude daná mírová operace napadena[808] a její příslušníci se začnou dostupnými prostředky (včetně výše popsaného střeliva) nejen bránit, ale aktivně se zapojí do bojů. V případě, že by takové jednání bylo vyhodnoceno jako dostatečně závažné ve smyslu čl. 17 odst. 1 písm. d) a splňovalo další obecné podmínky pro válečné zločiny (zejména souvislost s ozbrojeným konfliktem) mohlo by naplňovat skutkovou podstatu zločinu používání zakázaných střel. Nastala by tak z určitého pohledu paradoxní situace, kdy by použití takového střeliva v relativně bezpečném prostředí, například v Evropě, proti nebezpečnému pachateli bylo legální, kdežto v daleko nebezpečnějším prostředí válečného konfliktu nikoli. Tato otázka znovu vyvstala především v souvislosti s tzv. Belgickým návrhem, o kterém bude pojednáno níže, který rozšiřuje mimo jiné skutkovou podstatu použití zakázaných střel i na vnitřní ozbrojený konflikt. Lze se domnívat, že právě obavy z obdobných hypotetických scénářů, jako je ten výše uvedený, vedly tvůrce Římského statutu k zakotvení již zmiňované[809] klauzule veřejného pořádku obsažené v článku 8 odst. 3. Ta stanoví, že žádné ustanovení odstavce 2 písm. c) a e) nemá vliv na odpovědnost vlády za udržení nebo znovunastolení práva a pořádku ve státu nebo obranu jednoty a územní celistvosti státu všemi legitimními prostředky.

Používání zbraní, projektilů a materiálů a způsobů vedení boje, které svou povahou způsobují nadměrné zranění či zbytečné utrpení nebo které mají inherentně nerozlišující účinky v rozporu s mezinárodním právem ozbrojených konfliktů, pokud jsou tyto zbraně projektily a

[808] Jak bylo popsáno výše, válečný zločin útočení na personál nebo objekty účastnící se humanitární pomoci či mírové mise podle čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (iii) a čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (iii) Římského statutu není v praxi úplně neobvyklým jevem.
[809] Viz podkapitola „Objektivní stránka – obecně, vymezení stěžejních pojmů“

materiály a způsoby vedení boje předmětem úplného zákazu a byly zařazeny do přílohy tohoto statutu dodatkem v souladu s příslušným ustanovením čl. 121 a 123[810]

Ustanovení zakotvující obecný zákaz používání určitých zbraní je v současnosti bez účinku, neboť chybí příslušná příloha k Římskému statutu, na kterou je odkazováno. Vzhledem k tomuto faktu pochopitelně i Znaky skutkových podstat obsahují pouze strohou zmínku o tom, že znaky budou muset být formulovány, jakmile budou zbraně, projektily či materiály nebo způsoby vedení boje začleněny do přílohy Statutu. Dané ustanovení je proto spíše symbolického charakteru.[811] Vychází především z čl. 23(e) Řádu pozemní války z roku 1907, čl. 35 odst. 2 a 51 odst. 4 Dodatkového protokolu I a rovněž čl. 3 písm. a) Statutu ICTY. Zákaz používání zbraní způsobujících nadměrná utrpení má ochraňovat ty, kdo se aktivně účastní bojů, tedy kombatanty, kdežto zapovězení zbraní s nerozlišujícími účinky primárně chrání osoby, které do bojů nezasahují.[812]

8.3.5 Revizní konference v Kampale – tzv. Belgický návrh

Jedním z návrhů na změnu Římského statutu připravených pro Kampalskou konferenci byl návrh Belgického království[813] rozšířit okruh bojových prostředků zakázaných v době nemezinárodního ozbrojeného konfliktu o 1) používání jedů nebo otravných zbraní, 2) používání dusivých, otravných nebo jiných plynů a všech obdobných kapalin, materiálů a zařízení a 3) používání nábojů, které se jednoduše v lidském těle rozpínají nebo zplošťují, stejně jako nábojů s tvrdým pláštěm, který nezcela zakrývá jádro nebo je porušen zářezy. Tyto bojové prostředky byly zakázány v původním znění Statutu pouze v rámci mezinárodního ozbrojeného konfliktu.

V průběhu Římské konference bylo velmi málo otevřeně diskutováno, zda má být do článku 8 odst. 2 písm. e) zařazena úprava použití zbraní v „nemezinárodním“ ozbrojeném konfliktu. Nejvíce debat bylo vedeno v souvislosti s mezinárodním ozbrojeným konfliktem a nakonec z časových důvodů byla tato otázka přenechána práci Shromáždění smluvních stran nebo revizní konferenci.

---

[810] *Employing weapons, projectiles and material and methods of warfare which are of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering or which are inherently indiscriminate in violation of the international law of armed conflict, provided that such weapons, projectiles and material and methods of warfare are the subject of a comprehensive prohibition and are included in an annex to this Statute, by an amendment in accordance with the relevant provisions set forth in articles 121 and 123*

[811] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 245

[812] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 374

[813] Návrh otevřeně podporovaly i další státy jako např. Argentina, Bolívie, Bulharsko, Burundi, Kambodža, Kypr, Irsko, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Mauricius, Mexiko, Německo, Rakousko, Rumunsko, Samoa, Slovinsko či Švýcarsko.

Belgický návrh vycházel z předpokladu, že zákaz používání jedů či otrávených zbraní, dusivých, jedovatých nebo jiných plynů stejně jako střel, které se v lidském těle snadno rozpínají či zplošťují je platný podle mezinárodního obyčejového práva a aplikovatelný na všechny ozbrojené konflikty a vyjadřuje tak zákaz zbraní, které svou povahou způsobují nadměrné zranění či zbytečné utrpení nebo jsou svou povahou nerozlišující. Návrh Belgického království však vyvolal diskuze především v souvislosti s použitím zakázaných střel a jiných prostředků v rámci policejních operací a mírových misí.[814]

Výsledkem revizní konference v Kampale bylo přijetí rezoluce RC/RES.5, která nakonec přinesla navrhovanou změnu čl. 8 Římského statutu spočívající v rozšíření jurisdikce Soudu o válečné zločiny spáchané použitím tří, výše uvedených zakázaných bojových prostředků i v době vnitřního ozbrojeného konfliktu.

Z textu příslušné rezoluce plyne záměr smluvních stran interpretovat zákaz používání těchto prostředků tak, že se netýká policejních operací. Například v 7. odstavci preambule rezoluce i v přijatých odpovídajících ustanoveních Znaků skutkových podstat[815] je mimo jiné potvrzeno, že jednání pachatele musí nastat v souvislosti a je spojeno s ozbrojeným konfliktem, což tedy potvrzuje vyloučení situací vymáhání práva (*law enforcement situations*) z jurisdikce Soudu. Rezoluce následně v posledním odstavci preambule odkazuje na nutnost úmyslu pachatele tohoto zločinu způsobit oběti nadměrné utrpení nebo ranivé účinky.[816]

Znaky skutkových podstat vymezující tyto tři nově definované kategorie válečných zločinů se obsahově shodují s odpovídajícími ustanoveními aplikovatelnými pro mezinárodní ozbrojený konflikt.

Článek 124 Římského statutu

[814] K dané problematice viz výše. V ČR se tzv. Belgický návrh v rámci jeho meziresortního projednávání před Revizní konferencí rovněž setkal s odporem především ze strany Ministerstva vnitra ČR a to v souvislosti s vysíláním policistů do mezinárodních mírových operací, které jsou většinou lokalizovány v oblastech často zmítaných ozbrojenými konflikty. Mezi problematické aspekty patřily 1) otázka použitelnosti slzného plynu či kouřových zásahových rozbušek a jejich možné subsumpce pod pojem „dusivé, otravné nebo jiné plyny a všechny obdobné kapaliny, materiály a zařízení“, 2) otázka použitelnosti munice se zvýšeným zastavovacím účinkem používané zásahovými jednotkami policie a jejich subsumpce pod pojem „náboje, které se jednoduše v lidském těle rozpínají nebo zplošťují“; 3) otázka tzv. mikrorážového střeliva a možnost kvalifikace jejich použití jako „používání zbraní, projektilů a materiálu a způsobu vedení boje, které svou povahou způsobují nadměrné zranění či zbytečné utrpení“.

[815] Obsaženy v příloze II rezoluce RC/Res.5 přijaté na 12. plenárním zasedání dne 10. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu

[816] *Considering*, that the abovementioned relevant elements of the crimes can also help in their interpretation and application in armed conflict not of an international character, in that *inter alia* they specify that the conduct took place in the context of and was associated with an armed conflict, which consequently confirm the exclusion from the Court`s jurisdiction of law enforcement situations.

Další otázkou, která byla v průběhu Kampalské konference diskutována ve vztahu k válečným zločinům, ač se nedotýká jejich hmotněprávního obsahu, bylo ustanovení článku 124 Statutu. Obsahuje přechodné ustanovení umožňující nově přistupujícímu státu učinit prohlášení o odložení jurisdikce Soudu pro válečné zločiny o sedm let. Dosud tak učinila pouze Francie a Kolumbie. V průběhu revizní konference byla zvažována možnost vypuštění tohoto článku z textu Římského statutu, nakonec však bylo v rezoluci RC/Res.4 rozhodnuto o ponechání formulace čl. 124 beze změny. Opět bude tato otázka přezkoumána v průběhu 14. zasedání Shromážděním smluvních stran v roce 2015.[817] Důvodem tohoto rozhodnutí bylo motivovat některé státy k přistoupení, případně umožnit ratifikaci Římského statutu. Otázkou ale zůstává, do jaké míry toto ustanovení nenarušuje integritu Římského statutu a obecný princip, že k Římskému statutu nejsou povoleny výhrady vyplývající z článku 120 Římského statutu. To je však problematika, která jde nad rámec tématu této disertační práce.

8.3.6 Subjektivní stránka

I v případě této kategorie zločinů, pokud jde o subjektivní stránku, je primárně aplikován čl. 30 Římského statutu. Určitou zvláštností je, že některé skutkové podstaty válečných zločinů znovu opakují požadavek na úmyslnou formu zavinění[818], což se však vzhledem k obecnému ustanovení o subjektivní stránce jeví nadbytečným.[819] Obecně platí, že úmysl se musí vztahovat na všechny znaky skutkové podstaty, tedy nejen na samotné jednání, nýbrž i na následek, který je zločinem způsoben a další podstatné atributy skutkové podstaty. Z tohoto obecného pravidla však Znaky skutkových podstat vytvořily určité výjimky, o kterých bylo pojednáno výše[820]. Další, zvláštní požadavky na subjektivní stránku jsou stanoveny u některých forem válečných zločinů.[821]

[817] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251

[818] Např. čl. 8 odst. 2 písm. a) body (i), (iii), písm. b) body (i), (ii), (iii), (iv), (ix), (xxiv), (xxv), písm. e) body (i), (ii), (iii), (iv).

[819] Bothe, M. *War Crimes* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 389

[820] Například válečný zločin zneužití rozlišovacích znaků dle čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (vii) Římského statutu či odvedení a nábor dětských vojáků dle čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xxvi), čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (vii) Římského statutu.

[821] Například válečný zločin ukládání trestů a vykonávání poprav bez předchozího rozsudku vyneseného řádně ustaveným soudem podle čl. 8 odst. 2 písm. c) bod (iv) Římského statutu, V části věnované objektivní stránce válečných zločinů byla tato skutečnost u relevantních skutkových podstat zmíněna.

8.3.6.1 Vědomí ozbrojeného konfliktu

Vědomí pachatele o existenci ozbrojeného konfliktu je základním nepostradatelným prvkem válečných zločinů.[822] Znaky skutkových podstat požadavek na vědomí pachatele blíže specifikují. U každé z forem válečných zločinů v posledních dvou bodech stanoví dva předpoklady: 1) že se čin odehrál v kontextu a byl spojený s ozbrojeným konfliktem a 2) že si pachatel byl vědom faktických okolností zakládajících existenci ozbrojeného konfliktu.[823] K těmto dvěma podmínkám je obecně doplněno: 1) Není vyžadováno, aby pachatel právně kvalifikoval existenci ozbrojeného konfliktu či vyhodnotil jeho charakter jako mezinárodní či nemezinárodní, 2) v této souvislosti není vyžadováno, aby si pachatel uvědomoval skutečnosti zakládající mezinárodní nebo nemezinárodní charakter ozbrojeného konfliktu. 3) Je zde pouze požadavek na uvědomění si faktických okolností zakládajících existenci ozbrojeného konfliktu, což vyplývá z formulace „odehrál se v kontextu a byl spojený s“.[824]

Obecně platí, že omyl v zásadě není přípustnou obhajobou.[825] Nicméně v souvislosti s válečnými zločiny a jejich obecným požadavkem na vědomí pachatele, který si musí uvědomovat faktické okolnosti zakládající ozbrojený konflikt, zde vedle článku 30 získává na důležitosti rovněž čl. 32, konkrétně odstavec 1, který stanoví, že *skutkový omyl je důvodem vylučujícím trestní odpovědnosti pouze v případě, že popírá naplnění nutných znaků subjektivní stránky daného zločinu*. Dané ustanovení tak ještě zvyšuje nároky na řádné prokázání pachatelova vědomí, pokud jde o relevantní skutečnosti zakládající ozbrojený konflikt.

Pro ilustraci lze uvést následující příklad: Jak bylo uvedeno výše, definici zakázaných střel zřejmě odpovídá munice často používaná orgány vynucujícími právo (*law enforcement authorities*) z důvodu minimalizování vedlejších škod tím, že je zajištěno, že kulka zůstane v těle svého cíle. Ten, kdo používá tyto náboje, si může plně uvědomovat právní konsekvence jejich použití v ozbrojeném konfliktu a jejich spíše obecně dobře přijímaného používání v době míru. Může však mylně aplikovat tuto znalost práva na skutkový stav. To znamená, že si neuvědomoval okolnosti zakládající ozbrojený konflikt a nesprávně se domníval, že takové střelivo používá v době míru. Vyloučení obhajoby založené na těchto

[822] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 209
[823] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 14-44 – (Válečné zločiny)
[824] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of crimes) str. 14 (Válečné zločiny - Úvod)
[825] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 209

okolnostech se zdá být nefér a mohlo by vyústit v odsouzení osoby postrádající špatný úmysl a vědomí.[826]

8.3.7 Subjekt

Pokud jde o možného pachatele válečných zločinů, obecně lze konstatovat, že jím může být v podstatě kterákoli trestně odpovědná fyzická osoba. Není nutné, aby byl pachatel součástí ozbrojených sil nebo měl status kombatanta ve smyslu Ženevských úmluv k tomu, aby byl způsobilý spáchat válečný zločin během mezinárodního ozbrojeného konfliktu. V poválečné judikatuře lze nalézt případy, kdy za válečné zločiny byli odpovědní nejen členové vlády a jiní oficiální představitelé, nýbrž i průmyslníci a podnikatelé (například za dodávky cyklonu-B do koncentračních táborů), soudci a jiní představitelé justice, lékaři a zdravotní sestry, popravčí či dozorci.[827]

Z některých skutkových podstat však přímo či nepřímo vyplývá zvláštní požadavek na subjekt zločinu. Jako příklad lze uvést válečný zločin prohlášení, že nebudou bráni zajatci[828] či zbavení práv a úkonů[829], neboť tyto zločiny může spáchat pouze osoba, která je v takovém postavení, že může efektivně vykonávat svou moc, tedy závazně vydávat rozkazy, jako v prvním příkladě, nebo účinně ovládat výkonné a soudní složky státu jako v případě druhém.

8.4 Závěr a možné výhledy do budoucna

Fenomén válečných zločinů vykazuje určitá specifika. V době války jsou suspendována určitá elementární pravidla lidské koexistence, jako je především zákaz zabití jiného člověka. Přesto však válka nepředstavuje právní vakuum, neboť mezinárodním právem byla stanovena určitá pravidla, jakým způsobem a jakými prostředky válku vést (*ius in bello*). Specifickým rysem válečných zločinů je určitá „subjektivnost“, která je s danou problematikou historicky spjata, pokud jde o posuzování činů, které se během války odehrají. Hranice mezi válečným hrdinou a válečným zločincem je nesmírně úzká a mnohdy se dokonce prolíná. Jde o jev, který je patrný i v dnešní době, především v souvislosti s posuzováním událostí v době války v Jugoslávii. V nedávné době byl dopaden Ante Gotovina, který představoval a stále představuje pro mnoho Chorvatů národního hrdinu, avšak Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii ho odsoudil mimo jiné i za válečné zločiny. Obdobný jev lze spatřovat i v náhledu na Ratka Mladiće či Radovana Karadžiće.

---

[826] Viz Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 209-210

[827] Viz Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, str. 35-37

[828] čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xii) a čl. 8 odst. 2 písm. e) bod (x) Římského statutu

[829] čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xiv) Římského statutu

Dalším nedostatkem v tomto směru je i fakt, že mezinárodní spravedlnost, pokud jde o válečné zločiny, nebyla a není dostatečně objektivní a efektivní. Bylo to patrné zejména po skončení druhé světové války, kdy nedošlo k náležitému potrestání představitelů Sovětského svazu za zvěrstva páchaná Rudou armádou během války. Pokud by se individuální trestní odpovědnost měla uplatňovat univerzálně, zákonitě by museli být stíháni i představitelé SSSR za válečné zločiny, mimo jiné za vraždu polských důstojníků v Katyňském lese, ale rovněž za agresi, neboť druhá světová válka v podstatě začala přepadením Polska Třetí říší a Sovětským svazem. Důvod, proč jsou tyto historické souvislosti zmiňovány, je ten, že obdobným nedostatkem bohužel trpí mezinárodní trestní právo i dnes, kdy si lze jen těžko představit, že by došlo k trestnímu stíhání před mezinárodním tribunálem některého z představitelů současných světových mocností. Pro stíhání válečných zločinů je jako základní předpoklad nezbytná politická vůle. Zásadním úkolem celého mezinárodního společenství zůstává přesvědčit především USA, Rusko, Čínu a další světové mocnosti, aby přistoupily k Římskému statutu a přijali tak jurisdikci Mezinárodního trestního soudu. Tato otázka je zmíněna právě v souvislosti s válečnými zločiny, neboť se lze domnívat, že právě ty představují hlavní překážku pro „největší světové hráče“ v akceptovatelnosti Soudu.

Pokud jde o hodnocení samotného vymezení válečných zločinů v Římském statutu, nelze se bezvýhradně ztotožnit s tvrzením, že jde o kodifikaci obyčejového mezinárodního práva. Je pravdou, že článek 8 shrnuje drtivou většinu všeobecně uznávaných válečných zločinů, některé skutkové podstaty však chybí. Jako příklad lze uvést zotročování, nucené práce nebo zákaz biologických zbraní. Do výčtu válečných zločinů v Římském statutu naopak byly zahrnuty některé válečné zločiny vůbec poprvé, jako například nábor dětských vojáků. Článek 8 je tedy do značné míry převratným a je zcela pochopitelné, že mnohé státy měly v průběhu jeho formulování vlastní představu o jeho znění a volaly například po zahrnutí zákazu použití bakteriologických, chemických či jaderních zbraní.[830]

Dalším nedostatkem je celková složitost a nepřehlednost článku 8. Skutkové podstaty nebyly do tohoto ustanovení inkorporovány příliš systematicky, *de facto* jde o neucelený soupis zločinů odvozených z nejrůznějších pramenů mezinárodního práva sestavený bez významnější snahy o uspořádání. To má vedle celkové nepřehlednosti za následek i tu skutečnost, že je mnoho skutkových podstat duplicitních a značně se překrývají. Mnohé z nich

[830] Například Indie se v průběhu Římské konference zasazovala o začlenění použití jaderných zbraní a jiných zbraní hromadného ničení mezi válečné zločiny v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu. Tvrdila, že ze Statutu v současném znění lze dovozovat, že použití takovýchto zbraní není zločinem a jedná se tak o bezprecedentní vzkaz mezinárodnímu společenství. Viz http://en.wikipedia.org/wiki/International_Criminal_Court#Crimes_within_the_jurisdiction_of_the_Court citováno dne 20.3.2010.

rovněž trpí určitými nedostatky z důvodu nutnosti nalezení kompromisu, tedy znění, na kterém by se byly státy s to shodnout. Určitého posunu bylo dosaženo v průběhu revizní konference v Kampale díky přijetí tzv. Belgického návrhu. Jednalo se však pouze o kosmetickou úpravu v porovnání s množstvím nedostatků, kterými článek 8 trpí. Nepodařilo se například přijmout přílohu ke Statutu, která by vymezovala zbraně, projektily a materiály a způsoby vedení boje, které svou povahou způsobují nadměrné zranění či zbytečné utrpení nebo které mají inherentně nerozlišující účinky, jejichž používání je zakázáno čl. 8 odst. 2 písm. b) bod (xx). Takový dodatek se jeví jako nezbytný, neboť jak bylo popsáno výše, systém Haagského práva, ze kterého vychází skupina válečných zločinů spáchaných užitím zakázaných prostředků, již neodpovídá potřebám dnešní doby.

Pokud jde o možné výhledy do budoucna, článek 8 by v první řadě zasluhoval systematičtější uspořádání jednotlivých skutkových podstat, odstranění duplicit a celkové zpřehlednění jeho obsahu. Následně by mělo dojít k doplnění výčtu zakázaných jednání, které v současnosti v ustanovení schází, například doplnění zákazu zbraní, jejichž střepiny jsou nezjistitelné RTG paprsky, nášlapných min, zápalných zbraní, laserových oslepujících zbraní[831], otroctví, nucených prací, použití chemických a bakteriologických a jiných biologických zbraní. Rovněž by měl být pružněji reflektován vývoj mezinárodního humanitárního práva stejně jako ostatních oblastí mezinárodního práva. Samostatnou otázkou je pak případné začlenění zákazu použití jaderných zbraní ve smyslu deklarace o zákazu použití nukleárních a termonukleárních zbraní z 24. listopadu 1961. V této souvislosti je však nutné uvědomit si současnou realitu. Jak již bylo uvedeno, v oblasti mezinárodního trestního práva se shoda napříč státy hledá velice obtížně a v tak složité problematice, jako je právní úprava válečných zločinů obzvlášť. Proto je většina z výše uvedených možnosti zkvalitnění textu Římského statutu spíše v rovině hypotetické, a pakliže k nim skutečně dojde, rozhodně se tak nestane během několika příštích let.

[831] Viz Úmluva o zákazu nebo omezení určitých konvenčních zbraní, které mohou způsobit nadměrné zranění nebo mít nerozlišující účinky z roku 1980.

9 Zločin Agrese

9.1 Úvod

Zločin agrese je mnohými považován za vůbec nejzávažnější zločin, kterým je ohroženo mezinárodní společenství. Jeho nebezpečnost je patrná již od dob činnosti Norimberského tribunálu po druhé světové válce, kdy zločiny proti míru byly považovány za nejtěžší mezinárodní provinění. Přestože v té době nebyla agrese přesně trestněprávně definována např. jako *„plánování, příprava, zahájení nebo provedení aktu agrese“*, byla základem mezinárodní trestní odpovědnosti osob zodpovědných za propuknutí druhé světové války.[832] O odpovědnosti tehdejších vysokých německých funkcionářů za rozpoutání útočné války nikdo nepochyboval a otázka nalezení přesné definice skutkové podstaty zločinu agrese tak nepředstavovala problém, který by bylo nutné akutně řešit. Vývoj v následujících letech však měl k bezproblémovosti daleko a víc než šedesát let se mezinárodnímu společenství nepodařilo nalézt všeobecně akceptovanou, právně závaznou definici tohoto zločinu podle mezinárodního práva. Řešení dlouholetého problému, jak se zdá, přinesla až Kampalská konference v roce 2010.

Obsahem kapitoly bude v první řadě přiblížení historického pozadí, které provázelo vývoj práva v této oblasti a tedy i formování skutkové podstaty zločinu agrese. Následně pak bude rozebrán koncept zločinu agrese s poukazem na jeho největší úskalí. Analyzovány budou hlavní problematické body, které bylo a je v souvislosti se zavedením individuální trestní odpovědnosti za zločin agrese potřeba řešit. V rámci zkoumání nově přijaté definice tohoto zločinu a jednotlivých aspektů jeho hmotněprávního vymezení bude rovněž užito příkladů z rozhodovací praxe, v daném případě však lze využít pouze judikatury Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, který se zabýval mimo jiné zločiny proti míru po druhé světové válce. Okruh dostupné odborné literatury s ohledem na zločin agrese je v porovnání s ostatními zločiny v Římském statutu daleko omezenější, neboť hmotněprávní definice tohoto zločinu byla přijata teprve v roce 2010. Literatura, která se danou problematikou zabývá, proto převážně vychází ze starších pramenů, především z judikatury Norimberského tribunálu a rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314 (XXIX) z 14.12.1974. Konceptem agrese se tak zabývá spíše v teoretické rovině s výhledy *de lege ferenda*. Při analyzování skutkové podstaty zločinu agrese je tedy nutné vycházet především z autentických pramenů.

[832] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 121

9.2 Historické souvislosti

Přiblížení úskalí, která v průběhu desetiletí provázela pokusy o zamezení agrese, je klíčové pro celkové pochopení složitosti dané problematiky. Pozornost v této části proto bude věnována především následujícím klíčovým milníkům ve vývoji mezinárodního trestního práva relevantním pro tento zločin: 1) vývoj do druhé světové války, 2) vývoj po druhé světové válce, především posuzování agrese v době činnosti Norimberského tribunálu, 3) definování agrese v roce 1974 a následující vývoj a 4) diskuze v průběhu Římské konference.

9.2.1 Vývoj do druhé světové války

Vývoj pravidel pro civilizované vedení ozbrojeného konfliktu mezi státy, tedy práva aplikovatelného v průběhu války (*ius in bello*) předběhl vznik právní regulace samotného použití ozbrojené síly, tedy zahájení války (*ius ad bellum*). Totéž se promítlo i v oblasti mezinárodního trestního práva.[833] Omezení zakotvená mezinárodním právem se týkala pouze metod a prostředků vedení války, nikoli práva užívat války jako takové.[834]

V tradičním mezinárodním právu byla válka vnímána jako legitimní nástroj zahraniční politiky suverénních států. Až s vývojem doby a po zkušenostech, které přinesly dva světové konflikty, dospělo mezinárodní společenství k zakotvení kogentního zákazu války (užití síly). Tento zákaz představuje neodmyslitelný předpoklad pro individuální trestní odpovědnost za takové jednání. Zločin agrese je tak pravděpodobně ze čtyř zločinů v jurisdikci mezinárodního trestního soudu kategorií historicky nejmladší.

První náznaky vývoje v této oblasti disponující z dnešního pohledu alespoň určitou relevancí se datují koncem 19. století. *De facto* neomezené právo států vést válku bylo poprvé opatrně zpochybněno během Haagských mírových konferencí v letech 1899 a 1907, k jasnému zákazu však nedošlo. Úmluva o pokojném vyřizování mezinárodních sporů z výše uvedených let obsahovala v čl. 1 závazek stran, že budou konflikty řešit pokud možno mírově. Článek 2 zaváděl proces mediace, který měl předcházet uchýlení se ke zbraním.

Po otřesných zkušenostech, které přinesla první světová válka, se mezinárodní společenství vícekrát pokusilo o omezení války jako nástroje zahraniční politiky. Preambule v odst. 1 Paktu Společnosti národů zdůraznila povinnost smluvních stran neuchylovat se k válce.[835] V článku 10 Paktu strany souhlasily s respektováním „územní integrity a existující

[833] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 467

[834] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 386

[835] „Vysoké smluvní strany, uznávajíce, že k rozvoji součinnosti mezi národy a k tomu, aby se jim zaručil mír a bezpečnost, je dlužno přijmouti jisté závazky, že se neuchýlí k válce (…)“

politické nezávislosti“ států.[836] K urovnání sporů, které by mohly vést k válce, byl připraven systém arbitráží (smírčích řízení), který v závislosti na povaze sporu umožňoval rozhodnutí smírčího soudu nebo Rady Společenství národů. Pokud se stát podrobil rozhodnutí arbitrážního soudu, neměla se proti němu vést válka. To samé platilo, pokud jde o rozhodnutí Rady. V každém případě musela uplynout doba tří měsíců od takového rozhodnutí do započetí nepřátelských akcí. Pokud se stát odmítl podrobit systému urovnávání sporů, čl. 16 Paktu umožňoval uvalení především ekonomických sankcí. Systém však nebyl kompletní, agresivní válka nebyla bezpodmínečně zakázána[837] a daný systém se později ukázal být neefektivním.

Svůj význam v této oblasti měla i Versailleská mírová smlouva, která, jak již bylo uvedeno, ve svém článku 227 usilovala o potrestání německého císaře Viléma II. za rozpoutání první světové války.[838] Na jednu stranu zajímavá, na druhou stranu logická vzhledem k situaci v dané době je skutečnost, že jeho obvinění se opíralo o porušení mezinárodních dohod o neutralitě Belgie a Lucemburska spíše než o nedodržení povinnosti nevést válku.[839]

Nedostatky Paktu Společenství národů měly být napraveny Ženevským protokolem k paktu Společenství národů z 2. října 1924. Jednalo se o iniciativu E. Beneše a někdy byl označován jako „Benešův plán“.[840] Článek 10 tohoto protokolu označoval státy, které porušily jeho ustanovení, za agresory. Z důvodu nedostatečného počtu ratifikací však Protokol nikdy nevstoupil v platnost[841]

Systém předcházení války zavedený Paktem Společenství národů byl dále rozšířen na regionální úrovni, v tzv. Locarnských dohodách z roku 1925. Smlouvu signovali zástupci československé, německé, britské, belgické, francouzské, italské a polské vlády, kteří se dohodli, že konflikty ve svých vzájemných vztazích budou řešit mírově. Použití síly by bylo přípustné pouze v případě využití práva na sebeobranu jako součást sankcí společenství národů. Problémem však bylo, že touto smlouvou byly zajištěny pouze západní hranice tehdejšího Německa, pro východní sousedy nebyly přiměřené záruky poskytnuty.

---

[836] „Členové Společnosti se zavazují, že budou šetřiti a hájiti nynější územní celistvosti a politické nezávislosti všech členů Společnosti proti každému vnějšímu útoku. Při útoku, hrozbě neb nebezpečí útoku navrhne Rada prostředky, jak zabezpečiti provedení tohoto závazku“

[837] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 387

[838] Viz kapitola Válečné zločiny, podkapitola „Historické souvislosti“

[839] Gaja, G. *The Long Journey towards Repressing Aggression* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 428

[840] Drexler, O. *Počátky československé zahraniční politiky*. Citováno z http://blisty.cz/art/31348.html dne 13.6.2011

[841] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 387

Odvážný krok směrem ke všeobecnému zapovězení války byl učiněn přijetím Pařížského paktu z 27. srpna 1928 (tzv. Briand-Kelloggův pakt). Článek 2 stanovil, že *vysoké smluvní strany se shodují, že urovnání neb vyřešení všech neshod a sporů, ať by byly jakékoliv povahy nebo původu, k nimž by mohlo dojíti mezi nimi, nemá se nikdy jinak díti než pokojnými prostředky*. Toto ustanovení bylo nejvýznamnějším právním základem pro začlenění zločinů proti míru do Statutu Norimberského tribunálu.[842] Braind-Kelloggův pakt však rovněž vykazoval celou řadu slabých míst. Smlouva založila svůj zákaz použití ozbrojených sil na příliš úzkém, formálním konceptu války. Navíc použití útočné síly zůstalo přípustné jako kolektivní opatření Společenství národů, neboť od války bylo upuštěno jako nástroje státní, nikoli mezinárodní politiky. Navíc Briand-Kelloggův pakt bez omezení umožňoval právo na sebeobranu, aniž by sám poskytoval definici toho, co je legitimní sebeobranou myšleno.[843] Přestože tento vskutku převratný instrument mezinárodního práva nedokázal zabránit propuknutí druhé světové války, která byla rozpoutána agresivními režimy neuznávajícími mezinárodní závazky, jeho význam, pokud jde o vnímání války mezinárodním společenstvím, je nezpochybnitelný.

9.2.2 Vývoj po druhé světové válce, zejména přínos Norimberského tribunálu

Po druhé světové válce byl ze zcela logických důvodů zákaz agrese významně akcentován. Charta OSN se oprostila od tradičního konceptu války.[844] Čl. 2 odst. 4 zakazuje *v (...) mezinárodních stycích hrozbu násilím neb použití násilí ať proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, ať jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů*. Nejvýznamnější výjimku z tohoto obecného pravidla představuje článek 51 Charty, který uznává právo členských států bránit se proti ozbrojenému útoku samostatně nebo kolektivně do té doby, než Rada bezpečnosti přijme nezbytná opatření. Nadto Charta vytvořila systém kolektivní bezpečnosti zaručený Radou bezpečnosti. V případě ohrožení míru, porušení míru nebo útočného činu (čl. 39), je Rada bezpečnosti oprávněna podle čl. 42 přijmout vojenská opatření. Rada bezpečnosti může rovněž pověřit jednotlivé státy nebo skupiny států užitím vojenské síly. Pojem „útočný čin“ použitý v čl. 39 byl ale vysvětlen až

[842] Gaja, G. *The Long Journey towards Repressing Aggression* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 428
[843] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 388
[844] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 389

později – v příloze rezoluce Valného shromáždění 3314(XXIX) ze 14. prosince 1974 (v tzv. Definici agrese OSN)[845], o které bude pojednáno níže.

Pokud jde o individuální trestní odpovědnost za zločin agrese, průlomovým byl čl. 6 písm. a) Statutu Mezinárodního vojenského tribunálu (identické ustanovení v čl. 5 Statutu Mezinárodního vojenského tribunálu pro dálný východ, čl. 11 zákona č. 10 Spojenecké kontrolní rady[846]) Mezinárodní trestní tribunál však nehovořil o zločinu agrese, nýbrž používal pojmů „zločin proti míru" a „agresivní válka". Podle ustanovení čl. 6 odst. a) Statutu se za zločiny proti míru považuje *osnování, příprava, podněcování nebo uskutečnění útočné války (war of agression) nebo války porušující mezinárodní smlouvy, dohody nebo záruky, anebo účast na společném plánu nebo spiknutí ku provedení čehokoliv z toho, co výše uvedeno.* Toto bylo prvním okamžikem v historii, kdy mezinárodní smlouva založila individuální trestní odpovědnost podle mezinárodního práva za vedení útočné (agresivní) války.[847] V rozsudku vyhlášeném dne 1. října 1946 Tribunál v souvislosti s plánováním a vedením agresivní války uvedl: „Válka je již ve své podstatě zlem. Její následky se neomezují jen na bojující zemi, nýbrž dotýkají se celého světa. Proto rozpoutání agresivní války není jen zločinem mezinárodního charakteru, je nejtěžším mezinárodním zločinem, který se liší od jiných válečných zločinů pouze tím, že obsahuje v sobě koncentrované zlo, které je obsaženo v každém z ostatních zločinů."[848]

Stíhání viníků odpovědných za zločiny proti míru se však setkalo se závažnou kritikou. Hlavním argumentem byla skutečnost, že tyto zločiny byly aplikovány *ex post*. Jinými slovy, normy upravující tuto kategorii zločinů podle mezinárodního práva (tedy statuty vojenských tribunálů) byly vytvořeny až po jejich spáchání, působily tedy retroaktivně a prolamovaly tak jednu ze základních zásad trestního práva – *nullum crimen sine lege*. Obvinění byli stíháni za činy, které v době spáchání nebyly trestným činy *de lege lata*.[849] Přestože, jak bylo uvedeno výše, útočná válka byla již v té době zapovězena několika právními nástroji mezinárodního práva (především pak Briand-Kelloggovým paktem), žádný

[845] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 390

[846] Zákon č. 10 z 20. prosince 1945 opravňoval každou ze čtyř okupačních mocností v Německu mít svůj vlastní právní systém ke stíhání válečných zločinců a k vedení takových procesů nezávisle na Mezinárodním vojenském tribunálu se sídlem v Norimberku. Tento systém se následně ukázal jako značně problematický.

[847] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 391

[848] *War is essentially an evil thing. Its consequences are not confined to the belligerent states alone, but affect the whole world. To initiate a war of aggression, therefore, is not only an international crime; it is the supreme international crime differing only from other war crimes in that it contains within itself the accumulated evil of the whole.*

[849] Galdunová, K. *Trestný čin agresie* In: *Medzinárodný trestný súd na začátku 21.storočia.* Zborník z medzinárodnej konferencie konané v Bratislave dňa 27. septembra 2006. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre mezinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2006, str. 85

z nich nezakládal individuální trestní odpovědnost. Tribunál si tento problematický aspekt poválečné spravedlnosti pochopitelně uvědomoval. „Podle názoru Norimberského tribunálu slavnostní se zřeknutí války jako prostředku státní politiky v Briand-Kellogově paktu znamená, že taková válka je podle mezinárodního práva nezákonná. Ti, kteří plánují a rozpoutávají válku, se dopouštějí zločinu, i když Briand-Kelloggův pakt výslovně neprohlásil válku za mezinárodní zločin, který vyvolává individuální trestní odpovědnost.“[850] K vynucení obecného zákazu války musí být potrestáni ti, kdo jsou za ni zodpovědní. Zločiny podle mezinárodního práva, řekl Tribunál, nebyly spáchány samotnými státy, ale lidmi, kteří za to musí být učiněni zodpovědnými.[851] Ve chvíli, kdy byla otázka retroaktivity vyslovena před Tokijským tribunálem, bezvýhradně následoval názor tribunálu v Norimberku a poznamenal, že agresivní válka byla zločinem podle mezinárodního práva dlouho před datem přijetí Postupimské deklarace.[852]

Význam činnosti Norimberského a Tokijského tribunálu spočívá především v tom, že představují jediné mezinárodní trestní tribunály, které se agresí jako zločinem podle mezinárodního práva zabývaly a v podstatě jedinou relevantní judikaturu v dané oblasti představují právě rozsudky těchto tribunálů. *Ad hoc* tribunály pro bývalou Jugoslávii a Rwandu nedisponují jurisdikcí nad tímto zločinem a Mezinárodní trestní soud zatím také ne.[853]

Trestnost vedení agresivní války zavedená činností poválečných trestních tribunálů byla vzápětí výslovně potvrzena rezolucí 95(I) Valného shromáždění OSN ze dne 11. prosince 1946. Mezinárodní společenství tak dalo najevo názor, že tento zločin je trestný všeobecně, nikoli pouze s ohledem na činy páchané Osou v průběhu druhé světové války.[854]

V této souvislosti stojí za zmínku určitý paradox, který dokresluje zvláštní postavení zločinu agrese mezi ostatními zločiny podle mezinárodního práva. Po otřesných zkušenostech, kterými si prošlo *de facto* celé lidstvo v průběhu druhé světové války, vyvinulo mezinárodní společenství velké úsilí v oblasti mezinárodního práva směřující k efektivnější kriminalizaci zločinů proti lidskosti a zločinu genocidy[855] a válečných zločinů[856]. Obdobný

[850] Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 471
[851] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 392
[852] Gaja, G. *The Long Journey towards Repressing Aggression* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 429
[853] Změnu v této oblasti přinesla Revizní konference, avšak MTS bude moci vykonávat svou jurisdikci nad zločinem agrese nejdříve v roce 2017.
[854] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 392
[855] Především Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948 a další relevantní smluvní lidsko-právní nástroje.

krok s ohledem na zločin proti míru v tom smyslu, že by došlo k mezinárodně uznávanému, právně závaznému zakotvení individuální trestní odpovědnosti za tento zločin, však nebyl učiněn.[857]

9.2.3 Definování agrese v roce 1974 a následující vývoj

Jak již bylo uvedeno výše, Charta OSN ve svém článku 39 používala termínu „útočný čin" (akt agrese). Otázka vytvoření definice tohoto pojmu však byla řešena až později Komisí pro mezinárodní právo a následně po roce 1954 nově zřízeným Zvláštním výborem pro otázku definice agrese. Na základě jeho práce byla přijata definice agrese obsažená v příloze rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314 (XXIX) ze 14. prosince 1974.

Tato rezoluce poskytuje definici agrese založenou obecně na vyjmenování určitých aktů, které dohromady nebo samy o sobě mohou představovat agresi.[858] Kombinuje obecnou definici a enumerativní přístup, který je ale pouze demonstrativní. „Podle čl. 1 této definice je agresí „použití ozbrojené síly státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti jiného státu". První použití ozbrojené síly v rozporu s Chartou je považováno pouze za předběžný (*prima facie*) důkaz aktu agrese, přičemž podle čl. 2 může Rada bezpečnosti dospět k opačnému závěru ve světle všech relevantních okolností, včetně toho, že příslušné činy nebo jejich důsledky nejsou dostatečně závažné. V čl. 3 je výčet činů, které se za výše uvedených podmínek považují za útočný čin, čili agresi."[859]

O tom, zda určitý čin je nebo není agresí dle tohoto vymezení, rozhoduje výlučně Rada bezpečnosti, která je svojí podstatou orgánem politickým nikoli soudním.[860] Ta disponuje pravomocí posuzovat každou situaci a podle kapitoly VII. Charty (konkrétně čl. 39) stanovit, zda došlo k ohrožení míru, porušení míru nebo útočnému činu, tedy agresi. Může proto dojít k situaci, že jednání, které splňuje všechny předpoklady, nakonec nebude jako agrese kvalifikováno prostě proto, že nedojde ke shodě stálých členů Rady bezpečnosti.[861]

Přes původní optimismus, který přijetí textu rezoluce navodilo, je v dnešní době patrné, že přínos tohoto dokumentu je přinejmenším spekulativní, neboť definice v ní

---

[856] Především přijetím čtyř Ženevských konvencí v roce 1949.
[857] Gaja, G. *The Long Journey towards Repressing Aggression* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 429
[858] Detter, I. *The Law of War*. 2. vydání, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 68
[859] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251
[860] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 121-122
[861] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251

obsažená není závazná ani pro státy, ani pro Radu bezpečnosti OSN. Tato definice byla ostatně podle své preambule přijata jako určitý návod či pomůcka pro rozhodování Rady bezpečnosti.[862] Definice se rovněž nevztahuje na jednání jednotlivce, agresi v intencích této rezoluce tedy mohly spáchat pouze státy,[863] proto není dostatečnou právní oporou pro individuální trestní odpovědnost za zločin podle mezinárodního práva.

Rezoluce č. 3314 (XXIX) z roku 1974 však nakonec svůj význam pro právně závaznou definici zločinu agrese skutečně měla. Rezoluce RC/Res.6 přijatá na revizní konferenci v Kampale, která přináší příslušné změny Římského statutu a hmotněprávně vymezuje zločin agrese, ve svém textu explicitně na tuto téměř 40 let starou rezoluci odkazuje, pokud jde o vymezení útočných činů. Znamená to tedy, že po takto dlouhé době nabyla na skutečném mezinárodním významu.

Za zmínku stojí ještě skutečnost, že definici agrese obsahoval v čl. 16 návrh Kodexu zločinů podle mezinárodního práva z roku 1996.[864]

9.2.4 Diskuze o zločinu agrese během Římské konference

Otázka, zda má být zločin agrese zařazen do Statutu Mezinárodního trestního soudu byla jedním z nejspornějších témat jak v Přípravném výboru, tak v průběhu samotné Římské konference.[865] Kriminalizace agrese přímo zasahuje státní suverenitu, a proto není překvapivé, že jak definice zločinu agrese, tak požadavky pro jeho trestní stíhání před Mezinárodním trestním soudem byly a stále jsou extrémně kontroverzní.[866]

V průběhu přípravných prací bylo možné pozorovat dva hlavní názorové proudy. První, reprezentovaný zejména značným počtem arabských a afrických států, prosazoval řešení vycházející ze stávající definice agrese obsažené v rezoluci Valného shromáždění OSN 3314 z roku 1974.[867] Naproti tomu většina ostatních delegací prosazovala vypracování užší a přesnější definice agrese tak, aby bylo možné efektivně aplikovat princip individuální trestní odpovědnosti na jasné případy protiprávního a masového použití ozbrojené síly vedoucí k invazi na území cizího státu. V tomto duchu byl koncipován především německý návrh,

---

[862] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251

[863] Detter, I. *The Law of War*. 2. vydání, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 69

[864] *An individual who, as leader or organizer, actively participates in or orders the planning, preparation initiation or waging of aggression commited by a State shall be responsible for a crime of aggression.*

[865] Gaja, G. *The Long Journey towards Repressing Aggression* In: Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 431

[866] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 385

[867] Byť o dvanáct let později, tento názorový proud nakonec převážil a definice přijatá v průběhu Kampalské konference vycházela právě ze zmiňované rezoluce z roku 1974.

který vycházel z čl. 6 odst. a) Statutu Norimberského tribunálu.[868] Shoda na této otázce ale nalezena nebyla. Výsledkem bylo kompromisní znění čl. 5 stanovící, že jurisdikci vůči zločinu agrese bude Soud vykonávat poté, kdy bude v souladu s čl. 121 a 123 přijato ustanovení definující tento zločin a stanovící podmínky, za nichž může soud vykonávat jurisdikci ve vztahu k tomuto zločinu. Příslušné ustanovení mělo být doplněno na revizní konferenci konané sedm let po vstupu Statutu v platnost.

Vedle hmotněprávní definice agrese bylo dalším sporným bodem vymezení případné role Rady bezpečnosti OSN při stíhání těchto zločinů a s tím úzce související otázka nezávislosti MTS.[869] Ani tato problematika však nebyla na Římské konferenci pro nedostatek času podrobně diskutována a v souladu s čl. 5 odst. 2 Statutu byla nakonec ponechána na budoucí rozhodnutí smluvních stran.[870]

9.2.5 Geneze formulování současného znění skutkové podstaty agrese a výsledek revizní konference

Za účelem formulování skutkové podstaty zločinu agrese byla v roce 2002 Shromážděním smluvních stran Římského statutu ustavena zvláštní pracovní skupina pro zločin agrese[871] otevřená všem státům (tedy i nesmluvním stranám Římského statutu), která měla za úkol připravit návrh definice zločinu agrese pro revizní konferenci smluvních stran Římského statutu. Tato zvláštní pracovní skupina ukončila svoji činnost v únoru 2009. Skupina vypracovala rámcovou definici zločinu agrese, která zahrnovala rovněž alternativy problematických bodů.[872] Dokument obsahoval také návrh příslušných změn Znaků skutkových podstat. O úplné shodě napříč státy na definici zločinu agrese však stále hovořit nešlo. Zvláštní pracovní skupina se zaměřila především na stěžejní 4 okruhy problémů: 1) definice agrese jako jednání jednotlivce, 2) definice agrese jako jednání státu, 3) podmínky pro výkon jurisdikce Mezinárodního trestního soudu nad zločinem agrese a možná úloha Rady bezpečnosti OSN, 4) procesní postupy přijetí definice zločinu agrese v rámci Římského statutu. Výsledkem její práce byl formální návrh pro revizní konferenci předložený Lichtenštejnskem.

---

[868] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251

[869] Blíže k této problematice viz dále, podkapitola „Podmínky pro výkon jurisdikce a úloha Rady bezpečnosti OSN".

[870] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251

[871] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 400

[872] Blíže k dané problematice viz Popenková, M. *Aktuální vývoj v otázce definice zločinu agrese ve smyslu čl. 5 Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Právník, 2008, ročník 147 (č. 5): str. 555-585

Jednou z nejzákladnějších zásad trestního práva, jak již bylo zmíněno výše, je zásada zákonnosti. Princip *nullum crimen sine lege* a jeho důležitost byla zjevná již v době působení Norimberského tribunálu.[873] K tomu aby bylo možné zločin agrese stíhat v souladu s právem, je nezbytné jej přesně vymezit v adekvátní, právně závazné formě. To, jak se zdá, se poprvé podařilo na revizní konferenci k Římskému statutu konané v Kampale v roce 2010.

„Na Konferenci se po dlouhém a složitém jednání podařilo konsenzem (Japonsko vyjádřilo značné pochyby o právní kvalitě textu, nicméně konsenzus nenarušilo) schválit tuto změnu Římského statutu. Složitost nalezení konsenzu je částečně na újmu právní kvalitě textu, zejména podmínek výkonu jurisdikce soudu, přesto lze – s ohledem na rozdílné pozice smluvních stran Římského statutu před zahájením Konference – považovat jejich přijetí za úspěch. Definice zločinu agrese včetně podmínek výkonu jurisdikce soudu je obsažena v rezoluci RC/Res.6. K rezoluci jsou připojeny 3 přílohy. Příloha 1 obsahuje definici zločinu agrese (čl. 8 bis), včetně procesních podmínek jurisdikce Mezinárodního trestního soudu (čl. 15 bis, čl. 15 ter), příloha 2 obsahuje skutkové znaky zločinu agrese, příloha III obsahuje výkladová pravidla k přijaté definici (tzv. *understandings*).“[874]

9.3 Hmotněprávní definice zločinu agrese

Článek 8 bis odstavec 1 zakládá individuální trestní odpovědnost. Stanoví, že *„zločin agrese“ znamená plánování (planning), přípravu (preparation), zahájení (initiation) nebo provedení (execution) útočného činu (act of aggression), který svým charakterem, závažností a rozsahem zakládá zjevné (manifest) porušení Charty OSN a to osobou, která je v postavení, které jí umožňuje efektivně vykonávat kontrolu nad státem nebo řídit jeho politické nebo vojenské akce.*

Čl. 8 bis odstavec 2 se pak týká agrese jako jednání státu a vymezuje tak pojem útočný čin, který je stěžejní pro individuální trestní odpovědnost zakotvenou odstavcem prvním. Stanoví, že pro účely odstavce 1*„útočný čin“ znamená použití ozbrojené síly jedním státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti druhého státu nebo jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou OSN.* Úvodní větu následuje výčet jednání, která jsou považována za útočný čin, když je stanoveno, že *kterýkoli z následujících činů, nehledě na vyhlášení války, bude v souladu s rezolucí valného shromáždění OSN 3314(XXIX) z 14. prosince 1974 posuzován jako útočný čin.* Jsou jimi:

[873] Viz výše v podkapitole „Historické souvislosti“

[874] Informace o průběhu a výsledcích revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (č.j. 766/10) přednesená na 27. schůzi vlády České republiky konané dne 28. července 2010

(a) invaze nebo útok ozbrojených sil jednoho státu na území druhého státu nebo vojenská okupace, byť i dočasná, jež je výsledkem takové invaze nebo útoku, anebo jakékoliv připojení území druhého státu nebo připojení jeho části, při nichž bylo použito síly,

(b) bombardování ozbrojenými silami jednoho státu území druhého státu, nebo použití jakýchkoliv zbraní jednoho státu proti území druhého státu,

(c) blokáda přístavů nebo pobřeží jednoho státu ozbrojenými silami druhého státu,

(d) útok ozbrojených sil jednoho státu na pozemní, námořní nebo letecké síly druhého státu anebo na jeho námořní a letecké flotily,

(e) použití ozbrojených sil jednoho státu, které se nacházejí na území druhého státu na základě dohody s přijímajícím státem, v rozporu s podmínkami stanovenými v dohodě nebo prodloužení jejich přítomnosti na takovém území po skončení platnosti dohody,

(f) jednání státu, který dovolil, aby jeho území, jež dal k dispozici druhému státu, bylo tímto státem použito ke spáchání útočného činu proti třetímu státu,

(g) vyslání státem nebo jeho jménem ozbrojených band, skupin, nepravidelných ozbrojených sil nebo žoldáků, kteří plní úkoly ozbrojených sil proti druhému státu v tak závažné míře, že se rovná činům vypočteným výše nebo podstatné účasti států na takových činech.

Čl. 8 bis je tak kombinací zločinu agrese jako jednání státu a zločinu agrese jako jednání jednotlivce.[875] Interpretaci čl. 8 bis blíže rozvádějí tzv. „understandings"[876], která budou významná pro výklad těchto nově přijatých ustanovení. *Understanding* č. 6 označuje agresi za nejzávažnější a nejnebezpečnější formu nelegálního použití síly a při určení, zda byl spáchán útočný čin, se musí vzít na zřetel všechny okolnosti každého případu jednotlivě v souladu s Chartou OSN, včetně závažnosti jednání a jeho důsledků.

Součástí rezoluce RC/RES.6 je i příslušné doplnění Znaků skutkových podstat (*Elements of crimes*) vztahující se ke zločinu agrese, které jsou obsaženy v příloze II, obsahují úvod (několik obecných ustanovení) a následně je stanoveno pět znaků skutkové podstaty, které musí být splněny, aby jednání mohlo být považováno za zločin agrese.

9.4 Analýza skutkové podstaty

Jak již bylo uvedeno výše, individuální trestní odpovědnost za agresi předpokládá zakotvení zákazu užití síly (války) v mezinárodním právu. Zločin agrese vykazuje oproti

[875] Informace o průběhu a výsledcích revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (č.j. 766/10) přednesená na 27. schůzi vlády České republiky konané dne 28. července 2010, str. 3

[876] Obsažené v příloze III rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

ostatním zločinů zakotveným ve Statutu mnoho odlišností. Pomineme-li historické pozadí problematiky a nepoměrně větší těžkosti, které provázely snahu o jeho definování a všeobecnou akceptovatelnost, je zde i mnoho jiných specifik, včetně hmotněprávního vymezení a celkové koncepce skutkové podstaty zločinu agrese. V první řadě je zde úzká vazba na odpovědnost státu, výše uvedená provázanost s institutem zákazu užití síly, specifická role Rady bezpečnosti OSN, problematická otázka stanovení určité hranice závažnosti pro posuzování tohoto zločinu a v neposlední řadě skutečnost, že posuzování agresivního chování v rámci mezinárodního společenství je do značné míry problematikou politického charakteru.

Nejpodstatnějším faktem ale zůstává, že se zločin agrese podařilo konečně definovat. Příslušná skutková podstata tohoto zločinu tak může být skutečně zkoumána a analyzována v konkrétní, nikoli pouze teoretické rovině.

9.4.1 Objekt

Objekt tohoto zločinu pochopitelně představuje v té nejobecnější rovině především zájem mezinárodního společenství na mírovém soužití jednotlivých států a národů vedle sebe. Ač to může znít jako klišé, je to touha lidstva po míru a světě bez válek. Je však třeba si uvědomit, že vzhledem k bojovým prostředkům, které mají v současné době státy k dispozici, by při konfliktu celosvětových rozměrů mohlo být ohroženo samotné přežití lidského druhu.

Pokud se přeneseme do konkrétnější roviny, je to zejména všeobecně uznávaný zákaz použití síly zakotvený Chartou OSN, který je třeba chránit a vymáhat jeho dodržování. Zákaz agresivní války má ochraňovat především svrchovanost, územní celistvost, politickou nezávislost a další oprávněné zájmy suverénních států. Až sekundárně jsou pak chráněna práva jednotlivců. Válku, byť je vedena v mezích stanovených mezinárodním právem *ius in bello*, obvykle provází rozsáhlá porušování osobnostních, majetkových a jiných práv a oprávněných zájmů fyzických i právnických osob, byť může být takové porušování příslušnými normami mezinárodního humanitárního práva dovoleno.[877] Lze se tedy domnívat, že sekundárně jde i o ochranu všech individuálních práv, která jsou válkou obvykle porušována.

Krom toho válečné prostředí téměř vždy umožňovalo páchání těch nejhorších zločinů, které zasahují mezinárodní společenství jako celek, ať již se jednalo o páchání válečných zločinů, zločinů proti lidskosti či genocidy. Zájem mezinárodního společenství zabránit takovým situacím je tak více než odůvodněný.

[877] Jako příklad lze uvést zabrání majetku odůvodněné vojenskou nezbytností.

9.4.2 Objektivní stránka

Způsob spáchání zločinu agrese spočívá v plánování (*planning*), přípravě (*preparation*), zahájení (*initiation*) nebo provedení (*execution*) útočného činu. Znaky skutkových podstat, přijaté na revizní konferenci, vymezují objektivní stránku zločinu agrese následujícími prvky: 1) Pachatel plánoval, připravoval, inicioval nebo provedl akt agrese. 2) Útočný čin (*act of aggression*), tedy použití ozbrojené síly jedním státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti druhého státu nebo jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou OSN, byl spáchán. 3) Útočný čin svou povahou, závažností a rozsahem zakládá zjevné porušení Charty OSN.[878] Znaky skutkových podstat tedy vyžadují, aby zločin byl skutečně dokonán, samotné plánování, příprava či zahájení, aniž by později došlo k samotnému aktu agrese, nestačí. Popsaná jednání v zásadě odráží vývojová stádia zločinu od plánování až po skutečné provedení agrese. Nicméně vzhledem k nutnosti, aby byl útočný čin skutečně dokonán, nelze na plánování a přípravu pohlížet jako na vývojová stádia trestné činnosti, nýbrž jako na formy zločinné součinnosti. Z uvedeného rovněž vyplývá, že stíhání pokusu podle čl. 25 odst. 3 písm. f) Statutu u zločinu agrese je prakticky vyoučeno. Nedokonaná agrese by rovněž nedosáhla vyžadovaného stupně závažnosti, o kterém je pojednáno dále.

Jednání předvídané čl. 6 odst. a) Statutu Norimberského tribunálu, spočívající ve „spiknutí" (*conspiracy*) ke spáchání aktu agrese, které nepředpokládalo dokonání, není ani nově přijatou definicí zločinu agrese, ani obyčejovým mezinárodním právem kriminalizováno. Norimberským tribunálem bylo toto ustanovení v praxi vykládáno velice restriktivně, a proto nedosáhlo zásadní významnosti.[879] V nově přijaté definici se rovněž neobjevil pojem „válka porušující mezinárodní smlouvy a záruky".

Pro individuální trestní odpovědnost je stěžejní, aby byl obviněný do plánování, přípravy, zahájení či provedení útočného činu skutečně zapojen. Tento požadavek vyplývá především z judikatury Norimberského tribunálu. Například odsouzení admirála Dönitze Norimberským tribunálem za zločin proti míru bylo založeno na jeho účasti „pouze" při vedení útočné války, nebyl totiž zapojen do jejího plánování, přípravy nebo zahájení. Tato skutečnost byla opakovaně kritizována, neboť Dönitz neměl možnost válku jakkoli zastavit. Kritika byla oprávněná v tom směru, že těžiště trestní odpovědnosti za útočnou válku by mělo ležet v jejím rozpoutání, díky čemuž pachatel, který je „pouze" zapojen do jejího vedení,

[878] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) obsažené v příloze II rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu – zločin agrese – znaky, 1., 3. a 5. odst.
[879] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 398

nenese přímou odpovědnost. Na druhou stranu je zde trestní odpovědnost na místě, pokud byl pachatel součástí celkového plánu útočné války na nejvyšších postech a ještě zhoršil již existující zlo.[880]

9.4.2.1 Práh závažnosti

Pro naplnění skutkové podstaty tohoto zločinu je vyžadováno, aby útočný čin (*act of aggression*) svým charakterem, závažností a rozsahem zakládal zjevné (*manifest*) porušení Charty OSN. Otázka „prahu závažnosti" (*treshold*) představovala jednu z dílčích neshod, které bylo třeba v souvislosti s přípravou definice zločinu agrese řešit. Stanovení tohoto mezního požadavku závažnosti bylo motivováno zájmem některých států vyloučit tzv. příhraniční potyčky (*borderline cases*). Čl. 8 bis odst. 1 tak odráží myšlenku, že jenom určité útočné činy zakládají zločin agrese pro účely Římského statutu. Znaky skutkových podstat stanoví, že pojem „zjevné" (*manifest*) je objektivní podmínkou.[881] Jedná se tak o speciální ustanovení ve vztahu k obecnému požadavku na závažnost kauz projednávaných před Mezinárodním trestním soudem, který je stanoven v čl. 17 odst. 1 písm. d) Římského statutu. Podmínka zjevného porušení Charty OSN naznačuje, že agrese bude v praxi trestně postižitelná pouze v ojedinělých, zcela nesporných případech, jako byla například otevřená invaze Iráku do Kuvajtu v roce 1990.[882]

Pokud jde o pojem „zjevné porušení charty OSN", tzv. „understandings" [883] v odst. 7 stanoví, že při posuzování, zda útočný čin zakládá zjevné porušení Charty OSN, musí být tyto tři složky, tedy charakter, závažnost a rozsah, dostatečně významné na to, aby splňovaly podmínku „zjevnosti" (*„manifest" determination*).[884] Žádná z těchto tří složek nemůže být natolik závažná, aby sama o sobě splnila toto kritérium zjevnosti.[885] Znamená to tedy, že uvedené tři prvky musí být splněny kumulativně a existence jednoho nemůže být bez dalšího prokázáním splnění dvou prvků zbývajících. Přes snahu tvůrců textu daný pojem vysvětlit určité nejasnosti ohledně smyslu tohoto ustanovení přetrvávají. Bude tedy záležet především

[880] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 398 - 399
[881] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) obsažené v příloze II rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu – zločin agrese – úvod – 3. odst.
[882] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251
[883] Obsažené v příloze III rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.
[884] *It is understood, that in establishing whether an act of aggression constitutes a manifest violation of the Charter of the United Nations, the three components of character, gravity and scale must be sufficent to justify a „manifest" determination.*
[885] *No one component can be significant enough to satisfy the manifest standard by itself.*

na posouzení Soudu, který útočný čin již svou závažností zakládá individuální trestní odpovědnost a který nikoli.[886]

Vyšší míra závažnosti byla vyžadována již dlouhou dobu před zakotvením definice tohoto zločinu, především pak v souvislosti s posuzováním pojmu „útočná válka" (*aggressive war*). Ne každé útočné použití ozbrojené síly bylo považováno za útočnou „válku". „Použití síly musí dosáhnout určitého stupně intenzity, aby vůbec mohlo být kvalifikováno jako válka. K určení nezbytné úrovně vojenské síly poskytuje východisko především judikatura Norimberského tribunálu. Ten ve svých rozhodnutích nevytvářel abstraktní definice agresivní války, a proto z nich lze jednoduše odvodit základní kritéria pro posuzování dané otázky. Německé útoky na sousední státy, které byly souzeny před Norimberským tribunálem, byly obecně vedeny početnými armádami na širokých a rozsáhlých frontách. Vedly k totální nebo částečné okupaci zasažené země. Zločin spočívající v agresivní válce vyžaduje použití podobného rozsahu vojenské síly."[887]

Oficiální vyhlášení války není podmínkou pro naplnění skutkové podstaty.[888] To potvrdily i oba vojenské tribunály (Norimberský i Tokijský). V průběhu druhé světové války totiž bylo upuštěno od tradičního konceptu války a formální zahájení konfliktu již nebylo vyžadováno. Lze si představit i situaci, kdy je válka naopak vyhlášena, avšak neproběhnou žádné bojové akce. Taková situace zjevně nedosáhne požadované míry intenzity na to, aby mohla být považována za zločin agrese.

Podmínka zjevného porušení Charty OSN v případě tohoto zločinu tak skutečně zavádí určitý stupeň či mezní práh závažnosti vyžadovaný pro naplnění skutkové podstaty, na rozdíl například od čl. 8 odst. 1, který pro účely válečných zločinů *de facto* žádný práh závažnosti nenastavuje.[889] Agrese je tak definována v materiálním či materiálně-formálním pojetí zločinu. V obdobném duchu bylo například koncipováno české trestní právo před nabytím účinnosti nového trestního zákoníku v roce 2010, kde vedle formálních znaků trestného činu byl vyžadován materiální znak, tedy určitý stupeň nebezpečnosti činu pro společnost k tomu, aby se skutečně jednalo o trestný čin.[890]

---

[886] Srov např. Paulus, A. *Second Thoughts on the Crime of Aggression*. European Journal of International Law, 2009; ročník 20 (č. 4): str. 1117-1128

[887] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 396

[888] To plyne i z čl. 8 bis odst. 2 z formulace „nehledě na vyhlášení války" (*regardless of a declaration of war*)

[889] K dané problematice viz výše – kapitola Válečné zločiny, podkapitola „Objektivní stránka – obecně, vymezení stěžejních pojmů"

[890] K problematice formálního a materiálního pojetí trestných činů viz např. Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. Praha: Linde, 2004, str. 95-105

9.4.2.2 Útočný čin

Jak již bylo řečeno výše, zločin agrese je spáchán, pouze pokud skutečně dojde k provedení útočného činu. Čl. 8 bis odst. 2 vymezuje jednání státu představující útočný čin, který je stěžejní pro individuální trestní odpovědnost jednotlivce zakotvenou odstavcem prvním. Odstavec 2 tak vlastně představuje interpretační ustanovení sloužící pro účely předchozího odstavce. Skutková podstata zločinu agrese je specifická v tom, že v sobě kombinuje prvky jednání jednotlivce a státu a odráží tak velice úzkou provázanost mezi těmito kategoriemi subjektů. Odpovědnost jednotlivce za zločin agrese nemůže nastoupit bez agrese spáchané státem. Soud nemůže posuzovat otázku individuální trestní odpovědnosti za zločin agrese bez předchozího posouzení agrese státu *de facto* jako prejudiciální otázky.

„Útočný čin" (*act of aggression*) obecně znamená použití ozbrojené síly jedním státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti druhého státu nebo jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou OSN.[891] Konkrétně pak útočný čin představuje jednu z forem jednání, které jsou uvedeny pod písmeny a) až g)[892]. Tato jednání je třeba posuzovat v souladu s rezolucí valného shromáždění OSN 3314(XXIX) z 14. prosince 1974, což je v textu explicitně uvedeno.

Pojem „použití ozbrojené síly" (*use of armed force*) bezpodmínečně nemusí vždy znamenat, že opravdu byly použity zbraně, přestože tomu tak v drtivé většině případů bude. Blokádu přístavů nebo pobřeží státu lze provést i bez jediného výstřelu, kdežto samotný útok ozbrojených sil nebo bombardování již skutečné použití zbraní vyžaduje.

Veškeré formy, ve kterých lze spáchat útočný čin zde rozebírány nebudou, z jejich názvu je v podstatě jasné, v čem spočívají. Některé z nich však bližší pozornost zasluhují.

Jednání popsané pod písmenem a) představuje pravděpodobně základ toho, co mnozí považují za „typickou" agresi.[893] V daném ustanovení je zahrnuta i okupace. Tzv. válečná okupace (*occupatio bellica*) spočívá ve faktickém ovládání území státu nepřátelskými vojenskými silami. Jedná se jen o dočasný stav, kdy okupovanému státu nadále zůstává svrchovanost nad svým (nyní ovšem okupovaným) územím, ale okupující stát vykonává nad tímto okupačním územím svou státní moc.[894] Daná problematika však nebyla v rozsudcích Norimberského tribunálu posuzována zcela jednotně. Okupace Dánska a Lucemburska byla popsána jako agresivní válka, i když tyto státy byly podmaněny bez významného použití síly. Naopak okupace Československa a Rakouska byly označeny pouze za „agresivní činy"

[891] Použití ozbrojené síly v souladu s Chartou je pak určeno především kapitolou VII. Charty - Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných.
[892] Viz výše v podkapitole „Hmotněprávní definice zločinu agrese"
[893] Detter, I. *The Law of War*. 2. vydání, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 68
[894] David, V., Sladký, P, Zbořil, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, str. 379

(*aggressive action*s) a byly posuzovány jako součást plánování agrese. Tyto „agresivní činy" posloužily jako důkaz o agresivní politice Třetí říše, avšak samy o sobě nebyly základem pro trestní odpovědnost.[895]

Velice zvláštní je ustanovení písm. f), tedy jednání státu, který dovolil, aby jeho území, jež dal k dispozici druhému státu, bylo tímto státem použito ke spáchání útočného činu proti třetímu státu. Takové jednání *de facto* není útočným činem, nýbrž pomocí (ve smyslu součinnosti) k jeho spáchání. Rovněž neodpovídá obecné definici útočného činu, tedy použití ozbrojené síly státu proti svrchovanosti, územní celistvosti a politické nezávislosti jiného státu, nebo použití ozbrojené síly jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou OSN. Uvolněním svého území totiž stát své ozbrojené síly vůbec nepoužije. Přestože lze v historii nalézt mnoho příkladů takového jednání, které nepochybně představuje nebezpečí pro mezinárodní společenství, a jeho začlenění do výčtu jednání se tak může jevit odůvodněným, nelze přehlédnout skutečnost, že dané ustanovení trpí určitou rozporností. Stejné ustanovení však bylo obsaženo i ve výše několikrát zmiňované rezoluci 3314(XXIX) z roku 1974.

Kontroverzní je rovněž písmeno g), tedy *vyslání státem nebo jeho jménem ozbrojených band, skupin, nepravidelných ozbrojených sil nebo žoldáků, kteří plní úkoly ozbrojených sil proti druhému státu v tak závažné míře, že se rovná činům vypočteným výše nebo podstatné účasti států na takových činech*. V tomto případě je značně nejisté, jaká úroveň zapojení by měla zakládat odpovědnost státu podle tohoto ustanovení. Vměšování se do vnitřních sporů je pravděpodobně tím, na co příslušné písmeno naráží, a bylo by záhodno, aby byla pro tuto formu popsána přesnější kritéria.

Odbornými kruhy bylo vymezení agrese v uvedené rezoluci často terčem kritiky, mimo jiné pro to, že obsahuje několik útočných činů, které jsou ze své podstaty menší závažnosti. Nabízí se tak otázka, zda opravdu mohou zakládat individuální trestní odpovědnost. Běžně se lze setkat s interpretací, že pouze vedení útočné války vede k individuální trestní odpovědnosti podle mezinárodního práva. Ostatní, slabší formy agrese pak zakládají pouze mezinárodní odpovědnost státu, která má reparační obsah.[896] Především u útočných činů zakotvených pod písmeny c) a e) je sporné, zda vůbec mohou dosáhnout míry závažnosti požadované pro zločin agrese.[897] Rovněž zaznívaly hlasy, že by text rezoluce měl být zrevidován ve světle současných způsobů vedení ozbrojených konfliktů, které často

[895] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 399
[896] Srov. např. Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251
[897] Kreß, C. *Time for Decision: Some Thoughts on the Immediate Future of the Crime of Aggression: A Reply to Andreas Paulus*. European Journal of International Law, 2009; ročník 20 (č. 4): str. 1129-1146

zahrnují gerilové války. Partyzánského způsobu boje se účastní hnutí, jejichž členové jsou považováni mnohými mezinárodními úmluvami za kombatanty a tudíž logicky i za válčící stranu (*belligerents*). Avšak války vedené takovými skupinami, a tudíž i jimi provedené útočné činy, nejsou textem rezoluce pokryty. Nepokrývá ani činy mezinárodních organizací, což vylučuje například jakýkoli argument (byť by mohl být oprávněný), že NATO mohlo spáchat útočný čin bombardováním Jugoslávie v roce 1999. I když je tento omezený rozsah rezoluce podle názoru mnohých odůvodněn, bude zkoumáno, zda a v jakém rozsahu se válečné právo uplatní na skupiny a entity, které nejsou státy.[898] S ohledem na převzetí textu rezoluce do Římského statutu je nutné s obdobnou kritikou počítat i do budoucna.

9.4.2.3 Otevřený / uzavřený výčet

Je přinejmenším diskutabilní, zda výčet jednání zakládající útočný čin má být demonstrativní či taxativní a zda by akt agrese mohla představovat za určitých okolností např. i ekonomická embarga. Podle čl. 4 rezoluce 3314(XXIX) z 14. prosince 1974, mohla Rada bezpečnosti rozhodnout, že i jiné než v textu rezoluce vypočtené činy zakládají zločin agrese. Jednalo se tedy o výčet demonstrativní.[899] Při přípravě nové definice zločinu agrese bylo třeba tuto otázku vyřešit. Především princip legality a zákaz retroaktivity v trestním právu svědčí pro taxativní definici a zákaz analogie. Naopak zastánci otevřeného, či polootevřeného výčtu nechtěli uzavírat prostor pro další rozvoj mezinárodního práva.[900]

Čl. 8 bis odst. 2 vychází z článku 1 a 3 výše uvedené rezoluce Valného shromáždění OSN o definici agrese s tím, že opomíjí tzv. začleňující (*opt-in*) a vylučující (*opt-out*) klauzuli této rezoluce.[901] Ta se totiž vztahuje na agresi jako jednání státu, nikoli jednání jednotlivce. Vylučovací a začleňující klauzule se týká pravomocí Rady bezpečnosti určit, že dané jednání, ač v rezoluci uvedené, nebylo agresí nebo naopak, že jednání v rezoluci neuvedené agresí ve skutečnosti bylo. Seznam jednání v čl. 8 bis Římského statutu je „polootevřený", každý útočný čin musí spadat do obecné definice v první větě čl. 8bis odst. 2.[902] Není výslovně uvedeno, že by výčet nebyl vyčerpávající, jako tomu bylo v textu rezoluce z roku 1974, avšak Rada bezpečnosti stále v posuzování útočného činu hraje významnou roli.[903] Zásada legality má být chráněna v odst. 5 čl. 15 bis, který stanoví, že určení vnějšího orgánu, že byla

[898] Srov. Detter, I. *The Law of War*. 2. vydání, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 69-70
[899] David, V., Sladký, P, Zbořil, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, str. 369
[900] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251
[901] Paulus, A. *Second Thoughts on the Crime of Aggression*. European Journal of International Law, 2009; ročník 20 (č. 4): str. 1117-1128
[902] Kreß, C. *Time for Decision: Some Thoughts on the Immediate Future of the Crime of Aggression: A Reply to Andreas Paulus*. European Journal of International Law, 2009; ročník 20 (č. 4): str. 1129-1146
[903] Viz níže v podkapitole „Podmínky pro výkon jurisdikce a úloha Rady bezpečnosti OSN"

spáchána agrese, nebude zavazovat soud v jeho vlastním posouzení podle Římského statutu.[904] Dané ustanovení však za zaručení principu legality považovat nelze, neboť v případě, že Rada bezpečnosti rozhodne ohledně útočného činu negativně, je Soud jejím rozhodnutím *de facto* vázán.[905]

9.4.2.4 Problematika humanitární intervence

Vzhledem k jejich určení nejsou tzv. humanitární intervence k předcházení např. genocidy nebo jiných závažných porušování lidských práv zahrnuty do definice tohoto zločinu, stejně jako vojenské operace za účelem záchrany vlastních státních příslušníků. Právo státu osvobodit své vlastní příslušníky bez svolení státu, na jehož území se nacházejí, bylo v minulosti opakovaně odvozováno od práva národů na sebeobranu podle čl. 51 Charty OSN, ačkoli je tato otázka značně kontroverzní.[906] Touto skutečností bylo například ospravedlňováno napadení Gruzie Ruskou federací v roce 2008.[907]

Odpůrci humanitární intervence považují takový zásah za mezinárodně protiprávní chování, protože nemá oporu v obecném mezinárodním právu ani v Chartě OSN jako mandát Rady bezpečnosti. Zastánci obhajují názor, že jde o obyčejové právo *in statu nascendi* a že mohou nastat v souvislosti s ochranou lidských práv výjimečné okolnosti či humanitární nutnost zásahu. Na tomto byl založen i zásah NATO v Kosovu. Současné mezinárodní vztahy zastřešují tři hodnoty: mír, lidská práva a právo na sebeurčení. Tyto hodnoty se však snadno dostávají do konfliktu, co má být upřednostněno. Snaha o zachování míru však má mít vždy nejvyšší hodnotu.[908]

Zdá se, že problematika tzv. humanitární intervence a možnost jejího použití není v současné době uspokojivě upravena. Z tohoto důvodu lze předpokládat, že právě odkazem na humanitární intervenci bude do budoucna ospravedlňován mnohý vojenský zákrok, o jehož legitimitě bude z hlediska mezinárodního práva pochybováno.

9.4.3 Subjektivní stránka

Zločin agrese předpokládá úmyslnou formu zavinění a obecně pro něj platí generální ustanovení upravující subjektivní stránku zločinů v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu obsažené v čl. 30 Římského statutu. Znaky skutkových podstat nově definovaného zločinu agrese v úvodu obsahují ustanovení, že není potřeba dokazovat, že pachatel právně posoudil,

[904] Informace o průběhu a výsledcích revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (č.j. 766/10) přednesená na 27. schůzi vlády České republiky konané dne 28. července 2010, str. 3
[905] Viz níže v podkapitole „Podmínky pro výkon jurisdikce a úloha Rady bezpečnosti OSN“
[906] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 395
[907] Ruské úřady obyvatelům hraničních regionů především Jižní Osetie a Abcházie ještě před vypuknutím konfliktu hojně rozdávaly pasy Ruské federace. Invaze tak byla ospravedlňována ochranou ruských občanů.
[908] David, V., Sladký, P, Zbořil, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008, str. 370-371

zda použití ozbrojené síly bylo v rozporu s Chartou spojených národů. Dále stanoví, že pojem „zjevné“ je objektivní podmínkou. Rovněž není otázkou dokazování skutečnost, jestli pachatel učinil právní vyhodnocení, pokud jde o „zjevnou“ povahu porušení charty OSN.[909] Pachatel si naopak musí být vědom faktických okolností, které způsobily, že použití ozbrojené síly bylo v rozporu s chartou OSN a musí si rovněž uvědomovat faktické okolnosti, jež způsobily, zjevné porušení Charty Spojených národů.[910] Viník si musí být vědom povahy útočného činu. Je třeba, aby si uvědomoval agresivní cíle války, ale i přesto pokračuje ve svých aktivitách.

V souvislosti se zločinem agrese byla v teoretické rovině zkoumána i otázka nutnosti existence zvláštního úmyslu (*dolus specialis*). Tzv. agresivní úmysl by mohl spočívat v záměru dosažení např. nějakého územního zisku, bohatství, v touze okupovat nějaké území či donutit napadený stát změnit jeho politický režim. Německo například navrhovalo zakotvení podmínky, že cílem nebo výsledkem útočného činu musí být zavedení vojenské okupace nebo připojení území jiného státu nebo jeho části.[911] Koncept tohoto zvláštního úmyslu měl zabránit tomu, aby např. humanitární intervence byla považována za útočný čin. Zvláštní pracovní skupina pro zločin agrese však *dolus specialis* do svého návrhu nezařadila. Zvláštní účel, pro který se pachatel podílí na tomto zločinu, nebo jeho motiv není nutný a nebyl vyžadován ani Norimberským tribunálem.[912]

9.4.4 Subjekt

Zločin agrese nemůže spáchat kdokoli. Je zločinem „vůdcovského charakteru“ (*leadership crime*), tzn., že je vyloučena odpovědnost řadových vojáků[913] a ostatních osob, které pouze plní rozkazy. Již v samotném vymezení skutkové podstaty je stanoveno, že může být spáchán pouze osobou, *která je v postavení, jež jí umožňuje efektivně vykonávat kontrolu nad státem nebo řídit jeho politické nebo vojenské akce*. V souvislosti s tím došlo během

[909] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) obsažené v příloze II rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu – zločin agrese – úvod – 2.-4. odst.
[910] Viz Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) obsažené v příloze II rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu – zločin agrese – znaky – 4. a 6. odst.
[911] Kreß, C. *Time for Decision: Some Thoughts on the Immediate Future of the Crime of Aggression: A Reply to Andreas Paulus*. European Journal of International Law, 2009; ročník 20 (č. 4): str. 1129-1146
[912] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 399
[913] Informace o průběhu a výsledcích revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (č.j. 766/10) přednesená na 27. schůzi vlády České republiky konané dne 28. července 2010, str. 2-3

Kampalské konference i ke změně čl. 25 Statutu, kam byl vložen nový odstavec 3 bis.[914] Uvedený požadavek dále potvrzují Znaky skutkových podstat: Pachatel je osobou v takovém postavení, že efektivně vykonává kontrolu nebo přímo řídí politické nebo vojenské akce státu, který spáchal čin agrese.[915] Fakticky je tak okruh možných pachatelů omezen na malou skupinu osob – vrcholných představitelů státu a armády. Neznamená to však, že by pachatel musel mít přímo pravomoc rozhodovat v otázkách války a míru, musí se však významným způsobem podílet na přípravě, zahájení nebo vedení agresivní války.[916] Poznámka pod čarou doplňuje, že s ohledem na zločin agrese může být i více než jedna osoba v postavení, které splňuje tato kritéria.

Ze statutu Norimberského ani Tokijského tribunálu nevyplýval explicitní požadavek, pokud jde o pachatele, avšak z jejich judikatury jasně vyplývá, že pouze vrcholní političtí a vojenští vůdci mohli být uznáni vinnými ze spáchání zločinu proti míru. Lze uvést několik příkladů z norimberských procesů: Generál Wilhelm Keitel, jakožto šéf Generálního štábu Wehrmachtu, sám nedisponoval velitelskou autoritou nad jednotlivými částmi Wehrmachtu, avšak byl zapojen do plánování útoků a vojenských operací. To stačilo k jeho odsouzení. Admirál Dönitz, velitel německé ponorkové flotily a později velitel námořnictva, byl rovněž odsouzen za účast na agresivní válce. Tribunál v jeho případě založil své rozhodnutí na skutečnosti, že jeho důležitost pro německé válečné úsilí byla značná a že sám Hitler jej pravidelně žádal o rady. Obžalovaný Baldur von Schirach byl na druhou stranu osvobozen. Tribunál shledal, že jako vůdce Hitlerjugend nebyl přímo zapojen do příprav války. Bývalý president Říšské banky a ministr Hjalmar Schacht byl rovněž osvobozen. Podílel se pouze na německém přezbrojení a Tribunál shledal, že to samo o sobě nebylo zločinem. Rovněž nepatřil do úzkého okruhu lidí okolo Hitlera.[917]

9.5 Podmínky pro výkon jurisdikce a úloha Rady bezpečnosti OSN

Jak již bylo uvedeno výše, zločin agrese vykazuje celou řadu zvláštností. Ze čtveřice zločinů v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu se nejvíce vymyká specifickou otázkou role Rady bezpečnosti OSN při posuzování útočného činu.

---

[914] Ten stanoví, že „*s ohledem na zločin agrese se ustanovení tohoto článku* (tedy čl. 25) *uplatní pouze na osobu v postavení, jež ji umožňuje efektivně vykonávat kontrolu nad státem nebo řídit jeho politické nebo vojenské akce.*

[915] Znaky skutkových podstat zločinů (Elements of Crimes) obsažené v příloze II rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu – zločin agrese – znaky – 2. odst.

[916] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 397

[917] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 398

Zvláštní pracovní skupina pro zločin agrese musela uvedenou otázku řešit v souvislosti s podmínkami výkonu jurisdikce Mezinárodního trestního soudu. Bylo třeba dohodnout se na tom, zda má výkonu jurisdikce Soudu předcházet určení jiným orgánem, že došlo ke spáchání útočného činu, případně jakým orgánem. Kromě Rady bezpečnosti přicházely do úvahy např. Mezinárodní soudní dvůr, Valné shromáždění OSN či přípravný senát Soudu.[918] Určení, zda došlo k agresi, však nelze směšovat se spouštěcím mechanismem. Takové určení je prejudiciální otázkou a ve své podstatě jde o posouzení skutkového stavu, kdežto tzv. spouštěcí mechanismus je čistě procesní záležitost, jenž určuje, na základě podnětu kterého subjektu bude řízení zahájeno. Rada bezpečnosti může např. určit, že došlo k agresi, aniž by dávala podnět k zahájení řízení u Soudu.[919]

Obecně platí, že Rada Bezpečnosti je podle čl. 39 Charty OSN zmocněna k určení agresora v mezinárodním společenství.[920] Pro posouzení této otázky je stěžejní, aby bylo zcela jasně definováno, co agrese zahrnuje.[921] Vzhledem ke konceptu zločinu agrese, který v sobě kombinuje prvky jednání státu a jednotlivce, se dané ustanovení Charty OSN silně promítlo do diskuzí o vymezení tohoto zločinu. Je totiž třeba respektovat roli Rady bezpečnosti při kvalifikaci jednání státu podle kapitoly VII Charty. Vyplývá to mimo jiné i z požadavku zakotveného v čl. 5 odst. 2 Římského statutu, podle kterého budoucí úprava zločinu agrese bude slučitelná s příslušnými ustanoveními Charty OSN.[922]

Již definice agrese z roku 1974 byla velice úzce spjata s funkcí Rady bezpečnosti OSN. O tom, zda došlo k aktu agrese podle uvedené definice, by tedy vždy musel rozhodnout tento politický orgán. Definice agrese jako mezinárodního trestného činu se liší od definice agrese za účelem politického určení a rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN. Vyplývá to z teoretického i praktického hlediska. Princip zákonnosti, který se uplatňuje v trestním právu se zajištěnou individuální trestní odpovědností, musí být dodržen i v tomto případě. Zodpovědnost států v mezinárodním právu nezahrnuje trestní aspekt zodpovědnosti.

[918] Clark, S. R. *Negotiating Provisions Defining the Crime of Aggression, its Elements and the Conditions for ICC Exercise of Jurisdiction Over It*. European Journal of International Law, 2009; ročník 20 (č. 4): str. 1103-1115

[919] Předkládací zpráva k usnesení vlády České republiky ze dne 24. května 2010 č. 393 k návrhu na obeslání revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, str. 5

[920] „Rada bezpečnosti určí, zda jde o ohrožení míru, jeho porušení nebo útočný čin, a doporučí nebo rozhodne, jaká opatření mají býti učiněna podle článků 41 a 42, aby byl zachován nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost."

[921] Detter, I. *The Law of War*. 2. vydání, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, str. 67

[922] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251

Rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN má proto jiné důsledky než rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu.[923]

Otázka určení role Rady bezpečnosti v souvislosti se zločinem agrese v jurisdikci MTS byla a stále ještě je nedílnou součástí úvah ohledně budoucího znění Římského statutu. Jedná se o zcela zásadní problém, ve kterém se střetávají dva protichůdné zájmy: Na jedné straně snaha o nestranný soudní orgán, nezávislý ve svém rozhodování na politické vůli stálých členů Rady bezpečnosti a na druhé straně zájem na zachování určujícího vlivu Rady bezpečnosti v otázce posuzování přípustnosti válečných aktů, s čímž úzce souvisí akceptovatelnost Soudu (s tím spojená možná budoucí ratifikace Statutu) těmi „největšími hráči" na mezinárodním poli, jako jsou Spojené státy, Rusko a Čína. V průběhu Římské konference se pochopitelně delegace USA snažila prosadit formulaci, že protiprávnost příslušného jednání bude určena Radou bezpečnosti. Naproti tomu státy podporující širší definici agrese nepočítaly s žádnou rolí Rady bezpečnosti. I přes navrhovaná kompromisní řešení nedošlo během Římské konference k vyřešení této otázky a byla ponechána na budoucí rozhodnutí smluvních stran.[924]

Vymezení role Rady bezpečnosti ve vztahu ke zločinu agrese je klíčové z celé řady dalších hledisek, příkladmo lze uvést: otázka zachování základní trestněprávní zásady *nullum crimen sine lege* a s tím související právní jistoty, otázka nezávislosti Mezinárodního trestního soudu a jeho respektování v rámci mezinárodního společenství, otázka zachování principu „rovnosti před zákonem", otázka celkové funkceschopnosti Soudu a celá řada dalších. Jde proto o hledání systému institucionálních „brzd a protivah" (*checks and balances*) v rámci vztahů mezi Soudem a Radou bezpečnosti.[925] Tato otázka je rovněž nesmírně zajímavá z hlediska České republiky, neboť ta patřila v průběhu Římské konference k tzv. skupině „*like-minded states*" prosazující vznik silného, nezávislého Mezinárodního trestního soudu.[926]

V souvislosti s touto problematikou byl pro revizní konferenci Zvláštní pracovní skupinou pro zločin agrese připraven především návrh článku 15 bis vymezující roli Rady

[923] Galdunová, K. *Trestný čin agresie* In: *Medzinárodný trestný súd na začátku 21.storočia.* Zborník z medzinárodnej konferencie konané v Bratislave dňa 27. septembra 2006. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre mezinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2006, str. 100

[924] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 123

[925] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251

[926] Viz Předkládací zpráva pro Parlament ČR k Návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu str. 2. Skupina „like-minded states" představovala *ad hoc* utvořené účelové seskupení zhruba 50 podobně smýšlejících států, které spojoval zájem na vzniku soudu s automatickou jurisdikcí (obligatorní) a nezávislým žalobcem, který by mohl sám iniciovat řízení. Prosazovaly tedy založení silného a nezávislého MTS, který by měl reálné pravomoci a nebyl pouze nefunkčním sborem závislým na vůli států a Rady bezpečnosti OSN. Dlouhodobými členy byly především Argentina, Austrálie, Kanada, Kostarika, Německo, Nizozemsko a JAR.

bezpečnosti OSN při posuzování trestnosti činu vykazujícího znaky agrese. Vzhledem k tomu, že se jedná o velice citlivé téma (viz výše), nebyla ani jednání v rámci této zvláštní pracovní skupiny jednoduchá. Tomu odpovídalo i znění navrhovaného článku, který obsahoval v rámci snahy o dosažení kompromisu hned několik alternativních znění. Nakonec bylo v této otázce přijato do určité míry kompromisní řešení obsažené v článcích 15 bis a 15 ter.[927]

Podmínky pro výkon jurisdikce Soudu na základě oznámení smluvní strany nebo z vlastního podnětu žalobce jsou obsaženy v čl. 15 bis, podle kterého může Soud vykonávat jurisdikci nad zločinem agrese v souladu s čl. 13 písm. a) a c), vyjma ustanovení tohoto článku. Čl. 15 bis má tedy k čl. 13 funkci *lex specialis*. Podnět k zahájení řízení o spáchání agrese může podat: 1) smluvní strana, 2) žalobce sám z vlastní iniciativy. Jestliže žalobce dospěje k závěru, že existuje podstatný důvod domnívat se, že byl zločin agrese spáchán, prověří, zda Rada bezpečnosti již rozhodla o spáchání útočného činu dotyčným státem. Žalobce informuje generálního tajemníka OSN o zahájení vyšetřování, včetně všech relevantních informací a dokumentů. Jestliže Rada bezpečnosti rozhodla o spáchání útočného činu, může žalobce zahájit vyšetřování zločinu agrese. Jestliže však takové určení Rada bezpečnosti neprovedla do šesti měsíců od žalobcovy notifikace příslušné situace generálnímu tajemníkovi OSN, může žalobce zahájit vyšetřování, pokud toto schválil přípravný senát Soudu (přípravný úsek je složen ze šesti soudců) a Rada bezpečnosti nerozhodla o tom, že před soudem nebude zahájeno vyšetřování či stíhání podle čl. 16 Římského statutu (pozastavení řízení o 1 rok na základě rezoluce přijaté podle kapitoly VII Charty OSN). Rada bezpečnosti může řízení před soudem pozastavit opakovaně.[928] Dané ustanovení se celkově může jevit jako značný úspěch stoupenců nezávislého a nestranného Soudu. Přílišný optimismus ale tlumí hlavní kompromis, kterým se zahájení skutečného výkonu jurisdikce MTS nad zločinem agrese odkládá přinejmenším až na rok 2017.[929]

Odlišným, podstatně jednodušším způsobem jsou upraveny podmínky pro výkon jurisdikce Soudu na základě oznámení Rady bezpečnosti podle Kapitoly VII Charty OSN v čl. 15 ter. „Po splnění obecných podmínek pro výkon jurisdikce Soudu bude moci Rada bezpečnosti na základě rezoluce přijaté podle Kapitoly VII Charty OSN požádat o zahájení

[927] Definice zločinu agrese rozdělila „spouštěcí mechanismus“ soudu, který je pro ostatní zločiny obsažen v čl. 13 Římského statutu, do dvou samostatných ustanovení, a to čl. 15 bis a 15 ter.
[928] Informace o průběhu a výsledcích revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (č.j. 766/10) přednesená na 27. schůzi vlády České republiky konané dne 28. července 2010, str. 3, viz příloha I rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu – Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu ke zločinu agrese
[929] Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251

vyšetřování. Daná pravomoc Rady bezpečnosti se vztahuje i na nesmluvní strany Římského statutu a na státy, které učiní „*opt out*“ prohlášení.“[930]

Přestože se daná problematika může jevit spíše jako otázka procesního charakteru, je z hmotněprávního hlediska důležitá. Vzhledem k specifičnosti zločinu agrese tak role Rady bezpečnosti a její rozhodnutí v otázce spáchání útočného činu státem představuje *de facto* zvláštní znak skutkové podstaty. Potenciální neschopnost Rady bezpečnosti přijmout v dané věci rozhodnutí by však mohla znamenat zhoršení efektivity celého systému Mezinárodního trestního soudu. Obecně lze konstatovat, že pravomoci Rady bezpečnosti v této otázce postavení Mezinárodního trestního soudu značně oslabují.

9.6 Závěr a možné výhledy do budoucna

Agrese je činem, který svou závažností zasahuje jednotlivce, jednotlivé státy i mezinárodní společenství jako celek. Pravděpodobně se jedná o vůbec nejzávažnější zločin podle mezinárodního práva, a proto lze jeho definování považovat za vskutku historický okamžik. Zdá se, že se postupně daří překonávat závažné potíže, které vymezení této skutkové podstaty provázely tak dlouhá léta.

Se zločinem agrese to však ani po nalezení shody nad kompromisním zněním jeho skutkové podstaty nebude úplně jednoduché. „Změna Římského statutu obsahující zločin agrese vstoupí v platnost pro stát podle čl. 121/5 Římského statutu 1 rok poté, co uloží ratifikační listinu nebo listinu o přístupu. Soud však bude moci vykonávat jurisdikci vůči zločinu agrese až po splnění 3 kumulativních podmínek: 1) nejdříve dne 1. ledna 2017; 2) za podmínky, že jurisdikci soudu po tomto datu aktivují smluvní strany (konsenzem 2/3 přítomných na zasedání shromáždění smluvních stran), 3) současně musí být splněna podmínka uplynutí jednoho roku od uložení třiceti ratifikačních listin nebo listin o přístupu. Soud nebude moci vykonávat jurisdikci nad zločinem agrese spáchaným na území nesmluvní strany Římského statutu nebo jejími občany. Dané pravidlo se neuplatní na situaci, kdy o prošetření požádá Rada bezpečnosti OSN na základě Kapitoly VII Charty OSN.“[931] Navíc smluvní strana Římského statutu, může u generálního tajemníka OSN učinit vůči jurisdikci soudu nad tímto zločinem „*opt out*“ prohlášení, což vcelku koliduje se všeobecnou nepřípustností výhrad stanovenou čl. 120 Římského statutu.

[930] Informace o průběhu a výsledcích revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (č.j. 766/10) přednesená na 27. schůzi vlády České republiky konané dne 28. července 2010, str. 3, viz příloha I rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu – Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu ke zločinu agrese

[931] Informace o průběhu a výsledcích revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (č.j. 766/10) přednesená na 27. schůzi vlády České republiky konané dne 28. července 2010, str. 2

Celá skutková podstata zločinu agrese je nesmírně složitá a vybočuje z rámce ostatních zločinů v mnoha ohledech. Koncept neodlučitelně kombinující jednání státu a jednání jednotlivce a především úloha Rady bezpečnosti při posuzování útočného činu efektivitě soudu při případném stíhání tohoto zločinu pravděpodobně příliš prospívat nebudou. Jako vůbec nejzásadnější se v tomto ohledu jeví otázka (ne)závislosti Mezinárodního trestního soudu, který je ve svém rozhodování fakticky odkázán na politické posuzování útočného činu Radou bezpečnosti OSN. Není jasné, do jaké míry přijetí definice agrese promění charakter Mezinárodního trestního soudu z orgánu, který řeší čistě právní otázky, na orgán, který se bude zabývat i otázkami politickými.

Je rovněž třeba upozornit na skutečnost, že agrese se těžko stíhá na národní úrovni, a proto jde „mimo rámec" tradičního schématu Mezinárodního trestního soudu a určujícího principu komplementarity. Rovněž tzv. „Understandings"[932] v odst. 5 deklarují, že tímto není utvářeno právo nebo povinnost státu vykonávat národní jurisdikci nad aktem agrese spáchaným jiným státem. Je otázkou, do jaké míry se toto ustanovení promítne do trestněprávní zásady univerzality.

Dalším problémem je, že historie je plná příkladů nejen zjevné agrese (např. invaze Čínské lidově osvobozenecké armády do Tibetu v roce 1950, vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968), ale především situací, kdy nejde jednoznačně určit, kdo je agresor a kdo je oběť.[933] Ohlédneme-li se zpět do historie, zjistíme, že od konce druhé světové války nejenže tyto závažné činy nebyly nijak trestněprávně stíhány či sankcionovány, ale nebyly ani téměř nikdy adekvátně řešeny na mezinárodní úrovni. Zůstává smutným faktem, že ani dlouho po nalezení shody nad definicí agrese se na této skutečnosti nic nezmění. Tři z pěti stálých členů Rady bezpečnosti s právem veta, pravděpodobně „nejsilnější hráči" v současném světě, nejsou vůbec smluvními stranami Římského statutu. Navíc právě Spojené státy, Rusko a Čína představují státy, jejichž mocenské akce budí v tomto kontextu největší kontroverze. Ač se to může zdát neuctivé vůči úsilí, které bylo vynaloženo na definování tohoto zločinu, nezbývá než konstatovat, že skutková podstata zločinu agrese má pouze symbolickou hodnotu. Její význam spočívá především v tom, že mezinárodní společenství vyslalo jasný signál, že bude nakonec schopné dohodnout se i na takto kontroverzní otázce a že došlo k významnému posunu v oblasti mezinárodního práva trestního. Diskuze k definování této skutkové podstaty zdaleka ještě nekončí. Nejenže bude trvat ještě dlouhou

[932] Obsažené v příloze III rezoluce RC/Res.6 přijaté na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.
[933] Jako příklad takovýchto kontroverzních akcí lze uvést bombardování Jugoslávie leteckými silami NATO v roce 1999, vpád vojsk vedených USA do Iráku v roce 2003 a celá řada dalších.

dobu, než vůbec bude moci Mezinárodní trestní soud zahájit výkon jurisdikce nad tímto zločinem, ale rovněž změna Římského statutu definující zločin agrese obsahuje revizní klauzuli ve smyslu toho, že další revizní konference přezkoumá tuto změnu Římského statutu vztahující se ke zločinu agrese 7 let poté, co Soud zahájí výkon jurisdikce nad tímto zločinem.[934]

[934] Informace o průběhu a výsledcích revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (č.j. 766/10) přednesená na 27. schůzi vlády České republiky konané dne 28. července 2010, str. 2

10 Zločiny nezačleněné do Statutu

Během přípravy Statutu Mezinárodního trestního soudu bylo zcela přirozeně diskutováno, které zločiny mají být do jurisdikce nově vznikajícího soudního tělesa začleněny. V průběhu Římské konference byla navrhována celá řada skutkových podstat tzv. smluvních zločinů. V prvotních fázích realizace myšlenky zřízení Mezinárodního trestního soudu tvořily tzv. „*treaty-based crimes*" ústřední bod diskusí. V průběhu práce Přípravné komise ke zřízení MTS nacházel postupem času takový přístup méně a méně podpory. Velká většina států chtěla omezit jurisdikci MTS na ústřední zločiny (tzv. *core crimes*), nyní uvedené v článku 5.[935] Na rozdíl od čtyř klíčových zločinů podle mezinárodního práva taxativně vyjmenovaných v čl. 5 Statutu nemají tyto další navrhované zločiny oporu v mezinárodním obyčejovém právu a do mezinárodního práva se dostaly pouze na základě smluv. Vzhledem k tomu, že existuje mnoho možností na doplnění jurisdikce MTS např. o rozšíření válečných zločinů[936], a protože Římský statut počítá i s možností rozšíření výčtu zločinů spadajících do jurisdikce Soudu (rozhodne-li o tom Shromáždění smluvních stran), je tato otázka do budoucna stále aktuální. Mezi zločiny, které nebyly do Statutu zařazeny, patřily především terorismus, nedovolený obchod s drogami, žoldnéřství.

10.1 Terorismus

V posledních desetiletích se mezinárodní terorismus stal jedním z nejpalčivějších problémů naší civilizace. Došlo nejen k významnému nárůstu aktivity teroristických struktur, nýbrž i k jejich dokonalejší organizovanosti, hlubší propojenosti a zvýšení jejich nebezpečnosti. Mezinárodní společenství se proto snaží úměrně tomu zvýšit svou snahu o potírání tohoto fenoménu. Od 60. let minulého století byla především na půdě OSN přijata celá řada právních nástrojů,[937] která tak formovala právní rámec pro boj s mezinárodním

[935] Zimmermann, A. *Jurisdiction, Admissibility and Applicable Law*. In: Triffterer, O. (ed). *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Baden-Baden*: Nomos Verlagsgesellschaft, 1999, str. 98

[936] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 31

[937] Viz např. Úmluva o trestných činech a některých jiných činech spáchaných na palubě civilních letadel (Tokio, 14. září 1963) tzv. Tokijská úmluva, Úmluva o potlačení protiprávního zmocnění se letadel (Haag, 16. prosince 1970), Úmluva o potlačování protiprávních činů ohrožujících bezpečnost civilního letectví (Montreal, 23. září 1971), Úmluva o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců (New York, 14. prosince 1973), Úmluva o fyzické ochraně jaderného materiálu (Vídeň, 26. října 1979), Mezinárodní úmluva proti braní rukojmí (New York, 17. prosince 1979), Protokol o boji s protiprávními činy násilí na letištích sloužících mezinárodnímu civilnímu letectví (Montreal, 24. února 1988 - doplnění Montrealské úmluvy z roku 1971), Úmluva o zamezení nezákonných aktů proti bezpečnosti námořní dopravy (Řím, 10. března 1988), Protokol o stíhání nezákonných aktů proti bezpečnosti plovoucích plošin v pevninské mělčině (Řím, 10. března 1988), Úmluva o označování plastických trhavin pro účely jejich identifikace (Montreal, 1. března 1991), Mezinárodní úmluva o potlačování teroristických bombových útoků (New York, 15. prosince 1997), Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu (New York, 9. prosince 1999), Mezinárodní úmluva o potlačování činů jaderného terorismu (New York, 14. září 2005).

terorismem. Jedná se hlavně o mezinárodní konvence, které vymezily odpovědnost a závazky jednotlivých států jak v oblasti trestního práva (zavedení nových skutkových podstat, kriminalizace předmětných jednání), tak v oblasti mezinárodní policejní a justiční spolupráce v trestních věcech. V OSN mimo jiné nadále pokračují diskuse o textu návrhu Všeobecné úmluvy OSN o boji proti mezinárodnímu terorismu (*UN Comprehensive Convention on Combating International Terrorism*). Pozadu v tomto směru nechtějí zůstat ani další významné mezinárodní organizace, především Rada Evropy a Evropská unie.

Přestože o to některé státy mající velké problémy s terorismem během Římské konference velice usilovaly, k zařazení teroristických aktů do Statutu nakonec nedošlo. Pro většinu ostatních států by zařazení takové skutkové podstaty bylo problematické, protože i přes existenci mnoha mezinárodních právních nástrojů pro boj s terorismem a nedávné přijetí Úmluvy OSN o potlačování teroristických bombových útoků (1997) neexistuje žádná obecně přijatelná definice zločinu terorismu. Absence definice terorismu představovala pravděpodobně nejzávažnější překážku, nicméně také existovaly obavy, že by zařazení tohoto zločinu mohlo příliš zpolitizovat činnost budoucího Soudu.[938] „Jako určitý kompromis byla Římskou konferencí v rámci jejího závěrečného aktu přijata rezoluce E, která doporučuje revizní konferenci, která bude svolána podle čl. 123 Statutu, aby záležitost terorismu znovu posoudila s cílem dospět k přijatelné definici, která by mohla být přiřazena na seznam zločinů pod jurisdikcí Soudu.“[939] Útoky po 11. září 2001 významně oživily myšlenku na začlenění teroristických činů do Statutu. Otázkou ale zůstává, zda mnoho z tzv. teroristických činů nebude spadat pod definice zločinů proti lidskosti nebo válečných zločinů, či dokonce genocidy. Problém v rozlišení teroristických činů totiž stále tkví v jejich definici.[940]

V průběhu Kampalské konference k začlenění terorismu mezi zločiny v jurisdikci Soudu nedošlo. S odkazem na výše zmíněnou rezoluci E však byl Nizozemskem připraven návrh na začlenění terorismu do věcné jurisdikce Mezinárodního trestního soudu. Tento návrh nepočítal s přesným vymezením zločinu terorismu, ale navrhoval jeho začlenění do Statutu obdobným způsobem, jako tomu bylo v případě zločinu agrese. Jinými slovy, bylo navrženo, aby terorismus byl zahrnut do seznamu zločinů v jurisdikci MTS bez přesnějšího vymezení a zároveň, aby byla zřízena zvláštní pracovní skupina, ve které by byla vypracována definice tohoto zločinu. Byl by tak vyslán jasný signál mezinárodního společenství, že do budoucna

[938] Šturma, P., Nováková, J., Bílková, V. *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 71

[939] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 127-128

[940] Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 35

nehodlá tolerovat terorismus, avšak jeho stíhání před MTS by nebylo možné do doby přijetí jeho definice. V nabitém programu revizní konference ale bylo prioritou shodnout se ohledně zločinu agrese, proto v něm pro tento zajímavý návrh Nizozemska nezbylo místo.[941]

V této souvislosti je ještě vhodné uvést, že souvislosti s možným začleněním terorismu se hovoří jako o třetí generaci mezinárodního trestního práva.[942]

10.2 Nedovolený obchod s drogami

V průběhu Římské konference některé státy zainteresované v dané problematice, především Trinidad a Tobago, podnítily diskuse o začlenění drogových trestných činů páchaných ve velkém měřítku mezi skutkové podstaty uvedené ve Statutu Mezinárodního trestního soudu. V této souvislosti je na místě připomenout, že Trinidad a Tobago navrhoval již v roce 1989 vytvoření mezinárodního trestního soudu, který by se zabýval ilegálním obchodem s drogami.[943] Převážil však názor, že tyto trestné činy jsou svoji povahou odlišné od zločinů uvedených v čl. 5 Statutu a pro četnost jejich výskytu by hrozilo zahlcení Soudu. Podobně jako v případě terorismu, Římská konference v rezoluci E, přijaté jako součást Závěrečného aktu, doporučila, aby revizní konference posoudila nedovolený obchod s drogami z hlediska jeho případného zařazení na seznam zločinů ve Statutu.[944] Ke změně v tomto ohledu však na konferenci v Kampale nedošlo.

10.3 Žoldnéřství

Dalším ze skupiny tzv. *treaty-based crimes*, je fenomén žoldnéřství, který zapadá do širších souvislostí mezinárodního humanitárního práva. „Komorské ostrovy a Madagaskar navrhly zařadit do Statutu MTS také zločin žoldnéřství. Tento návrh obsahoval definici shodnou s definicí v Mezinárodní úmluvě proti najímání, používání, financování a výcviku žoldnéřů (1989). Tento návrh však nezískal širší podporu, nebyl zařazen do Statutu, ani není o něm zmínka v Závěrečném aktu Římské konference.“[945] Otázka případného zařazení tohoto zločinu by mohla získat na aktuálnosti například ve spojení s událostmi v Lybii v roce 2011, kdy byl Muamar Kadáfí častokrát obviňován z najímání žoldnéřů z regionů severní Afriky pro potřeby boje proti povstalcům.

---

[941] De Londras, F. *Terrorism as an International Crime* In: Schabas, W. A., Bernaz, N. (eds). *Routledge Handbook of International Criminal Law*. New York: Routledge, 2011, str. 178

[942] srov. Kreß, C. *The International Criminal Court as a Turning Point in the History of International Criminal Justice* In: Cassese, A. (ed). *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009, str. 153-154

[943] Shaw, M. N. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, str. 410

[944] Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 128

[945] Tamtéž

10.4 Závěr

Role tzv. smluvních zločinů je do značné míry paradoxní. Tzv. *treaty-based crimes,* především pak pirátství, značnou měrou přispěly k vytvoření konceptu individuální trestní odpovědnosti vyplývající z mezinárodního práva a pomohly tak k rozvoji mezinárodního trestního soudnictví. Rovněž jedním z prvotních impulzů vedoucích později ke vzniku Mezinárodního trestního soudu byl návrh Trinidadu a Tobaga směřující k potlačení boje s mezinárodní drogovou kriminalitou. Nakonec však žádný z této skupiny trestných činů nebyl mezi zločiny v jurisdikci Soudu začleněn. Reálně pravděpodobně k rozšíření výčtu trestných jednání o některý z těchto smluvních zločinů nedojde. Lze se domnívat, že primárně budou smluvní strany usilovat o odstranění nedostatků existujících v současné úpravě čtyř základních zločinů.

11 Trestné činy proti výkonu spravedlnosti

Jestliže je tématem této disertační práce „Věcná jurisdikce Mezinárodního trestního soudu“, nelze z hlediska úplnosti opominout ustanovení článku 70 Statutu nazvaného „Trestné činy proti výkonu spravedlnosti“. Je však nutné hned na úvod uvést, že se nejedná o zločiny podle mezinárodního práva, které tvoří těžiště práce MTS a zároveň důvod jeho existence, nýbrž jde o úmyslné trestné činy[946] (v angličtině *offences*) procesního charakteru, kterých se pachatel může dopustit v souvislosti s řízením před Mezinárodním trestním soudem. Tyto trestné činy však z hlediska mezinárodního trestního práva hmotného nemají žádný zásadní význam.

Obecně je lze rozdělit do tří kategorií: 1) křivé svědectví, 2) maření činnosti Soudu a 3) uplácení. Konkrétně se jedná o tyto trestné činy: a) křivou výpověď podanou osobou, která přísahala, že bude vypovídat pravdivě podle čl. 69 odst. 1 Statutu, b) vědomé předkládání nepravdivých či padělaných důkazů, c) pokus o podplácení svědka, maření či zasahování do přítomnosti svědka u Soudu či jeho výpovědi, pomsta svědkovi za výpověď nebo ničení a pozměňování důkazů nebo zasahování do shromažďování důkazů, d) ztěžování splnění úkolu pracovníka Soudu, jeho zastrašování či působění na něj v úmyslu donutit či přesvědčit tohoto pracovníka, aby opominul konat nebo nesprávně konal některou ze svých povinností, e) pomsta vůči pracovníkovi Soudu pro výkon povinností tohoto nebo jiného pracovníka, f) vyžadování či přijímání úplatku pracovníkem Soudu v souvislosti s jeho úředními povinnostmi. Za tyto trestné činy je možné pachateli udělit trest odnětí svobody v délce trvání až pět let nebo peněžitý trest, případně oba tyto tresty najednou.

Daná úprava má ochránit řádný průběh řízení před kriminálním jednáním, které by mohlo mít zásadní vliv na výsledek procesu. Explicitní úprava této problematiky se jeví velmi záhodnou především s ohledem na předchozí zkušenosti obou ad hoc tribunálů, kde pravomoc nad těmito trestnými činy byla principielně dovozována z povinnosti soudu zajistit výkon své jurisdikce. V praxi byl zaznamenán případ pokusu spáchat obdobný trestný čin před ICTY v kauze *Tadić*, kdy se obhájce pokusil manipulovat svědky, za což mu byla uložena vysoká pokuta.[947]

[946] V předkládací zprávě pro Parlament ČR k Návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu na str. 15 jsou tyto trestné činy dokonce označeny za „zločiny“.

[947] Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 853-855

12 Závěr

Téma věcné jurisdikce Mezinárodního trestního soudu je velice obsáhlou a komplikovanou problematikou. Římský statut kodifikuje převážnou část obyčejového práva v oblasti mezinárodního práva trestního, a pokud by měla být daná problematika zpracována ve své komplexnosti do nejmenších detailů, zcela jistě by rozsah stanovený pro disertační práci nestačil. Cílem tedy bylo poskytnout ucelený, logicky uspořádaný a přehledný exkurz do této nesmírně zajímavé oblasti práva.

V první řadě bylo důležité poskytnout přehled o dosavadním vývoji formování skutkových podstat těch nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního trestního práva a celou problematiku zasadit do historických souvislostí, což lze pokládat za základní východisko pro pochopení a následně celkové zhodnocení daného tématu. Díky získaným znalostem o dějinném pozadí bylo následně možné porovnávat předmětná ustanovení Římského statutu s předchozí úpravou, ať již zachycenou ve statutech dřívějších mezinárodních trestních tribunálů či v jiných relevantních pramenech mezinárodního práva a demonstrovat tak progresivní vývoj v oblasti mezinárodního trestního práva. Bylo tedy možné činit závěry na základě historicko-právní komparace.

Těžiště práce spočívalo v důkladné studii a interpretaci znění jednotlivých skutkových podstat a ve vymezení pojmů v nich obsažených. V první řadě je třeba uvést, že při jejich interpretaci nebylo možné postupovat pouze klasickým jazykovým výkladem, neboť formulace skutkových podstat ztrácí na přesnosti nejen díky překladům a různým jazykovým verzím[948], nýbrž i díky určité vágnosti, kterou ustanovení norem mezinárodního trestního práva trpí. Další problém spočívá i v nejednotné terminologii užívané v textu Římského statutu, kdy jsou synonymně použity například odlišné termíny pro úmyslné jednání pachatele (*wilfully* či *intentionally*), nebo různá pojmenování pro úmyslné způsobení smrti (*killed, murdered, caused death*). Je tedy nutné vždy užívat celého rozsahu interpretačních metod, především, jak již bylo naznačeno výše, výkladu historického, ale rovněž logického či systematického. Z tohoto důvodu nabývá na důležitosti i judikatura, která přináší důležité interpretační poznatky. Nejenže zhodnocení dosavadní rozhodovací praxe bylo jedním z cílů této disertační práce, ale ukázalo se i jako nezbytný předpoklad pro zpracování tématu. Samotná judikatura především ad hoc tribunálů se však v některých případech ukázala natolik flexibilní, že až hraničila s vytvářením nového práva, na což bylo v práci rovněž upozorněno. Stejně tak byly zdůrazněny ty nejproblematičtější aspekty hmotněprávních vymezení čtveřice

[948] Viz vzájemný vztah anglických a francouzských pojmů *murder, killing, meurtre a assasinat* přiblížený v kapitole Zločin genocidy, podkapitole „Objektivní stránka – jednotlivé formy jednání“

stěžejních zločinů. Součástí byla i vzájemná komparace jednotlivých skutkových podstat v rámci Římského statutu, poukázání na společné rysy, přesné vymezení jejich specifik, zdůraznění nuancí a jejich odlišení navzájem, byť tato otázka bývá mnohdy problematická.

Pokud jde o otázku novelizace Římského statutu v oblasti ustanovení zakládajících jurisdikci Soudu *ratione materiae*, je na prvním místě třeba vyzdvihnout skutečnost, že se konečně podařilo nalézt společnou definici zločinu agrese, což představuje převratný posun v oblasti mezinárodního trestního práva. Revizní konference se tak tímto úspěchem nepochybně zapíše do historie. V ostatních ohledech se však ukázalo, že ač se zde zejména před revizní konferencí otevíral široký prostor pro zdokonalení již existujícího textu a odstranění některých nedostatků, nedošlo v tomto ohledu k výraznějšímu posunu. Pozměňovací návrhy, které byly vypracovány pro revizní konferenci, nakonec odstranily pouze některé partikulární vady především v úpravě válečných zločinů dle článku 8 a je možné dojít k závěru, že se nepodařilo plně využít potenciálu, který revizní konference v tomto ohledu nabízela.

Lze konstatovat, že studiem dané problematiky se rovněž podařilo nalézt odpovědi na otázky položené v úvodu.

V práci byla otázce, do jaké míry představuje Římský statut kodifikaci obyčejového mezinárodního práva, věnována zvýšená pozornost. S tvrzením, že jde čistě o kodifikaci obyčejového mezinárodního práva, se nelze úplně ztotožnit a v podstatě bezvýhradně platí pouze pro zločin genocidy, který přejal beze změny znění Úmluvy o genocidě z roku 1948, která se během šedesáti let své platnosti stala nedílnou součástí obyčejového práva. V mnoha ohledech se lze v textu Statutu setkat se značným novátorstvím. O progresivním přístupu jeho tvůrců bylo pohovořeno především v souvislosti se zločiny proti lidskosti a válečnými zločiny. Prvně jmenované zakotvují některé zcela nové zločiny, jako jsou nedobrovolné mizení osob, apartheid či jiné formy sexuálního násilí srovnatelné závažnosti, a například ve vymezení zločinu perzekuce se tvůrci značně odchýlili od jeho obyčejové definice, což mělo za následek velice nekvalitně formulovanou skutkovou podstatu. Pokud jde o článek 8, jak bylo uvedeno v příslušné kapitole, shrnuje drtivou většinu všeobecně uznávaných válečných zločinů, některé však byly zakotveny vůbec poprvé a naopak jiné skutkové podstaty zase chybí. Římský statut díky tomu trpí určitými obsahovými nedostatky.

Dále bylo třeba řešit otázku, do jaké míry je text Římského statutu vhodný pro rozhodovací praxi Mezinárodního trestního soudu a zda poskytuje spolu se Znaky skutkových podstat adekvátní hmotněprávní základ pro efektivní stíhání těch nejzávažnějších zločinů zasahujících mezinárodní společenství jako celek. V této souvislosti lze konstatovat, že celý

Římský statut ani ve spojení se znaky skutkových podstat nemůže sám o sobě stačit k výkonu jurisdikce Mezinárodního trestního soudu, čili ke stíhání zločinů podle mezinárodního práva. Zvlášť v oblasti válečných zločinů je to patrné. Ke správnému posuzování mezinárodní trestní odpovědnosti je totiž nutná celková znalost mezinárodního trestního práva, pozadí, za kterého byl Římský statut přijímán, judikatury předchozích mezinárodních trestních tribunálů i právních instrumentů, ze kterých skutkové podstaty vychází. Ambici, aby byl Statut výhradním pramenem práva pro rozhodování Soudu, si jistě nekladli ani jeho tvůrci. Tuto skutečnost potvrzuje i čl. 21 Římského statutu, který stanoví seznam právních pramenů, ze kterého má soud při své činnosti vycházet. Římský statut je však ze zcela pochopitelných důvodů uveden na prvním místě. Pokud jde o samotné definice skutkových podstat, dosavadní praxe ukazuje, že jsou použitelné a stíhání těch nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva zatím nijak zásadně neomezují. Pravděpodobně však bude pouze otázkou času, kdy se určité nedostatky výrazněji projeví.

S tím souvisí i další zásadní otázka, a sice do jaké míry lze hmotněprávní ustanovení Statutu považovat za kvalitní právní text a případně jakými nedostatky trpí.

Z koncepčního hlediska se jako hlavní nedostatek jeví ta skutečnost, že se skutkové podstaty v řadě ohledů překrývají. Jediné protiprávní jednání tak může naplnit znaky skutkových podstat více zločinů zakotvených v Římském statutu. Například zabití, mučení či znásilnění mohou zároveň představovat genocidu, zločin proti lidskosti a válečný zločin. Vyvstává tak otázka, zda jde o jednočinný souběh nestejnorodý proto, že trestné jednání je natolik komplikované, že zakládá spáchání hned několika zločinů zároveň, nebo se jedná o nedokonalost skutkových podstat, které jsou vymezeny tak široce a vágně, že se samy o sobě překrývají. Zdá se, že spíše platí druhá možnost. Problém spočívá v tom, že nejsou dostatečně vyřešeny vztahy speciality a subsidiarity mezi jednotlivými skutkovými podstatami prvních tří zločinů v jurisdikci Soudu. Této paradoxní situace si jsou pochopitelně vědomi i odborníci na tuto oblast práva. Například Geoffrey Robertson uvádí: „Zločiny v jurisdikci Mezinárodního trestního soudu se nekonečně překrývají.“[949] Profesor Gerhard Werle zase tvrdí, že „Válečné zločiny například mohou současně naplňovat definici genocidy a zločinů proti lidskosti. Zločiny zůstávají současně aplikovatelné, protože žádný z nich není vůči ostatním *lex specialis*. Pro adekvátní popsání kriminálního jednání je proto vždy vyžadováno obvinění ze všech zločinů, které dané jednání naplnilo.“[950] Mimo uvedené duplicity mezi trojicí základních zločinů se mnohdy výrazně překrývají i jednotlivá kriminální jednání

[949] Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999, str. 309
[950] Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005, str. 383

zakládající válečné zločiny, o čemž bylo pojednáno v kapitole věnované této kategorii zločinů. Se stejným problémem se však musel vypořádávat i Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii.[951]

Dalším nedostatkem je ten fakt, že některá ustanovení Římského statutu neodpovídají potřebám dnešní doby. Tato skutečnost se zvlášť projevila v souvislosti s válečnými zločiny páchanými užitím zakázaných prostředků, jejichž úprava vychází z více než sto let starého systému Haagského práva. Tento problém však vyplývá ze střetu dvou zásadních zájmů, vůdčích idejí, které ovlivnily i tvorbu Římského statutu. Proti sobě stojí snaha o ucelené normativní zachycení obyčejového práva, tedy jeho kodifikace, a zájem na reflektování progresivního vývoje v oblasti mezinárodního práva. Lze konstatovat, že i s ohledem na principy legality a právní jistoty převážila snaha o kodifikaci obyčejového mezinárodního práva, která byla zcela jistě motivována úsilím o co nejširší akceptovatelnost Římského statutu.

Potřeba nalezení kompromisu napříč státy byla, a do budoucna jistě bude, jedním z aspektů zásadně ovlivňujících znění Římského statutu a vymezení skutkových podstat zločinů v jurisdikci Soudu. Jak již bylo uvedeno v úvodu, v oblasti mezinárodního trestního práva se snaha o vyšší míru internacionalizace setkává s apriorní nelibostí suverénních států. Některá hmotněprávní ustanovení proto trpí nutností nalezení kompromisu pro jejich přijatelnost, což se značně odráží na kvalitě právního textu. Někdy méně kvalitní či vágní definice může být daleko lépe přijatelná těmi státy, které velice neochotně připouštějí možnost podřízení se jurisdikci Mezinárodního trestního soudu. Tato skutečnost se podepsala i na znění Znaků skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*), které se někdy spíše, než jako vodítko pro interpretaci, jeví jako soubor výhrad vznesených státy či omezení jurisdikce Soudu. S touto problematikou souvisí i hlavní úskalí pro nezávislost mezinárodní trestní spravedlnosti a tím jsou politické vlivy. Politické pozadí formování a fungování Mezinárodního trestního soudu nebylo tématem této práce, avšak nelze si nepovšimnout, že se podepsalo i na formulaci některých skutkových podstat v Římském statutu. Nejvíce je tím ovlivněna skutková podstata zločinu agrese, kde primární úlohu v posuzování toho, zda určité jednání je či není útočným činem, má Rada bezpečnosti OSN, tedy orgán politický. Daná problematika pochopitelně ovlivňuje i objektivitu a efektivitu mezinárodní spravedlnosti, pokud jde o stíhání zločinů podle mezinárodního práva. O určité míře subjektivity v posuzování některých činů bylo pojednáno především v souvislosti s válečnými zločiny a zločinem agrese.

[951] Viz Žalobce proti Delalić et al., rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 20.2.2001, č. IT-96-21-A, odst. 414 a násl.

Závěrem je nutné podotknout, že výše uvedené nedostatky byly zmíněny pro účely úvah *de lege ferenda*, tedy jaké by právo mělo být. Je třeba znovu připomenout složitost celé problematiky. Vady, které se objevují v tak zásadním mezinárodněprávním dokumentu, jakým je Římský statut, není snadné odstraňovat. V mezinárodním právu nelze na rozdíl od práva vnitrostátního jednoduše přijmout novelu právního předpisu, neboť zde neexistuje žádná autoritativně působící svrchovaná zákonodárná moc. Případné změny Římského statutu je možné projednat podle čl. 121 pouze na zasedání smluvních stran nebo na revizní konferenci.

Přes výše uvedené problémy stále platí, že Římský statut přestavuje pro rozvoj mezinárodního trestního práva zcela zásadní milník. Mezinárodní trestní soud tvoří základní kámen a dnes již neodmyslitelnou součást mezinárodní spravedlnosti. Do budoucna bude nutné, aby se stal celosvětově respektovanou institucí. Klíčové proto bude jeho přijetí mocnostmi, jako jsou Spojené státy, Rusko a Čína. Tím budou definitivně uznána i hmotněprávní ustanovení Římského statutu zakotvující skutkové podstaty těch nezávažnějších zločinů.

Progresivnější rozvoj této oblasti práva možná nastartovala revizní konference v Kampale v roce 2010. Nejdůležitější signál vyslaný mezinárodním společenstvím pochopitelně představuje shoda nad vymezením zločinu agrese, který dlouhá léta představoval neřešitelný problém. Do budoucna bude zřejmě nutné přehodnotit některé stávající definice zločinů s ohledem na výše zmíněné nedostatky. Nelze však očekávat, že by se tak stalo během několika následujících let, zcela jistě půjde o velice zdlouhavý proces. Spíše než v rovině normativní se další vývoj bude odvíjet od rozhodovací praxe, tedy v rovině interpretační a aplikační. Mezinárodní trestní soud se doposud zabýval především zločiny podle mezinárodního práva spáchanými v Ugandě, Demokratické republice Kongo, Středoafrické republice, Súdánu a čerstvě i v Lybii. Již dnes však jeho judikatura slouží jako cenný zdroj poznání v oblasti mezinárodního trestního práva.

Závěrem chci konstatovat, že cíle vytyčené v úvodu disertační práce byly splněny a domnívám se, že podařilo se rovněž nalézt některá řešení vznesených otázek.

13 Abstrakt

Tématem této disertační práce je věcná jurisdikce Mezinárodního trestního soudu (MTS). Takové činy jako agrese, genocida, zločiny proti lidskosti a válečné zločiny, v anglické literatuře někdy označované jako „*core crimes*“, jsou těmi nejzávažnějšími zločiny, které byly mezinárodním právem rozpoznány. Tyto zločiny neporušují pouze určitá práva, nýbrž ohrožují celé mezinárodní společenství, mír, bezpečnost a blaho lidstva. Proto je nezbytné, aby existovalo přesné hmotněprávní vymezení těchto závažných činů a byl vytvořen efektivní soudní mechanismus ke stíhání těch nejnebezpečnějších zločinců. V těchto otázkách však v rámci mezinárodního společenství není jednoduché nalézt všeobecný konsenzus. V oblasti trestního práva není velký prostor pro internacionalizaci, neboť dané odvětví práva je tradičně považováno za důležitou součást národní suverenity. Cesta k ustanovení Mezinárodního trestního soudu, který představuje vůbec první stálý mezinárodní trestní soudní orgán, proto nebyla jednoduchá, stejně tak nebylo jednoduché ani definování čtyř zločinů spadajících do jeho věcné jurisdikce.

Práce zkoumá konkrétní ustanovení Statutu MTS, tzv. Římského statutu, která představují hmotněprávní vymezení zločinu genocidy (čl. 6), zločinů proti lidskosti (čl. 7), válečných zločinů (čl. 8) a „zcela nového“ zločinu agrese (čl. 8 bis), tedy ustanovení zakládající jurisdikci Soudu *ratione materiae*. Mezinárodní trestní právo lze považovat za relativně mladé odvětví práva, které se progresivně rozvíjí a nabízí široké možnosti vědeckého bádání. Stávající definice těchto čtyř zločinů podle mezinárodního práva zatím nejsou bezchybné, určitá revize by v budoucnu měla být učiněna, proto se zde otevírá prostor pro návrhy *de lege ferenda*. Disertace se nezabývá jurisdikcí *ratione temporis* ani *ratione personae*. Procesní otázky rovněž nejsou primárním předmětem této práce.

Disertační práce si klade následující cíle: 1) poskytnout ucelený obrázek o dosavadním vývoji pokud jde o definice čtyř základních zločinů; 2) shrnout historické a politické pozadí; 3) prozkoumat hmotněprávní ustanovení Statutu – provést důkladnou analýzu, poskytnout náležitou interpretaci, vymezit relevantní pojmy a vyzdvihnout nejproblematičtější otázky; 4) poskytnout historicko-právní srovnání – porovnat předchozí úpravu především statutů ad hoc mezinárodních trestních tribunálů s odpovídajícími články Římského statutu; 5) učinit vzájemné srovnání jednotlivých zločinů v rámci Římského statutu se zaměřením na individuální specifika, vypíchnutí rozdílů a rovněž poukázání na společné aspekty.; 6) zhodnotit možnosti *de lege ferenda*, analyzovat změny přijaté během revizní konference v roce 2010 a 7) zrekapitulovat stěžejní dosavadní judikaturu.

Práce by měla pomoci zodpovědět některé základní otázky, jako: Jsou relevantní ustanovení Římského statutu pouhou kodifikací obyčejového mezinárodního práva nebo se od obyčejového práva odlišuje? Odpovídají veškerá ustanovení potřebám moderní doby, nebo jsou dnes již zastaralá a obtížně použitelná? Napomáhá MTS rozvoji mezinárodního práva trestního? Je možné definice zločinů v Římském statutu považovat za vysoce kvalitní právní text nebo vykazují určité nedostatky, jako jsou rozporuplnost, duplicita, vágnost nebo jsou naopak příliš kazuistické? Byl text nějak ovlivněn potřebou nalezení kompromisu? Jsou definice čtyř základních zločinů vhodné pro praxi Soudu? Byla revizní konference úspěšná, pokud jde o řešení současných problémů hmotněprávních ustanovení, především pak pokud jde o definici agrese?

Mezinárodní trestní právo v posledních několika dekádách udělalo opravdu veliký pokrok. Zřízení MTS bylo klíčovým okamžikem v historii mezinárodní trestní spravedlnosti. Římský statut je někdy považován za největší kodifikaci existujícího obyčejového mezinárodního práva. Statut ale s sebou přináší některé důležité inovace pro mezinárodní právo, včetně některých nových definic zločinů. Na druhou stranu většina definic je vcelku rigidních, což znamená, že některá ustanovení již nesplňují požadavky moderní doby a mohou být jednoduše obcházeny. Takzvaná kodifikace rovněž v některých ohledech nebyla provedena příliš systematicky, proto je možné nalézt celou řadu překrývajících se ustanovení. Vyjednávání napříč mnoha státy rovněž negativně ovlivnilo kvalitu právního textu. MTS nicméně již několik let funguje, což představuje jednoznačný důkaz toho, že Římský statut může být považován za dostatečný právní základ pro stíhání těch nejnebezpečnějších zločinů.

Každý ze zločinů spadajících do jurisdikce Soudu je v nějakém ohledu specifický. Definice genocidy byla doslovně převzata z Úmluvy o genocidě přijaté v roce 1948. Římský statut potvrzuje, že genocida je svébytným zločinem vyděleným ze zločinů proti lidskosti. Úmysl zničit chráněnou skupinu lidí – zvláštní úmysl pachatele (*dolus specialis*) – je tím prvkem, který odlišuje genocidu od ostatních zločinů podle mezinárodního práva. Zločiny proti lidskosti jsou zakotveny v článku 7 Římského statutu. Tento článek je jedinečný kvůli tomu, že obsahuje zvláštní vysvětlující odstavec, který má pomoci při interpretaci některých klíčových pojmů, jako jsou vyhlazování, zotročování, učení, nucené těhotenství, perzekuce, zločin apartheidu, nedobrovolné mizení osob a další. Římský statut rovněž potvrdil, že tzv. „*war nexus*“ již není pro účely stíhání zločinů proti lidskosti vyžadován. Válečné zločiny na druhou stranu samozřejmě musí být spojeny s ozbrojeným konfliktem, mezinárodním či vnitřním. Římský statut obsahuje s největší pravděpodobností nejobsáhlejší seznam válečných zločinů v historii, který však není ideálně komponován. Duplicita jednotlivých ustanovení a

jejich vzájemné překrývání proto není v článku 8 neobvyklým jevem. Zločin agrese, ač někdy považován za vůbec nejzávažnější kriminální jednání, je ze čtveřice zločinů nejproblematičtější. Původně byl zahrnut do jurisdikce Soudu, bez jakékoli právní definice. Přestože byl zločin agrese legálně vymezen v průběhu revizní konference v roce 2010, MTS jej stále nemůže stíhat. Soud vůči němu bude moct vykonávat svou pravomoc nejdříve v roce 2017. Jeho definice je primárně inspirována rezolucí Valného shromáždění OSN 3314 (XXIX) ze 14. prosince 1974. Kombinuje v sobě zodpovědnost státu s individuální zodpovědností jednotlivce. Rada bezpečnosti OSN má ve vztahu k agresi specifické postavení. Je totiž oprávněna určit, jestli byl určitým státem spáchán útočný čin nebo nikoli, což činí situaci okolo tohoto zločinu ještě komplikovanější. Je to především nezávislost Soudu, která tím může být ohrožena. Budoucí diskuze o vymezení zločinu agrese tak jsou přirozeně ještě očekávány.

Jak již bylo zmíněno dříve, hmotněprávní definice těchto zločinů je hlavním předmětem studie. Některé zločiny, které nebyly zahrnuty do jurisdikce Soudu, tzv. konvencionální zločiny, jsou v disertační práci rovněž zmíněny. Účelem bylo vytvořit ucelený obrázek o vývoji mezinárodního trestního práva.

Závěr práce se snaží shrnout zjištěné poznatky, vyzdvihnout nejvíce problematické aspekty a navrhnout určité možnosti pro budoucí vývoj. Přestože je zde obrovský prostor pro zlepšení, Římský statut může být považován za základní pramen současného mezinárodního práva trestního.

14 Summary in English

The theme of this dissertation is the subject matter jurisdiction of the International Criminal Court (ICC). Offences such as aggression, genocide, crimes against humanity and war crimes, sometimes called the "core crimes", are the most serious crimes ever indentified under international law. These crimes do not violate only some particular rights, but they threaten the whole international community, peace, security and well-being of the world. Therefore it is essential to have a precise legal definition of these grave crimes and to establish an effective judicial mechanism for prosecution of the most dangerous criminals. However, it is not easy to find general consent on these matters among the international community. There is not much space for internationalisation in the field of criminal law, which was traditionally considered an important part of national sovereignty. Thus the path towards establishment of the ICC, which is the first permanent international criminal judicial body ever, was extremely difficult, as was definition of the four core crimes falling within its jurisdiction.

This thesis scrutinises the concrete provisions of the ICC Statute, the "Rome Statute", which constitute substantive law by defining the crime of genocide (art. 6), crimes against humanity (art. 7), war crimes (art. 8) and the "brand new" crime of aggression (art. 8bis) as the Court`s jurisdiction *ratione materiae*. International criminal law can be considered a relatively young branch of law, which is progressively developing and which offers broad possibilities for research. The current legal definitions of the four crimes under international law are not yet perfect, some revision should be made in the future, and therefore there is room for proposals *de lege ferenda* in this respect. The thesis does not deal with the Court`s jurisdiction *ratione temporis,* or *ratione personae*. Procedural issues are also not the primary object.

The dissertation achieves the following objectives: 1) to provide a comprehensive picture of the actual development of the definitions of the core crimes; 2) to summarise the historical and political background; 3) to scrutinise the Statute`s substantive law provisions – to carry out an in-depth analysis, provide proper interpretation of these provisions, define the relevant terms and point out the most problematic issues; 4) to provide a historical-legal comparison (compare the former provisions mainly of the ad hoc international criminal tribunals` statutes with the relevant articles of the Rome Statute); 5) to make a mutual comparison of the particular crimes within the Rome Statute, focus on the individual specifics, point out the differences and also mention some common aspects; 6) to assess

possibilities *de lege ferenda*, analyse the changes made during the Review Conference in 2010; and 7) to sum up the actual case law.

The thesis should help to answer some basic questions, like: Are the relevant provisions of the Rome Statute in fact just a codification of the customary international law or are there some differences? Do all relevant articles correspond to the requirements of the modern age, or are they out of date and useless today? Does the ICC help to develop international criminal law? Can definitions of crimes in the Rome Statute be considered a high-quality legal text or are there some deficiencies like inconsistency, overlapping, vagueness or on the contrary is the text too casuistic? Did the necessity of finding a compromise affect the text in some way? Are the definitions of core crimes useful for the Court`s practice? Was the Review Conference successful in solving the current problems in definitions of crimes, mainly the definition of aggression?

International criminal law has made really great progress over the last few decades. Establishment of the ICC was a turning point in the history of international criminal justice. The Rome Statute is sometimes considered the biggest codification of existing customary international criminal law. But the Statute also brings with it some important innovation to international law, including some new definitions of crimes. On the other hand, most of the definitions are quite rigid, which means, that some provisions do not meet the modern requirements and can be avoided easily. The so-called codification was also not performed very systematically in some respects; therefore there are many overlapping provisions. Negotiations among many states negatively affected the quality of legal texts as well. Anyway, the ICC has already been operating for several years, thus the Rome Statute can be considered to provide a sufficient legal basis for prosecution of the most dangerous crimes.

Each crime falling within the Court`s jurisdiction is specific in some respect. The definition of genocide was literally derived from the Genocide Convention adopted in 1948. The Rome Statute confirms genocide as a particular crime separate from crimes against humanity. The intent to destroy a protected group of people – the specific perpetrator`s intent (*dolus specialis*) – is the element, which distinguishes genocide from other crimes under international law. Crimes against humanity are drawn up in article 7. This article is unique due to the fact that it contains a special explanatory paragraph which helps to interpret some crucial terms, such as extermination, enslavement, torture, forced pregnancy, persecution, the crime of apartheid, enforced disappearance of persons and others. The Rome Statute also confirmed that the war nexus is no longer required for prosecution of these crimes. War crimes on the other hand must naturally be associated with an armed conflict, both

international and non-international. The Rome Statute contains in all probability the most comprehensive list of war crimes ever, which is on the other hand not very well-arranged. Duplicity and overlapping are therefore quite usual within article 8. The crime of aggression, although sometimes considered the most serious criminal conduct, was the most problematic one. It had been originally included in the Court`s jurisdiction without any legal definition. Although the crime of aggression was legally defined during the Review Conference in 2010, the ICC is still powerless to prosecute it. The Court will exercise jurisdiction over the crime of aggression not earlier than in 2017. The definition of the crime is essentially inspired by the United Nations General Assembly resolution 3314 (XXIX) of 14 December 1974. It combines both state responsibility and the responsibility of the individual. The UN Security Council has a specific position in this respect, because it is entitled to determine whether an act of aggression was committed by a certain state or not, which makes the situation even more complicated. It is especially the independence of the Court that may be endangered. Further discussions concerning the definition of aggression can naturally be expected.

As mentioned earlier, the legal definition of these crimes is the main subject of the study. Some crimes which had not been included into the Court`s jurisdiction, treaty-based crimes, are also mentioned in the thesis in order to create a comprehensive picture of the development of international criminal law.

The conclusion of the thesis tries to summarise the findings, point out the most problematic aspects and propose some possibilities for the future. Although there is immense room for improvement, the Rome Statute can be considered a fundamental source of contemporary international criminal law.

15 Seznam použitých pramenů a literatury

Judikatura a další prameny z rozhodovací praxe

- **Mezinárodní trestní soud (MTS)**
  - Zatýkací rozkaz na O. Al Bashir vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 4.3.2009, č. ICC-02/05-01/09
  - Druhý zatýkací rozkaz na O. Al Bashir vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 12.7.2010, č. ICC-02/05-01/09
  - Zatýkací rozkaz na A. Harun vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 27.4.2007, č. ICC-02/05-01/07
  - Zatýkací rozkaz na J. Kony vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 8.7.2005 (změněn 27.9.2005), č. ICC-02/04-01/05
  - Zatýkací rozkaz na R. Lukwiya vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 8.7.2005, č. ICC-02/04
  - Zatýkací rozkaz na O. Odhiambo vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 8.7.2005, č. ICC-02/04
  - Zatýkací rozkaz na D. Ongwen vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 8.7.2005, č. ICC-02/04
  - Zatýkací rozkaz na V. Otti vydaný přípravným senátem Mezinárodního trestního soudu dne 8.7.2005, č. ICC-02/04
  - Žalobce proti Bemba, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 15.6.2009, ICC-01/05-01/08
  - Žalobce proti Lubanga, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 29.1.2007, č. ICC-01/04-01/06
  - Žalobce proti Katanga a Chui, rozhodnutí přípravného senátu Mezinárodního trestního soudu o potvrzení obvinění ze dne 30.9.2008, č. ICC-01/04-01/07
- **Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY)**
  - Žalobce proti Aleksovski, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 25.6.1999, č. IT-95-14/1-T
  - Žalobce proti Aleksovski, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 24.3.2000, č. IT-95-14/1-A
  - Žalobce proti Blaškić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3.3.2000, č. IT-95-14-T
  - Žalobce proti Blaškić, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 29.6.2004, č. IT-95-14-A

- Žalobce proti Delalić et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 16.11.1998, č. IT-96-21-T
- Žalobce proti Delalić et al., rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 20.2.2001, č. IT-96-21-A
- Žalobce proti Galić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 5.12.2003, č. IT-98-29-T
- Žalobce proti Gotovina et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15.4.2011, č. IT-06-90-T
- Žalobce proti Jelisić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 14.12.1999, č. IT-95-10-T
- Žalobce proti Jelisić, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 5.7.2001, č. IT-95-10-A
- Žalobce proti Karadžić a Mladic, obžaloba ze dne 14.11.1995, č. IT-95-18-I
- Žalobce proti Karadžić, rozšířená obžaloba ze dne 19.10.2009, č. IT-95-5/18-PT
- Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 21.2.2001, č. IT-95-14/2-T
- Žalobce proti Kordić a Čerkez, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 17.12.2004, č. IT-95-14/2-A
- Žalobce proti Krstić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 2.8.2001, č. IT-98-33-T
- Žalobce proti Krstić, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 19.4.2004, č. IT-98-33-A
- Žalobce proti Kunarać et al., rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 22.2.2001, č. IT-96-23& IT-96-23/1-T
- Žalobce proti Kunarać et al., rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12.6.2002, č. IT-96-23& IT-96-23/1-A
- Žalobce proti Naletilić a Martinović, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.3.2003, č. IT-98-34-T
- Žalobce proti Strugar, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 31.1.2005, č. IT-01-42-T
- Žalobce proti Strugar, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 17.7.2008, č. IT-01-42-A

- Žalobce proti Tadić, rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii o podnětu obhajoby k jurisdikci soudu ze dne 10.8.1995
- Žalobce proti Tadić, rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii o podnětu obhajoby na předběžné odvolání vztahující se k jurisdikci soudu ze dne 2.10.1995
- Žalobce proti Tadić, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 7.5.1997, č. IT-94-1-T
- Žalobce proti Tadić, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 15.7.1999, č. IT-94-1-A

- **Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (ICTR)**
  - Žalobce proti Akayesu, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 2.9.1998, č. ICTR-96-4-T
  - Žalobce proti Kajelijeli, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 1.12.2003, č. ICTR-98-44A-T
  - Žalobce proti Kayishema a Ruzindana, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 21.5.1999, č. ICTR-95-1-T
  - Žalobce proti Musema, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 27.1.2000, č. ICTR 96-13-A
  - Žalobce proti Musema, rozsudek odvolacího senátu Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 16.11.2001, č. ICTR 96-13-A
  - Žalobce proti Ntakirutimana (Elizaphan a Gérard), rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 21.2.2003, č. ICTR-96-10 & ICTR-96-17-T
  - Žalobce proti Kambanda, rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu ze dne 4.9.1998, č. ICTR 97-23-S
- **Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku**
  - Rozsudek mezinárodního vojenského tribunálu v procesu s hlavními německými válečnými zločinci ze dne 1.10.1946. (*Judgment of the International Military Tribunal for the Trial of German Major War Criminals*)

Prameny

- Briand-Kelloggův pakt (Pařížský pakt z 27. srpna 1928) – č. 126/1929 Sb.z. a n.
- Deklarace o zákazu použití nukleárních a termonukleárních zbraní z 24. listopadu 1961

- Dodatková úmluva o zrušení otroctví, obchodu s otroky i institucí a praktik podobných otroctví ze 7. září 1956
- Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Dodatkový protokol II) – č. 168/1991 Sb.
- Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Dodatkový protokol I) – č. 168/1991 Sb.
- Dokument A/49/10 – *Report of the International Law Commision on the work of its forty-sixth session*, 2 May-22 July 1994, Official Records of the General Assembly, Forty-ninth session, Supplement No. 10
- Dokument A/65/181 – *The scope and application of the principle of universal jurisdiction, Report of the Secretary-General prepared on the basis of comments and observatrions of Governments*, Sixty-fifth session, item 88 of the provisional agenda, ze dne 29 července 2010
- Informace o průběhu a výsledcích revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (č.j. 766/10) přednesená na 27. schůzi vlády České republiky konané dne 28. července 2010
- Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva 1954 přijatý Komisí pro mezinárodní právo na jejím šestém zasedání v roce 1954
- Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva 1996 přijatý Komisí pro mezinárodní právo přijatý na jejím čtyřicátém osmém zasedání v roce 1996
- Locarnské dohody z 16. listopadu 1925
- Protokol postupimské konference z 2. srpna 1945
- Předkládací zpráva k usnesení vlády České republiky ze dne 24. května 2010 č. 393 k návrhu na obeslání revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu
- Předkládací zpráva pro Parlament ČR k Návrhu na ratifikaci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu
- Příloha č. 1 k usnesení vlády České republiky ze dne 24. května 2010 č. 393 – Zásady pro postup delegace České republiky na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestního soudu

- Publikace Mezinárodního trestního soudu *Review Conference of the Rome Statute of the International Criminal Court, Kampala, 31 May – 11 June 2010 – Official Records*. ISBN 92-9227-198-9, Haag: Ipskamp, 2010
- Rezoluce RC/Res.1 přijatá na 9. plenárním zasedání dne 8. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestného soudu
- Rezoluce RC/Res.2 přijatá na 9. plenárním zasedání dne 8. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestného soudu
- Rezoluce RC/Res.3 přijatá na 9. plenárním zasedání dne 8. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestného soudu
- Rezoluce RC/Res.4 přijatá na 11. plenárním zasedání dne 10. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestného soudu
- Rezoluce RC/Res.5 přijatá na 12. plenárním zasedání dne 10. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestného soudu
- Rezoluce RC/Res.6 přijatá na 13. plenárním zasedání dne 11. června 2010 na revizní konferenci Římského statutu Mezinárodního trestného soudu
- Rezoluce Valného shromáždění č. A/RES/47/121 „*Situace v Bosně a Hercegovině*“ UN Doc. A/47PV.91ze dne 18.12.1992
- Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 3314 (XXIX) z 14.12.1974 *o definování agrese*
- Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 96(1) z 11.12.1946 *o zločinu genocidy*
- Římský statut Mezinárodního trestního soudu – č. 84/2009 Sb. M. s.
- Stanovisko Mezinárodního výboru červeného kříže „*The weapons amendment (Article 8.2 letter e) of the ICC Statute)*“ a jeho příloha „*Examples of State Practice on the Prohibitions on the use of Gas, Poison and Expanding Bullets in Non-international Armed Conflicts*“ ze dne 22.3.2010
- Statut Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii přijatý dne 25. května 1993 rezolucí Rady bezpečnosti č. 827, veznění rezoluce č. 1166 ze dne 13. května 1998 a č. 1329 zde dne 30. listopadu 2000
- Statut Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu přijatý dne 8. listopadu 1994 rezolucí Rady bezpečnosti č. 955
- Statut Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ přijatý vyhlášením generála MacArthura dne 19. ledna 1946

- Tzv. „Lieberův kodex“ (*The Lieber Code of 1863 – Correspondence, orders, reports and returns of the Union Authorities from January 1 to December 31, 1863, Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field*)
- Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti z 26. listopadu 1968 – č. 53/1974 Sb.
- Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace z 21. prosince 1965 – č. 95/1974 Sb.
- Úmluva o pokojném vyřizování mezinárodních sporů přijatá na mírové konferenci v Haagu 1899, revidovaná 1907
- Úmluva o právech dítěte z 20. listopadu 1989 – č. 104/1991 Sb.
- Úmluva o společnosti národů – č. 507/1921 Sb. z. a n.
- Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia 9. prosince 1948 – č. 32/1955 Sb.
- Úmluva o zákazu nebo omezení určitých konvenčních zbraní, které mohou způsobit nadměrné zranění nebo mít nerozlišující účinky z roku 1980
- Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války (Haagská úmluva IV) z 18. října 1907
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu z 10. prosince 1984 – č. 143/1988 Sb.
- Usnesení vlády České republiky ze dne 24. května 2010 č. 393 – Návrh na obeslání revizní konference Římského statutu Mezinárodního trestního soudu
- Versailleská mírová smlouva z 28. června 1919
- Vídeňská úmluva o smluvním právu 23. května 1969 – č. 15/1988 Sb.
- Vyhláška ministra zhraničních věcí ze dne 16. ledna 1947 č. 30/1947 Sb. o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku
- Zákon č. 10 Spojenecké kontrolní rady z 20. prosince 1945
- Znaky skutkových podstat zločinů (*Elements of Crimes*) - ICC-ASP/1/3(part II-B)
- Zpráva přípravného výboru o zřízení Mezinárodního trestního soudu (*Report of the Preparatory Committee on the establishment of an International Criminal Court*), č. A/CONF.183/2 z 14. dubna 1998
- Ženevská úmluva I o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách – č. 65/1954 Sb.

- Ženevská úmluva II o zlepšení osudu raněných, nemocných a ztroskotaných příslušníků ozbrojených sil na moři – č. 65/1954 Sb.
- Ženevská úmluva III o zacházení s válečnými zajatci – č. 65/1954 Sb.
- Ženevská úmluva IV o ochraně civilních osob v době války – č. 65/1954 Sb.

Články:

- Clark, S. R. *Negotiating Provisions Defining the Crime of Aggression, its Elements and the Conditions for ICC Exercise of Jurisdiction Over It*. European Journal of International Law, 2009; ročník 20 (č. 4): str. 1103-1115
- Jukl, M. *Řád války pozemní – významný příspěvek Haagské konference 1907*. Noviny Červeného kříže, 2007; ročník 14 (34) (č. 5): str. 9
- Jukl, M. *Výsledky II. Haagské mírové konference*. Noviny Červeného kříže, 2007; ročník 14 (34) (č. 4): str. 9
- Kreß, C. *Time for Decision: Some Thoughts on the Immediate Future of the Crime of Aggression: A Reply to Andreas Paulus*. European Journal of International Law, 2009; ročník 20 (č. 4): str. 1129-1146
- Murphy, S. D. *Aggression, Legitimacy and the International Criminal Court*. European Journal of International Law, 2009; ročník 20 (č. 4): str. 1147-1156
- Paulus, A. *Second Thoughts on the Crime of Aggression*. European Journal of International Law, 2009; ročník 20 (č. 4): str. 1117-1128
- Popenková, M. *Aktuální vývoj v otázce definice zločinu agrese ve smyslu čl. 5 Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Právník, 2008, ročník 147 (č. 5): str. 555-585
- Šturma, P. *Lidská práva v boji proti terorismu – mezinárodněprávní aspekty*. Trestněprávní revue, 2006, ročník 5 (č. 12): str. 349-355
- Šturma, P. *Lze vynucovat některé mezinárodní závazky za použití síly?*. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 2005, ročník - (č. 3): str. 9-45
- Šturma, P. *MSD k aplikaci Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia*. Právní zpravodaj, 2007, ročník 8 (č. 10): str. 11-15
- Šturma, P. *První mezinárodní trestní tribunál pro stíhání teroristických útoků? Ke zřízení Zvláštního tribunálu pro Libanon*. Trestněprávní revue, 2007, ročník 6 (č. 10): str. 273-279
- Šturma, P. *Římský statut MTS vstupuje v platnost*. Právní zpravodaj, 2002, ročník 3 (č. 7): str. 6-8

- Šturma, P. *Vývoj v oblasti stíhání zločinů podle mezinárodního práva během poslední dekády 20. století: současné mezinárodní trestní tribunály OSN*. Evropské a mezinárodní právo, 2000, ročník 9 (č. 9-10): str. 3-18
- Šturma, P. *Změny Římského statutu Mezinárodního trestního soudu*. Trestněprávní revue, 2010, ročník 9 (č. 8): str. 245-251

Sborníky:

- *Medzinárodný trestný súd na začátku 21.storočia.* Zborník z medzinárodnej konferencie konané v Bratislave dňa 27. septembra 2006. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre mezinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2006
- *Právne aspekty boja proti medzinárodnému terorizmu.* Zborník z konferencie konané v Bratislave dňa 4. júla 2006. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre mezinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2006
- *Problémy implementace Statutu Mezinárodního trestního soudu do právního řádu*. Sborník příspěvků ze semináře pořádaného Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- *Proměny mezinárodního práva a jeho nauky: vybrané koncepty.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010
- *Sborník č. 37 – VIII. Studentská vědecká konference mezinárodního práva veřejného zaměřená zejména na mezinárodní ochranu lidských práv, uprchlické právo, mezinárodní humanitární právo, mezinárodní právo trestní, právo mezinárodních prostorů a právní úpravu obchodování s lidmi.* Sborník studentských prací. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007
- Ondřej, J, Šturma, P. (eds) *Sborník č. 43 – Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo.* Sborník mezinárodní konference konané v Praze dne 31.10.2008. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008
- Špaček, M. (ed.). *Medzinárodné právo v slovenskom kontexte*. Zborník z konferencie pri príležitosti životného jubilea 80 rokov prof. JUDr. Jána Azuda, DrSc. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre mezinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2009
- Špaček, M. (ed.). *Slovenská ročenka medzinárodného práva 2008. Ročník I.* Bratislava: Slovenská spoločnosť pre mezinárodné právo pri Slovenskej akadémii vied, 2009

- Šturma, P (ed.). *Czech Yearbook of International Law, Vol. I.* Praha: Česká společnost pro mezinárodní právo, 2010
- Šturma, P (ed.). *Právní následky mezinárodně protiprávního chování. Pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narozeninám.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007
- Šturma, P (ed.). *Sborník č. 47 – II. Konference studentské vědecké odborné činnosti: sborník vítězných prací.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010
- Šturma, P (ed.). *Sborník č. 44 – I. Konference studentské vědecké odborné činnosti: sborník vítězných prací.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009

Monografie:

- Altman, A, Wellman, C. H. *A Liberal Theory Of International Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009
- Best, G. *War and Law Since 1945*. Oxford: Oxford University Press, 1994
- Boas, G. *The Milošević Trial: Lessons for the Conduct of Complex International Criminal Proceedings*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007
- Broomhall, B. *International Justice and the International Criminal Court: Betweeen sovereignty and the Rule of Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003
- Brownlie, I. *Principles of Public International Law*. 6. Vydání, Oxford: Oxford University Press, 2003
- Cassese, A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003
- Cassese, A. (ed). *The Oxford Companion to International Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2009
- Cassese, A., Gaeta, P., Jones, J. R. W. D. (eds). *The Rome Statute of the International Criminal Court:* a Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2002
- Cesare, P. R. R., Nollkaemper, A., Kleffender, J. K. (eds). *Internationalized Criminal Courts and Tribunals*. Oxford: Oxford University Press, 2004
- Crawford, J., Pellet, A., Olleson, S. (eds). *The Law of International Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2010
- Čepelka, Č., Šturma, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C. H. Beck, 2008
- David, V., Sladký, P, Zbořil, F. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008
- De Chazournes, L. B., Sands, P. (eds). *International Law, the International Court of Justice and Nuclear Weapons*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999

- De Mulinen, F. *Příručka mezinárodního humanitárního práva pro ozbrojené síly.* Praha: Vydavatelství a nakladatelství Magnet-Press, 1991
- Detter, I. *The Law of War*. 2. vydání, Cambridge: Cambridge University Press, 2000
- Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003
- Engdahl, O., Wrange, P. (eds). *Law at War: The Law as it Was and the Law as it Should Be*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008
- Fleck, D. *The Handbook of International Humanitarian Law*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2008
- Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. Praha: Linde, 2004
- Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005
- Mackenzie, R., Romano, C. P. R., Shany, Y., Sands, P. *The Manual on International Courts and Tribunals*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2010
- Mettraux, G. *International Crimes and the ad hoc Tribunals*. Oxford: Oxford University Press, 2005
- Ondřej, J. *Mezinárodněprávní úprava kontroly odzbrojení*, Praha: Karolinum 1999
- Ondřej, J. *Odzbrojení prostředek k zajištění mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005
- Ondřej, J., Potočný, M. *Obecné mezinárodní právo v dokumentech*. 3. vydání, Praha: C.H.Beck, 2010
- Ondřej, J., Šturma, P., Bílková, V., Jílek, D. a kol. Mezinárodní humanitární právo. Praha: C. H. Beck, 2010
- Potočný, M., Ondřej, J. *Vybrané dokumenty ke studiu mezinárodních organizací*, 2. vydání, Praha: Karolinum 1998
- Potočný, M. Ondřej, J. *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část*. 5., doplněné a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2006
- Provost, R. *International Human Rights and Humanitarian Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002
- Robertson, G. *Crimes Against Humanity*. Londýn: Penguin Press, 1999
- Ratner, S. R., Abrams, J. *Accountability for Human Rights Atrocities in International Criminal Law: Beyond the Nuremberg Legacy*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2001

- Schabas, W. A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 2. Vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2004
- Schabas, W. A. *Genocide in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000
- Schabas, W. A., Bernaz, N. (eds). *Routledge Handbook of International Criminal Law*. New York: Routledge, 2011
- Schabas, W. A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010
- Seidl-Hohenveldern, I. *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vydání. Praha: ASPI, 2006
- Shaw, M. N. *International Law*. 6. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2008
- Solis, G. D. *The Law of Armed Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010
- Šturma, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010
- Šturma, P. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva.* Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002
- Šturma, P. a kol. *Casebook. Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. vydání. Praha:Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladatelství Eva Roztoková, 2010
- Šturma, P. a kol. *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakladatelství Vodnář, 2009
- Šturma, P., Nováková, J., Bílková, V. *Mezinárodní a evropské instrumenty proti terorismu a organizovanému zločinu*. Praha: C. H. Beck, 2003
- Šturma, P., Tomášek, M. a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. III. Proměny veřejného práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze v nakladatelství Karolinum, 2009
- Triffterer, O. (editor). *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court.* Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1999
- Tůma, M. a kol. *Nešíření zbraní hromadného ničení v kontextu aktuálních otázek mezinárodní bezpečnosti a boje proti terorismu*. Brno: Ústav strategických studií, Univerzita obrany, 2004
- Türk, D., *Základy mezinárodního práva*. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2010

- Werle, G. *Principles of International Criminal Law*. Haag: T·M·C·Asser Press, 2005

Internetové prameny

- http://www.icrc.org/
- http://www.icc-cpi.int/
- http://www.wikipedia.org/
- http://www.cervenykriz.eu/
- http://www.pritomnost.cz
- http://nuremberg.law.harvard.edu/php/docs_swi.php?DI=1&text=medical
- http://www.blisty.cz
- http://www.upol.cz
- http://treaties.un.org

16 Přílohy

- **Textové přílohy**

Příloha 1 – vybraná ustanovení Římského statutu

Ustavení Soudu

Článek 1

Soud

Tímto se ustavuje Mezinárodní trestní soud ("Soud"). Soud je stálou institucí a je oprávněn vykonávat jurisdikci nad osobami pro nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek a které jsou uvedeny v tomto Statutu, a má komplementární úlohu vůči národním trestním jurisdikcím . Jurisdikce a fungování Soudu se řídí ustanoveními tohoto Statutu.

ČÁST 2.

Jurisdikce, přípustnost a použitelné právo

Článek 5

Zločiny spadající d o jurisdikce Soudu

1. Jurisdikce Soudu je omezena na nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek . Soud má jurisdikci podle tohoto Statutu ve vztahu k následujícím zločinům:
a) zločinu genocidy;
b) zločinům proti lidskosti;
c) válečným zločinům;
d) zločinu agrese.

2. Jurisdikci nad zločinem agrese bude Soud vykonávat poté, kdy bude v souladu s čl. 121 a 123 přijato ustanovení definující tento zločin a stanovící podmínky, za nichž může Soud vykonávat jurisdikci ve vztahu k tomuto zločinu. Toto ustanovení bude slučitelné s příslušnými ustanoveními Charty Organizace spojených národů.

Článek 6

Genocida

Pro účely tohoto Statutu se "genocidou" rozumí kterýkoli z níže uvedených činů spáchaný v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:
a) usmrcení příslušníků takové skupiny;
b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;
c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;
d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;
e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.

Článek 7

Zločiny proti lidskosti

1. Pro účely tohoto Statutu se "zločinem proti lidskosti" rozumí kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaný v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu při vědomí existence takového útoku:
a) vražda;
b) vyhlazování;
c) zotročování;
d) deportace nebo násilný přesun obyvatelstva;
e) věznění nebo jiné závažné formy zbavení osobní svobody v rozporu se základními pravidly mezinárodního práva;
f) mučení;
g) znásilnění, sexuální otroctví, nucená prostituce, nucené těhotenství, nucená sterilizace nebo jiné formy sexuálního násilí srovnatelné závažnosti;
h) persekuce jakékoli identifikovatelné skupiny nebo kolektivu z důvodů politických, rasových, národnostních, etnických, kulturních či náboženských nebo z důvodu pohlaví, jak je definováno v odstavci 3, či z jiných důvodů, jež jsou podle mezinárodního práva všeobecně považovány za nepřípustné, v souvislosti s činy uvedenými v tomto odstavci nebo s jakýmkoli zločinem spadajícím do jurisdikce Soudu;
i) nedobrovolné mizení osob;
j) zločin apartheidu;
k) jiné nelidské činy podobné povahy spočívající v úmyslném způsobení velkých útrap nebo těžké újmy na zdraví či poruchy duševního nebo tělesného zdraví.

2. Pro účely odstavce 1:
a) "útokem zaměřeným proti civilnímu obyvatelstvu" se rozumí jednání spočívající v opakovaném páchání činů uvedených v odstavci 1 proti civilnímu obyvatelstvu v souladu s politickou linií státu nebo organizace směřující k provedení takového útoku nebo s úmyslem napomáhat uplatňování takové politické linie;
b) "vyhlazováním" se rozumí úmyslné uvedení do životních podmínek, které mají přivodit zničení části obyvatelstva, mimo jiné znemožnění přístupu k potravinám a lékům;
c) "zotročováním" se rozumí výkon některých nebo veškerých pravomocí vyplývajících z vlastnického práva k osobě, včetně výkonu takové pravomoci v souvislosti s obchodováním lidmi, zejména ženami a dětmi;
d) "deportací nebo násilným přesunem obyvatelstva" se rozumí násilné vysídlení dotčených osob prostřednictvím vyhoštění či jiných donucovacích prostředků z jejich zákonného místa pobytu, za neexistence důvodů povolených mezinárodním právem;
e) "mučením" se rozumí úmyslné způsobení citelné bolesti nebo tělesného či duševního utrpení osobě, kterou obviněný drží ve vazbě nebo má jiným způsobem ve své moci; pojem "mučení" nicméně nezahrnuje bolest či utrpení vzniklé v důsledku zákonem stanovených trestů, vyplývající z povahy těchto trestů nebo tyto tresty provázející.
f) "nuceným těhotenstvím" se rozumí nezákonné zbavení osobní svobody ženy, která byla bez svého souhlasu oplodněna s cílem ovlivnit etnické složení obyvatelstva nebo jinak závažně porušit mezinárodní právo. Tuto definici nelze v žádném případě vykládat tak, že by měla vliv na vnitrostátní právní předpisy týkající se těhotenství;
g) "persekucí" se rozumí úmyslné a závažné zbavení základních práv v rozporu s mezinárodním právem z důvodu identity skupiny nebo kolektivu;
h) "zločinem apartheidu" se rozumí nelidské činy podobné povahy jako činy uvedené v odstavci 1, páchané v rámci

institucionalizovaného režimu systematického útlaku a nadvlády jedné rasové skupiny nad jinou rasovou skupinou nebo skupinami a páchané s úmyslem zachovat tento režim;

i) "nedobrovolným mizením osob" se rozumí zatýkání, zadržování nebo únosy osob prováděné státem nebo politickou organizací či prováděné z pověření, s podporou či tichým souhlasem státu nebo politické organizace následované odmítnutím potvrdit, že došlo ke zbavení osobní svobody, či odmítnutí podat informace o osudu nebo místě pobytu těchto osob, s úmyslem dlouhodobě držet tyto osoby mimo dosah zaručené právní ochrany.

3. Pro účely tohoto Statutu se rozumí, že termín "pohlaví" označuje obě pohlaví, mužské i ženské, ve společenském kontextu. Termín "pohlaví" nemá jiné významy než je uvedeno výše.

Článek 8

Válečné zločiny

1. Soud má jurisdikci nad válečnými zločiny, zejména jsou-li páchány v rámci plánu či politické linie nebo v rámci rozsáhlého páchání trestné činnosti tohoto typu.

2. Pro účely tohoto Statutu se "válečnými zločiny" rozumí:

a) Závažná porušení Ženevských úmluv z 12. srpna 1949, zejména níže uvedené činy zaměřené proti osobám nebo majetku požívajícím ochrany podle ustanovení příslušné Ženevské úmluvy:

(i) úmyslné zabití;

(ii) mučení nebo nelidské zacházení, včetně biologických pokusů;

(iii) úmyslné způsobení velkého utrpení nebo vážné tělesné újmy či poruchy zdraví;

(iv) rozsáhlé ničení a přivlastňování majetku, které není ospravedlněno vojenskou nutností a které je prováděno protiprávním a svévolným způsobem;

(v) nucení válečných zajatců nebo jiných chráněných osob ke službě ve vojsku nepřátelské mocnosti;

(vi) svévolné zbavení válečného zajatce nebo jiné chráněné osoby práva na spravedlivé a řádné řízení;

(vii) protiprávní deportace či přesun nebo protiprávní zbavení osobní svobody;

(viii) braní rukojmích.

b) Jiné případy závažného porušení zákonů a obyčejů platných v mezinárodních ozbrojených konfliktech v existujícím rámci mezinárodního práva, zejména následující činy:

(i) úmyslné vedení útoků proti civilnímu obyvatelstvu jako takovému nebo proti jednotlivým civilním osobám, které se přímo neúčastní nepřátelských akcí;

(ii) úmyslné vedení útoků proti civilním objektům, tedy objektům, které nejsou vojenskými cíli;

(iii) úmyslné vedení útoků proti personálu, zařízením, materiálu, jednotkám či vozidlům účastnícím se humanitární pomoci nebo mírové operace v souladu s Chartou Organizace spojených národů, pokud mají nárok na ochranu poskytovanou civilním osobám či civilním objektům podle mezinárodního práva ozbrojených konfliktů;

(iv) úmyslné zahájení útoku s vědomím, že v souvislosti s takovým útokem dojde ke ztrátám na životech nebo zranění civilních osob či poškození civilních objektů nebo k rozsáhlým a závažným škodám na přírodním prostředí, které budou zjevně nepřiměřené v poměru k očekávané konkrétní a přímé celkové vojenské výhodě;

(v) útok nebo bombardování měst, vesnic, obydlí nebo budov, které nejsou bráněny a nejsou vojenskými cíli, jakýmikoli prostředky;

(vi) zabití nebo zranění kombatanta, který již složil zbraň či nemá k dispozici další prostředky obrany a vzdal se bezpodmínečně;

(vii) zneužití vlajky příměří, vlajky nebo vojenských insignií a stejnokroje nepřítele nebo Organizace spojených národů, jakož i rozlišovacích znaků Ženevských úmluv, vedoucí k úmrtí či vážnému zranění osob;

(viii) okupační silou provedené přímé nebo nepřímé přesídlení částí jejího vlastního civilního obyvatelstva na okupované území nebo částečná či úplná deportace či přesídlení obyvatelstva okupovaného území uvnitř nebo vně tohoto území;

(ix) úmyslné vedení útoků proti budovám určeným k náboženským, školským, uměleckým, vědeckým nebo charitativním účelům, historickým památkám, nemocnicím či místům, kde jsou shromažďováni nemocní a ranění, pokud se nejedná o vojenské cíle;

(x) vystavení osob nacházejících se v moci znepřátelené strany fyzickému mrzačení nebo lékařským či vědeckým pokusům jakéhokoli druhu, které nejsou odůvodněny lékařskou, zubní či nemocniční péčí ani nejsou prováděny v zájmu dotčené osoby a které způsobí smrt nebo vážné ohrožení života této osoby nebo osob;

(xi) proradné zabití nebo zranění osob náležejících ke znepřátelenému státu nebo armádě;

(xii) prohlášení, že nikdo nebude ušetřen;

(xiii) zničení nebo zmocnění se nepřátelského majetku, pokud takové zničení nebo zmocnění se majetku není nezbytně vyžadováno válečnou nutností;

(xiv) prohlášení práv a úkonů občanů znepřátelené strany za zrušené, pozastavené nebo před soudem nepřijatelné;

(xv) nucení občanů znepřátelené strany k účasti na vojenských operacích zaměřených proti své vlastní zemi, i v případě, že tito občané byli před začátkem války ve službě válčící strany;

(xvi) plenění města nebo místa, i v případě, že bylo dobyto útokem;

(xvii) používání jedu nebo otravných zbraní;

(xviii) používání dusivých, jedovatých a jiných plynů a všech obdobných tekutin, materiálů nebo prostředků;

(xix) používání střel, které se v lidském těle snadno rozpínají či zplošťují, například střel s tvrdým pláštěm, který zcela nezakrývá jádro neboje perforován zářezy;

(xx) používání zbraní, projektilů a materiálu a způsobů vedení boje, které svou povahou způsobují nadměrné zranění či zbytečné utrpení nebo které mají inherentně nerozlišující účinky v rozporu s mezinárodním právem ozbrojených konfliktů, pokud jsou tyto zbraně, projektily a materiály a způsoby vedení boje předmětem úplného zákazu a byly zařazeny do přílohy tohoto Statutu změnou v souladu s příslušnými ustanoveními čl. 121 a 123;

(xxi) těžké urážky lidské důstojnosti, zejména pokořující a ponižující zacházení;

(xxii) znásilnění, sexuální otroctví, nucená prostituce, nucené těhotenství podle článku 7, odstavce 2 (f), nucená sterilizace či jiné formy sexuálního násilí, které jsou rovněž závažným porušením Ženevských úmluv;

(xxiii) využití přítomnosti civilní osoby či jiné chráněné osoby k zajištění vynětí určitých míst, oblastí nebo vojenských jednotek z vojenských operací;

(xxiv) úmyslné vedení útoků proti budovám, materiálu, zdravotnickým jednotkám a transportům a proti personálu označenému rozlišovacími znaky Ženevských úmluv v souladu s mezinárodním právem;

(xxv) úmyslné využívání hladovění civilních osob jako způsobu vedení boje spočívající v tom, že těmto osobám jsou odnímány prostředky nutné k přežití, včetně svévolného znemožňování dodávek humanitární pomoci podle Ženevských úmluv;

(xxvi) odvody či nábor dětí mladších patnácti let do ozbrojených sil státu nebo jejich využívání k aktivní účasti v nepřátelských akcích.

c) V případě ozbrojeného konfliktu jiné než mezinárodní povahy, vážná porušení čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949, a zejména níže uvedené činy páchané proti osobám, které se aktivně neúčastní nepřátelských akcí, včetně příslušníků ozbrojených sil, kteří složili zbraně a těch kteří jsou neschopni boje z důvodu nemoci, zranění, zajetí nebo z jakéhokoli jiného důvodu:

(i) násilné činy proti životu a osobě, zejména vražda všeho druhu, mrzačení, kruté zacházení a mučení;

(ii) těžké urážky lidské důstojnosti, zejména pokořující a ponižující zacházení;

(iii) braní rukojmích;

(iv) ukládání trestů a vykonávání poprav bez předchozího rozsudku vyneseného řádně ustaveným soudem poskytujícím veškeré záruky soudního řízení, které jsou obecně považovány

za nezbytné.

d) Odstavec 2 písm. c) se vztahuje na ozbrojené konflikty jiné než mezinárodní povahy, a tedy se nevztahuje na případy vnitřních nepokojů a napětí, například veřejné nepokoje, izolované a sporadické násilné činy nebo jiné činy podobné povahy.

e) Ostatní závažná porušení zákonů a obyčejů platných v ozbrojených konfliktech jiné než mezinárodní povahy, v existujícím rámci mezinárodního práva, zejména následující činy:

(i) úmyslné vedení útoků proti civilnímu obyvatelstvu jako takovému nebo proti jednotlivým civilním osobám, které se přímo neúčastní nepřátelských akcí;

(ii) úmyslné vedení útoků proti budovám, materiálu, zdravotnickým jednotkám a transportům a personálu označenému rozlišovacími znaky Ženevských úmluv v souladu s mezinárodním právem;

(iii) úmyslné vedení útoků proti personálu, zařízením, materiálu, jednotkám či vozidlům účastnícím se humanitární pomoci či mírové operace v souladu s Chartou Organizace spojených národů, pokud mají nárok na ochranu poskytovanou civilním osobám či civilním objektům podle mezinárodního práva ozbrojených konfliktů;

(iv) úmyslné vedení útoků proti budovám určeným k náboženským, vzdělávacím, uměleckým, vědeckým nebo charitativním účelům, historickým památkám, nemocnicím či místům, kde jsou shromažďováni nemocní a ranění, pokud se nejedná o vojenské cíle;

(v) plenění města nebo místa, i v případě, že bylo dobyto útokem;

(vi) znásilnění, sexuální otroctví, nucená prostituce, nucené těhotenství podle čl. 7 odst. 2 písm. f), nucená sterilizace nebo jiné formy sexuálního násilí, které jsou rovněž závažným porušením čl. 3 společného čtyřem Ženevským úmluvám;

(vii) odvody nebo nábor dětí mladších patnácti let do ozbrojených sil státu nebo jejich využívání k aktivní účasti ve nepřátelských akcích;

(viii) nařízení vysídlení civilního obyvatelstva z důvodů souvisejících s konfliktem, pokud to není nutné z důvodu bezpečnosti dotčených civilních osob nebo z naléhavých vojenských důvodů;

(ix) proradné zabití nebo zranění příslušníka nepřátelských ozbrojených sil;

(x) prohlášení, že nikdo nebude ušetřen;

(xi) vystavení osob nacházejících se v moci znepřátelené strany fyzickému mrzačení nebo lékařským či vědeckým pokusům jakéhokoli druhu, které nejsou odůvodněny lékařskou, zubní či nemocniční péčí ani nejsou prováděny v zájmu dotčené osoby a které způsobí smrt nebo vážné ohrožení života této osoby nebo osob;

(xii) zničení či zabrání nepřátelského majetku, pokud takové zničení či zabrání majetku není nezbytně vyžadováno nutností konfliktu;

f) Odstavec 2 písm. e) se vztahuje na ozbrojené konflikty jiné než mezinárodní povahy, a tedy se nevztahuje na případy vnitřních nepokojů a napětí, například veřejné nepokoje, izolované a sporadické násilné činy nebo jiné činy podobné povahy. Na ozbrojené konflikty probíhající na území státu se vztahuje tehdy, když se jedná o déletrvající ozbrojený konflikt mezi státními orgány a organizovanými ozbrojenými skupinami nebo mezi takovými skupinami.

3. Žádné z ustanovení odstavce 2 písm. c) a e) nemá vliv na odpovědnost vlády za udržení nebo znovunastolení práva a pořádku ve státu nebo obranu jednoty a územní celistvosti státu všemi legitimními prostředky.

Článek 8 bis

Zločin agrese

1. Pro účely tohoto statutu „zločin agrese“ znamená plánování, přípravu, zahájení nebo provedení aktu agrese, která svým charakterem, závažností a rozsahem zakládá zjevné porušení Charty OSN a to osobou, která je v postavení, které ji umožňuje efektivně vykonávat kontrolu nad státem nebo řídit jeho politické nebo vojenské akce.

2. Pro účely odstavce prvního „útočný čin“ znamená použití ozbrojené síly jedním státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti druhého státu nebo jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou OSN. Kterýkoliv následující čin, bez ohledu na to, zda byla vyhlášena válka, bude v souladu s resolucí Valného shromáždění OSN 3314 (XXIX) z 14. prosince 1974 považován za útočný čin:

(a) invaze nebo útok ozbrojených sil jednoho státu na území druhého státu nebo vojenská okupace, byť i dočasná, jež je výsledkem takové invaze nebo útoku, anebo jakékoliv připojení území druhého státu nebo připojení jeho části, při nichž bylo použito síly,

(b) bombardování ozbrojenými silami jednoho státu území druhého státu, nebo použití jakýchkoliv zbraní jednoho státu proti území druhého státu,

(c) blokáda přístavů nebo pobřeží jednoho státu ozbrojenými silami druhého státu,

(d) útok ozbrojených sil jednoho státu na pozemní, námořní nebo letecké síly druhého státu anebo na jeho námořní a letecké flotily,

(e) použití ozbrojených sil jednoho státu, které se nacházejí na území druhého státu na základě dohody s přijímajícím státem, v rozporu podmínkami stanovenými v dohodě nebo prodloužení jejich přítomnosti na takovém území po skončení platnosti dohody,

(f) jednání státu, který dovolil, aby jeho území, jež dal k dispozici druhému státu, bylo tímto státem použito ke spáchání útočného činu proti třetímu státu,

(g) vyslání státem nebo jeho jménem ozbrojených band, skupin, nepravidelných ozbrojených sil nebo žoldáků, kteří plní úkoly ozbrojených sil proti druhému státu v takové závažné míře, že se to rovná činům vypočteným výše nebo podstatné účasti států na takových činech.